

EKONOMİK RAPOR 2010

EKONOMİK RAPOR

2010

ISBN: 978-9944-60-897-8

TOBB Yayın No: 2011/135

TOBB yayınları için ayrıntılı bilgi
Yayın Müdürlüğünden alınabilir.

Tel : (0312) 218 20 00

Faks : (0312) 218 20 64

internet : www.tobb.org.tr

TOBB yayınlarına tam metin ve ücretsiz olarak internetten ulaşabilirsiniz.

Tasarım: Merdiven Reklam Tanıtım

GMK Bulvarı Özveren Sokak No: 13/14 Demirtepe - Ankara

Basım: Özyurt Matbaacılık

Büyük Sanayi 1. Cad. Süzgül Sk. No: 7 İskitler - Ankara

ÖNSÖZ

2010 yılı Türkiye ekonomisinin, özel sektörümüzün dinamizmi ve kendini yenileme gücüne dayalı olarak yeniden büyümeye geçtiği ve çarpıcı bir büyüme performansı sergilediği bir yıl olmuştur. Bu sayede milli gelir, özel sektör makine-teçhizat yatırımları ve özel sektör istihdamında yeni tarihi zirvelere ulaşılmıştır.

İktisadi faaliyetteki toparlanmanın beklenenden hızlı olması, orta vadeli programın mali disiplinin sürecine işaret etmesi, finansal sistemin sağlamlığı, tüketici ve reel sektör beklentilerinin olumlu seyri, risk primi göstergelerinin kriz öncesi seviyelerinin de altında seyretmesi, ülkemiz ekonomisi açısından olumlu bir görünüme işaret etmektedir.

Ekonomik büyüme istihdam piyasasına olumlu yansımakta ve işsizlik oranları gerilemektedir. Güçlü iç talebe karşın temel enflasyon göstergeleri olumlu seyretmektedir. Diğer taraftan, küresel risk iştahındaki artışın da etkisiyle sermaye girişi hızlanırken, varlık fiyatları yükselmekte ve Türk Lirası güçlenmektedir. Bu gelişmeler tüketim ve yatırım talebini uyararak hem firmaların, hem de hanehalkının kredi kullanımını arttırmakta, ekonominin iç talebe bağlı olarak büyümesine neden olmaktadır.

Bu gelişmelere ilave olarak en büyük pazarımız konumundaki AB ülke ekonomilerindeki toparlanmanın gecikmesi, yaşanan borç krizi, hızla artan petrol fiyatları sonucunda ithalatın artış hızının, ihracattan daha fazla olmasının doğal bir sonucu olarak dış ticaret açığı büyümüştür. Bu çerçevede, makro riskleri azaltıcı önlemler diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizin de gündeminde yer almaya devam edecektir.

Dünyaya bakıldığında ise 1990 sonrasında dünya ekonomisini biçimlendiren üç temel gelişme görülmektedir. Bunlardan ilki dünyadaki sermaye akımlarının, ticaret hacminin ve üretim düzeyinin büyüme oranlarıyla arasındaki ilişkidir. Küresel kriz öncesindeki 1990-2007 döneminde dünya genelindeki sermaye akımı büyüme hızı %10,7, ticaret hacmi büyüme hızı %5,8, üretim büyüme hızı %3,5'tir. Bir başka ifade ile ticaret hacmi üretim düzeyinden, sermaye akımları ise ticaret hacminden daha hızlı artmaktadır. Bu sonuçlar dünyanın mal akımları ve sermaye akımları açısından bütünleşme düzeyinin arttığını ortaya koymaktadır.

İkinci faktör, özellikle 2000 sonrası dönemde gelişmekte olan ve yeni gelişen piyasa ekonomilerinin bir bütün olarak net sermaye ihracatçısı haline gelmesidir. Bu durum gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş ülkeleri finanse ettiklerini göstermektedir. Üçüncü faktör ise yine özellikle 2001 sonrası dönemde ABD'nin artan cari açıklarıdır. 2001 sonrası dönemde ABD ekonomisinin artan cari açıkları uluslararası likiditenin temel kaynağı haline gelmiştir.

Küresel krizin ardından dünyada yeni bir rekabet haritası şekillenmeye başlamıştır. Bu yeni ortama uyum sağlayan ülkelerin daha hızlı büyüdüğü, daha fazla zenginleştiği görülmektedir. Küreselleşme döneminin ikinci evresinde olduğumuz söylenebilir.

Risklerin ve fırsatların farkında olarak, bu yeni ortama uygun yeni bir büyüme hamlesi başlatmalıyız. 2010 yılında ulaştığımız yüksek büyüme performansımızı daha da kuvvetlendirmeliyiz. Bunun için yapısal reformları hayata geçirmeye devam etmeliyiz. Ekonomik büyümenin temel bileşenleri; sermaye birikimi, işgücünün niteliği ve toplam faktör verimliliğidir. Her üç konuda da almamız gereken daha çok mesafe bulunmaktadır.

Dünyadaki ve Türkiye'deki temel ekonomik göstergeleri sunduğumuz, ekonomi raporumuzun sizlere faydalı olmasını dilerim.

M. Rifat HİSARCIKLIOĞLU

Başkan

TOBB YÖNETİM KURULU

Başkan	M. Rifat HİSARCIKLIOĞLU
Başkan Yrd.	Faik YAVUZ
Başkan Yrd.	Bülent KOŞMAZ
Başkan Yrd.	Halim METE
Başkan Yrd.	Murat YALÇINTAŞ
Başkan Yrd.	Tanıl KÜÇÜK
Sayman Üye	İlhan PARSEKER
Üye	Fahrettin AKYIL
Üye	Mustafa YARDIMCI
Üye	Ender YORGANCILAR
Üye	Çetin Osman BUDAK
Üye	Mehmet Ali KUSEYRİ
Üye	M. Arif PARMAKSIZ
Üye	Mustafa BOYDAK
Üye	Harun KARACAN
Genel Sekreter	Mustafa SARAÇÖZ

EKONOMİK RAPORU İNCELEME KOMİSYONU

Yönetim Kurulu

Üyesi ve Komisyon Gözetmeni

Mehmet Ali KUSEYRİ

Başkan

Mustafa HELVACIOĞLU

Başkan Yrd.

Mehmet ERKEKLİ

Sözcü

Ferhat ÇAĞLAYAN

Raportör

Ceyda ÇETİN ERENLER

Üye

Emin SEMERCİOĞLU

Üye

Halit SEZGİN

Üye

Adnan SAKA

Üye

Osman KEYLAN

Üye

İsmail TOKSÖZ

HAZIRLAYANLAR

Sevil UYGUR

İktisadi Raporlama ve İstatistik Müdürlüğü - Müdür V.

Serpil MERT

İktisadi Raporlama ve İstatistik Müdürlüğü - Memur

Aytaç ALEMDAR

İktisadi Raporlama ve İstatistik Müdürlüğü - Uzman Yrd.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLO VE GRAFİK LİSTESİ	x
SİMGE VE KISALTMALAR	xv
AÇIKLAMALAR	xvi

BÖLÜM I. DÜNYA EKONOMİSİNE GENEL BİR BAKIŞ

1. GENEL DEĞERLENDİRME	3
2. ULUSLARARASI MAL PİYASALARI	5
3. İŞSİZLİK	8
4. ÜLKELERİN GELİŞMİŞLİK DURUMUNA GÖRE EKONOMİK DURUM DEĞERLENDİRMESİ	9
4.1 Gelişmiş Ülkeler	9
4.2 Gelişen ve Gelişmekte Olan Ülkeler	11

BÖLÜM II. TÜRKİYE EKONOMİSİNE GENEL BİR BAKIŞ

GENEL DEĞERLENDİRME	15
1. MİKRO BOYUTTA	18
1.1 Hanehalkı Gelir Bölüşümü	18
1.2 Hanehalkı Tüketim Harcaması	19
1.3 İnsani Gelişme Endeksleri	21
1.4 İşgücü	26
2. MAKRO BOYUTTA	30
2.1 Milli Gelir	30
2.2 Sektörel Analiz	37
2.2.1 Tarım	37
2.2.2 Sanayi	43
2.2.2.1 Madencilik	45
2.2.2.2 İmalat Sanayi	46
2.2.2.3 Enerji	48
2.2.2.4 Sanayi Endeksleri	50
i. Sanayi Ciro Endeksleri	50
ii. Sipariş Endeksleri	51
2.2.2.5 İşgücü ve Girdi Göstergeleri	52
i. İstihdam	52
ii. Çalışılan Saat	52
iii. Brüt Ücret-Maaş	54
2.2.3 Hizmetler	55
2.2.3.1 Ticaret Borsaları ve Şirketler	55
2.2.3.2 Turizm	58
2.2.3.3 Ulaştırma	61

2.3 Yatırımlar	62
2.4 Para ve Banka	69
2.4.1 Fiyat Hareketleri ve Enflasyon	69
2.4.2 Para, Banka ve Sermaye Piyasası	75
2.4.3 Kamu Maliyesi	87
2.4.3.1 Merkezi Yönetim Bütçesi	88
2.4.3.2 Fonlar	93
2.4.3.3 Kamu İktisadi Teşebbüsleri	93
2.4.3.4 Kamu Finansman Açığı	94
2.4.3.5 Özelleştirme	95
2.4.3.6 Merkezi Yönetim Borç Stoku	95
2.5 Dış Ticaret	99
2.5.1 Dış Ticaret	99
2.5.1.1 Dış Ticaret Göstergeleri	99
2.5.1.2 İhracat	102
2.5.1.3 İthalat	103
2.5.1.4 Ülke Gruplarına göre Dış Ticaret	104
2.5.1.5 Komşu Ülkelerle Dış Ticaret	109
2.5.2 Döviz Kurları	110
2.5.3 Ödemeler Dengesi	115
2.5.4 Uluslararası Doğrudan Yatırım	117
2.5.5 Dış Borçlar	120
BÖLÜM III. SOSYO-EKONOMİK GÖSTERGELER VE HEDEFLERE	
GENEL BİR BAKIŞ	
1. SOSYO-EKONOMİK GÖSTERGELER	128
1.1 Nüfus	128
1.2 İstihdam	132
1.3 Çalışma Hayatı	135
1.4 Ücretler	136
2. HEDEFLER VE GERÇEKLEŞME DURUMU	137
2.1 Milli Gelir	138
2.2 Enflasyon	139
2.3 Merkezi Yönetim Bütçesi	140
2.4 Cari İşlemler Dengesi	140
EKLER	
Ek.1 2005-2010 Yılları Arası Seçilmiş Ekonomik ve Sosyal Göstergeler	144
Ek.2 Resmi İstatistik Programına göre Verilerden Sorumlu Kurum/Kuruluş Listesi	146
Ek.3 İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey Kodları Tanımı	158
EKONOMİK RAPOR TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ	159

TABLO VE GRAFİK LİSTESİ

BÖLÜM I. DÜNYA EKONOMİSİNE GENEL BİR BAKIŞ

Tablo

1. Dünya, Ülke Grupları ve Seçilmiş Ülkelerin Üretimi	3
2. Dünya Ticaret Hacmi Değişim Oranları	5
3. Uluslararası Piyasalarda Seçilmiş Ürünlerin Fiyatları	7
4. Dünya Mal Fiyat Endeksi	8
5. İşsizlik Oranları	9

Grafik

1. Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH) Büyüme Oranları	4
2. Küresel Sanayi Üretimi ve Dünya Ticareti Değişim Oranları (Üç Aylık Değişim ile Yıllıklandırılmış)	5
3. Tüketici Fiyatları Endeksi	11

BÖLÜM II. TÜRKİYE EKONOMİSİNE GENEL BİR BAKIŞ

GENEL DEĞERLENDİRME

1. MİKRO BOYUTTA

Tablo

6. Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelirlerine göre Sıralı %20'lik Grupların Toplam Gelirden Aldığı Pay	18
7. Harcama Gruplarına göre Hanehalkı Toplam Tüketim Harcamasının, Toplam Harcama İçindeki Payı	20
8. Kullanılabilir Gelire göre Sıralı %20'lik Grupların Toplam Tüketim Harcamasından Aldığı Pay	21
9. İnsani Gelişme Endeksine göre Türkiye'nin Dünyadaki Yeri	23
10. 2010 Yılı için İnsani Gelişme Endeksi Bileşenleri	24
11. Türkiye için İnsani Gelişmeye Yönelik Göstergeler	26

Grafik

4. Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelirlerine göre Sıralı %20'lik Grupların, Toplam Gelirden Aldığı Pay	19
5. Harcama Gruplarına göre Hanehalkı Başına Aylık Ortalama Tüketim Harcaması (TL)	20
6. Kullanılabilir Gelire göre Sıralı %20'lik Grupların Toplam Tüketim Harcamasından Aldığı Pay	21
7. İnsani Gelişme Endeksi (İGE)'ye göre Türkiye'nin Dünyadaki Yeri	23
8. 2010 Yılı Ortalama ve Beklenen Okullaşma Yılları	24
9. 2010 Yılı için İnsani Gelişme Endeksleri Bileşenleri	25
10. Kişi Başına Gayri Safi Milli Gelir (GMG, 2008 yılı \$ Bazında SGP'ye göre)	25
11. 2010 Yılı İBBS Düzey-1'e göre Toplam İstihdam Oranı	27
12. 2010 Yılı İBBS Düzey-1'e göre Toplam İşsizlik Oranı	27
13. 2010 Yılı İBBS Düzey-1'e göre Erkek İstihdam Oranı	28
14. 2010 Yılı İBBS Düzey-1'e göre Erkek İşsizlik Oranı	28
15. 2010 Yılı İBBS Düzey-1'e göre Kadın İstihdam Oranı	29
16. 2010 Yılı İBBS Düzey-1'e göre Kadın İşsizlik Oranı	29

2. MAKRO BOYUTTA

Tablo

12. Sabit Fiyatlarla Gayri Safi Yurt İçi Hasıla	31
13. Cari Fiyatlarla Gayri Safi Yurt İçi Hasıla	32
14. Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Sektör Katkıları	33

15. Sektörlerin Gayri Safi Yurt İçi Hasıla İçindeki Payları	33
16. Harcamalar Yöntemiyle Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (98 Fiyatlarıyla)	35
17. Harcamalar Yöntemiyle Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (Cari Fiyatlarla)	35
18. Harcamalar Yöntemiyle Gayri Safi Yurt İçi Hasılaya Katkılar (98 Fiyatlarıyla)	36
19. Kişi Başına Gayri Safi Yurt İçi Hasıla	36
20. Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Üretim Miktarları	38
21. Sebze Ürünleri Üretim Miktarları	40
22. Meyve Ürünleri Üretim Miktarları	41
23. Tarımsal Destekleme Ödemeleri	42
24. Sanayi Sektörü Katma Değeri Değişim Oranları	43
25. Sanayi Sektörü Katma Değerinin GSYH İçerisindeki Payı	43
26. Sektörlere göre Sanayi Üretim Endeksi	43
27. Ana Sanayi Gruplarına göre Sanayi Üretim Endeksi	45
28. Madencilik ve Taşocakçılığı Sektörü Üretim Endeksi	45
29. İmalat Sanayi Alt Sektörler Üretim Endeksi	46
30. Sektörlere göre Kapasite Kullanım Oranları	47
31. Mal Gruplarına göre Kapasite Kullanım Oranları	48
32. Ortalama Enerji Üretim Endeksi	48
33. Elektrik Enerjisi Üretiminin Enerji Kaynaklarına göre Dağılımı	49
34. Elektrik Enerjisi Tüketiminin Kullanıcı Gruplarına göre Dağılımı	50
35. Sektörlere göre Sanayi Ciro Endeksi	51
36. İmalat Sanayi Alt Sektörlerine göre Sanayi Sipariş Endeksi	52
37. Sektörlere göre Sanayi İstihdam Endeksi	52
38. Sektörlere göre Sanayide Çalışılan Saat Endeksi	53
39. Sektörlere göre Çalışılan Saat Başına Verimlilik	54
40. Sektörlere göre Sanayide Brüt Ücret-Maaş Endeksi	55
41. Ticaret Borsaları İşlem Hacmi	55
42. Seçilmiş İl ve İlçeler için Ticaret Borsaları İşlem Hacimleri	56
43. Kurulan, Kapanan, Sermaye Arttıran ve Tasfiye Olan Şirket ve Kooperatif Sayıları	57
44. Protesto Edilen Senetler ve Karşılıksız Çekler	57
45. Çıkan Ziyaretçi ve Giriş Yapan Vatandaş Sayısı	58
46. Milliyetlere göre Türkiye'den Çıkış Yapan Yabancı Sayısı	59
47. Turizm Gelir-Gider Dengesi ve Ortalama Harcamalar	60
48. Türkiye Kalkınma Bankası'nca Turizm Sektörüne Tahsis Edilen ve Kullandırılan Krediler	60
49. Ulaşım Yollarına göre Yük ve Yolcu Taşıma İstatistikleri	61
50. Sabit Sermaye Yatırımları (Cari Fiyatlarla)	62
51. Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörlere göre Oransal Dağılımı (Cari Fiyatlarla)	63
52. Yapı Ruhsatına ve Binanın Kullanım Amaçlarına göre Bina İnşaatı Yüzölçümleri	64
53. Yapı Kullanma İzin Belgesi ve Binanın Kullanım Amacına göre Bina İnşaatı Yüzölçümleri	65
54. Sektörlere göre Yatırım Teşvik Belgeleri	66
55. Mahiyetlerine göre Yatırım Teşvik Belgeleri	68
56. Bölgelere göre Yatırım Teşvik Belgeleri	69
57. Ana Harcama Gruplarına göre Tüketici Fiyatları Endeksi (2003=100)	71
58. Özel Kapsam ve Gruplara göre Tüketici Fiyatları Endeksi (2003=100)	73
59. Sektörlere göre Üretici Fiyatları Endeksi (2003=100)	74
60. 2010 Yılı için Para Politikası Kurulu Faiz Kararları	76
61. Para Arzları	77
62. Mevduat Bankalarındaki Mevduat	78
63. Banka Kredileri	79

64. Uluslararası Rezervler	80
65. Merkez Bankası Rezervleri ve İthalatı Karşılama Oranları	81
66. Türk Bankacılık Sisteminde Banka, Şube ve Personel Bilgileri	81
67. Menkul Kıymet İhraç İzinleri	83
68. Özel Kesim Menkul Kıymet İhraç İzinleri	84
69. İkinci El Piyasalarda İşlem Hacmi	85
70. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası	86
71. Genel Devlet Gelirleri	87
72. Genel Devlet Harcamaları	88
73. Gerçekleşen Merkezi Yönetim Bütçeleri	89
74. Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri	90
75. Vergi Yükü ve Vergi Esnekliği Katsayıları	91
76. Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri	92
77. Fon Dengesi	93
78. İşletmeci KİT Finansman Dengesi	94
79. Kamu Kesimi Borçlanma Gereği	94
80. Özelleştirme İşlemleri	95
81. Merkezi Yönetim Toplam Borç Stoku	96
82. İç Borç Stoku	97
83. İç Borç Stokunun Vadesi ve Yıllık Bileşik Reel Faizi	98
84. İç Borç Stoku Döviz/Faiz Yapısı	98
85. Alıcılara göre İç Borç Stoku	99
86. Dış Ticaret Göstergeleri	100
87. Sektörlere göre İhracat	102
88. Ana Mal Gruplarına göre İhracat	102
89. İhracatımızda İlk On Fasil	103
90. Sektörlere göre İthalat	103
91. Ana Mal Gruplarına göre İthalat	104
92. İthalatımızda İlk On Fasil	104
93. Ülke Gruplarına göre Dış Ticaret Göstergeleri	105
94. Seçilmiş Ulusal ve Uluslararası Teşkilat ve Ülkelere göre Dış Ticaret Göstergeleri	106
95. En Çok İhracat Yaptığımız İlk On Ülke	108
96. En Çok İthalat Yaptığımız İlk On Ülke	109
97. Komşu Ülkelerle Dış Ticaret	109
98. Merkez Bankasıncı Yapılan Döviz Alım-Satım Tutarları	111
99. Yıllık Ortalama Döviz Alış Kurları	112
100. Yıllara ve Aylara göre Aylık Ortalama Döviz Alış Kurları	113
101. Yıllara ve Aylara göre Reel Efektif Döviz Kuru Endeksleri	114
102. Ödemeler Dengesi	116
103. Uluslararası Doğrudan Fiili Yatırım Girişleri	118
104. Sektörlere göre Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri	119
105. Ülke Gruplarına göre Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri	119
106. Dış Borç Stoku	121
107. Sektörlere göre Özel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Uzun Vadeli Kredi Borçları	123
Grafik	
17. Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Büyüme Hızları (98 Temel Fiyatlarına göre)	30
18. Sabit Fiyatlarla GSYH (Milyar TL)	32
19. Gayri Safi Yurt İçi Hasılanın Sektörel Dağılımı (Cari Fiyatlarla)	34
20. 2006 Yılı İBBS Düzey-2'ye göre Cari Fiyatlarla Bölgesel Gayrisafi Katma Değer	37
21. Bitkisel Üretim Değişim Oranları	39
22. Toplam Sanayi Üretim Endeksi (2005=100)	44
23. Sanayi Üretim Endeksi Değişim Oranları	44

24. Elektrik Enerjisi Üretimimin Enerji Kaynaklarına göre Dağılımı	49
25. Elektrik Enerjisi Tüketiminin Kullanıcı Gruplarına göre Dağılımı	51
26. İmalat Sanayi Ciro ve Sipariş Endeksi Değişim Oranları	51
27. Sanayide İşgücü Girdi Göstergelerinin Değişim Oranları	53
28. Ticaret Borsaları İşlem Hacmi	55
29. Protesto Edilen Senetler ve Karşılıksız Çekler	58
30. Turizm Gelir ve Giderleri	60
31. 2010 Yılı Sabit Sermaye Yatırımları	62
32. Yapı Ruhsatı ve Yapı Kullanma İzin Belgesine göre Bina İnşaatı	65
33. 2010 Yılı Yatırım Teşviklerinin Sektörel Dağılımı	67
34. 2010 Yılı Yatırım Teşviklerinin Bölgesel Dağılımı	69
35. Enflasyon Oranları (Aylık Değişim Oranları)	71
36. 2010 Yılı İBBS Düzey-2'ye göre TÜFE Yıllık Artış Oranları	72
37. Ana Harcama Grupları İtibariyle Tüketici Fiyatları Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna göre)	73
38. Özel Kapsamlı Tüketici Fiyatları Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna göre)	74
39. Sektörler İtibariyle Üretici Fiyatları Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna göre)	75
40. Para Arzları	77
41. Mevduat Bankalarındaki TL Mevduat ve Yabancı Para Mevduat Oranı	79
42. Uluslararası Rezervler	80
43. Menkul Kıymet İhraç İzinleri	83
44. Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri	89
45. Vergi Yükü	91
46. Vergi Esnekliği Katsayıları	91
47. Merkezi Yönetim Toplam Borç Stoku	97
48. Dış Ticaret Göstergeleri	100
49. İhracatın İthalatı Karşılama Oranı	100
50. 2009 Yılı İBBS Düzey-1'e göre Kişi Başına İhracat	101
51. 2009 Yılı İBBS Düzey-1'e göre Kişi Başına İthalat	101
52. Reel Efektif Döviz Kuru Endeksleri (1995=100)	112
53. Cari İşlemler Dengesi	115
54. Turizm ve İşçi Gelirleri	117
55. Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişlerinin Sektörel Dağılımı	120
56. Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişlerinin Ülke Gruplarına göre Dağılımı	120
57. Dış Borç Stoku	121
58. Dış Borç Stokunun Borçlulara göre Dağılımı	122

BÖLÜM III. SOSYO-EKONOMİK GÖSTERGELERE VE HEDEFLERE

GENEL BİR BAKIŞ

1. SOSYO-EKONOMİK GÖSTERGELER

Tablo

108. Türkiye'nin Toplam Nüfusu, Yıllık Nüfus Artış Hızı ve Nüfus Yoğunluğu	128
109. 2010 Yılı İBBS Düzey-1'e göre Nüfus Yoğunluğu	129
110. 2010 Yılı İBBS Düzey-1'e göre Toplam, Yaşlı ve Genç Nüfus Bağımlılık Oranları	130
111. Şehir-Köy Nüfusları ve Yıllık Nüfus Artış Hızları	132
112. Kurumsal Olmayan Nüfusun, Yurt İçi İşgücü Piyasası	132
113. 2010 Yılı İBBS Düzey-1'e göre İstihdam ve İşsizlik Oranları	133
114. Sektörlere göre İstihdam	134
115. İşçi Sayısı ve Sendikalaşma Oranları	135
116. Toplu İş Sözleşmelerinin Kapsadığı İşyeri ve İşçi Sayıları	135
117. Grev Uygulamaları	135
118. Lokavt Uygulamaları	136
119. Toplu İş Sözleşmesi Kapsamındaki İşçi Ücretlerinde Gelişmeler	136

120. Yıllar İtibariyle Günlük ve Aylık Brüt Asgari Ücretler	137
121. Memur Maaşlarındaki Nominal ve Reel Değişimler	137
Grafik	
59. 2010 Yılı İBBS Düzey-1'e göre Nüfus Yoğunluğu	129
60. 2010 Yılı İBBS Düzey-1'e göre Toplam Yaş Bağımlılık Oranı	130
61. 2010 Yılı İBBS Düzey-1'e göre Genç Yaş Bağımlılık Oranı	131
62. 2010 Yılı İBBS Düzey-1'e göre Yaşlı Bağımlılık Oranı	131
63. İşsizlik Oranları	133
64. Sanayi Sektöründe İstihdam ve İşsiz Sayısı	134
65. İstihdamın Sektörel Dağılımı (15+ Yaş)	134
2. HEDEFLER VE GERÇEKLEŞME DURUMU	
Tablo	
122. GSYH ve Sektörel Büyüme	139
123. Sektörlerin GSYH İçindeki Payları	139
124. Merkezi Yönetim Bütçesi	140
125. Cari İşlemler Dengesi	141

SİMGE VE KISALTMALAR

-	: Bilgi yoktur	HM	: Hazine Müsteşarlığı
TL	: Yeni Türk Lirası	IIF	: Uluslararası Finans Enstitüsü
\$: ABD Doları	ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
€	: Euro	IMF	: Uluslararası Para Fonu
m ²	: metrekare	İGE	: İnsani Gelişme Endeksi
m ³	: metreküp	İKT	: İslam Konferansı Teşkilatı
Km ²	: Kilo metrekare	İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
Sm ³	: 15 santigrat derece ve 1 atmosfer basınçta standart metreküp (Sm ³) olarak ifade edilen değerdir	KEİ	: Karadeniz Ekonomik İşbirliği
bbl	: Varil (1 bbl=159 lt'dir)	KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
lb	: 1 lb=0.4536 Kg	KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
Mt	: Metrik Ton	MB	: Maliye Bakanlığı
cts	: cents	MKYF	: Menkul Kıymet Yatırım Fonu
Yıl (X)=100	: Endeks çalışması için temel olarak alınan yıldır	OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
AB	: Avrupa Birliği	ÖİB	: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri	SDR	: Special Drawing Right (Özel Çekme Hakları)
ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi	SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
ASEAN	: Güneydoğu Asya Milletler Birliği	TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu	TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
BOTAŞ	: Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi	TEFE	: Toptan Eşya Fiyatları Endeksi
bys	: başka yerde sınıflandırılmamış	THY	: Türk Hava Yolları
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	TİSK	: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
DGD	: Doğrudan Gelir Desteği	TKB	: Türkiye Kalkınma Bankası
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı	TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
DTH	: Döviz Tevdiat Hesabı	TÜFE	: Tüketici Fiyatları Endeksi
EFTA	: Avrupa Serbest Ticaret Birliği	TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
EİT	: Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	UN	: Birleşmiş Milletler
EUROSTAT	: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi	UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
FoB	: Free on Board (Gemi güvertesinde teslim)	ÜFE	: Üretici Fiyatları Endeksi
GSYH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla	WB	: Dünya Bankası
		YF	: Yatırım Fonu
		YP	: Yabancı Para

AÇIKLAMALAR

TOBB tarafından yıllık olarak hazırlanan “Ekonomik Rapor” yayınında ilgili yıl için Türkiye’nin seçilen önemli parametre, değişken ve gösterge boyutunda fotoğrafı ülke düzeyinde kullanıcılara sunulmaktadır. 2010 yılı için hazırlanmış olan “Ekonomik Rapor” yayınında önceki sayılara göre küçük çaplı yeniden düzenleme çalışması yapılmıştır. Ekonomik görünümün tek başına yorumlanmasında eksik kalacağı düşüncesinden hareketle, çok sınırlı boyutta sosyal değişkenler için de özet bilgiler ve yorumlar sunulmuştur.

Ekonomik Rapor, 2010 yılı yayınında verilerin ait olduğu referans dönemleri için de düzenlemeye gidilmiştir. Raporda yer alan ana değişkenler için referans dönemi: 2008, 2009 ve 2010 olarak esas alınmıştır. Ancak, bazı veriler için 2010 yılı sonuçları raporun yayımlanma tarihine yetişmediği için bu tür değişkenlerde referans dönemleri 2008 ve 2009 ile sınırlı kalmıştır. Bazı değişkenler için zaman serisi tarzı analizlerde daha uzun yıl verilerinin kullanımı tercih edilebilir bir durum olmasına karşın, elektronik ortamda gerek ilgili kurum/kuruluş web sayfalarından, gerekse TOBB web sayfasından verilere erişim mümkündür.

Raporda verilen tüm makro-ekonomik ve mikro boyutlu istatistiklerde Resmi İstatistik Programı kapsamında ilgili konudan sorumlu olan Kurum/Kuruluş bilgileri esas alınmıştır. İlgili yıllar için verilen istatistikler için de “değişim oranları” düzeyinde rakamlar ve yorumlara odaklanılmıştır. Ekonomik yönden özellikle bu tür verilerin çok daha kapsamlı yorumlanabilmesi için sosyal faktörlerin de ilişkilendirilmesi yorumlar açısından çok daha anlamlı olabilecektir. Bundan sonraki yayınlarda özellikle bu konuya ağırlık verilerek, verilerin kullanıcılarına da bu anlamda önemli bir hizmet gerçekleştirilmiş olacaktır.

Bu kapsamda rapor bütününde temel olan bazı kavram ve tanımlar aşağıda özet olarak sunulmuştur. Ancak verilen bu tanımlarda, ilgili konu başlığına yönelik temel tanım ve kavramlara ilgili kurum/kuruluş web sayfalarından erişim mümkündür. Burada terminolojik yönden verilmesinin yararlı olduğu düşünülen kavramlar üzerinde durulmuştur.

Anonim Şirket: Bir unvana sahip, esas sermayesi belirli ve paylara bölünmüş olan ve borçlarından dolayı yalnız tüm varlığı ile sınırlı bulunan şirkettir. Çok sayıda pay sahibinin katılmasına ve büyük sermayelerle çalışmaya elverişli bir şirket türüdür. Türkiye’de en az beş ortaklı anonim şirket kurulabilir. Kurucular gerçek veya tüzel kişi olabilir.

Brüt Okullaşma Oranı: Herhangi bir eğitim seviyesinde toplam okula gidenlerin, teorik nüfus içindeki toplam nüfusa olan oranıdır. Örneğin brüt ortaokullaşma oranı:

Brüt Ortaokullaşma Oranı = $[A / B] * 100$ formülü ile hesaplanmaktadır.

Burada;

A: Ortaokula giden öğrenci sayısını,

B: 11-13 yaş arası nüfusu ifade etmektedir.

Cinsiyet Oranı: Erkek nüfusun, kadın nüfusa oranının % olarak ifadesidir.

Cinsiyet Oranı= (Erkek Nüfus/Kadın Nüfus)*100 formülü ile hesaplanmaktadır.

Değişim Oranı: İki belirli döneme ait değerlerin arasındaki farklılığın yüzde olarak ifadesidir. (t) zaman önce (X) düzeyinde olan bir değer ile bugünkü değeri (Y) arasındaki değişim oranı:

$[(X/Y) - 1] * 100$ formülü ile hesaplanmaktadır.

Dış Ticaret Açığı: İthalatın ihracattan fazla olması durumudur.

Dış Ticaret Dengesi: Belli bir dönemde ihracat ile ithalat arasındaki farktır.

Dış Ticaret Hacmi: Belli bir dönemde yapılan ihracat ve ithalatın toplamıdır.

Doğuşta Yaşam Beklentisi: Yeni doğmuş bir bireyin yaşamı boyunca belirli bir dönemdeki yaşa özel ölümlülük hızlarına maruz kalması durumunda yaşaması beklenen ortalama yıl sayısıdır.

Faaliyet Teçhizatı: İşgücü, imalat teknikleri, bilgi şebekesi veya ürünler gibi kaynakların bir araya getirilmesiyle belli mal ve hizmetlerin oluşturulmasıdır.

Girişim: Özellikle mevcut kaynakların kullanımı bakımından karar verme konusunda belli bir özerklik derecesine sahip olup, mal ve hizmet üretiminde bulunan hukuki birimlerin en küçük bileşkesi olan, bir organizasyon birimidir.

Gini Katsayısı: Herkesin gelir, tüketim harcaması veya benzeri bir değişkenin dağılımından eşit pay aldığı hipotetik bir durumla karşılaştırıldığında gerçek dağılımın düzeyini gösteren bir eşitsizlik ölçütüdür. Minimum "0" ile maksimum "1" arasında değişen bu endekste; 0 (Sıfır) mutlak eşitliği, 1 (Bir) ise gerçekleşmesi mümkün en büyük eşitsizliği gösterir. Bu katsayı sıfıra yaklaştıkça, gelir dağılımındaki adaletsizliğin azaldığı anlamı ortaya çıkar.

Hanehalkı Tüketim Harcaması: Anket ayı içinde hanehalklarının COICOP'a (Bireysel Tüketimin Amaca göre Sınıflaması) göre 12 ana harcama grubu itibarı ile yapmış olduğu her tür harcama ile aynı gelir biçiminde elde edilen her tür mal ve hizmetler ve tek taraflı transferler tarzındaki mal ve hizmet harcamalarının tümünü kapsamaktadır.

Hanehalkı: Aralarında akrabalık bağı olsun ya da olmasın aynı evde ya da aynı evin bir bölümünde yaşayan, gelir ve giderlerini ayırmayan, hanehalkı hizmet ve yönetimine katılan bir veya birkaç kişiden oluşan topluluktur.

Hanehalkı kullanılabilir geliri: Hanehalkındaki tüm fertlerin nakdi veya aynı olarak elde ettiği maaş, ücret, yevmiye, müteşebbis gelirleri gibi faaliyet gelirleri ile gayri menkul, menkul kıymet ve tek taraflı transferler gibi faaliyet dışı gelirlerin toplamıdır.

%20'lik Gruplar: Hanehalkları aylık kullanılabilir gelirine göre küçükten büyüğe doğru sıralanmakta, her sınıfta eşit sayıda hanehalkı yer alacak biçimde 5 eşit sıklığa sahip sınıf oluşturulmaktadır. Her bir sınıfa da %20'lik grup adı verilmektedir.

İMKB Ulusal 100 Endeksi: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası 1. ve 2. seans kapanış fiyatlarıdır.

İstihdam Edilenler: Referans tarihinde en az bir saat bile olsa ücretli, maaşlı, yevmiyeli, işveren, kendi hesabına veya ücretsiz aile işçisi olarak nakdi (para) veya aynı (mal) geliri elde etmek amacıyla ekonomik faaliyette bulunan veya bir işle bağlantısı devam eden 15 yaş ve yukarı yaştaki fertlerdir.

İşgücü: İstihdam edilenler ile işsizlerin toplamıdır.

İşgücüne Katılma Oranı: 15 yaş ve yukarı yaştaki her 100 hanehalkı ferdi içinde işgücünde olan hanehalkı fertleridir. Bir başka ifade ile işgücündeki nüfusun, 15 yaş ve yukarı yaştaki nüfusa oranıdır.

İşsiz: Referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan (kar karşılığı, ücretli veya ücretsiz olarak hiçbir işte çalışmamış ve böyle bir işle bağlantısı da olmayan) kişilerden iş aramak için son üç ay içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 15 gün içinde işbaşı yapabilecek durumda olan kurumsal olmayan çalışma çağındaki fertler işsiz nüfusa dahildir. Ayrıca iş bulmuş ya da kendi işini kurmuş ancak, işe başlamak ya da iş başı yapmak için çeşitli eksikliklerin giderilmesi amacıyla bekleyenlerden 15 gün içinde işbaşı yapabilecek kişiler de işsizlere dahildir.

İşgücüne Katılma Oranı: 15 yaş ve yukarı yaştaki her 100 hanehalkı ferdi içinde işgücünde olan hanehalkı fertleridir. Bir başka ifade ile işgücündeki nüfusun, 15 yaş ve yukarı yaştaki nüfusa oranıdır.

İşyeri: Tek bir fiziksel konumda mal üreten veya hizmet gerçekleştiren bir iş veya sanayi birimi olarak tanımlanmaktadır (fabrika, atölye, kuaför vb). Bir işyeri tek bir birim olabilir veya farklı coğrafi sınırlar arasında veya farklı sanayi tiplerinde yayılmış birçok işyerine sahip olabilir. İşyeri AB'nin yerel birim tanımına denktir.

Kentsel Yerler: Nüfusu 20.001 ve daha fazla olan yerlerdir.

Kentsel Nüfus Oranı: Belirli bir tarihte kentsel alan olarak tanımlanmış 20.001 ve üzeri nüfusa sahip yerleşim yerlerinde yaşayan nüfusun, toplam nüfus içindeki oranıdır.

Kırsal Yerler: Nüfusu 20.000 ve daha az olan yerlerdir.

Kollektif Şirket: Bir şirketi bir unvan altında bir tüzel kişi olarak işletmek amacıyla gerçek kişiler arasında kurulan, ortaklarının şirket alacaklılarına karşı sorumlulukları sınırlanmamış olan şirket türüdür.

Komandit Şirket: Bir şirketi bir unvan altında işletmek amacıyla kurulan ve şirket alacaklılarına karşı ortaklardan bir veya bir kaçının sorumlulukları sınırlanmamış ve diğer ortak veya ortakların sorumlulukları ise belli bir sermaye ile sınırlanmış olan şirket türüdür.

Limited Şirket: İki veya fazla gerçek veya tüzel kişi tarafından bir unvan altında kurulan ve ortaklarının sorumlulukları korumayı taahhüt ettikleri sermaye ile sınırlı bulunan ve esas sermayesi belirli olan şirket türüdür. Limited ortaklıklar bankacılık ve sigortacılık alanları dışında kanunen yasak olmayan her türlü ekonomik faaliyetler için kurulabilir. Ortakların sayısı ikiden az ve elliden çok olamaz.

Medyan yaş: Bir nüfusu oluşturan kişilerin yaşları sıralandığında en ortada kalan ferdin yaşıdır. Buna göre nüfusun yarısı bu yaştan küçük, diğer yarısı da bu yaştan büyüktür. Nüfusu iki eşit parçaya bölen yaş olarak tanımlanabilir.

Net Okullaşma Oranı: Herhangi bir eğitim seviyesinde toplam okula gidenlerin, o yaş grubundaki gerçek nüfusa olan oranıdır. Örneğin net ilkokullaşma oranı:

Net İlkokullaşma Oranı= $[A (B+C-D)]*100$ formülü ile hesaplanmaktadır. Burada:

A: ilkokula giden öğrenci sayısını,

B: 6-10 yaş grubundaki nüfusu,

C: 6-10 yaşın dışında ilkokula giden öğrenci sayısını,

D: 6-10 yaşında olup ortaokula giden öğrenci sayısını ifade etmektedir.

Reel Gayri Safi Yurt İçi Hasıla: Satın alma gücü paritesi değerleri kullanılarak ortak para birimine dönüştürülen Gayri Safi Yurt İçi Hasıla değeridir. Bu şekilde her ülkede paranın satın alma gücü eşitlenmekte ve dolayısı ile ülkelerin ürettiği gerçek mal ve hizmet miktarının karşılaştırılması sağlanmaktadır.

Reel Değişim Oranı: Enflasyonun olduğu ortamlarda tüm mal ve hizmetlerin değer ve fiyatları etkilendiği için, gerçek fiyat hareketlerinin izlenmesi güçleşmektedir. Bu gibi durumlar için reel değer veya reel değişim oranlarını yorumlamak teknik açıdan da daha doğru bir yaklaşımdır.

Reel Değer= $\{[(1 + İlgili Değişken Oranı)/(1+Enflasyon Oranı)]-1\} * 100$ formülü ile hesaplanmaktadır.

Satın Alma Gücü Paritesi: Farklı para birimlerinin satın alma gücünü eşitleyen ve uluslararası anlamda gerçek fiyat ve hacim karşılaştırmalarına olanak sağlayan farklı para birimlerini dönüştürme oranıdır.

Sabit Sermaye Yatırımı: Kullanımı bir yıldan fazla olan ve amortisman payı ayrılan bina, makine, ulaştırma aracı, arsa, demirbaş türünden büro malzemesi ve döşeme ile bunların ömürlerini uzatan, verimliliklerini arttıran değişiklik, yenileme geliştirme işleri ve büyük onarımları ifade etmektedir.

Tüketici Fiyatları Endeksi: Belirli bir dönemde belirli bir kitle tarafından tüketici mal ve hizmetlerine ödenen perakende fiyatlarındaki değişimdir.

Yaş Bağımlılık Oranı: 0-14 yaş grubundaki nüfus ile 65 ve daha yukarı yaştaki nüfusun, 15-64 yaş grubu nüfusa olan oranıdır. Yaş bağımlılık oranı:

Yaş bağımlılık oranı= $[(A+B)/C]*100$ formülü ile hesaplanmaktadır. Burada:

A: 0-14 yaş grubundaki nüfusu,

B: 65 ve daha yukarı yaştaki nüfusu,

C: 15-64 yaş grubundaki nüfusu ifade etmektedir.

Yıllık Nüfus Artış Hızı: İki yıllık dönem arasında her 1000 nüfus için yıllık artan nüfustür.

Zincirleme Endeks: Hesaplanan endeks kapsamında sepette yer alan ürünlerin ve bunların ağırlıklarının her yıl yenilenmesi ile uygulanan endekstir. Genel olarak her yılın sonunda, yeni maddeler (ürünler) sepete konularak endekse dahil edilmekte, ya da önemini kaybeden ürünler endeksten çıkarılmakta ve yerine yeni ürünler endeks hesabında dikkate alınmaktadır. Örneğin Laspeyres endeksinde cari fiyatların yeni fiyat referans dönemi P_0 olan bir önceki Aralık ayı fiyatına bölünerek endeks hesaplanmakta ve Aralık ayı endeksi ile çarpılarak zincirleme işlem yapılmaktadır. Formüle etmek gerekirse:

$$I = w * (P_i / P_0) \text{ dır.}$$

Burada:

I: Endeksi,

P_i : Cari ay fiyatlarını,

W: Ağırlıkları,

P_0 : Temel yıl fiyatlarını ifade etmektedir.

BÖLÜM I. DÜNYA EKONOMİSİNE GENEL BİR BAKIŞ

1. GENEL DEĞERLENDİRME

2008 yılının son döneminde ortaya çıkan küresel ekonomik kriz, tüm dünya ekonomilerini finansal açıdan olumsuz yönde etkilemiştir. 2010, beklenildiği üzere ekonomik toparlanma hareketlerinin görüldüğü bir yıl olmuştur. Ekonomik canlanma 2010 yılının ilk yarısında, küresel aktivitelerin hızlanması doğrultusunda dünya üretiminde %5,0'lık bir büyüme oranıyla kendisini göstermiştir. Buna karşın çoğu gelişmiş ülke, önemli problemler ile karşı karşıya kalmıştır. Kurtarma planlarının yavaş işlemesi vb. sebeplerden ötürü, özellikle işsiz sayısında meydana gelen önemli artış sosyal anlamda da ciddi bir sorun olarak görülmüştür. Gelişmekte olan ülke ekonomilerinde ise 2010 yılında yüksek bir büyüme oranı gerçekleşmiştir.¹

2009 yılında hemen hemen tüm ülke ekonomilerinde küresel krizin de etkisiyle küçülme meydana gelirken, çoğu ülke ekonomilerinde 2010 yılı verileri yerini pozitif rakamlara bırakmıştır. Uzun yılların ardından 2009 yılında %0,6'lık oran ile ilk defa küçülen dünya ekonomisi, 2010 yılında %5,0 oranında büyümüştür. Gelişmiş ülke ekonomilerinde %3,0 oranında, gelişmekte olan ülke ekonomilerinde ise %7,1 oranında büyüme gerçekleşmiştir. Özellikle gelişmekte olan dünya ekonomilerinde yüksek oranda seyreden büyüme oranları, gelişmiş ülke ekonomilerinde daha düşük oranda seyretmiş, hatta İspanya %0,2 oranında küçülmüştür. Küresel krize rağmen, 2009 yılında da büyüme gösteren dünyanın en kalabalık ülkesi Çin, 2010 yılında da %10,3 oranı ile büyümeye devam etmiştir. Gelişmiş ülke ekonomilerinden en fazla büyümeyi 2010 yılında %4,3 oranı ile Japonya gerçekleştirmiştir. Böylelikle iki büyük Asya ülkesi, her iki ülke grubunda da büyüme anlamında birinci sırada yer alarak dikkat çekmiştir (Bkz; Tablo 1, Grafik 1).

Tablo 1. Dünya, Ülke Grupları ve Seçilmiş Ülkelerin Üretimi

Ülke Grupları ve Seçilmiş Ülkeler	(Değişim Oranı)			
	2008	2009	2010	2011 ⁽¹⁾
Dünya Üretimi	3,0	-0,6	5,0	4,4
Gelişmiş Ülke Ekonomileri	0,5	-3,4	3,0	2,5
ABD	0,4	-2,6	2,8	3,0
Euro Alanı	0,6	-4,1	1,8	1,5
Almanya	1,2	-4,7	3,6	2,2
Fransa	0,3	-2,5	1,6	1,6
İtalya	-1,3	-5,0	1,0	1,0
İspanya	0,9	-3,7	-0,2	0,6
Yunanistan ⁽³⁾	2,0	-2,0	-4,0	-2,6
Portekiz ⁽³⁾	0,0	-2,6	1,1	-0,1
İrlanda Cum. ⁽³⁾	-3,5	-7,6	-0,3	2,3
Japonya	-1,2	-6,3	4,3	1,6
İngiltere	0,5	-4,9	1,7	2,0
Kanada	0,4	-2,5	2,9	2,3
Gelişmekte Olan Ülke Ekonomileri	6,1	2,6	7,1	6,5
Türkiye	0,7	-4,7	7,8	3,6
Gelişmekte Olan Asya Ekonomileri	7,9	7,0	9,3	8,4
Çin	9,6	9,2	10,3	9,6
Hindistan	7,3	5,7	9,7	8,4
ASEAN-5 ⁽²⁾	4,7	1,7	6,7	5,5
Latin Amerika ve Karayipler	4,3	-1,8	5,9	4,3
Brezilya	5,1	-0,6	7,5	4,5
Meksika	1,5	-6,1	5,2	4,2
Geçiş Süreci Ülkeleri	5,5	-6,5	4,2	4,7
Rusya	5,6	-7,9	3,7	4,5

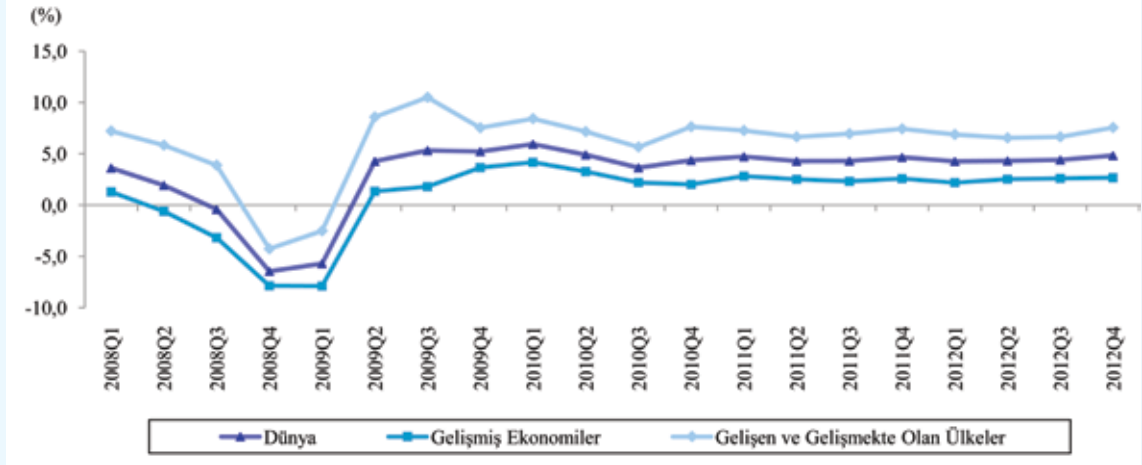
Kaynak: IMF, World Economic Outlook, January 2011.

(1): Projeksiyon değeridir.

(2): Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland ve Vietnam'ı kapsamaktadır.

(3): İlgili veriler IMF'nin World Economic Outlook (October, 2010) veritabanından derlenmiştir.

1 Kaynakça olarak IMF, OECD, ILO, OPEC gibi kuruluşlar ve ülkelerin ekonomik raporlarından faydalanılmıştır.

Grafik 1. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) Büyüme Oranları

2010 yılının önemli ekonomik gelişmelerinden birisi de AB ülkelerinden birisi olan Yunanistan'da ortaya çıkan ekonomik krizdir. 2008 küresel ekonomik krizinin ağır olumsuz etkileri henüz tam anlamıyla sonlanmamışken, Yunanistan'ın iç yönetimi tarafından kontrol edilmeksizin gerçekleştirilen harcamalar, ülke ekonomisini 1974'ten beri karşılaştığı en ciddi krize doğru sürüklemiştir. Yunanistan'ı etkileyen bu borç krizi, Euro Bölgesi'nde de ekonomik sorunlara yol açmıştır. Bu sorunlarla baş edebilmek üzere, AB'ye üye ülke liderlerince Avrupa Finansal İstikrar Fonu oluşturulmuş, Uluslararası Para Fonu (IMF)'nin de desteği alınarak 750 milyar Euro'luk mali destek sağlanmıştır. Yıl sonuna doğru ise borç krizi, İrlanda'ya sıçramıştır. İrlanda, bankacılık sektöründe yüksek borç yapısına sahip olarak, likidite sorunu yaşamış, borçların ödenememe kaygısı nedeniyle tahvil faizleri de yükseliş göstermiştir. Bunun üzerine İrlanda, sıkı ekonomi politikaları uygulamış aynı zamanda AB ve IMF'den de finansal yardım talep edilerek, AB-IMF işbirliği ile İrlanda'ya 85 milyar Euro'luk yardım paketi ile destek verilmesi kararlaştırılmıştır. Özellikle Avrupa'nın bu iki ülkesinin finansal olumsuzluklar yaşamaları kredi derecelendirme kuruluşlarını da hareketlendirmiş, ilgili ülkelerin kredi notlarında ciddi indirimlere gidilmiş, diğer ülkeler de inceleme kapsamına alınmıştır.

Euro Bölgesi'nin yaşamış olduğu kriz nedeniyle, para piyasaları hareketli geçmiştir. Döviz kurlarında kriz nedeniyle konjonktürel dalgalanmalar yaşanmış, Euro'nun değer kaybetmesi ve ekonomik canlanma sürecini hızlandırmak adına Amerikan Merkez Bankası (FED)'in piyasaya para arz etmesi gibi durumlar yatırımcıları farklı arayışlara götürmüş ve bunun neticesinde altın önemli bir menkul kıymet haline gelmiştir. Talebin artması sonucu altının ons fiyatı yaklaşık %30,0 oranında değer kazanmıştır. Doların değer kaybetmesi, artan taleple beraber, petrol fiyatlarını yukarı çekmiştir. Petrol talebine büyük katkının, dünya enerji tüketiminin neredeyse başını çeken Çin'den kaynaklandığı görüşleri dile getirilmiştir.

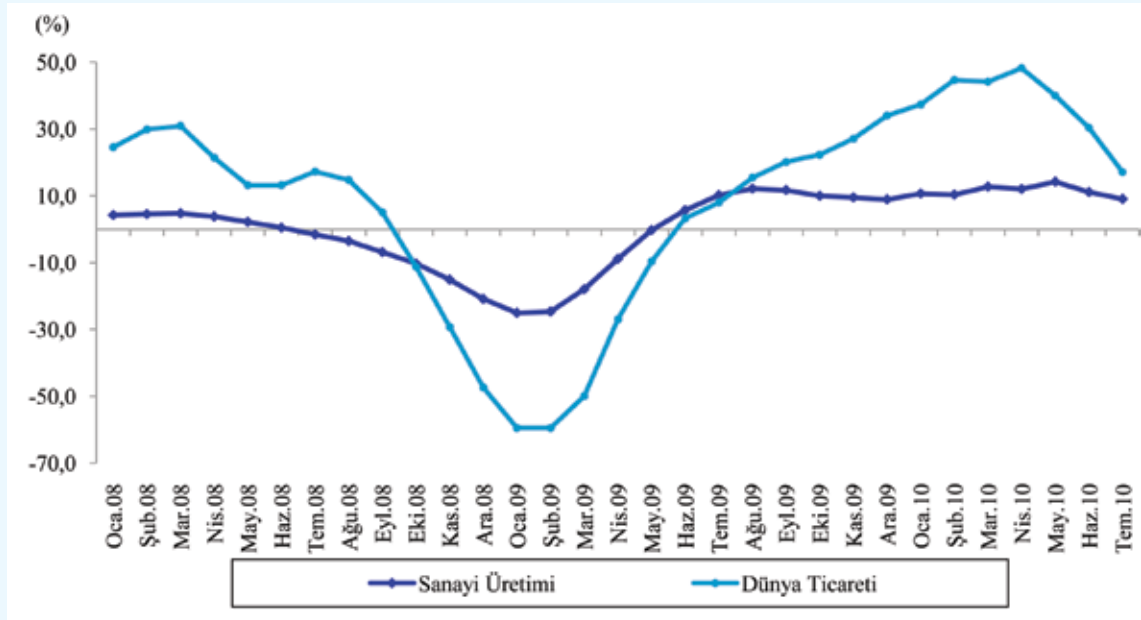
Küresel krizin etkisi ile beraber 2009 yılında negatife düşen dünya ticaret hacmi, 2010 yılında beklenildiği üzere pozitif, ayrıca geçen seneki beklentilerin üzerinde gerçekleşmiştir. IMF'nin Dünya Ekonomik Görünümü yayınından alınan verilere göre 2010 yılında dünya ticaret hacminde 2009 yılına göre yaklaşık 20 puanlık artış meydana gelmiş ve oran olarak da %12,0 ölçülmüştür. Gelişmiş ülke ekonomileri ihracatı ve ithalatında da benzer bir görünüm vardır. Yapılan öngörü çalışmaları sonucunda, 2011 yılında ise dünya ticaret hacmindeki artışın %7,1 oranında gerçekleşeceği öngörülmektedir (Bkz; Tablo 2, Grafik 2).

Tablo 2. Dünya Ticaret Hacmi Değişim Oranları

Bileşenler	(Değişim Oranı)			
	2008	2009	2010	2011 ⁽¹⁾
Dünya Ticaret Hacmi (Mal ve Hizmet Ticareti)	2,8	-10,7	12,0	7,1
İhracat				
Gelişmiş Ülkeler	1,9	-11,9	11,4	6,2
Gelişmekte Olan Ülkeler	4,0	-7,5	12,8	9,2
İthalat				
Gelişmiş Ülkeler	0,6	-12,4	11,1	5,5
Gelişmekte Olan Ülkeler	8,5	-8,0	13,8	9,3

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, Update January 2011.

(1): Projeksiyon değeridir.

Grafik 2. Küresel Sanayi Üretimi ve Dünya Ticareti Değişim Oranları (Üç Aylık Değişim ile Yıllıklandırılmış)

2010 yılında gelişmekte olan ülke ekonomilerinde tüketici fiyatları enflasyonunda meydana gelen artış kısmen artan besin fiyatlarına bağlanabilir. Besin fiyatları enflasyonundaki yükseliş, düşük gelirli hanelerinin bütçelerini sarsarak kalmayıp, aynı zamanda birçok ülke ekonomisinin fiyat enflasyonunu da pozitif yönde etkilemiştir. Gelişmekte olan ülkelerin hızla büyümesi, çıktı açığının kapanmasına yardımcı olmuştur. Bu ülkelerde, tüketici fiyatlarının %6,0 oranında yükseleceği öngörülmektedir.

2. ULUSLARARASI MAL PİYASALARI

2008 yılı küresel ekonomik krizinden sonraki bu geçiş döneminde, kararlı ve sağlıklı bir ekonomi politikasının sergilenebilmesi için ülkeler tarafından çeşitli adımlar atılmıştır. Gelişmiş ülkeler, ekonomilerindeki iç dengenin sağlanabilmesi ve özel sektör talebinin artırılması amacıyla mali düzenlemeler getirirken, dış denge için dış ticaret açığı veren ülkelerde ihracatın artırılması, fazla veren ülkelerde ise ihracatın azaltılması planlanmıştır. 2010 yılı içerisinde iki kez toplanan G-20 zirvesinde; mevcut ekonomik gidişat

hakkında değerlendirmeler yapılmış ve küresel krizin etkilerinden arınarak toparlanma eğilimine geçmek adına önemli kararlar alınmıştır. Kanada'da Haziran ayında gerçekleştirilen ilk zirvede alınan en göze çarpan karar, bütçe açıklarının 2013 yılına değin yarı yarıya indirilmesi olmuştur. Bunun yanı sıra zirvede, bankalardan belirli miktarlarda vergi alınarak kriz durumlarında kullanılmak üzere fonlar oluşturulması hedeflenmiştir. Kasım ayında Güney Kore'nin başkenti Seoul'de toplanan ikinci zirvede; genel olarak döviz kuru esnekliğini arttırmak, sürdürülebilir büyümeyi sağlamak, küresel talebi arttırıp sürdürerek istihdamı arttıracak yeni politikaların ele alınması kararlaştırılmıştır. 2011 yılının başında da Fransa'nın başkenti Paris'te gerçekleştirilen G-20 zirvesinin ana gündem maddesini mevcut ekonomik gidişat oluşturmuş ve ekonomik dengesizliklerin sebeplerinin araştırılması için göstergeler aracılığıyla enflasyon ve ekonomik büyümedeki bozulmalara sebep olan bütçe açık ve fazlaları engellenerek yeni bir kriz ortamı yaşanmasının engellenmesi amaçlanmıştır.

Gelişmiş ülkelerde iyileştirilmiş finansal sektör politikaları, orta vadeli program çerçevesinde kriz etkilerinden kurtulmakta ve özel sektör talebinin devamını sağlamada önem taşımaktadır. 2010'un ikinci yarısında; küresel finansal koşullar yaygın bir şekilde iyileşmiş, hisse piyasası yükselişe geçmiş, riskin yayılması daralmış, bankaların borç verirken uyguladıkları sıkı politikalar, küçük ve orta ölçekli firmalar için bile esnek hale gelmiştir. Yüksek bir küresel talep neticesinde, petrol ve petrol dışı mal fiyatlarında 2010 yılında artış gözlenmiş, 2011 yılında da sıkı piyasa koşullarına bağlı olarak yavaş düzeyde gerçekleşen arz ve güçlü talebin devam edeceği dolayısıyla fiyatlardaki artışın yukarı yönlü olacağı öngörülmektedir. Buna bağlı olarak IMF'nin petrol fiyatlarına yönelik gerçekleştirilen projeksiyon çalışmalarına göre, 2010 yılı Ekim ayında yayımlanan "Dünya Ekonomik Görünümü" yayınında açıklanan varil başına 79 \$'lık fiyatın, 2011 yılında bunun da üzerinde bir fiyat olacağı ve 90 \$ seviyesinde seyredeceği tahmin edilmiştir. Petrol dışı mal fiyatlarında ise ürünlerde yağmura bağlı meydana gelen hasarlar 2010 yılı sonlarında beklenilenden daha fazla gerçekleşmiş, fiyat etkisinin 2011 hasat sezonundan sonra görüleceği beklenmektedir. Petrol dışı ürün fiyatlarının 2011 yılında %11,0 oranında artacağı öngörülmektedir.

Yaklaşık on yıllık bir periyotta artan bir eğilim içerisinde olan uluslararası emtia fiyatları, 2008 yılında yaşanan küresel krizin ardından 2009 yılında, piyasalarda alım koşullarının ani değişimi ve talepte meydana gelen olumsuz gelişmelerin ardından mal piyasalarında stokların artması ile sonuçlanan bir döngü içerisine girmiştir. 2009 itibariyle mal fiyatlarındaki bu düşüşün ardından 2010 yılında küresel ekonominin toparlanma sürecine girmesi sonucu, talep yeniden artmış ve fiyatlar gözle görülür bir şekilde yukarı yönlü bir ivme kazanmıştır. Özellikle tarım sektöründe hareketli bir dönemin yaşanması ile beraber önemli tarım ürünlerinin fiyatında artış gözlenmiştir. Bunun yanı sıra 2010'un son çeyreğinde hava şartlarının olumsuz olması, tarım ürünlerini üretim yönünden etkilemiş ve fiyatlar üzerinde ilave bir artışa neden olmuştur.

IMF'nin Dünya Ekonomik Görünümü yayınına göre uluslararası piyasalarda seçilmiş ürünlerin fiyatları incelendiğinde, 2010 yılında bir önceki yıla göre fiyatı en çok artan ürünün %90,1 oranında artışla kauçuk fiyatları olduğu, bunu %64,9 oranı ile pamuk fiyatlarının takip ettiği, ardından ise %60,5 oranında artışla deri fiyatlarının geldiği görülmektedir. 2010'da metal fiyatlarından nikel fiyatları %48,6 oranında, bakır fiyatları %45,9 oranında, çinko fiyatları %30,3 oranında ve alüminyum fiyatları ise %30,2 oranında artış göstermiştir. Petrolün spot fiyatı da bir önceki yıla göre 2010'da %27,8 oranında artmış ve varil başına 62 ABD dolarından 79 ABD dolarına yükselmiştir. Buna karşılık doğal gaz fiyatlarında 2010 yılında %7,1 oranında bir düşüş söz konusu olmuştur. 2010'da fiyatı en çok düşen ürün ise %11,7 oranındaki düşüşle pirinç olmuştur (Bkz, Tablo 3).

IMF'nin raporunda da belirtildiği gibi küresel toparlanmaya bağlı olarak başta gelişmekte olan ülke ekonomilerinin yüksek talebinin yanı sıra ABD dolarında aşağı yönlü eğilimlerin söz konusu olması neticesinde petrol fiyatlarında yıl içerisinde bir artış söz konusu olmuştur. Dünyanın saygın kurumlarının yaptığı öngörü çalışmalarına göre 2011 yılında da petrol fiyatlarının yukarı yönlü seyri devam edecektir. Petrol fiyatlarındaki bu artış beklentisi çeşitli yatırım bankalarınca, ekonomik toparlanmaya bağlı olarak talepte meydana gelecek artışa bağlanmaktadır. Uluslararası Enerji Ajansı (IEA)'da ileriki yıllarda artan talebi karşılamak üzere dünyada petrol üretiminin artış göstereceğini belirtmiştir.

Tablo 3. Uluslararası Piyasalarda Seçilmiş Ürünlerin Fiyatları

Seçilmiş Ürünler ⁽¹⁾	Ölçü Birimi ⁽²⁾	(ABD \$)					
		Ürün Fiyatları			Değişim Oranı		
		2008	2009	2010	2008	2009	2010
Buğday	\$/MT	326	223	224	27,7	-31,5	0,1
Mısır	\$/MT	223	166	186	36,7	-25,8	12,4
Pirinç	\$/MT	700	589	521	110,7	-15,8	-11,7
Soya Fasülyesi	\$/MT	453	379	385	42,9	-16,5	1,7
Yerfıstığı	\$/MT	1.568	995	1.239	33,1	-36,6	24,6
Ayçiçek Yağı	\$/MT	1.694	1.042	1.186	151,7	-38,5	13,9
Zeytinyağı	\$/MT	4.167	3.509	3.171	-8,6	-15,8	-9,6
Portakal	\$/MT	1.107	909	1.028	15,5	-17,9	13,1
Muz	\$/MT	844	848	881	24,6	0,5	3,9
Şeker (Serbest Piyasa)	cts/lb	12	18	21	25,1	45,8	17,9
Çay	cts/Kg	270	314	317	27,2	16,5	0,9
Kahve	cts/lb	106	77	84	20,3	-27,4	9,1
Pamuk	cts/lb	71	63	104	12,8	-12,1	64,9
Yün (23 Mikron)	cts/Kg	709	611	820	-7,3	-13,8	34,1
Kauçuk	cts/lb	119	87	166	14,1	-26,5	90,1
Deri	cts/lb	64	45	72	-11,1	-30,0	60,5
Alüminyum	\$/MT	2.578	1.669	2.173	-2,3	-35,3	30,2
Bakır	\$/MT	6.963	5.165	7.538	-2,4	-25,8	45,9
Nikel	\$/MT	21.141	14.672	21.810	-43,1	-30,6	48,6
Çinko	\$/MT	1.885	1.658	2.160	-42,0	-12,0	30,3
Doğal Gaz (Rusya) ⁽³⁾	\$/000 m ³	473	319	296	61,3	-32,6	-7,1
Petrol (Spot)	\$/bbl	97	62	79	36,4	-36,3	27,8

Kaynak: IMF Primary Commodity Prices Database.

(1): Küresel mal piyasası ticaretinde belli oranda ağırlık alan ürünler seçilmiştir.

(2): lb=0.4536 Kg, bbl (varil)=159 lt, cts: cents, MT: Metrik Ton.

(3): Natural Gas (Russian in Germany).

2009 yılında küresel krizle beraber keskin bir düşüş gösteren dünya mal fiyat endeksleri, 2010 yılında bir önceki yıla göre pozitif büyüme göstermiş, hatta bazı endeks değerleri kriz öncesi dönemin üzerine çıkmıştır. 2010 yılında bir önceki yıla göre toplam mal fiyat endeksi %26,1 oranında artarken, gıda ve içecek ürünleri fiyatları %11,8 oranında artış göstermiştir. Endeksler 2010 yılı dönemleri itibariyle incelendiğinde endeks sepetinde yer alan ana harcama gruplarının büyük çoğunlukla artış eğilimi gösterdiği, ancak, üçüncü dönemde bazı gruplarda düşüşlerin olduğu dikkati çekmektedir. Üçüncü dönemde, bir önceki döneme göre toplam mal fiyatları endeksi %1,1 oranında, sanayi girdileri fiyat endeksi %2,4 oranında, metal ürünleri fiyat endeksi %3,7 oranında, enerji fiyat endeksi %3,2 oranında ve petrol fiyat endeksi ise %3,4 oranında azalma göstermiştir (Bkz, Tablo 4).

Tablo 4. Dünya Mal Fiyat Endeksi

Bileşenler	(2005=100) (ABD \$ Bazında)						
	2008	2009	2010 ⁽¹⁾	2010 Yılı Dönemleri			
				1. Dönem	2. Dönem	3. Dönem	4.Dönem ⁽¹⁾
	Endeks						
Toplam Mal Fiyat Endeksi	172,3	120,6	152,1	145,7	149,1	147,4	166,2
Petrol Dışı Mal Fiyat Endeksi	151,1	127,2	160,6	150,1	155,0	158,2	179,2
Gıda ve İçecek Ürünleri Fiyat Endeksi	156,5	136,0	152,1	141,6	143,0	153,4	170,4
Sanayi Girdileri Fiyat Endeksi	145,6	118,3	169,2	158,6	167,1	163,1	188,1
Tarımsal Hammadde Fiyat Endeksi	113,3	94,1	125,3	115,3	122,6	123,2	140,3
Metal Ürünleri Fiyat Endeksi	169,0	135,8	201,0	189,9	199,3	191,9	222,7
Enerji Fiyat Endeksi	184,7	116,8	147,1	143,1	145,7	141,0	158,5
Petrol Fiyat Endeksi	182,1	116,2	148,5	144,8	146,9	141,9	160,6
	Bir Önceki Yıla/Döneme göre Değişim Oranı						
Toplam Mal Fiyat Endeksi	27,5	-30,0	26,1	5,0	2,3	-1,1	12,8
Petrol Dışı Mal Fiyat Endeksi	7,5	-15,8	26,3	6,9	3,3	2,1	13,3
Gıda ve İçecek Ürünleri Fiyat Endeksi	23,3	-13,1	11,8	1,2	1,0	7,3	11,1
Sanayi Girdileri Fiyat Endeksi	-5,7	-18,8	43,0	12,5	5,4	-2,4	15,3
Tarımsal Hammadde Fiyat Endeksi	-0,8	-16,9	33,2	8,5	6,3	0,5	13,9
Metal Ürünleri Fiyat Endeksi	-8,0	-19,6	48,0	14,3	4,9	-3,7	16,1
Enerji Fiyat Endeksi	40,1	-36,8	25,9	3,8	1,8	-3,2	12,4
Petrol Fiyat Endeksi	36,5	-36,2	27,8	2,0	1,5	-3,4	13,2

Kaynak: IMF Primary Commodity Prices Database.
(1) Projeksiyon değeridir.

3. İŞSİZLİK

2008 yılının Eylül ayında ABD’de ortaya çıkan ve hızla yayılan küresel ekonomik kriz ile beraber işgücü piyasası yaşanan olumsuz gelişmelere karşın, 2010 yılında bir dizi kurtarma paketi gerçekleştirilmesine rağmen, tam anlamıyla düzelmeye göstermemiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)’nun verilerine göre 2010 yılı işsiz sayısı tahmini olarak 205 milyon olup, 2007 yılındaki işsiz sayısından yaklaşık olarak 30 milyon daha fazladır.

Yıllık düzeyde dünyadaki işsizlik oranları incelendiğinde, ILO’ya göre 2009 yılında dünya genelinde %6,3 olarak belirlenen işsizlik oranı, 2010 yılında sadece 0,1 puanlık kayıp yaşamış ve %6,2 olarak tahmin edilmiştir. Yaşanan olumsuz finansal koşullar sebebiyle hızlı bir şekilde istihdam yaratmanın mümkün olmayacağı aşikâr olup, ülkelerin işsizliği düşürmek için alacağı önlem paketlerine uzun bir dönem içerisinde cevap alacakları düşünülmektedir.

2010 yılı esas alındığında, ILO’nun tahminine göre işsizlik oranı en yüksek olan ülke grupları içinde %10,3 oranı ile Ortadoğu ilk sırada yer alırken, bunu %9,8 oranı ile Kuzey Afrika ve %9,6 oranı ile Orta ve Güneydoğu Avrupa ülkeleri izlemektedir. İşsizlik oranının 2010 yılında ülke grupları düzeyinde en düşük olduğu bölge %4,3 oranı ile Güney Asya’dır. 2010 yılında işsizliğin değişim oranlarına bakıldığında, en yüksek düşüşün; %7,7 oranı ile Orta ve Güneydoğu Avrupa ülkelerinde, %6,8 oranı ile de Doğu Asya ülkelerinde olduğu görülmektedir. Ancak, gelişmiş ülke ekonomileri ve AB’de ise 2010 yılında işsizlik oranında %4,8 gibi oldukça ciddi oranda bir yükseliş olmuştur (Bkz, Tablo 5).

Tablo. 5 İşsizlik Oranları

Bölgeler	Yıllar			Değişim Oranları		
	2008	2009	2010 ^(1,2)	2008	2009	2010
Dünya Geneli	5,7	6,3	6,2	1,8	10,5	-1,6
Gelişmiş Ülke Ekonomileri ve Avrupa Birliği	6,1	8,4	8,8	5,2	37,7	4,8
Yunanistan ⁽³⁾⁽⁴⁾	7,7	9,4	11,8	-7,3	22,0	25,4
İrlanda ⁽³⁾⁽⁴⁾	6,3	11,8	13,5	38,3	87,5	14,2
Portekiz ⁽³⁾⁽⁴⁾	7,7	9,6	10,7	-4,7	24,3	11,6
İspanya ⁽³⁾⁽⁴⁾	11,3	18,0	19,9	37,1	59,0	10,5
Orta ve Güneydoğu Avrupa	8,6	10,4	9,6	0,0	20,9	-7,7
Doğu Asya	4,3	4,4	4,1	13,2	2,3	-6,8
Güneydoğu Asya ve Pasifik	5,3	5,2	5,1	-1,9	-1,9	-1,9
Güney Asya	4,3	4,4	4,3	-4,4	2,3	-2,3
Latin Amerika ve Karayipler	6,6	7,7	7,7	-5,7	16,7	0,0
Orta Doğu	10,2	10,3	10,3	-2,9	1,0	0,0
Kuzey Afrika	9,6	9,9	9,8	-5,9	3,1	-1,0
Sahra Altı Afrika	7,9	7,9	8,0	0,0	0,0	1,3

Kaynak: ILO.

(1): Ön tahmin değeridir.

(2): Veriler için kaynak belirtilmedikçe kaynak, Ekim 2010 ILO'nun ekonometrik model eğilimleridir.

(3): İlgili veriler IMF'nin World Economic Outlook (October, 2010) veritabanından derlenmiştir.

(4): Euro Bölgesi'nde işsizlik oranlarının dikkat çekebileceği gerekçesiyle özellikle 2010 yılı içerisinde "borç krizinden" etkilenen ülkeler bu alt başlıkta değerlendirilmiştir.

4. ÜLKELERİN GELİŞMİŞLİK DURUMUNA GÖRE EKONOMİK DURUM DEĞERLENDİRMESİ

4.1 Gelişmiş Ülkeler

2010 yılının ilk yarısında gelişmiş ülkeler %3,5 civarında büyüme göstermiştir. Büyüme oranının düşük olması, II. Dünya Savaşı'ndan bu yana yaşanan en büyük finansal krizin, ekonomileri derinden etkilemesine bağlanmaktadır. Ağır krizin etkilerinden yavaş yavaş kurtulmaya başlayan gelişmiş ülke ekonomileri, birtakım politikalar izlemiş ve bu politikaları 2010 yılı içinde faaliyete geçirmişlerdir. Yıl içerisinde, dünya ticaretindeki artışın büyük çoğunluğu gelişmiş ülke ekonomilerindeki hızlı talep artışından kaynaklanmıştır. 2010'un ilk yarısında, yüksek gelirli ülke ekonomilerindeki ihracatın dörtte üçü, gelişmiş ülke ithalatçılarına gerçekleştirilmiştir. Gelişmiş ülke ithalatı, küresel ihracattaki artışın %58'ine sahiptir.

2008 yılında yaşanan küresel ekonomik kriz sonrası, genel olarak dünyanın birçok ekonomisi toparlanma eğilimine girmiştir. Dünyanın en büyük ekonomisi ABD'de 2009 yılının ikinci yarısında büyüme oranlarının yükselişe geçmesi, ardından gerçekleştirilen bir dizi kurtarma paketi ile ekonomi normal seviyesine doğru ilerlemiştir. ABD'de şirket yatırımları yeniden düzenlenerek devam etmiş, özel sektör hizmetlerinde de artış gözlenmiştir. 2009 yılının ilk iki çeyreğinde küçülen ABD ekonomisi, üçüncü çeyrekte itibaren büyümeye başlamış ve son çeyrekte %5,0 oranında büyüme göstermiştir. 2010 yılının başlaması ile beraber ABD ekonomisinin büyümesinde yavaşlama gözlenmiş, ilk çeyrek itibarıyla büyüme oranı %3,7 olarak ölçülmüş, ikinci çeyrekte %1,7 oranında, üçüncü çeyrekte %2,6 oranında ve son çeyrekte de %2,8 oranında büyüme gerçekleşmiştir.

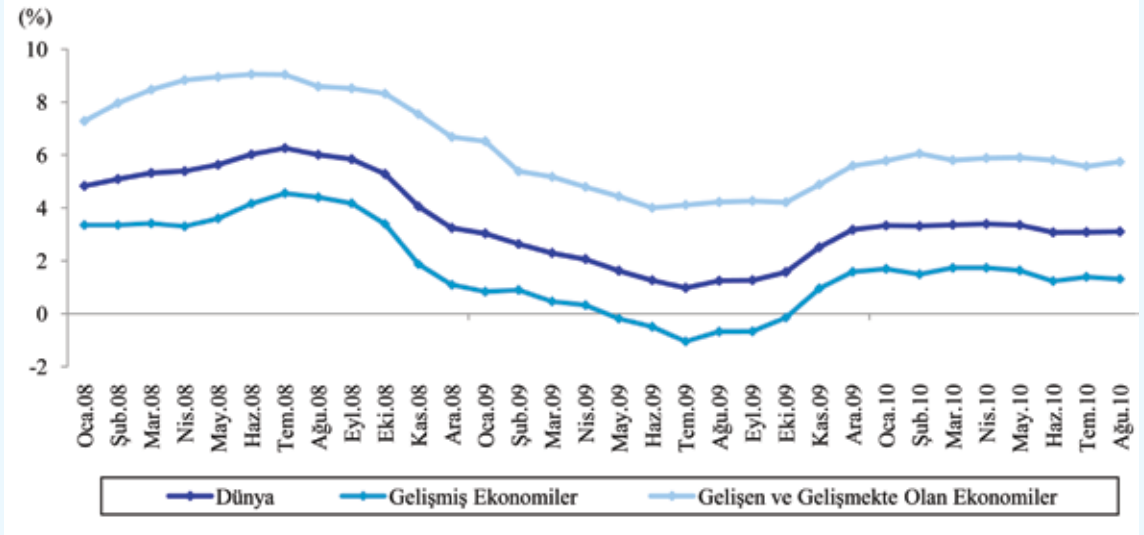
ABD’de üretim düzeyi, kriz öncesindeki seviyesine yakın olmasına rağmen, özellikle 2010’un ikinci çeyreğinde üretimdeki yükselme eğilimleri kriz öncesine göre yavaş seyretmiştir. Tüketim harcamaları, 2009 yılının üçüncü çeyreğinden beri yükselişte olup, ülkede tasarrufların da yoğun olarak devam etmesi nedeniyle düşük oranda gerçekleşmiştir. Aynı zamanda; yabancı talebin, firmaların kârının tekrar istenen düzeye gelmesi ve düzelen finansal durumlar sayesinde işletme malzemesi, bilgisayar yazılımları gibi yatırımlar artmıştır. Ancak, bütün bunlar ülkede henüz kararlı ve düzenli işleyen, işsizliğin azaldığı, emlak piyasasının hareketli olduğu bir ekonomi düzeyine geldiğini göstermemektedir. Bunun yanı sıra FED, hemen hemen sıfır seviyesinde tuttuğu faiz oranlarını uzunca bir süre düşük seviyelerde tutacağını belirtmiş, ayrıca konut piyasasında küresel kriz ile beraber durgunluğun devam ettiğini ve fiyatlardaki yükselişin devam edebileceğini açıklamıştır.

Euro Bölgesi, küresel krizin etkilerini bertaraf etmeye çalışmakla birlikte, 2010 yılında yeni bir kriz ile karşı karşıya kalmıştır. AB ve IMF, ülkeler için çeşitli kurtarma paketleri hazırlamış ve öncelikle Yunanistan ardından ise İrlanda, bu paketleri kullanarak ekonomik güçlerini biraz da olsa toparlamaya çalışmıştır. Bölge içerisinde krizden en çok etkilenen ülkelerden biri olan Yunanistan AB ve IMF’den aldığı kredilerin yanı sıra ülke içerisinde de sıkı politikalar uygulamış, harcamalarını kısıp tasarruflarını artırma yoluna gitmiştir. Bazı gıda ve tütün ürünleri fiyatlarına ek vergi konulmuş, katma değer vergisi yükseltilmiş, belli bir fiyat limitini aşan ve lüks harcama sınıfına giren harcamalara ayrıca vergi miktarları ilave edilmiştir. İrlanda da Yunanistan’a benzer politikalar izlemiş, vergiler artırılarak çeşitli sosyal yardım ve sağlık harcamaları kesintilerinden oluşturulacak mali politikalar içerisinde yer alacağı belirtilmiştir. Ayrıca hükümet tarafından, AB ve IMF’den alınan yardım paketinin ileri planda ülke ekonomisini zor durumda bırakacağı, bu doğrultuda harcamaların dikkatli yapılması gerektiği konusunda halk uyarılmıştır. Yunanistan ve İrlanda’nın ardından Portekiz ve İspanya da krizin etkisine maruz kalan ülkeler olarak kurtarma paketlerine ihtiyaç duymuştur. Portekiz, 2011 yılına ilişkin mali düzenlemelerini gerçekleştirerek yeni bütçe çalışmasını oluşturmuş, yeni bütçeye göre kamusal alana ve çalışan kesime yönelik finansal kısıtlamalar yürürlüğe koymuştur.

Euro Bölgesi krizi, ülkelerin üretim miktarlarını da olumsuz etkilemiştir. IMF’nin Dünya Ekonomik Görünümü yayınına göre, 2010 yılında bu dört ülkeden Yunanistan %4,0 oranında, İrlanda %0,3 oranında, İspanya %0,2 oranında küçülürken, Portekiz %1,1 oranında büyümüştür. Aynı kaynağa göre işsizlik oranları ise, ilgili ülkelerde geçen yıla göre artmıştır. İşsizlik, Yunanistan’da %11,8 oranında, İrlanda’da %13,5 oranında, Portekiz’de %10,7 oranında ve İspanya’da da %19,9 oranında ölçülmüştür.

Belirtilmesi gereken önemli bir nokta da Euro Bölgesi krizinden etkilenen ilgili ülkelerin kredi notları ile ilgilidir. Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarından Moody’s, S&P, finansal açıdan olumsuz bir yıl geçiren Yunanistan, Portekiz, İspanya gibi ülkelerin kredi notlarında indirime gitmiştir. Euro Bölgesi’nde 2009 yılında %0,3 olan tüketici enflasyonu ise 2010 yılında %1,6’ya yükselmiştir.

2009 yılında küresel ekonomik kriz sebebiyle %6,3 oranında küçülen Japon ekonomisi 2010 yılında %4,3 oranında büyüme göstermiş ancak dokuz aylık kesintisiz büyüme evresinin ardından son çeyrekte düşük oranda da olsa bir küçülme söz konusu olmuştur. Genel yapısı itibarıyla ihracat temelli büyüme gösteren Japonya’da, 2010 yılında ödemeler dengesi 166 milyar dolar fazla vermiştir. Tüketici enflasyonu ise, 2010 yılında %1,0 oranında azalmıştır (Bkz, Grafik 3). Ayrıca, Japon ekonomisinin toparlanma sürecinde olduğu, ancak bu toparlanmanın yavaşladığı ve piyasaya olan güvenin yavaş yavaş kaybedildiği, özel tüketimde ise azalmanın olabileceği Japon Merkez Bankası tarafından belirtilmiştir. Dünyanın en kalabalık ülkesi Çin’de ise, enflasyona karşı mücadele edebilmek için mevduat ve borçlanma faizleri yukarı yönlü ivme kazanmıştır. Gelirinin büyük çoğunluğunu ihracattan karşılayan Çin’de, iç talebin 2010 yılında dayanıklılığını koruması ülkenin toparlanma eğilimini devam ettireceği yönündeki görüşleri destekler niteliktedir.

Grafik 3. Tüketici Fiyatları Endeksi

4.2 Gelişen ve Gelişmekte Olan Ülkeler

Gelişmekte olan ülke ekonomileri 2010'un ilk yarısında yaklaşık %8,0 oranında büyüme gerçekleştirmiştir. Gelişmiş ekonomilerde olduğu gibi büyüme oranlarında, Asya ve Latin Amerika ülkelerinin başı çektiği bölgeler arasında ve bölge içerisinde önemli derecede farklılıklar söz konusudur ancak, yıl sonu itibariyle gelişmekte olan ülke ekonomilerinin genel anlamda %7,1 gibi bir büyüme gerçekleştirmesi, 2010 yılı için küresel ekonomide toparlanmaya yardımcı en büyük etken olarak görülmektedir. Özellikle gelişmekte olan Asya ve Latin Amerika ülkelerinin katkısı ile dünya üretimi kriz öncesi dönem değerine yaklaşmıştır.

Güçlü yerel talebin Çin, Hindistan ve Endonezya'dan diğer Asya ülkelerine doğru akması ile gelişmekte olan Asya ekonomilerinin %9,3 oranında büyüme gerçekleştirmesini kolaylaştırmıştır. 2009 yılında Çin ekonomisinde gerçekleştirilen geniş çaplı mali teşvikler, kredilerin genişlemesi, hanehalkı gelirleri ve tüketimi arttırmak adına alınan bir dizi özel önlemler sayesinde iç talep %13,0'a yakın bir seviyeye ulaşmış, şu anki cari hesap fazlasının azalmasına katkıda bulunmuştur. Bölgede ekonomik toparlanma süreci ise yıl içerisinde olumlu görünmektedir.

2010'da Latin Amerika ülkelerinde güçlü bir büyüme gerçekleşmiş, yıl sonu itibariyle yaklaşık %6,0 civarında seyretmiştir. Bu orana en büyük katkı %7,5 ile Brezilya'dan gelmiş, bunun yanı sıra Meksika da %5,2 ile katkıda bulunmuştur. Meksika'da çıktığı açığı² denen olgunun hali hazırda fazla olmasına karşın, ABD'ye yapılan ihracatın artırılmasına bağlı olarak büyüme oranında artış görülmüştür.

Gelişmekte olan ülkelerde yıl içerisinde tüketici enflasyonu değeri %5,0 civarında gerçekleşmiş, bazı büyük gelişmekte olan ülkelere üretim kapasitesinin kısıtlanması fiyatlarda artışa neden olmuştur (Bkz, Grafik 3). Bunun yanı sıra, birkaç gelişmekte olan ülke sıkı para politikaları uygulamış, bazı ülkelerde de nakit rezervlerde artış söz konusu olmuştur. Buna karşın, gelişmekte olan bazı Avrupa ülkelerinde ise merkez bankaları, özellikle Rusya, Macaristan ve Romanya gibi Doğu Avrupa ülkelerinde büyümede olan belirsizlik ve azalan fiyat baskısına yönelik olarak faiz oranlarında indirime gidilmiştir.

Rusya ekonomisi, yüksek petrol fiyatlarına rağmen yakın dönemde ılımlı bir toparlanma eğilimi göstermiştir. Üretimdeki büyüme 2010 yılında yaklaşık %4,0 seviyesine ulaşmış, 2011 yılında ise büyümenin %4,3 civarında olacağı öngörülmüştür. Çin ekonomisi, 2010 yılı itibariyle %10,3 oranında büyümüştür. Çin'de yılın ilk yarısında petrol talebi %14,0 oranında artarak reel büyüme oranının yaklaşık 3 puan üzerinde gerçekleşmiştir.

² Ekonomide, cari durumdaki Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) düzeyi ile potansiyel GSYH arasındaki farka verilen addır.

Gelişmekte olan ülkelerde işsizlik oranları, bazı istisnalar dışında genel olarak toparlanan ekonomiye paralel olarak düşüş göstereceğine yine de yüksek kabul edilmektedir. ILO'nun Ekim 2010 verilerine göre yapılan ekonometrik öngörü çalışmasında, işsizlik oranı dünya geneli için 2010'da bir önceki yıla göre 0,1 puanlık düşüş ile %6,2'ye gerilemişken, gelişmekte olan ülkelerin yoğun olduğu ülke gruplarından Doğu Asya ülkelerinde %4,1 olarak ölçülmüş ve 2009'a göre 0,3 puanlık düşüş söz konusu olmuş, Orta ve Güneydoğu Avrupa ülkeleri için bu oran 2009'a göre 0,8 puanlık düşüş ile 2010'da %9,6 olarak ölçülmüş, Latin Amerika ülkelerinde ise 2009'a göre işsizlik oranı aynı kalarak %7,7 olarak öngörülmüştür (Bkz, Tablo 5).

2010 yılında Kanada ve Güney Kore'de iki kez toplanan G-20 liderleri zirvesinde de genel olarak küresel ekonominin toparlanma eğiliminde olduğu ancak, risklerin hali hazırda devam ettiğinin altı çizilmiştir. Toplantılarda değinilen en önemli noktalardan birisi olan işsizliğin, pek çok G-20 ülkesinde yüksek seyrettiği ve bu ülkelerdeki toparlanmanın gerek gelişmiş ülkeler gerekse gelişmekte olan ülkelere nazaran daha yavaş gerçekleştiği belirtilmiş, buna yönelik tedbirlerin alınması gerektiği ve aksi halde sorunların devam edeceğinin üstüne basılmıştır. Küresel ekonomide kriz sonrası istikrarlı büyümeyi sürdürebilmek adına, istihdamı canlandıracak politikaların uygulanması gerektiği, sosyal çalışmalarda yeniden yapılandırma sürecine girmek gerektiği, finansal piyasaları geliştirerek küresel talebin dengelenmesi gibi konularda mutabakata varılmıştır.

BÖLÜM II.

TÜRKİYE EKONOMİSİNE GENEL BİR BAKIŞ

GENEL DEĞERLENDİRME

2004 yılından 2007 yılına kadar sürekli %4,5'in üzerinde büyüyen dünya ekonomisi, 2007 yılında ilk işaretilerini veren küresel finansal kriz nedeniyle bu eğilimini sürdürmemiş ve 2008 yılında ancak %3,0 oranında bir büyüme kaydedebilmiştir. IMF tarafından 2009 yılında dünya hasılasının %3,0 oranında artacağı tahmin edilmekte iken, finansal krizin ekonomik krize dönüşerek derinleşmesi ile küresel ekonomide 2. Dünya Savaşı sonrasında en büyük daralmanın gerçekleşmesi ve oran olarak da %1,1 oranında azalma beklenen dünya ekonomisi %0,6 oranında küçülmüştür. 2009 yılında krize karşı alınan yüksek boyutlu parasal ve mali tedbirlerin de etkisiyle toparlanma beklenenden önce başlamış ve daralma %0,6 ile sınırlı kalmıştır. Gelişmiş ekonomilerde canlanma yavaş seyretmesine karşın gelişmekte olan ekonomilerde gözlemlenen güçlü büyüme performansı sonucunda 2009 yılının ikinci yarısında başlayan toparlanma 2010 yılında da devam etmiştir. 2011 yılında gelişmiş ekonomilerin %2,2 oranında, gelişmekte olan ekonomilerin de %6,4 oranında büyüme kaydetmesi beklenmektedir.

Dünya ekonomisindeki canlanma büyük ölçüde beklentilerle uyum içinde devam etmesine karşın çeşitli risklerin varlığını da koruduğu gözlenmektedir. Gelişmiş ülkelerde tüketim harcamaları kriz sonrası alınan önlemlerle bir miktar canlanma göstermiş ancak, söz konusu önlemlerin sona ermesi ile tekrar düşüşler olmuştur. Tüketici güveninin hala düşük seviyelerde seyretmesi ve düşen hanehalkı gelirleri hanehalkı tüketiminin artmasını engellemekte, gelişen ekonomilerde büyümenin pozitif fakat düşük seviyede kalmasına neden olmaktadır. Gelişmekte olan ekonomilerde ise yüksek büyüme ve istihdam artışları kaydedilmektedir. Bu ülkelerin finansal sistemlerinde ciddi sorunlar yaşanmaması, krizden daha az etkilenilmesine ve maliye politikasının daha rahat bir şekilde sonuca ulaşmasına olanak vermiştir.

2009 yılında büyük ve ciddi düşüşler kaydeden petrol ve emtia fiyatlarının 2010 yılında artarak kriz öncesi düzeylerine yaklaşması, 2011 yılında da küresel talebin bir miktar yavaşlaması ile yatay bir seyir izlemesi beklenmektedir. Tüketici enflasyonu 2010 yılındaki ekonomik toparlanma ile birlikte 2009 yılına göre bir miktar artış gösterse de, emtia ve petrol fiyatlarının enflasyonist baskı oluşturmaması, talebin düşük seyri ve atıl kapasitelerin varlığı nedeniyle uzun dönemli ortalamaların altında kalması ve yıl sonunda gelişmiş ülkelerde %1,4 ve gelişmekte olan ülkelere ise %6,2 olarak gerçekleşmesi tahmin edilmektedir. 2011 yılında ise büyümenin sürmesine karşın, talebin ılımlı bir seyir izlemesi nedeniyle dünya genelinde tüketici enflasyonunun 2010 yılına göre bir miktar daha yavaşlayacağı öngörülmektedir.

2010 yılında %11,4 oranında gerileyen dünya ticaret hacminin, 2011 yılında %7,0 oranında artması beklenmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin ticaret hacimlerinin, gelişmiş ülkelere göre daha yüksek oranda arttığı ve 2011 yılında gelişmekte olan ülkelerin daha yüksek ticaret hacmi artışı kaydedeceği öngörülmektedir.

Gelişmiş ülkelerde 2009 yılında yüksek seviyelere ulaşan işsizlik oranları 2010 yılında daha da yükselmiştir. Gelişmiş ülkelerin tamamında işsizlikteki artış, talebin canlanmasını ve büyüme hızını yavaşlatmaktadır. Bunun yanında işsizliğin gelmiş olduğu yüksek seviye, ekonomideki gelir kaybına uyumun gecikmeli etkisinin talebe yansımaları, talepte bir düşüşe ve büyümenin durmasına neden olmaktadır.

Krizden çıkış kapsamında alınan mali tedbirler, gelişmiş ekonomilerde kamu açıkları ve kamu borç stoklarının tehlikeli bir boyutta artmasına yol açmıştır. Söz konusu artışlar Yunanistan ve Portekiz'de çok ciddi boyutlara ulaşmıştır. Önümüzdeki dönemlerde gelişmiş ülkelere kamu açıklarını azaltıcı politikalar öngörülmekle birlikte, ekonomik canlanmayı yavaşlatmaması için tedrici biçimde azaltılacak olması kamu borç stoklarının GSYH'ye oranlarının artmasını da beraberinde getirecektir. Gelişmekte olan ülkelerin kamu borç stoklarında önemli miktarda bir bozulma beklenmemekte ve genel hükümet borç stokundaki artışın sınırlı kalacağı beklenmektedir. Tüm bu sonuçlardan dünya ekonomisinin 2011 yılında da toparlanmaya devam edeceği sonucu çıkarılabilir.

Küresel ekonomik krizin etkilerini azaltmaya ve yurt içi talep ve üretimi arttırmaya yönelik alınan önlemler sonucu, Türkiye mevsimsel etkilerden arındırılmış verilere göre 2009 yılının 2. çeyreğinden itibaren canlanma eğilimine girmiş ve ekonomideki bu canlanma orta vadeli program çerçevesinde zamanında ve doğru politika uygulamaları ile de desteklenmiştir. Belirsizliklerin, krize karşı alınan mali ve parasal tedbirler sonucu azalması, tüketici güveninin artması, kredi koşullarının iyileşmesi tüketim ve yatırım kararlarını olumlu yönde etkileyerek, yurt içi talebi de arttırmıştır.

Ekonomideki canlanma 2010 yılının ilk yarısında da devam etmiştir. Bu dönemde sanayi, inşaat, ticaret ve ulaştırma sektörlerinde yüksek oranda katma değer artışları kaydedilmiştir. Diğer taraftan talep yönünden canlanma, özel tüketim ve yatırımlardaki hızlı artıştan kaynaklanmıştır. Stoklardaki artışta büyümeye olumlu yönde katkı vermiştir. Bunun sonucu yılın ilk yarısında GSYH %11,0 oranında büyüme kaydetmiştir.

2009 yılında işsizlik oranı bir önceki yıla göre 3 puan artarak %14,0'a yükselmiştir. İşsizlik oranındaki hızlı artışta, sanayi sektörü istihdamında gözlenen yüksek oranlı daralma etkin olmuştur. 2009 yılında tarım dışı istihdam %1,0 oranında azalırken, tarım istihdamı %4,5 oranında artmış ve toplam istihdam da %0,4 oranında artmıştır. 2010 yılının ilk yarısında ekonomik faaliyetlerin öngörülenin üzerinde artış göstermesi, belirsizliklerin azalması ve istihdamın arttırılmasına dair alınan tedbirler istihdam olanağını yükseltmiş ve işsizlik oranını da azaltmıştır. 2010 yılında işsizlik oranı %11,9, tarım dışı işsizlik oranı %14,8 ve genç işsizlik oranı da %21,7 olarak gerçekleşmiştir.

2009 yılında ekonomideki daralmaya paralel olarak cari açığın milli gelire oranı bir önceki yıla göre 3,4 puan azalarak %2,3 oranında gerçekleşmiştir. 2010 yılının ilk aylarından itibaren yurt içi talep ve üretimdeki artışa paralel olarak ithalat da hızlı bir artış eğilimine girmiştir. İhracattaki artış ise dış talepteki gelişmeler kapsamında sınırlı kaldığı için cari açık artmıştır. Uluslararası mal ve enerji fiyatlarındaki artış ve TL'nin reel olarak değerlenmesi de bu gelişmede etkili olmuştur. Ancak, bu dönemde cari açığın finansmanında herhangi bir sorunla karşılaşılmağıdır. 2009 yılında %72,5 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı, 2010 yılında %15,3 oranında azalarak %61,4'e gerilemiştir.

2009 yılında TÜFE yıllık artış oranı, 2008 yılına göre yaklaşık 3,5 puan azalış göstererek %6,5 olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmede, küresel ekonomik krizin etkisiyle ekonomik faaliyetlerdeki yavaşlamanın belirginleşmesi ve emtia fiyatlarındaki düşüş belirleyici faktörler olmuştur. Diğer yandan vergi düzenlemeleriyle oluşan fiyat artışı ve işlenmemiş gıda fiyatlarındaki yükseliş, 2009 yılının son çeyreğinde enflasyonun artış eğilimine girmesine neden olmuştur. 2010 yılında gıda ve enerji fiyatlarındaki değişime bağlı olarak yıllık enflasyon dalgalı bir seyir izlemiş ve Eylül ayında da %9,2 değerine ulaşmıştır. 2009 yılında yılı %6,5 değeri ile kapatan TÜFE, 2010 yılında ise sadece 0,1 puanlık düşüş ile %6,4 değeri ile kapatmıştır. Çekirdek enflasyon (I endeksi) Mayıs ayından itibaren düşüş eğilimine girmiş ve 2009 yılını %3,8 değeri ile kapatan çekirdek enflasyon, 2010 yılını ise 0,8 puanlık azalış ile %3,0 değeri ile kapatmıştır.

Orta vadeli programda yer alan tedbirlerin kararlılıkla uygulanması ve ekonominin öngörülenden daha erken ve güçlü bir biçimde toparlanmasının da katkısıyla kamu maliyesindeki göstergeler de iyileşme 2010 yılında devam etmiştir. Ekonomik canlanma ile beraber vergi gelirlerinin öngörülenden daha fazla artması, krize karşı alınan geçici tedbirlerin zamanında ve aşamalı bir biçimde kaldırılması ile merkezi yönetim bütçesindeki iyileşme ile genel devlet açığının GSYH'ye oranı 2009 yılında %4,8 iken, 2010 yılında %3,6'ya 1,2 puan azalış ile gerilemiştir.

Küresel krize karşı izlenen politikalar ve ekonominin gösterdiği dayanıklılığın bir sonucu olarak, ülke kredisini dört farklı kredi derecelendirme kuruluşu tarafından kısa aralıklarla arttırılmıştır. Türkiye'nin risk primi göstergeleri bazı gelişmiş ekonomilerin de altına inmiş ve Türkiye yatırımcıların daha az riskli kabul ettiği bir ülke konumuna gelmiştir.

2010 yılının ilk çeyreğinde GSYH %11,7 oranında artarken, ekonomik faaliyetlerdeki hızlı artışın ikinci çeyrekte de devam etmesi ile yılın ilk yarısında %11,0 oranında büyüme kaydedilmiştir. Yılın ilk yarısında büyüme sanayi sektöründe %16,8 oranında, hizmetler sektöründe %9,6 oranındaki katma değer artışından kaynaklanmıştır. Bu dönemde tarım sektörü katma değerinde ise %0,8'lik sınırlı bir artış olmuştur. 2010 yılında ilgili sektörlerin katma değer artışı bir önceki yıla göre tarım sektöründe %1,6 oranında, sanayi sektöründe %12,9 oranında, inşaat sektöründe %17,1 oranında ve hizmetler sektöründe de %7,7 oranında artış göstermiştir. 2010 yılında tarım sektörü GSYH'dan %8,4'lük pay, sanayi sektörü %19,2'lik pay, inşaat sektörü %4,1'lik pay ve hizmetler sektörü de %68,3'lük pay almaktadır.

Ekonomik faaliyetlerin seyrine yönelik öncü göstergelerden birisi olan imalat sanayi kapasite kullanım oranı 2009 yılında %65,3 iken, %11,2 oranında artış yönünde bir değişimle 2010 yılında %72,6'ya yükselmiştir. Sanayi üretim endeksleri de ilgili yıllar için sırası ile 102,9 ve 116,4'tür ve 2010 yılına endeks

rakamı %13,1 oranında artış eğilimi göstermiştir. Sektörler itibarı ile üretim endeks rakamları 2010 yılında madencilik ve taş ocakçılığı sektöründe 127,5 imalata sanayiinde 114,3 ve elektrik, gaz ve su sektöründe de 2010 yılında sanayi üretim endeks rakamları tüm sektörler düzeyinde artış yönünde bir eğilim sergilemiştir.

Kamu kesimi sabit sermaye yatırımları 2010 yılında nominal olarak %37,1 oranında artmıştır. 2010 yılı kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının %59,8'i merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki idareler, %24,3'ünün mahalli idareler, %13,4'ünün KİT'ler, %1,1'inin özelleştirme idaresi kapsamındaki kuruluşlar %0,3'ünün de sosyal güvenlik kuruluşları tarafından gerçekleştirilmiştir. 2010 kamu kesimi sabit sermaye yatırımları içinde; tarım, imalat, enerji, eğitim ve sağlık sektörlerinin payı azalırken, madencilik, ulaştırma ve turizm sektörlerinin payı artmış ve konut sektörünün ise payı değişmemiştir. 2010 yılında özel sektör sabit sermaye yatırımları içinde; tarım, imalat, ulaştırma ve eğitim sektörlerinin payı 2009 yılına göre artarken, enerji, turizm, konut sektörlerinin payı azalmış, madencilik ve sağlık sektörünün payı değişmemiştir.

Para politikası 2010 yılında da enflasyon hedefi rejimi çerçevesinde yürütülmektedir. TCMB'nin hesap verme yükümlülüğüne esas teşkil edecek olan belirsizlik aralığı ± 2 puan olarak ilan edilmiştir. Faiz indirimlerinin başladığı dönemi takiben enflasyon ve işgücüne yönelik açıklanan veriler, TCMB'nin öngörülerini teyit etmiş, para politikası kararlarının üzerindeki etkisini güçlendirmiştir. Piyasa faizleri kademeli olarak gerileyerek, tarihi en düşük düzeylerine inmiştir. Faiz indirimlerinin etkisi ve küresel risk algılamalarındaki iyileşmenin de desteği ile 2009 yılının son çeyreğinden itibaren kredi piyasasında olumlu gelişmeler gözlenmeye başlamıştır.

Bir ülkede milli gelir artışının yüksek oluşu o ülkenin gelişmiş bir ülke olarak adlandırılabilmesi için yeterli görülmemektedir. Ekonomik açıdan kalkınmış birçok ülkede sosyal sorunların çözülmediğinin görülmesi üzerine ekonomik büyüme ve insani gelişme arasındaki ilişkinin daha iyi kurulması gereği ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda, ülkelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerinin de ortaya konduğu İnsani Gelişme Endeksi (İGE), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından ilk kez 1990 yılında yayımlanan "İnsani Gelişme Raporu (İGR)" ile kullanılmaya başlanmıştır. UNDP hazırladığı söz konusu raporlarda; insani gelişme kavramını, kişi başı gelir hesaplarının ötesine giderek insan kaynaklarının gelişimini, insanı insan yapan özgürlük, kişilik gibi unsurları ve insanın temel gereksinimlerine ulaşma düzeyini bir arada değerlendirmekte ve böylece kalkınma içindeki insanın rolünü ele almaya çalışmaktadır. İGE değerine göre ülkemiz 2009 yılında 84. sırada yer alırken, 2010 yılında bir sıra yükselerek 83. sırada yer almıştır. 2009 yılında 0,675'lük İGE değeri ile yüksek endeksli ülkeler grubunda yer alan toplam 43 ülke içinde 40. sırada olan Türkiye, 2010 yılında endeks değeri 0,679'a yükselmesine karşın ait olduğu ülke grubunda bir sıra daha gerileyerek 41. olmuştur.

Gelirin fertler ya da hanehalkları arasında adil dağılımının önemli göstergelerinden birisi olan Gini katsayısına göre 2009 yılında katsayı 0,415 değerine sahiptir. Bu rakama göre ülkemizde gelir dağılımının adil olduğundan söz etmek oldukça güçtür. En zengin %20'lik grupta yer alanların toplam gelirden aldığı pay %47,6 iken, en fakir %20'lik grubun aldığı pay ise sadece %5,6'dır. Buna göre en zengin %20'lik grup, en fakir %20'lik grubun yaklaşık 8,5 katı daha fazla gelirden pay almaktadır.

Tüm bu sonuçlara göre makro ve mikro boyutta bazı ekonomik göstergelerde sorunlar söz konusudur. Bu tespitler özellikle OECD tarafından 2010 yılı Türkiye raporunda da vurgulanmıştır. Rapora göre Türkiye ekonomisinde devam eden yapısal zayıflıkların bulunduğu ve bunların uzun vadeli performansın sürdürülebilirliğini tehdit ettiği, bu konuda iki temel zayıflığın; uluslararası fiyat rekabetinin ekonomik iyileşme döneminde kötüleşmesi ve bununda cari açığı arttırması ve diğerinin de istihdam kaynaklarının yeterli seviyede kullanılamaması olarak gösterilmektedir. Ekonomiye olan iç ve dış güvenin artması için ekonominin daha şeffaf hale getirilmesi, enflasyonun 2012 yılı sonuna kadar %5,0 seviyesine düşürülmesine odaklanması, sıkı istihdam ve ürün piyasası düzenlemelerinin işçi maliyetlerinin düşürülmesi için hafifletilmesi, işgücü piyasasının daha esnek hale getirilmesi için asgari ücret, kıdem tazminatı, geçici işler gibi alanlarda katılığın azaltılması gerektiği, kayıt dışı ekonominin Türk firmalarına uluslararası rekabet ortamında esneklik kazandırmaya katkıda bulunmuş olsa dahi modern bir ekonomi ve verimlilik artışının sağlanmasının önünde bir tuzak oluşturduğu ve kayıt dışı ekonomiye bağımlılıktan kurtulması gerektiği konularının altı çizilmektedir.

1. MİKRO BOYUTTA

1.1 Hanehalkı Gelir Bölüşümü

İlk olarak 2004 yılında TÜİK tarafından, Hanehalkı Bütçe Araştırması'nda AB'ye uyum kapsamında kullanılan "Eşdeğer Hanehalkı" terimi ile %20'lik gelir veya harcama gruplarına göre oluşturulan gruplarda çok daha homojen gruplar oluşturulmaya çalışılmıştır. Eşdeğerlik ölçeği her ilave hanehalkı üyesinin hanehalkına getirdiği ek harcamanın diğer fertlerle aynı olmadığı, hanehalkı ferдинin yaş-cinsiyet farklılığı nedeniyle fert tüketimlerinin de farklı olduğu varsayımı altında her hanehalkı büyüklüğünün kaç yetişkine denk olduğunu ortaya koyan katsayılarıdır. Hanehalkı Bütçe Anketleri ve Gelir ve Yaşam Koşulları araştırmalarında bu katsayılar kullanılarak, hanehalklarının kaç eşdeğer fertten meydana geldiği hesaplanmaktadır. Böylece farklı büyüklükteki hanehalkları ile çok daha homojenize edilmiş kıyaslamaların yapılmasına bu yaklaşım olanak tanımaktadır. OECD tarafından yinelenmiş olan eşdeğer fert ölçeğine göre, hanehalkı reisleri "1", 13 yaşından büyük diğer fertler "0,5", 13 yaş ve daha küçük yaştaki fertler için de "0,3" katsayısı dikkate alınarak eşdeğer yetişkin fert sayısı hesaplanmaktadır. Eşdeğer yetişkin fert sayısına göre fertlerin gelirleri küçükten büyüğe doğru sıralanmak koşulu ile eşit sayıda sıklıkta oluşan hanehalkı kullanılabilir gelirlerinin %20'lik gruplar düzeyinde toplam kullanılabilir gelirden almış olduğu paylara bakıldığında; 2008 yılında en fakir %20'lik grup toplam gelirden sadece %5,8 oranında pay alırken en zengin %20'lik grup ise toplam gelirden %46,7 oranında pay almaktadır. 2008 yılında en zengin %20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay en fakir %20'lik grubun toplam gelirden aldığı payın 8,1 katı kadardır. Hanehalkları arasında gelir bölüşümü açısından adil olmayan bir yapının olduğu bu sonuçlardan rahatlıkla söylenebilir.

2009 yılı için tabloya bakıldığında ise en fakir %20'lik grubun toplam gelirden %5,6 oranında pay aldığı ve en zengin %20'lik grubunda %47,6 oranında pay aldığı dikkati çekmektedir. 2009 yılında en zengin %20, en fakir %20'lik grubun toplam gelirden aldığı payın 8,5 katı kadar pay almaktadır. 2009 yılında adil olmayan gelir dağılımı yapısı daha da bozulmuştur. 2008 yılında %60'lık grup toplam gelirden %31,4 oranında pay alırken bu oran 2009 yılında %31,0'a gerilemiştir.

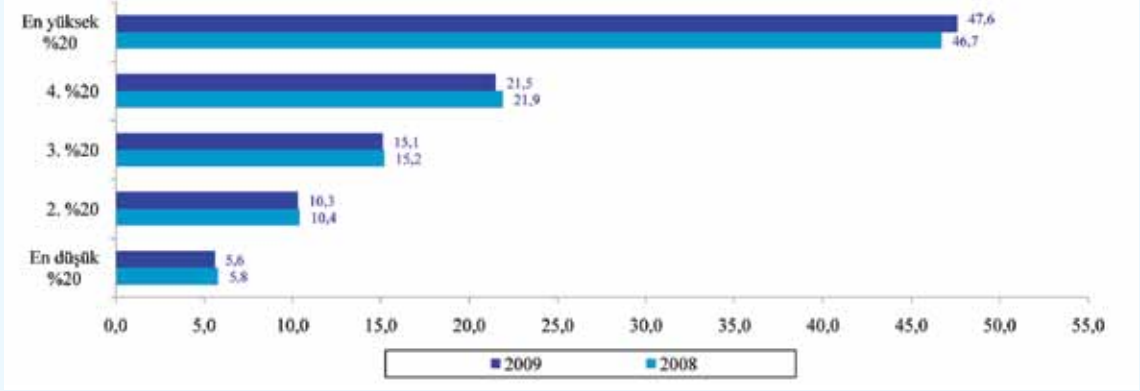
Kişisel gelir dağılımına yönelik en önemli göstergelerden birisi de Gini katsayısıdır. Kişisel gelir dağılımını ölçmek için kullanılan gelir dağılımı ölçütlerinden birisi olan bu katsayı Lorenz eğrisine bağlı olup, eğri ile köşegen arasında kalan alanın, köşegenin altında kalan toplam alanın oranına eşittir. Bu oran büyüdükçe dağılımdaki eşitsizliğin arttığı, "0"ya yaklaştıkça da dağılımın adil bir yapı sergilediğinden söz edilebilir. 2008 yılında Gini katsayısı 0,405 değerine sahipken 2009 yılında 0,415'e yükselmiştir (Bkz; Tablo 6, Grafik 4).

Tablo 6. Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelirlerine göre Sıralı %20'lik Grupların Toplam Gelirden Aldığı Pay

%20'lik Gelir Grupları	2008	2009	(Değişim Oranı)	
			2008	2009
En düşük %20	5,8	5,6	0,0	-3,4
2. %20	10,4	10,3	-1,9	-1,0
3. %20	15,2	15,1	0,0	-0,7
4. %20	21,9	21,5	1,9	-1,8
En yüksek %20	46,7	47,6	-0,4	1,9
Toplam	100,0	100,0	0,0	0,0
(En yüksek %20)/ (En düşük %20)	8,1	8,5	0,0	4,9
Gini katsayısı	0,405	0,415	0,0	2,5

Kaynak: TÜİK.

Not: Gelirler için referans dönemleri, bir önceki takvim yılıdır.

Grafik 4. Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelirlerine göre Sıralı %20'lik Grupların, Toplam Gelirden Aldığı Pay

1.2 Hanehalkı Tüketim Harcaması

2008 yılında hanehalkının, Tüketici Fiyatları Endeksi çalışmasında kullanılan Bireysel Tüketimin Amaca göre Sınıflandırılması (COICOP)'a göre ana harcama gruplarının toplam harcama içindeki payları incelendiğinde ilk sırayı %29,1 oranı ile konut, su ve elektrik harcama grubu alırken bunu ikinci sırada %22,6 oranı ile gıda ve alkolsüz içecekler ana harcama grubu takip etmekte, üçüncü sırada ise %14,1 oranı ile ulaştırma ana harcama grubu gelmektedir. Ana harcama gruplarının, toplam harcama içindeki oranları 2009 yılında da sıralama açısından değişmeyip oransal değerlerde değişim gözlenmektedir. Toplam harcama içinde %28,2 oranı ile konut ve su, elektrik ana harcama grubu yine ilk sırada gelirken, %1,8'lik artış yönünde değişim oranı ile gıda ve alkolsüz içecekler ana harcama grubu toplam harcama içinde %23,0 oranı ile ikinci sırada gelmekte ve %3,5'lik azalış yönünde değişim oranı ile de ulaştırma harcamaları toplam harcama içinde %13,6'lık payı ile üçüncü sıradadır.

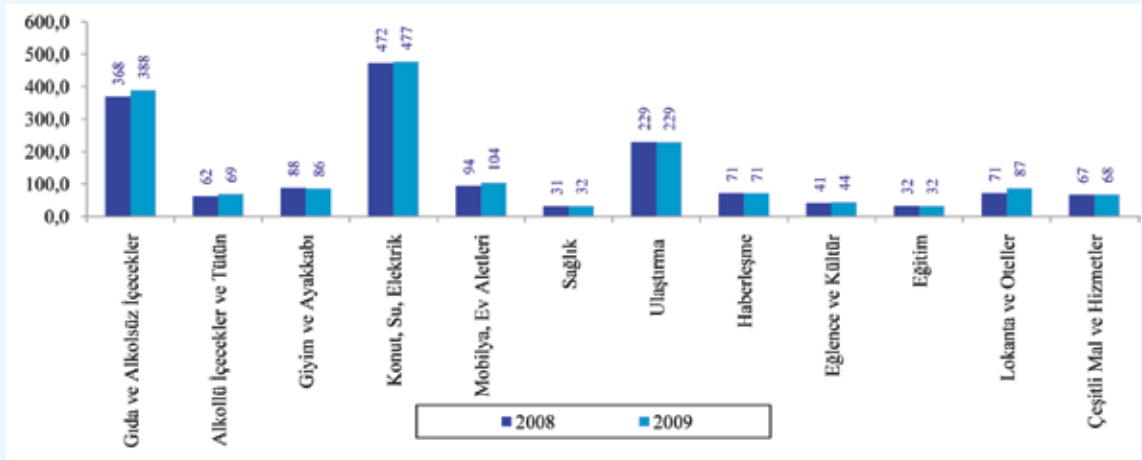
2008 yılında hanehalkı başına aylık ortalama harcama değeri 1,626 TL iken, 2009 yılında bu rakam 1.688 TL'ye yükselmiştir. 2008 yılı ile 2009 yılı ana harcama grupları itibarı ile hanehalkı başına ortalama harcama değerleri kıyaslandığında; gıda ve alkolsüz içecekler, alkollü içkiler ve tütün, konut, su ve elektrik, mobilya ve ev aletleri, sağlık, eğlence ve kültür, lokanta ve oteller, çeşitli mal ve hizmetler ana harcama grupları artış gösterirken sadece giyim ve ayakkabı ana harcama grubu azalmış ve ulaştırma, haberleşme ve eğitim ana harcama grupları da değişmemiştir. 2009 yılında hanehalkı başına ortalama harcama değerlerinde en büyük artış %22,5 oranındaki artış ile lokanta ve oteller ana harcama grubunda olmuştur.

2008 hanehalkı başına medyan harcama değerleri incelendiğinde de ilk sırada 427 TL ile konut, su ve elektrik ana harcama grubu ilk sırada gelmekte iken, 2009 yılında da yine ilk sırada yer alan ana harcama grubu 426 TL ile konut, elektrik ve su ana harcama grubudur. 2008 yılında hanehalkı başına medyan harcama değeri ortalama harcama değerinin %82,5'i iken, 2009 yılında ise %83,1'dir (Bkz; Tablo 7, Grafik 5).

Tablo 7. Harcama Gruplarına göre Hanehalkı Toplam Tüketim Harcamasının, Toplam Harcama İçindeki Payı

Harcama Grupları	Toplam Harcama İçindeki Oranı		Hanehalkı Başına Aylık Tüketim Harcaması (TL)				Hanehalkı Başına Aylık Tüketim Harcaması Değişim Oranı		Toplam Harcama Oranları Değişim Oranı
	2008	2009	2008		2009		2009		
			Ortalama	Medyan	Ortalama	Medyan	Ortalama	Medyan	
Gıda ve Alkol­süz İçecekler	22,6	23,0	368	322	388	332	5,4	3,1	1,8
Alkollü İçecekler ve Tütün	3,8	4,1	62	33	69	35	11,3	6,1	7,9
Giyim ve Ayakkabı	5,4	5,1	88	35	86	35	-2,3	0,0	-5,6
Konut, Su, Elektrik	29,1	28,2	472	427	477	426	1,1	-0,2	-3,1
Mobilya, Ev Aletleri	5,8	6,2	94	42	104	48	10,6	14,3	6,9
Sağlık	1,9	1,9	31	2	32	4	3,2	100,0	0,0
Ulaştırma	14,1	13,6	229	90	229	94	0,0	4,4	-3,5
Haberleşme	4,4	4,2	71	51	71	48	0,0	-5,9	-4,5
Eğlence ve Kültür	2,5	2,6	41	7	44	8	7,3	14,3	4,0
Eğitim	2,0	1,9	32	0	32	0	0,0		-5,0
Lokanta ve Oteller	4,4	5,2	71	34	87	44	22,5	29,4	18,2
Çeşitli Mal ve Hizmetler	4,1	4,1	67	25	68	25	1,5	0,0	0,0
Toplam	100,0	100,0	1.626	1.341	1.688	1.402	3,8	4,5	0,0

Kaynak: TÜİK.

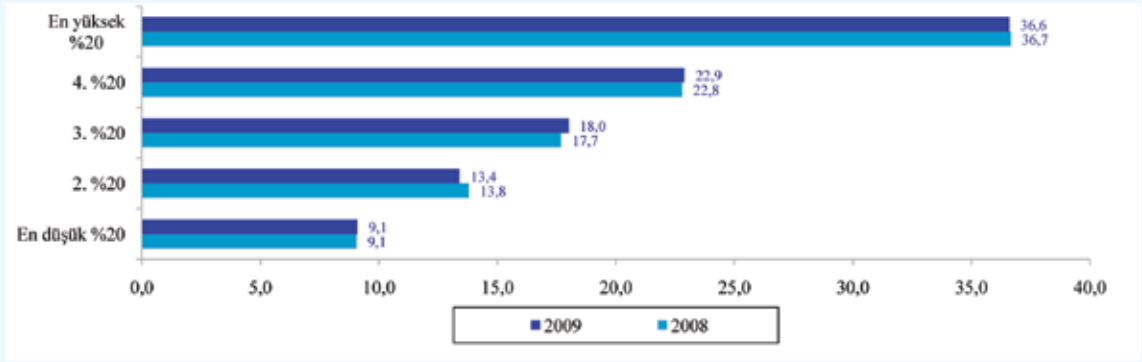
Grafik 5. Harcama Gruplarına göre Hanehalkı Başına Aylık Ortalama Tüketim Harcaması (TL)

2008 yılı için hanehalkları kullanılabilir gelirlerine göre sıralı %20'lik gruplar itibarı ile hanehalklarının toplam harcamadan aldıkları paylara bakıldığında; en fakir %20'lik grup toplam harcamadan sadece %9,1 oranında pay alırken, en zengin %20'lik grup ise toplam harcamadan %36,7 oranında pay almaktadır. En zengin %20'nin toplam harcamadan aldığı pay, en fakir %20'lik grubun toplam harcamadan aldığı payın 4,0 katı kadardır. Bu sonuca göre hanehalkları arasında, kullanılabilir gelire göre daha adil bir dağılımın 2008 yılı için olduğu söylenebilir. Tabloya 2009 yılı için bakıldığında da; en zengin %20'lik grup toplam harcamadan %36,6 oranında pay alırken en fakir %20'lik grup ise toplam harcamadan sadece %9,1 oranında pay almakta ve en zengin %20'lik grubun payı en fakir %20'lik grubun payının yine 4,0 katı kadardır. %20'lik grupların toplam harcamadan aldığı pay düzeyinde 2009 yılında en büyük artış %1,8'lik artış ile 3. %20'lik grupta olmuştur (Bkz; Tablo 8, Grafik 6).

Tablo 8. Kullanılabilir Gelire göre Sıralı %20'lik Grupların Toplam Tüketim Harcamasından Aldığı Pay

%20'lik Gelir Grupları	2008	2009	(Değişim Oranı)	
			2008	2009
En düşük %20	9,1	9,1	-0,4	0,4
2. %20	13,8	13,4	2,5	-2,9
3. %20	17,7	18,0	-1,1	1,8
4. %20	22,8	22,9	-2,0	0,5
En yüksek %20	36,7	36,6	1,0	-0,2
Toplam	100,0	100,0	0,0	0,0
(En yüksek %20)/ (En düşük %20)	4,0	4,0	1,4	-0,6

Kaynak: TÜİK.

Grafik 6. Kullanılabilir Gelire göre Sıralı %20'lik Grupların Toplam Tüketim Harcamasından Aldığı Pay

1.3 İnsani Gelişme Endeksleri

1990 yılından bu yana UNDP tarafından onsekiz küresel İnsani Gelişme Raporu yayımlanmıştır. Hemen her gelişme raporunda, İnsani Gelişme Endeksi (İGE) farklı bir yöntemle ölçülmüş, Türkiye'nin rapor kapsamına dahil edilen ülkeler arasındaki sıralamasına yönelik yükseliş ve düşüşleri, o dönemdeki kazanım ve başarısızlıktan daha çok, endekse dahil edilen ülke sayısına ve hesaplama yönteminin kapsamına, varsayımlarına ve değişimlerine bağlı olmuştur.

1999 ve 2000 yılı İnsani Gelişme Raporları yöntem konusuna son noktayı koymuş ve yaklaşık 100 ülke için geçmişe dönük verileri yayımlamıştır. Yaşam beklentisi, eğitim ve kişi başına gelir olmak üzere üç bileşene dayanan İGE, kalkınma analizinin kapsamını genişletmeyi amaçlamaktadır. İGE'nin kolay bir yöntemle hesaplanabilmesi aslında endeksin kullanım alanını daha da yaygınlaştırmaktadır. Ancak, ekonomik gelişme politikalarının İGE'nin yardımıyla yorumlanması da o derece basit değildir.

İGE, ekonomik döngülerden çok yaşam kalitesi üzerinde durmaktadır. İGE'nin ekonomik krizlere yönelik düşük hassasiyeti, hedeflenen insani gelişme konusundaki gelişme politikalarını yürürlüğe koymak konusunda negatif bir etkiye sahip olmamalıdır. İnsani gelişme politikaları esasında ekonomik krizden en ciddi biçimde etkilenen sosyal yönden zayıf, korunmaya muhtaç olan grupları hedeflemektedir. Bu bağlamda insani gelişme yönünde yapılan yatırımlar, ekonomik krizlerin etkin ve toplumsal huzur içinde aşılması açısından en önemli strateji olarak da değerlendirilebilir.

Türkiye'nin yıllar itibarı ile endeksin hesaplanma yöntemi aynı kalmak koşulu ile ülkeler arasındaki sıralama durumu analiz edildiğinde; 1965 yılında 0,438'lik İGE değeri ile düşük insani gelişmişlik seviyesine sahip iken, 1972 yılında orta gelişmişlik seviyesine geçtiği görülmektedir. Türkiye 1975 yılında 0,587 İGE

değeri ile 102 ülke arasında 56. sırada yer alırken, sırası ile 2001 yılında 96., 2002 yılında 88., 2003 yılında 94. sırada, 2008 yılında 84., 2009 yılında 84. ve 2010 yılında da 83. sırada yer almıştır.

Türkiye'nin İGE değerlerinde artış olmasına karşın, endekse dahil edilen ülke sayısındaki değişim ve diğer ülkelerde de endeks bileşenleri açısından kaydedilen gelişmelerin daha yüksek olması nedeniyle, ülke sıralamalarında daha gerilere düşmektedir.

Türkiye'nin İGE açısından göstermiş olduğu gelişmenin yeterli olmadığı ve özellikle kişi başına düşen GSYH değerinde düşük bir performans sergilediği belirtilmektedir. Türkiye'nin yıllar itibarı ile doğu-yaşam beklentisi artmış olmasına karşın, orta gelişmişlik düzeyinde olan Belize, Ukrayna, Kolombiya ve Tayland gibi ülkelerden daha geridedir. Ancak 2005 yılında İGE değeri itibarı ile 177 ülke içinde Türkiye'den daha alt sıralarda yer alan ülkelerin eğitim endeksi değeri daha yüksektir. Örneğin endeks sıralamasında 89. sırada yer alan Ekvador'un eğitim endeksi değeri 0,91 ve 105. sırada yer alan Vietnam'ın eğitim endeksi değeri 0,90 iken, Türkiye'nin eğitim endeks değeri 0,87'dir.

İGE'nin yorumlanmasından önce endeksin hesaplanma yaklaşımı konusunda kısaca bilgi vermek gerekirse;

$$\text{Endeks} = (\text{Gerçek değer} - \text{Min değer}) / (\text{Mak değer} - \text{Min değer}) \quad (1)$$

Bu yaklaşımla, Eğitim Endeksi (EE) iki bileşenden oluşmaktadır ki bunlar; Yetişkin Okur Yazarlık Endeksi (OYE) ve Okullaşma Endeksi (OE)'dir. Doğuşta Yaşam Beklentisi (DYB) ve Gelir Endeksi (GE) aşağıda verilen biçimde hesaplanmaktadır.

$$\text{DYBE} = (\text{Gerçek değer}_{\text{DYB}} - \text{Min değer}_{\text{DYB}}) / (\text{Mak}_{\text{DYB}} - \text{Min değer}_{\text{DYB}})$$

$$\text{OYE} = (\text{Gerçek değer}_{\text{OYO}} - \text{Min değer}_{\text{OYO}}) / (\text{Mak}_{\text{OYO}} - \text{Min değer}_{\text{OYO}})$$

$$\text{OE} = (\text{Gerçek değer}_{\text{OO}} - \text{Min değer}_{\text{OO}}) / (\text{Mak}_{\text{OO}} - \text{Min değer}_{\text{OO}})$$

$$\text{EE} = (2/3 \times \text{OYE}) + (1/3 \times \text{OE}) \quad (2)$$

$$\text{GE} = (\log \text{gerçek değer}_{\text{KBG}} - \log \text{min değer}_{\text{KBG}}) / (\log \text{mak}_{\text{KBG}} - \log \text{min değer}_{\text{KBG}})$$

Burada;

DYB: Doğuşta yaşam beklentisini,

OYO: Okur yazarlık oranını,

OO: Brüt okullaşma oranını,

KBG: Kişi başına geliri,

Min: Minimum değeri,

Mak: Maksimum değeri göstermektedir.

Verilen bu bileşen formülasyonlarından İGE;

$$\text{İGE} = (1/3 \times \text{DYBE}) + (1/3 \times \text{EE}) + (1/3 \times \text{GE}) \quad (3)$$

eşitliği ile hesaplanmaktadır. Endeks değeri "0-1" arasında değişen değerler almaktadır. Ülkeler endeks değerine göre UNDP tarafından 4 grupta kategorize edilmektedir. Bunlar:

Endeks Değeri	Grup Tanımı
0-0,479	Düşük
0,480-0,670	Orta
0,671-0,780	Yüksek
0,781-1	Çok Yüksek

biçimindedir.

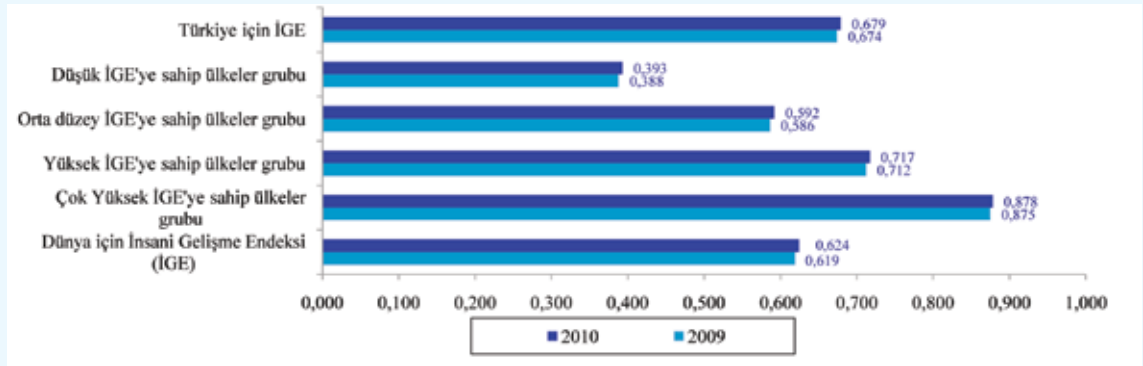
2009 ve 2010 yılları itibarı ile İGE değerleri irdelendiğinde; tüm dünya için İGE rakamı 2009 yılı için 0,619 iken %0,8'lik bir iyileşme ile 2010 yılında 0,624'e ulaşmıştır. Endekse dahil edilen ülkeler için hesaplanan İGE değerleri bazı oluşturulan ülke grupları dikkate alındığında çok yüksek İGE değerine sahip ülkelerin endeks rakamı 2009 yılında 0,875'ten 2010 yılında 0,878'e 0,3'lük bir artış ile yükselmiştir. Yüksek İGE değerine sahip ülke grubunun endeks rakamı için %0,7'lik bir artışla 0,712'den 0,717 değerine yükselmiştir. Orta düzey İGE değerine sahip ülke gruplarının ise İGE'sinde %1,0'lık bir artışla 0,586'dan 0,592'ye yükselmiştir. Düşük İGE değerine sahip ülkeler grubunun endeks rakamında ciddi artış kaydedilmiş ve %1,3'lük değişim ile endeks rakamı 0,388'den 0,393'e yükselmiştir.

Türkiye'nin de 2009 yılında 0,674 olan İGE değeri 2010 yılında yer aldığı ülke grubunun İGE değişim oranına yakın oranda bir değişim göstermiştir. İGE değeri itibarı ile Türkiye yüksek değerli İGE ülke grubunda yer almaktadır ve grupta yer alan toplam ülke sayısı 43 olup, Türkiye'nin bu ülkeler içinde 2009 yılındaki sıra sayısı 40 iken, 2010 yılında bir sıra daha gerileyerek 41 olmuştur. Ancak Türkiye'nin endeks dahil edilen toplam ülkeler içinde sıralamadaki sayısı 1980-2010 yılları arasında 14 sıra iyileşmiştir (Bkz; Tablo 9, Grafik 7, 8).

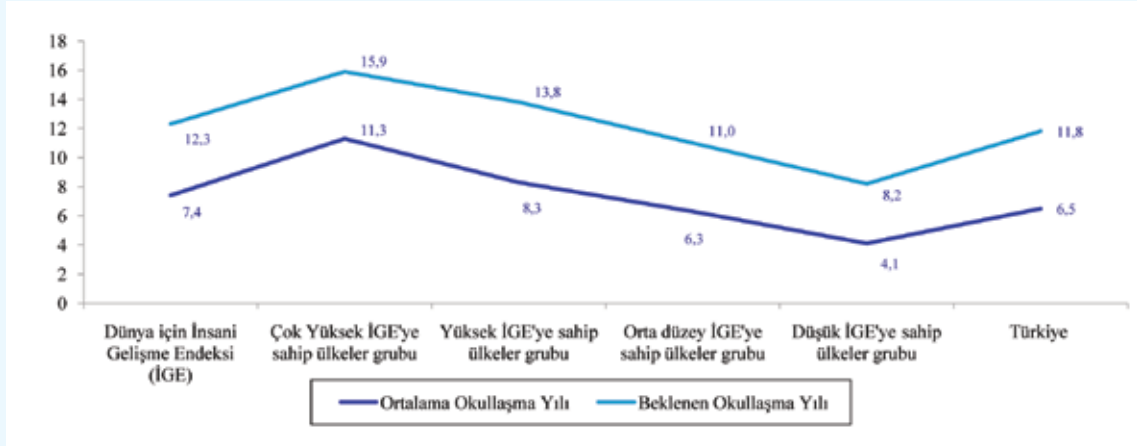
Tablo 9. İnsani Gelişme Endeksine göre Türkiye'nin Dünyadaki Yeri

Göstergeler	2008	2009
Dünya için İnsani Gelişme Endeksi (İGE)	0,619	0,624
Çok Yüksek İGE'ye sahip ülkeler grubu	0,875	0,878
Yüksek İGE'ye sahip ülkeler grubu	0,712	0,717
Orta düzey İGE'ye sahip ülkeler grubu	0,586	0,592
Düşük İGE'ye sahip ülkeler grubu	0,388	0,393
Türkiye için İGE	0,674	0,679
Endeksteki sıra numarası	84	83
Endekste yer aldığı grup	Yüksek İGE	Yüksek İGE
Yer aldığı grup içindeki ülke sayısı	43	43
Yer aldığı grup içindeki sıra numarası	40	41
1980-2010 için İGE'deki iyileşme sırası		14
2000-2010 için ortalama yıllık İGE artış oranı		0,76

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 2010.

Grafik 7. İnsani Gelişme Endeksi (İGE)'ye göre Türkiye'nin Dünyadaki Yeri

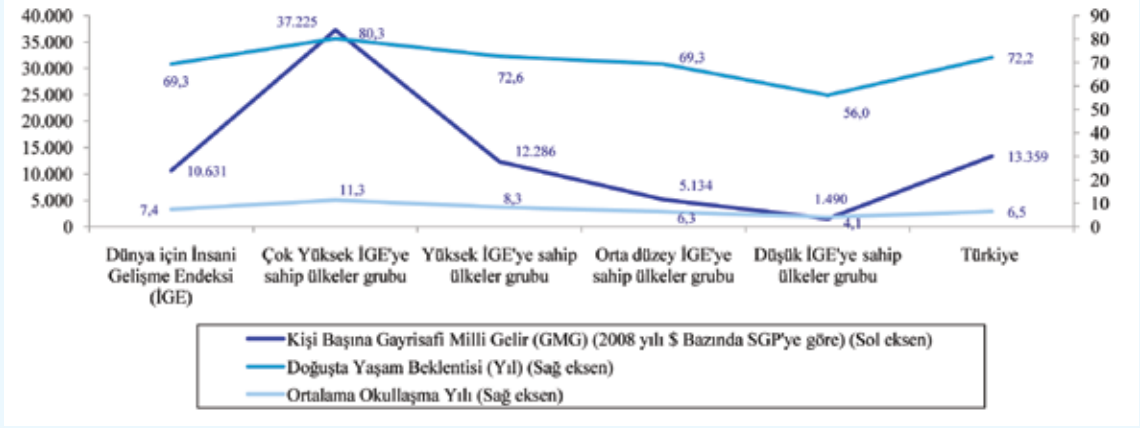
Grafik 8. 2010 Yılı Ortalama ve Beklenen Okullaşma Yılları

2010 yılı için İGE'nin temel bileşenlerine ülke kategorileri düzeyinde bakıldığında; çok yüksek İGE değerine sahip olan ülkeler grubunda doğuştan yaşam beklentisi 80,3 yıl iken, ülkemizde 72,2 yıldır. İGE açısından yüksek ülke grubunda ortalama okullaşma yılı 11,3 yıl iken ülkemizde sadece 6,5 yıldır. Çok yüksek İGE değerine sahip ülke grubunda beklenen okullaşma yılı 15,9 yıl iken bu ülkeler bu beklentinin %71,1'ini gerçekleştirebilmişken, ülkemizde beklenen okullaşma yılı 11,8 yıl olup bunun sadece %55,1'i gerçekleştirilebilmiştir. Çok yüksek İGE değerine sahip ülkeler grubunda kişi başına ABD \$ bazında SGP'ye göre düşen GMG rakamı 37.225 \$ iken, bu rakam ülkemizde 13.359 \$ olup, çok yüksek İGE değerine sahip ülke grubu gelir değerinin %35,9'udur. Ülkemizin endeks sıralamasına dahil edilen ülkeler için kişi başına GMG değerine göre sıralamadaki sıra sayısı ile İGE değerine göre sıralama sayısı arasındaki fark negatif yönde 14'tür. Bir başka ifade ile kişi başına GMG açısından ülkemiz sıralamada 14 sıra daha geriye düşmektedir (Bkz; Tablo 10, Grafik 9,10).

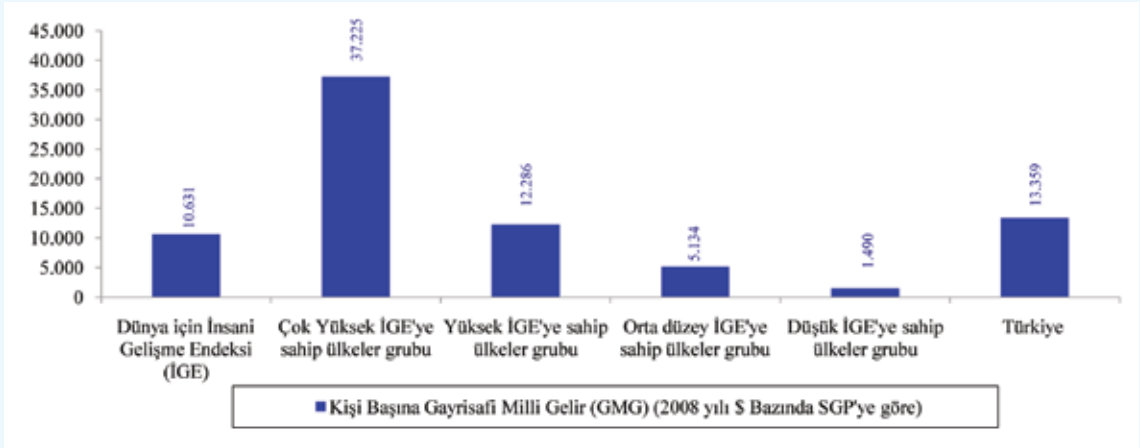
Tablo 10. 2010 Yılı İnsani Gelişme Endeksi Bileşenleri

Göstergeler	İGE Değeri	Doğuştan Yaşam Beklentisi (Yıl)	Ortalama Okullaşma Yılı	Beklenen Okullaşma Yılı	Kişi Başına Gayrisafi Milli Gelir (GMG) (2008 yılı \$ Bazında SGP'ye göre)	Sıra (GMG-İGE)
Dünya için İnsani Gelişme Endeksi (İGE)	0,624	69,3	7,4	12,3	10.631	
Çok Yüksek İGE'ye sahip ülkeler grubu	0,878	80,3	11,3	15,9	37.225	
Yüksek İGE'ye sahip ülkeler grubu	0,717	72,6	8,3	13,8	12.286	
Orta düzey İGE'ye sahip ülkeler grubu	0,592	69,3	6,3	11,0	5.134	
Düşük İGE'ye sahip ülkeler grubu	0,393	56,0	4,1	8,2	1.490	
Türkiye	0,679	72,2	6,5	11,8	13.359	-26

Kaynak: TÜİK.

Grafik 9. 2010 Yılı İçin İnsani Gelişme Endeksi Bileşenleri

Grafik 10. Kişi Başına Gayrisafi Milli Gelir (GMG) (2008 yılı \$ Bazında SGP'ye göre)

UNDP tarafından yayımlanmakta olan İnsani Gelişme Raporu'na göre Türkiye'de 2000-2008 döneminde satın alma gücü paritesine göre günlük geliri 2\$'ın altında olan nüfus oranı %27,0'dır. Aynı rapora göre toplam nüfusun yaşamdan duymuş olduğu memnuniyet 10'lu skalada ölçülmüş ve ölçek 5,5 olarak elde edilmiştir. Bir başka ifade ile nüfusun tamamı yaşamından ne çok memnun ne de memnun değildir. Kadınlar için tabloya bakıldığında durumun değişmediği dikkati çekmektedir. Türkiye'de insanların %71'i mesleğinden memnun, %76'sı kişisel sağlık durumundan memnun ve sadece %44'ü de yaşam standardından memnun görülmektedir (Bkz, Tablo 11).

Tablo 11. Türkiye İçin İnsani Gelişmeye Yönelik Göstergeler

Göstergeler	2000-2008 ⁽¹⁾
Çokboyutlu Yoksulluk Endeksi	0,039
Çokboyutlu yoksulluk riskine sahip nüfus oranı	2,6
Yoksulluk eşiği gelirinin altındaki nüfus oranı ⁽²⁾	27,0
Tüm yaşamdan memnuniyet ⁽³⁾	5,5
Kadınlar için tüm yaşamdan memnuniyet ⁽³⁾	5,5
Mesleğinden memnun olanların oranı	71
Kişisel sağlığından memnun olanların oranı	76
Yaşam standardından memnun olanların oranı	44

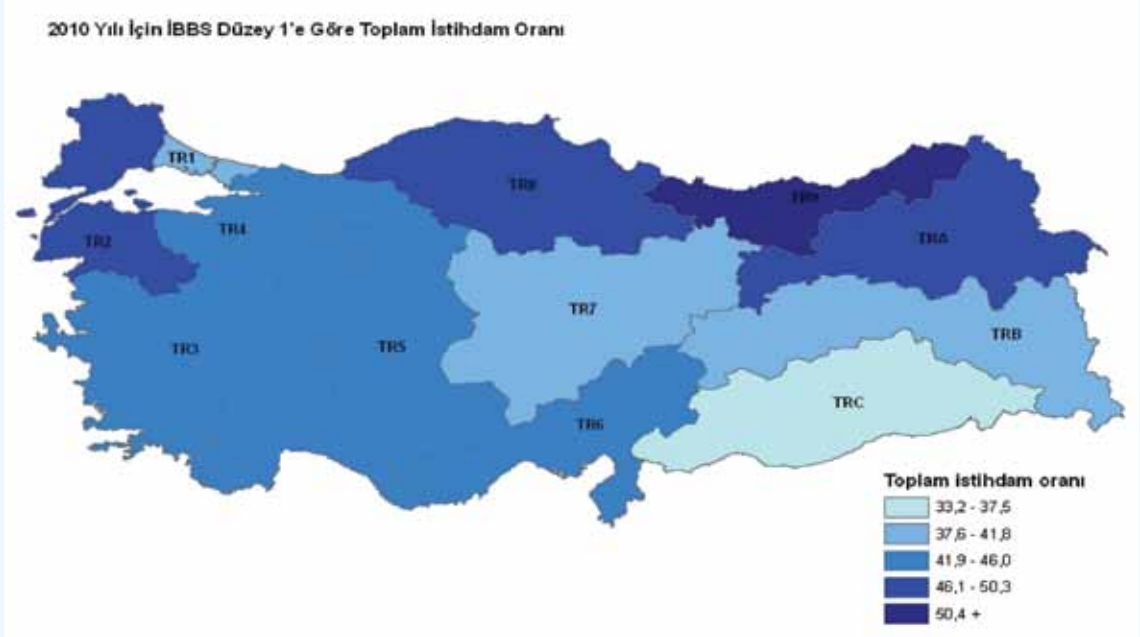
Kaynak: UNDP, Human Development Report, 2010.
(1): Bazı göstergelerin referans yılı 2006-2009'dur.
(2): Satınalma gücü paritesine göre günlük geliri, 2 \$ altında olanlardır.
(3): "0" hiç memnun değil, "10" çok memnunu ifade etmektedir.

1.4 İşgücü

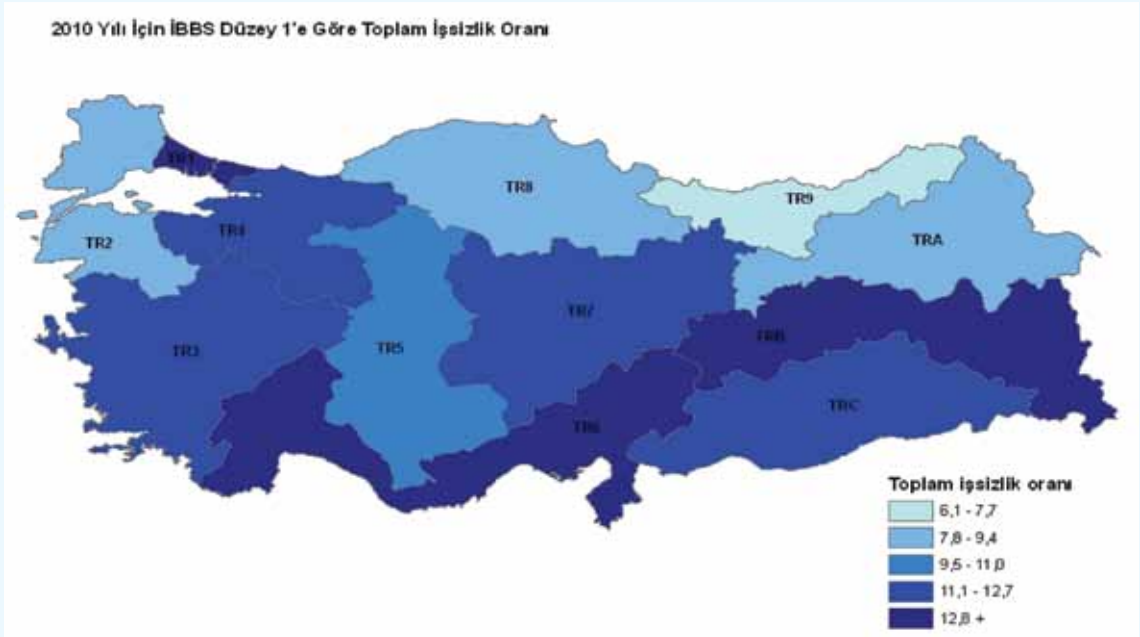
2010 yılı için toplam istihdam edilenlerin oranları, İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) Düzey-1'e göre incelendiğinde; istihdam oranının en yüksek değerine %54,6 oranı ile Doğu Karadeniz bölgesinde sahip olduğu, bunu %47,7 oranı ile Kuzeydoğu Anadolu bölgesinin izlediği ve üçüncü sırada da %47,5 oranı ile Batı Karadeniz bölgesinin geldiği görülmektedir. İstihdam oranı açısından en son sırada yer alan bölge ise %33,2 oranı ile Güneydoğu Anadolu bölgesidir. İşsizlik oranları toplam nüfus düzeyinde de, işsizlik oranı en yüksek değerine %14,3 oranları ile İstanbul ve Ortadoğu Anadolu bölgelerinde ulaşırken, bunu %13,9 oranı ile Akdeniz bölgesi ikinci sırada takip etmektedir. İşsizlik oranının en düşük bölge ise %6,1 oranı ile Doğu Karadeniz bölgesidir.

Erkek nüfus istihdam oranının en yüksek olduğu ilk iki bölge %66,2 oranı ile Kuzeydoğu Anadolu bölgesi ve %66,1 oranı ile de Doğu Karadeniz bölgesidir. Kadın nüfus için de istihdam oranının en yüksek olduğu ilk iki bölge %43,4 oranı ile Doğu Karadeniz ve %32,7 oranı ile de Batı Karadeniz bölgeleridir. Bu sonuçlarda dikkat çeken nokta erkek istihdam oranının en yüksek olduğu bölge ile kadın istihdam oranının en yüksek olduğu bölge oranları arasında 1,5 katı kadar fark olmasıdır. Erkek istihdamının %56,0 oranı ile kadın istihdamının da %11,5 oranı ile en düşük olduğu bölge Güneydoğu Anadolu bölgesidir.

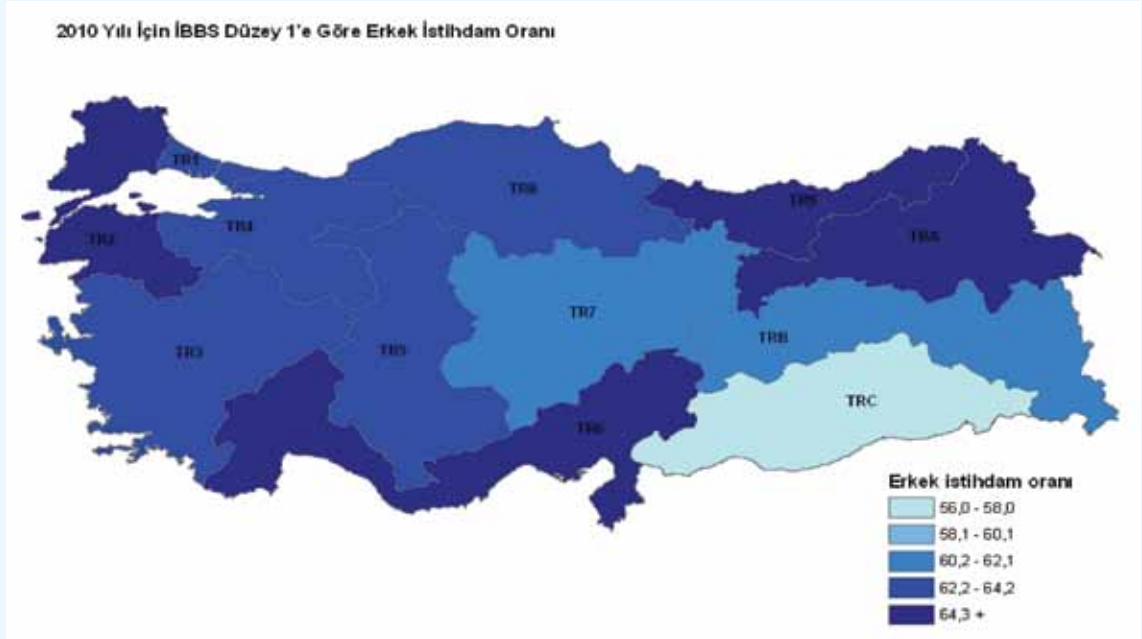
Erkek işsizlik oranının en yüksek olduğu bölge %15,0 oranı ile Ortadoğu Anadolu, kadın işsizlik oranının ise en yüksek olduğu bölge %17,4 oranı ile İstanbul bölgesidir. Erkek ve kadın işsizlik oranının en düşük olduğu bölgeler de sırasıyla %7,3 oranı ile Doğu Karadeniz ve %3,3 oranı ile Kuzeydoğu Anadolu bölgesidir (Bkz; Grafik 11-Grafik 16)

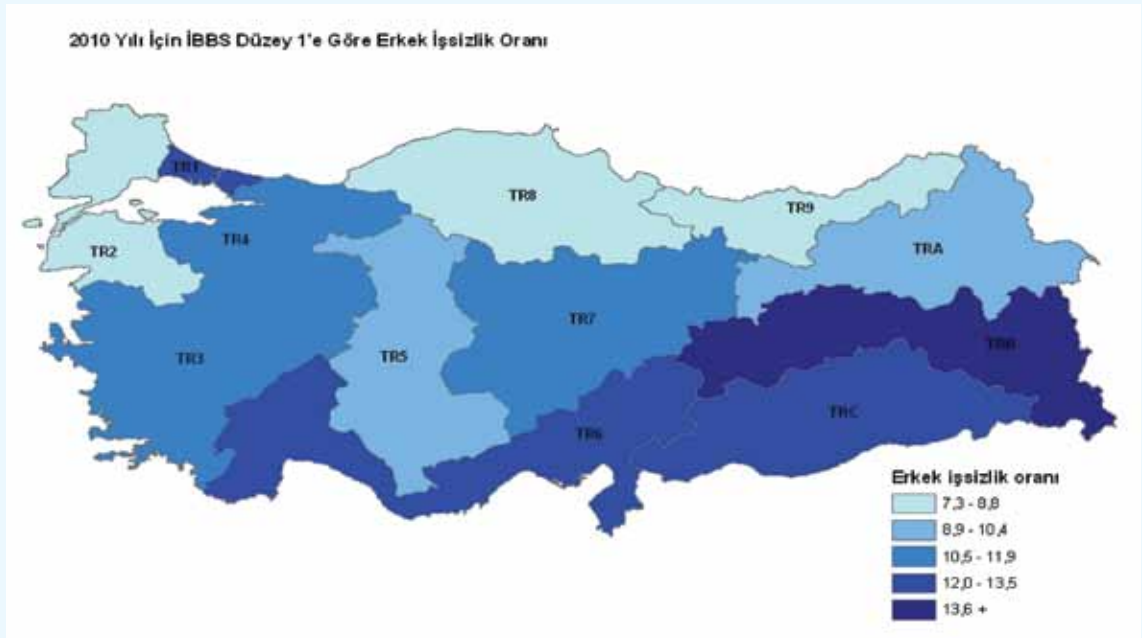
Grafik 11. 2010 Yılı İBBS Düzey-1'e göre Toplam İstihdam Oranı

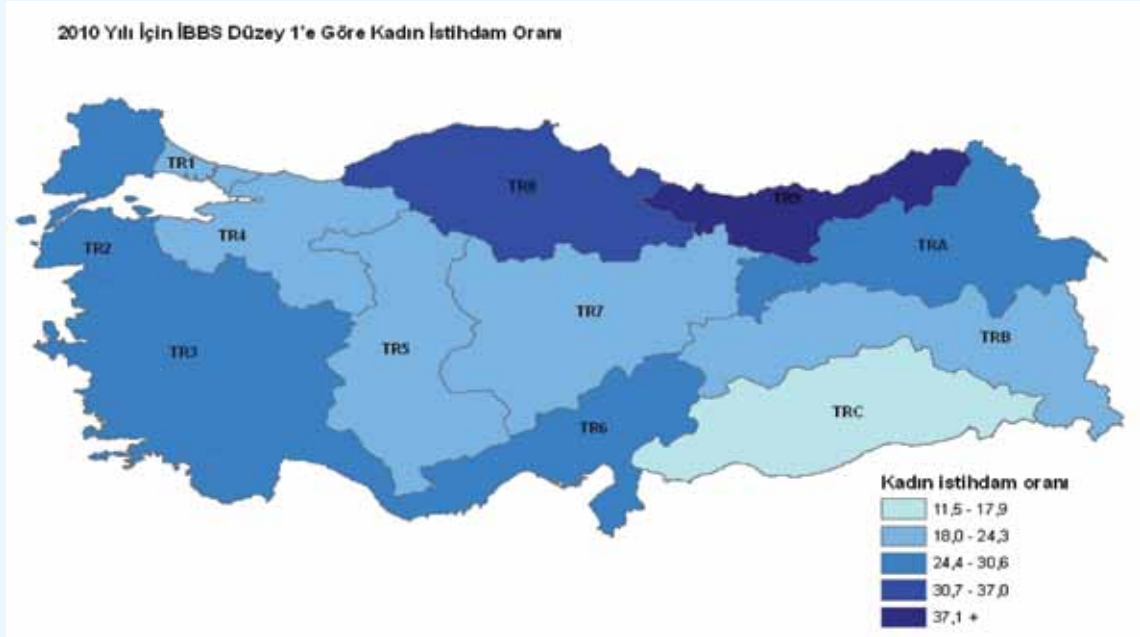
Grafik 12. 2010 Yılı İBBS Düzey-1'e göre Toplam İşsizlik Oranı

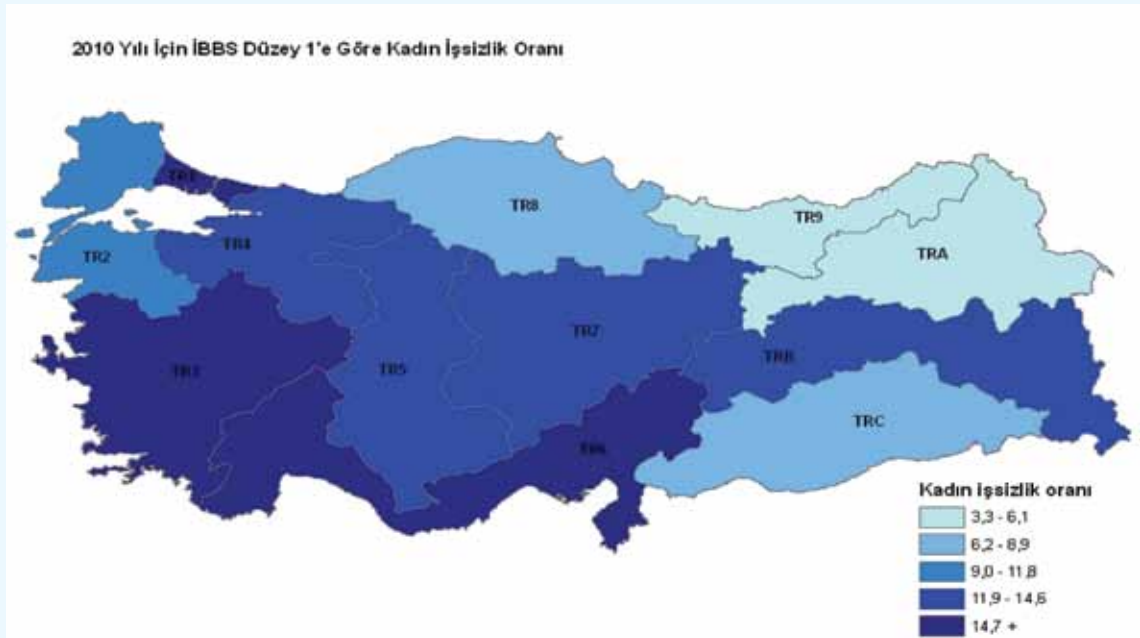
Grafik 13. 2010 Yılı İBBS Düzey-1'e göre Erkek İstihdam Oranı

Grafik 14. 2010 Yılı İBBS Düzey-1'e göre Erkek İşsizlik Oranı

Grafik 15. 2010 Yılı İBBS Düzey-1'e göre Kadın İstihdam Oranı

Grafik 16. 2010 Yılı İBBS Düzey-1'e göre Kadın İşsizlik Oranı

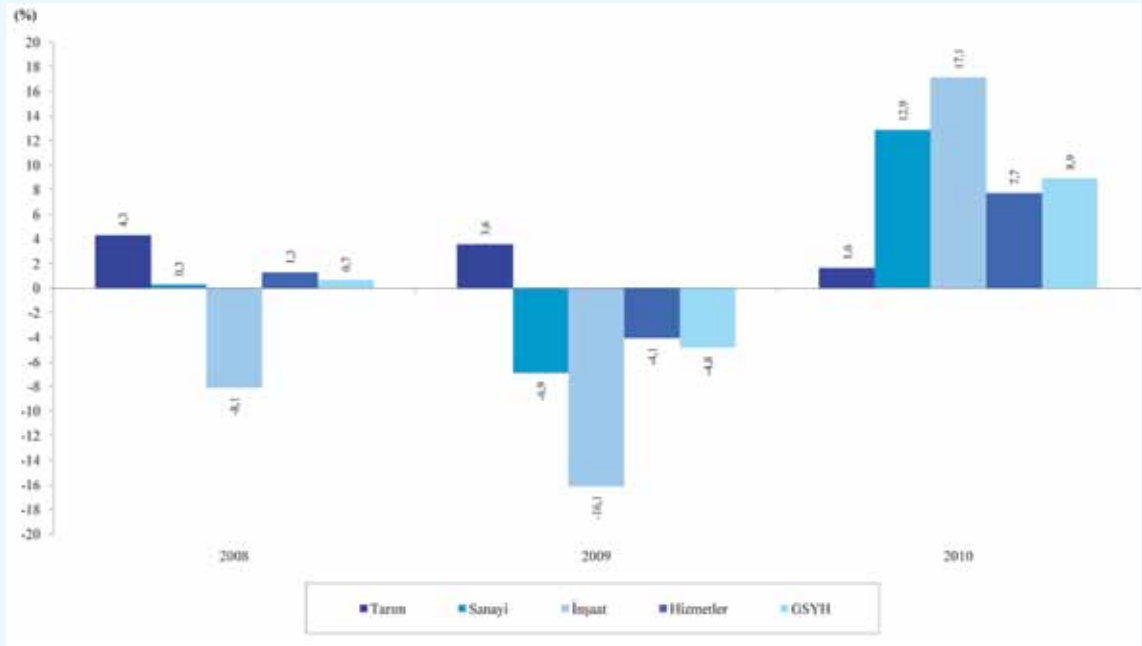
2. MAKRO BOYUTTA

2.1 Milli Gelir

2001 yılı itibariyle gerçekleştirilen ekonomik programlar ve yapısal değişiklikler sayesinde Türkiye ekonomisi, 2002 yılından itibaren 2008 yılına dek büyümede pozitif rakamlara ulaşmış, 2009 yılında yaşanan küresel ekonomik krizde %4,7 oranında küçülmüştür. 2010 yılında ise ülke ekonomisi %8,9 oranında büyüme göstererek Avrupa'nın en hızlı büyüyen ekonomisi olmuştur.

Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (GSYH), 2010 yılının ilk çeyreğinde %12,0 oranında, ikinci çeyrekte %10,3 oranında, üçüncü çeyrekte %5,2 oranında ve son çeyrekte ise %9,2 oranında artış göstermiştir. Son çeyrekteki %9,2 oranındaki büyüme ile Türkiye, G-20 ülkeleri arasında Çin'den sonra en fazla büyüyen ikinci ülke olmuştur. Sabit fiyatlarla GSYH, 2010 yılında ilk çeyrekteki seviyesinden 4.680 milyon lira artış göstererek son çeyreği 28.015 milyon lira seviyesinde kapatmıştır. Kişi başına GSYH değeri cari fiyatlarla, yıllık olarak 10.079 dolardır. Ayrıca 2010 yılı büyüme oranları, Orta Vadeli Program (OVP)'de öngörülen %6,8 oranının 2,1 puan üzerinde gerçekleşmiştir.

Ana sektörler itibariyle sabit fiyatlarla GSYH incelendiğinde; tüm sektörlerde pozitif büyüme gerçekleştiği görülmektedir. En fazla büyümenin gerçekleştiği sektör, %17,1 ile inşaat sektörü olmuştur. 2009 yılında %16,1 oranı ile en fazla daralan sektör konumunda olan inşaat sektörü, baz etkisi ile beraber 2010'u yüksek büyüme ile kapatmıştır. Ana sektörler içerisinde, büyüme oranının en düşük olduğu sektör ise mevsim koşullarının yıl içerisinde sert geçmesi nedeniyle tarım sektörü olmuştur. 2009 yılında daha elverişli mevsim koşullarının söz konusu olması nedeniyle %3,9 büyüyen tarım sektörü 2010'u %1,6'lık büyüme ile kapatmıştır. Büyüme oranları, sanayi sektöründe %12,9 oranında, hizmetler sektöründe ise %7,7 oranında gerçekleşmiştir (Bkz, Grafik 17).

**Grafik 17. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Büyüme Hızları
(1998 Temel Fiyatlarına göre)**

Sabit fiyatlarla GSYH iktisadi faaliyet kollarına göre incelendiğinde; 2009 yılında görülen küresel daralma sebebiyle balıkçılık, madencilik ve taşocakçılığı, imalat sanayi, elektrik, gaz, buhar ve sıcak su üretimi ve dağıtım, inşaat, toptan ve perakende ticaret, ulaştırma, depolama ve haberleşme, diğer sosyal, toplumsal ve

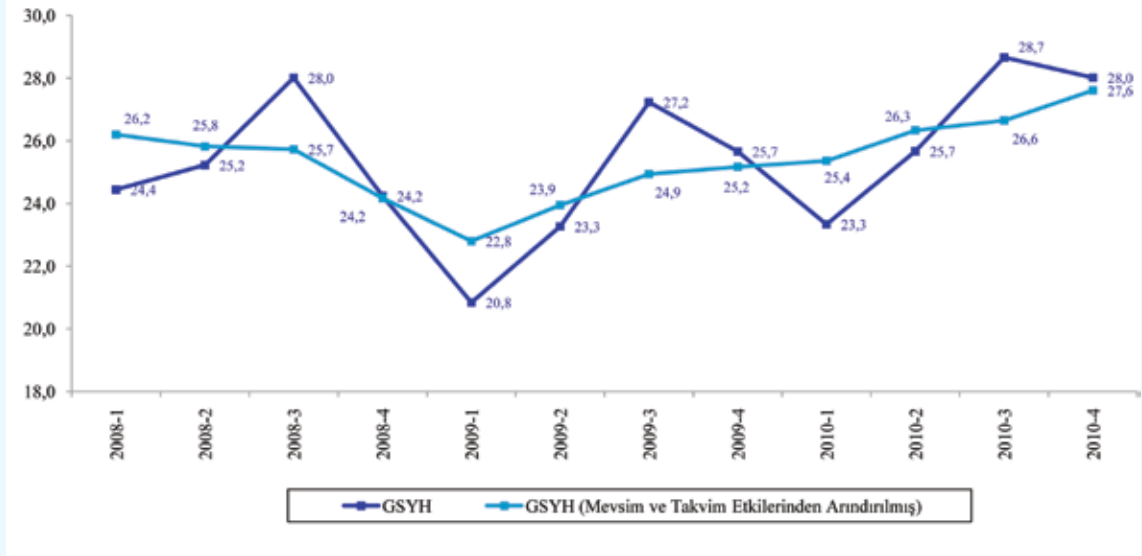
kişisel hizmet faaliyetleri gibi birçok iktisadi faaliyet kolunda ekonomik küçülme söz konusu olmuş, 2010 yılında ise beklentilerin üstünde bir seyir izlemiş ve tüm faaliyet kollarında pozitif büyüme gerçekleşmiştir. Faaliyet kollarına göre; inşaatta gerçekleşen %17,1 oranındaki büyümeyi, %14,2 ile balıkçılık sektörü, %13,6 ile imalat sanayi sektörü, %13,3 ile toptan ve perakende ticaret, %12,9 ile vergi-sübvansiyon, %10,5 ile ulaştırma ve haberleşme faaliyetleri izlemiştir (Bkz, Tablo 12).

Tablo 12. Sabit Fiyatlarla Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

İktisadi Faaliyet Kolları	(İktisadi Faaliyet Kollarına ve 1998 Temel Fiyatlarına göre)								
	Değer (000 TL)			Toplam İçindeki Oranı			Değişim Oranı		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Tarım, Avcılık ve Ormancılık	9.141.424	9.477.479	9.595.288	9,0	9,8	9,1	4,6	3,7	1,2
Balıkçılık	292.126	291.158	332.568	0,3	0,3	0,3	-5,7	-0,3	14,2
Madencilik ve Taşocaklığı	813.954	759.220	795.179	0,8	0,8	0,8	5,4	-6,7	4,7
İmalat Sanayi	24.290.306	22.538.467	25.614.104	23,8	23,2	24,2	-0,1	-7,2	13,6
Elektrik, Gaz, Buhar ve Sıcak Su Üretimi ve Dağıtım	2.107.391	2.034.945	2.184.265	2,1	2,1	2,1	3,7	-3,4	7,3
İnşaat	6.040.811	5.067.196	5.935.140	5,9	5,2	5,6	-8,1	-16,1	17,1
Toptan ve Perakende Ticaret	13.237.437	11.863.006	13.444.479	13,0	12,2	12,7	-1,5	-10,4	13,3
Oteller ve Lokantalar	1.882.737	1.952.631	1.958.749	1,8	2,0	1,9	-2,0	3,7	0,3
Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme	15.026.108	13.936.885	15.398.896	14,7	14,4	14,6	1,5	-7,2	10,5
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	10.803.084	11.722.407	12.568.653	10,6	12,1	11,9	9,1	8,5	7,2
Konut Sahipliği	4.889.749	5.018.694	5.113.424	4,8	5,2	4,8	2,3	2,6	1,9
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	3.473.201	3.625.686	3.900.015	3,4	3,7	3,7	6,7	4,4	7,6
Kamu Yönetimi ve Savunma, Zorunlu Sosyal Güvenlik	3.108.369	3.197.580	3.214.667	3,0	3,3	3,0	0,3	2,9	0,5
Eğitim	2.007.025	2.047.582	2.060.044	2,0	2,1	1,9	1,2	2,0	0,6
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	1.230.213	1.268.643	1.283.191	1,2	1,3	1,2	3,3	3,1	1,1
Diğer Sosyal, Toplumsal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	1.611.295	1.592.251	1.607.007	1,6	1,6	1,5	1,8	-1,2	0,9
Eviçi Personel Çalıştıran Hanekalkları	155.676	159.180	167.717	0,2	0,2	0,2	5,6	2,3	5,4
Sektörler Toplamı	100.110.905	96.553.011	105.173.387	98,2	99,5	99,5	1,3	-3,6	8,9
Dolaylı Ölçülen Mali Aracılık Hizmetleri	6.773.149	7.429.415	8.391.950	6,6	7,7	7,9	8,4	9,7	13,0
Vergi-Sübvansiyon	8.583.974	7.879.518	8.898.706	8,4	8,1	8,4	-0,6	-8,2	12,9
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (Alıcı Fiyatlarıyla)	101.921.730	97.003.114	105.680.142	100,0	100,0	100,0	0,7	-4,8	8,9

Kaynak: TÜİK.

Mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış sabit fiyatlarla GSYH, 2010 yılının ilk çeyreğinde 25,4 milyar lira ile olan GSYH, ikinci çeyrekte 26,3 milyar liraya, üçüncü çeyrekte 26,6 milyar liraya ve son çeyrekte de 27,6 milyar liraya yükselmiştir. 2010 yılının son çeyreğinde bir önceki yılın aynı çeyreğine göre arındırılmamış GSYH %9,2 oranında artarak rekor seviyeye çıkmış ancak bu oran mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış GSYH için sadece %3,6 olarak gerçekleşmiştir (Bkz, Grafik 18).

Grafik 18. Sabit Fiyatlarla GSYH (Milyar TL)

2010 yılında GSYH, cari fiyatlarla %16,0 oranında büyüyerek 1.105.101 milyon TL'ye ulaşmış ve bunun 92.804 milyon TL'si tarım, 211.998 milyon TL'si sanayi, 45.240 milyon TL'si inşaat ve 755.060 milyon TL'si de hizmetler sektörü tarafından sağlanmıştır (Bkz, Tablo 13).

Tablo 13. Cari Fiyatlarla Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

İktisadi Faaliyet Kolları	(İktisadi Faaliyet Kollarına ve 1998 Temel Fiyatlarına göre)								
	Değer (000 TL)			Toplam İçindeki Oran			Değişim Oran		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Tarım, Avcılık ve Ormancılık	70.741.993	76.997.468	90.507.309	7,4	8,1	8,2	13,1	8,8	17,5
Balıkçılık	1.532.592	1.778.418	2.296.292	0,2	0,2	0,2	-13,1	16,0	29,1
Madencilik ve Taşocakçılığı	13.458.457	14.235.361	15.785.419	1,4	1,5	1,4	27,8	5,8	10,9
İmalat Sanayi	153.721.455	144.992.162	170.744.886	16,2	15,2	15,5	8,4	-5,7	17,8
Elektrik, Gaz, Buhar ve Sıcak Su Üretimi ve Dağıtım	20.637.525	22.818.051	25.467.877	2,2	2,4	2,3	28,0	10,6	11,6
İnşaat	44.657.644	36.577.637	45.239.597	4,7	3,8	4,1	8,9	-18,1	23,7
Toptan ve Perakende Ticaret	116.297.110	103.452.320	123.997.556	12,2	10,9	11,2	12,8	-11,0	19,9
Oteller ve Lokantalar	21.034.516	23.714.131	25.589.586	2,2	2,5	2,3	10,3	12,7	7,9
Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme	135.030.193	127.283.537	147.131.140	14,2	13,4	13,3	14,8	-5,7	15,6
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	33.036.646	42.687.806	41.550.349	3,5	4,5	3,8	20,6	29,2	-2,7
Konut Sahipliği	106.137.796	117.287.009	124.667.749	11,2	12,3	11,3	16,5	10,5	6,3
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	40.670.633	45.167.515	52.709.961	4,3	4,7	4,8	17,5	11,1	16,7
Kamu Yönetimi ve Savunma, Zorunlu Sosyal Güvenlik	36.436.682	41.270.555	46.027.974	3,8	4,3	4,2	10,4	13,3	11,5
Eğitim	27.878.075	31.813.406	36.796.541	2,9	3,3	3,3	13,2	14,1	15,7
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	15.577.687	16.448.847	17.933.777	1,6	1,7	1,6	12,0	5,6	9,0
Diğer Sosyal, Toplumsal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	16.030.765	16.078.191	18.515.172	1,7	1,7	1,7	9,4	0,3	15,2
Eviçi Personel Çalıştıran Hanehalkları	1.705.443	1.847.272	2.095.561	0,2	0,2	0,2	14,1	8,3	13,4
Sektörler Toplamı	854.585.214	864.449.686	987.056.746	89,9	90,8	89,3	13,3	1,2	14,2
Dolaylı Öçülen Mali Aracılık Hizmetleri	14.927.534	21.708.092	19.627.304	1,6	2,3	1,8	15,5	45,4	-9,6
Vergi-Sübvansiyon	110.876.571	109.816.985	137.671.668	11,7	11,5	12,5	9,0	-1,0	25,4
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (Alıcı Fiyatlarıyla)	950.534.251	952.558.579	1.105.101.110	100,0	100,0	100,0	12,7	0,2	16,0

Kaynak: TÜİK.

2010 yılında GSYH'daki %8,9 oranındaki büyümeye, imalat sanayi sektörü 3,2 puan, tarım sektörü 0,1 puan, inşaat sektörü ise 0,9 puan değerinde katkı yapmıştır. Diğer önemli katkılar ise; 1,6 puan ile toptan ve perakende ticaret; 1,5 puan ile haberleşme; 0,9 ile mali aracı kuruluşlar; 0,3 puan ile gayrimenkul kiralama ve iş faaliyetleri; 0,2 puan ile elektrik, gaz, buhar ve sıcak su üretimi ve dağıtım faaliyetlerine aittir (Bkz, Tablo 14).

Tablo 14. Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Sektör Katkıları

İktisadi Faaliyet Kolları	(İktisadi Faaliyet Kollarına ve 1998 Temel Fiyatlarına göre, Puan)					
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Tarım, Avcılık ve Ormanlık	9.141.424	9.477.479	9.595.288	0,40	0,33	0,12
Balıkçılık	292.126	291.158	332.568	-0,02	0,00	0,04
Madencilik ve Taşocaklığı	813.954	759.220	795.179	0,04	-0,05	0,04
İmalat Sanayi	24.290.306	22.538.467	25.614.104	-0,04	-1,72	3,17
Elektrik, Gaz, Buhar ve Sıcak Su Üretimi ve Dağıtım	2.107.391	2.034.945	2.184.265	0,07	-0,07	0,15
İnşaat	6.040.811	5.067.196	5.935.140	-0,53	-0,96	0,89
Toptan ve Perakende Ticaret	13.237.437	11.863.006	13.444.479	-0,20	-1,35	1,63
Oteller ve Lokantalar	1.882.737	1.952.631	1.958.749	-0,04	0,07	0,01
Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme	15.026.108	13.936.885	15.398.896	0,21	-1,07	1,51
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	10.803.084	11.722.407	12.568.653	0,89	0,90	0,87
Konut Sahipliği	4.889.749	5.018.694	5.113.424	0,11	0,13	0,10
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	3.473.201	3.625.686	3.900.015	0,21	0,15	0,28
Kamu Yönetimi ve Savunma, Zorunlu Sosyal Güvenlik	3.108.369	3.197.580	3.214.667	0,01	0,09	0,02
Eğitim	2.007.025	2.047.582	2.060.044	0,02	0,04	0,01
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	1.230.213	1.268.643	1.283.191	0,04	0,04	0,01
Diğer Sosyal, Toplumsal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	1.611.295	1.592.251	1.607.007	0,03	-0,02	0,02
Eviçi Personel Çalıştıran Hanehalkları	155.676	159.180	167.717	0,01	0,00	0,01
Sektörler Toplamı	100.110.905	96.553.011	105.173.387	1,23	-3,49	8,89
Dolaylı Ölçülen Mali Aracılık Hizmetleri	6.773.149	7.429.415	8.391.950	0,52	0,64	0,99
Vergi-Sübvansiyon	8.583.974	7.879.518	8.898.706	-0,05	-0,69	1,05
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (Alıcı Fiyatlarıyla)	101.921.730	97.003.114	105.680.142	0,66	-4,83	8,95

Kaynak: TÜİK.

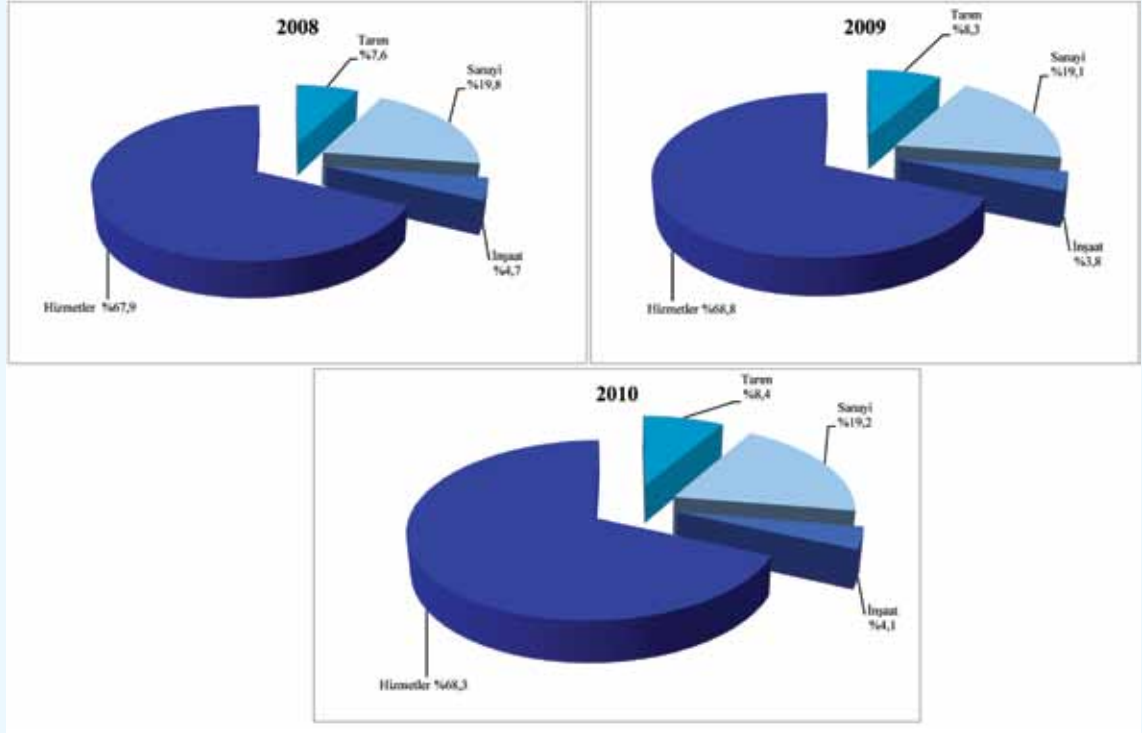
Bir önceki yıla göre 2010 yılında cari fiyatlarla GSYH içinde tarım ve sanayi sektörlerinin payları 0,1 puan artarak, tarım sektörü için %8,4'e, sanayi sektörü içinse %19,2'ye, inşaat sektörünün payı 0,3 puan artarak %4,1'e yükselmiştir. Hizmetler sektörünün payı ise 0,5 puan düşerek %68,3'e gerilemiştir (Bkz; Tablo 15, Grafik 19).

Tablo 15. Sektörlerin Gayri Safi Yurt İçi Hasıla İçindeki Payları

Sektörler	(Cari Fiyatlarla, %)		
	2008	2009	2010
Tarım	7,6	8,3	8,4
Sanayi	19,8	19,1	19,2
İnşaat	4,7	3,8	4,1
Hizmetler ⁽¹⁾	67,9	68,8	68,3
GSYH	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK.

(1): Dolaylı ölçülen mali aracılık hizmetleri ve vergi-sübvansiyonlar hizmetlere dahil edilmiştir.

Grafik 19. Gayri Safi Yurt İçi Hasılanın Sektörel Dağılımı (Cari Fiyatlarla)

Sabit fiyatlarla harcama yöntemiyle GSYH’de 2010 yılında bir önceki yıla göre, yerleşik hanehalklarının tüketim harcamaları %6,6 oranında, kamu tüketim harcamaları %2,0 oranında artmıştır. Ayrıca 2009 yılında %5,0 oranında düşüş gösteren mal ve hizmet ihracatı, 2010’da %3,4 oranında artmıştır. Mal ve hizmet ithalatı ise 2010 yılında %20,7 oranında artış göstermiştir. Kamu sektörü sabit sermaye yatırımları; inşaat yatırımındaki %17,0 ve makine-teçhizat yatırımlarındaki %8,4 oranlarındaki artışın etkisi ile %15,1 oranında yükselmiştir. Özel sektör sabit sermaye yatırımları da, makine-teçhizat yatırımındaki %43,0 ve inşaat yatırımlarında %16,9 oranındaki artışlar sayesinde %33,5 oranında yükselmiştir (Bkz, Tablo 16).

Cari fiyatlarla harcamalar yöntemiyle GSYH’de yerleşik hanehalklarının tüketimi, 2010 yılında bir önceki yıla göre %15,5 oranında artış göstermiştir. Bu tüketim kalemindeki büyümeye yerleşik ve yerleşik olmayan hanehalklarının yurt içi tüketimi %14,5 oranında, yerleşik hanehalklarının yurt dışı tüketimi %13,1 oranında artış ile pozitif bir katkı sağlarken; yerleşik olmayan hanehalklarının yurt içi tüketimi %2,9 oranında azalma ile negatif bir katkı sağlamıştır. Kamu tüketim harcamaları, 2010 yılında bir önceki yıla göre %12,4 oranında artarak 157.451 milyon liraya yükselmiştir. Kamu sektörü sabit sermaye yatırımları %20,4 oranında artarken bu artışa en önemli katkıyı %24,1 oranı ile inşaat sektörü yatırımlarındaki artış yapmıştır. Özel sektör sabit sermaye yatırımları %31,1 oranında artarken; bunun alt kalemlerinden makine-teçhizat yatırımları %35,3 oranında, inşaat sektörü yatırımları ise %23,4 oranında artmıştır (Bkz, Tablo 17).

Sabit fiyatlarla harcamalar yöntemiyle GSYH’nin büyümesine; yerleşik hanehalklarının tüketimi 4,7 puan, devletin nihai tüketim harcamaları 0,2 puan, sabit sermaye yatırımları 6,0 puan, stoklardaki değişme 2,5 puan, ihracat 0,9 puan, ithalat ise 5,2 puanlık pozitif katkı sağlamıştır (Bkz, Tablo 18).

Tablo 16. Harcamalar Yöntemiyle Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

Harcama Bileşenleri	(1998 Fiyatlarıyla)								
	Değer (000 TL)			Toplam İçindeki Oranı			Değişim Oranı		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla	101.921.730	97.003.114	105.680.142	100,0	100,0	100,0	0,7	-4,8	8,9
Yerleşik Hanehalklarının Tüketimi	70.198.486	68.597.603	73.108.339	68,9	70,7	69,2	-0,3	-2,3	6,6
Yerleşik ve Yerleşik Olmayan Hanehalklarının Yurt İçi Tüketimi	73.800.315	72.348.575	76.585.771	72,4	74,6	72,5	-0,4	-2,0	5,9
(Eksi) Yerleşik Olmayan Hanehalklarının Yurt İçi Tüketimi	4.084.770	4.427.934	4.208.999	4,0	4,6	4,0	-3,5	8,4	-4,9
Yerleşik Hanehalklarının Yurt Dışı Tüketimi	482.942	676.962	731.567	0,5	0,7	0,7	-11,8	40,2	8,1
Devletin Nihai Tüketim Harcamaları	10.304.175	11.105.788	11.327.507	10,1	11,4	10,7	1,7	7,8	2,0
Maaş, Ücret	5.042.711	5.112.949	5.172.463	4,9	5,3	4,9	-0,4	1,4	1,2
Mal ve Hizmet Alımları	5.261.464	5.992.839	6.155.044	5,2	6,2	5,8	3,9	13,9	2,7
Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu	23.912.294	19.358.027	25.154.548	23,5	20,0	23,8	-6,2	-19,0	29,9
Kamu Sektörü	3.780.105	3.755.945	4.324.946	3,7	3,9	4,1	12,7	-0,6	15,1
Makine-Teçhizat	910.781	790.100	856.155	0,9	0,8	0,8	20,1	-13,3	8,4
İnşaat	2.869.324	2.965.845	3.468.791	2,8	3,1	3,3	10,6	3,4	17,0
Özel Sektör	20.132.189	15.602.082	20.829.602	19,8	16,1	19,7	-9,0	-22,5	33,5
Makine-Teçhizat	12.862.368	9.921.673	14.188.370	12,6	10,2	13,4	-7,0	-22,9	43,0
İnşaat	7.269.820	5.680.409	6.641.232	7,1	5,9	6,3	-12,4	-21,9	16,9
Stok Değişimleri ⁽¹⁾	217.211	-2.140.473	244.263	0,2	-2,2	0,2	-	-	-
Mal ve Hizmet İhracatı	25.968.236	24.660.528	25.503.168	25,5	25,4	24,1	2,7	-5,0	3,4
(Eksi) Mal ve Hizmet İthalatı	28.678.672	24.578.358	29.657.682	28,1	25,3	28,1	-4,1	-14,3	20,7

Kaynak: TÜİK.

(1): Stok değişimleri kalıntı yöntemiyle hesaplanmış olup, istatistiki hata payı da içermektedir.

Tablo 17. Harcamalar Yöntemiyle Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

Harcama Bileşenleri	(Cari Fiyatlarla)								
	Değer (000 TL)			Toplam İçindeki Oranı			Değişim Oranı		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla	950.534.251	952.558.579	1.105.101.110	100,0	100,0	100,0	12,7	0,2	16,0
Yerleşik Hanehalklarının Tüketimi	663.944.252	680.768.339	786.079.201	69,8	71,5	71,1	10,4	2,5	15,5
Yerleşik ve Yerleşik Olmayan Hanehalklarının Yurt İçi Tüketimi	695.619.985	714.245.241	817.550.309	73,2	75,0	74,0	10,6	2,7	14,5
(Eksi) Yerleşik Olmayan Hanehalklarının Yurt İçi Tüketimi	36.241.015	39.888.549	38.723.157	3,8	4,2	3,5	14,2	10,1	-2,9
Yerleşik Hanehalklarının Yurt Dışı Tüketimi	4.565.282	6.411.648	7.252.049	0,5	0,7	0,7	7,5	40,4	13,1
Devletin Nihai Tüketim Harcamaları	121.681.099	140.028.924	157.451.278	12,8	14,7	14,2	12,9	15,1	12,4
Maaş, Ücret	66.986.764	75.829.979	87.344.368	7,0	8,0	7,9	12,4	13,2	15,2
Mal ve Hizmet Alımları	54.694.335	64.198.944	70.106.910	5,8	6,7	6,3	13,4	17,4	9,2
Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu	189.094.334	160.718.033	206.879.576	19,9	16,9	18,7	4,7	-15,0	28,7
Kamu Sektörü	36.725.067	35.335.252	42.558.113	3,9	3,7	3,9	28,1	-3,8	20,4
Makine-Teçhizat	6.653.631	6.222.501	6.426.472	0,7	0,7	0,6	33,9	-6,5	3,3
İnşaat	30.071.436	29.112.751	36.131.641	3,2	3,1	3,3	26,9	-3,2	24,1
Özel Sektör	152.369.267	125.382.781	164.321.462	16,0	13,2	14,9	0,3	-17,7	31,1
Makine-Teçhizat	92.147.661	80.423.027	108.826.482	9,7	8,4	9,8	-0,9	-12,7	35,3
İnşaat	60.221.606	44.959.753	55.494.980	6,3	4,7	5,0	2,1	-25,3	23,4
Stok Değişimleri ⁽¹⁾	17.949.462	-18.427.286	15.646.824	1,9	-1,9	1,4	-	-	-
Mal ve Hizmet İhracatı	227.252.949	222.102.643	233.076.618	23,9	23,3	21,1	20,7	-2,3	4,9
(Eksi) Mal ve Hizmet İthalatı	269.387.845	232.632.073	294.032.387	28,3	24,4	26,6	16,2	-13,6	26,4

Kaynak: TÜİK.

(1): Stok değişimleri kalıntı yöntemiyle hesaplanmış olup, istatistiki hata payı da içermektedir.

Tablo 18. Harcamalar Yöntemiyle Gayri Safi Yurt İçi Hasılaya Katkıları

Harcama Bileşenleri	(1998 Fiyatlarıyla, Puan)		
	2008	2009	2010
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla	0,66	-4,83	8,95
Yerleşik Hanhalklarının Tüketimi	-0,22	-1,57	4,65
Yerleşik ve Yerleşik Olmayan Hanhalklarının Yurt İçi Tüketimi	-0,30	-1,42	4,37
(Eksi) Yerleşik Olmayan Hanhalklarının Yurt İçi Tüketimi	-0,15	0,34	-0,23
Yerleşik Hanhalklarının Yurt Dışı Tüketimi	-0,06	0,19	0,06
Devletin Nihai Tüketim Harcamaları	0,17	0,79	0,23
Maaş, Ücret	-0,02	0,07	0,06
Mal ve Hizmet Alımları	0,19	0,72	0,17
Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu	-1,55	-4,47	5,98
Kamu Sektörü	0,42	-0,02	0,59
Makine-Teçhizat	0,15	-0,12	0,07
İnşaat	0,27	0,09	0,52
Özel Sektör	-1,97	-4,44	5,39
Makine-Teçhizat	-0,96	-2,89	4,40
İnşaat	-1,01	-1,56	0,99
Stok Değişimleri	0,35	-2,31	2,46
Mal ve Hizmet İhracatı	0,68	-1,28	0,87
(Eksi) Mal ve Hizmet İthalatı	-1,22	-4,02	5,24

Kaynak: TÜİK.

Kişi başına GSYH, cari fiyatlarla 2010 yılında %17,3 oranında artarak 10.079 dolara, Türk Lirası olarak da %14,2 oranında artarak 14.990 TL'ye yükselmiştir. Sabit fiyatlarla kişi başına GSYH ise, 2010 yılında bir önceki yıla göre %7,2 artmış ve 1.337 TL'den 1.433 TL'ye yükselmiştir (Bkz, Tablo 19).

Tablo 19. Kişi Başına Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

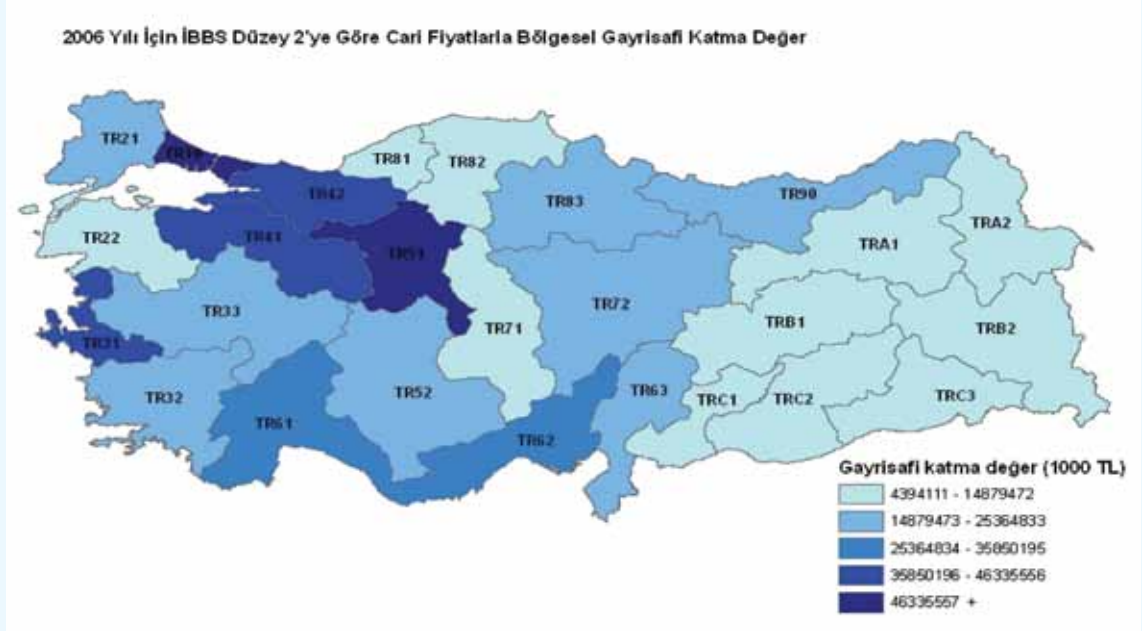
Yıllar	Nüfus ⁽¹⁾ (000 Kişi)	Cari Fiyatlarla			Sabit (1998) Fiyatlarla		
		Türk Lirası (TL) ⁽²⁾	Değişim Oranı	ABD Doları (\$)	Değişim Oranı	Türk Lirası (TL)	Değişim Oranı
2008	71.517	13.290	11,4	10.440	13,1	1.425	-0,5
2009	72.561	13.130	-1,2	8.590	-17,7	1.337	-6,2
2010	73.723	14.990	14,2	10.079	17,3	1.433	7,2

Kaynak: TÜİK.

(1): Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi yıl sonu sonuçlarıdır.

(2): Kişi başına GSYH, GSYH rakamının, yıl sonu nüfusa oranlanmasıyla hesaplanmıştır.

TÜİK tarafından bölgesel düzeyde hesaplanan cari fiyatlarla Gayri Safi Katma değerlere bakıldığında 2006 yılı için mevcut olan verilere göre; en yüksek katma değere 183.812 milyon TL ile İstanbul Bölgesi (TR10) sahipken, bunu 44.377 milyon TL ile İzmir Bölgesi (TR31), 40.829 milyon TL ile Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova Bölgesi (TR42) izlemektedir. Son üç sırada yer alan bölgeler ise; 4.394 milyon TL'lik gelir ile Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan Bölgesi (TRA2) son sırada gelirken, bunu 5.050 milyon TL ile Kastamonu, Çankırı, Sinop Bölgesi (TR82) ve 5.928 milyon TL ile de Erzurum, Erzincan ve Bayburt Bölgesi (TRA1) takip etmektedir (Bkz, Grafik 20).

Grafik 20. 2006 Yılı İBBS Düzey-2'ye göre Cari Fiyatlarla Bölgesel Gayri Safi Katma Değer

2.2 Sektörel Analiz

2.2.1 Tarım

Tarım sektörü katma değeri, 2010 yılının birinci üç aylık döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre %0,8 oranında, ikinci üç aylık döneminde %1,7 oranında artarken, üçüncü üç aylık dönemde geçen yılın aynı dönemine göre değişiklik olmamış, dördüncü üç aylık dönemde ise %5,1'lik artış gerçekleşmiştir. Böylece 2010 yılı tarım sektörünün katma değerinde 2009 yılına oranla %1,6'lık büyüme meydana gelmiştir.

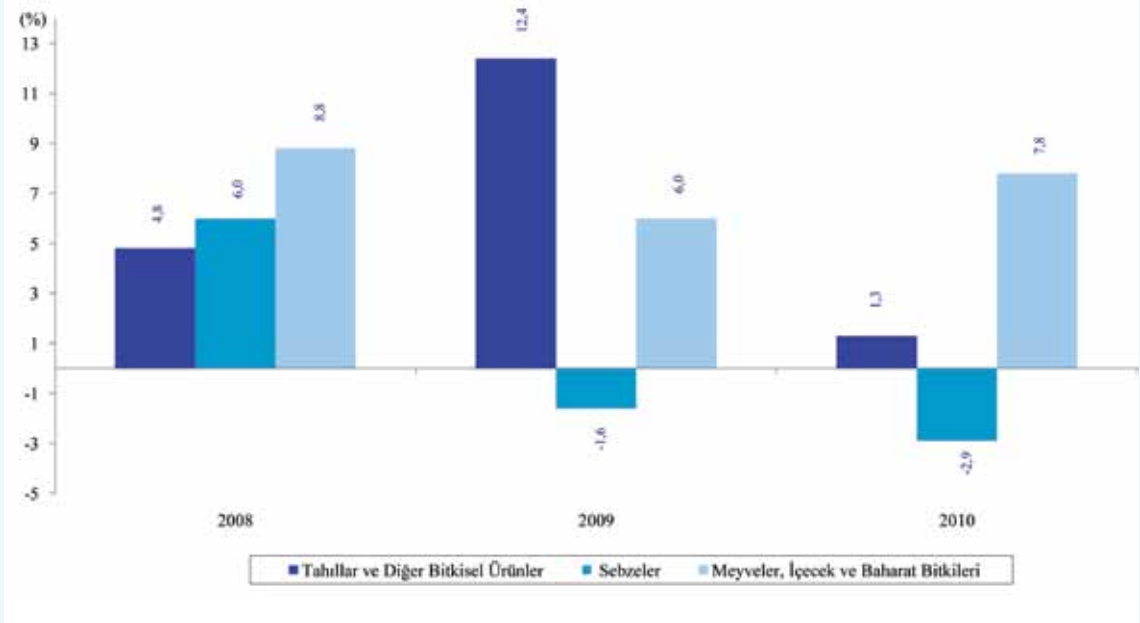
Tarım sektörü ülkemizin sosyo-ekonomik yapısı içinde önemli bir yer tutan, ulusal gelire katkı sağlayan, sanayi sektörüne girdi sağlayan ve önemli oranda istihdam yaratan bir sektördür. Ancak tarımsal üretim büyük ölçüde doğa koşullarına bağlı olarak gerçekleşmektedir. Bu nedenle, 2010 yılında iklim koşullarının genel olarak iyi olması sebebiyle tahıl ve meyve üretim miktarlarında artışlar olurken, sebze ürünleri miktarında düşüş görülmüştür.

2009 yılında %12,4 oranında artış gösteren tahıl ve diğer bitkisel ürünlerin üretimi, 2010 yılında hız keserek sadece %1,3 oranında artış gösterebilmiştir. Tahıl ürünleri üretim miktarı da 2009 yılında %14,6 oranında artarken, 2010 yılında ki olumsuz hava koşullarının etkisiyle %2,5 oranında düşüş kaydetmiştir. Tahıl ürünleri grubunda en fazla üretim artışı %14,7 oranı ile çeltik üretiminde olurken, buğday üretimi %4,6 oranında, arpa üretimi %0,8 oranında azalmıştır. Önemli tahıl ürünlerinden mısır üretiminde ise %1,4 oranında artış gerçekleşmiştir (Bkz; Tablo 20, Grafik 21).

Tablo 20. Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Üretim Miktarları

Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünler	(Ton)					
	Üretim			Değişim Oranı		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Tahıllar	29.287.281	33.577.151	32.748.550	0,1	14,6	-2,5
Buğday	17.782.000	20.600.000	19.660.000	3,2	15,8	-4,6
Arpa	5.923.000	7.300.000	7.240.000	-18,9	23,2	-0,8
Mısır (Dane)	4.274.000	4.250.000	4.310.000	20,9	-0,6	1,4
Çeltik	753.325	750.000	860.000	16,3	-0,4	14,7
Diğer	554.956	677.151	678.550	4,1	22,0	0,2
Patates, Kuru Baklagiller, Yenilebilir Kök ve Yumrular	5.080.662	5.527.685	5.784.264	-7,8	8,8	4,6
Patates	4.196.522	4.397.711	4.513.155	-0,7	4,8	2,6
Nohut	518.026	562.564	530.634	2,5	8,6	-5,7
Mercimek (Kırmızı)	106.361	275.050	422.000	-79,1	158,6	53,4
Fasulye (Kuru)	154.630	181.205	212.758	0,3	17,2	17,4
Tatlı patates	28.646	27.728	34.930	55,0	-3,2	26,0
Mercimek (Yeşil)	24.827	27.131	25.400	-7,4	9,3	-6,4
Diğer	51.650	56.296	45.387	-26,3	9,0	-19,4
Yağlı Tohumlar	1.233.992	1.374.844	1.659.767	19,6	11,4	20,7
Ayçiçeği	992.000	1.057.125	1.320.000	16,1	6,6	24,9
Kolza (Kanola)	83.965	113.886	106.450	192,3	35,6	-6,5
Yerfıstığı	85.274	90.081	97.310	-1,3	5,6	8,0
Soya	34.461	38.442	86.540	12,4	11,6	125,1
Haşhaş (Tohum)	10.834	34.194	37.000	20,6	215,6	8,2
Diğer	27.458	41.116	12.467	22,8	49,7	-69,7
Tütün	93.403	85.000	55.000	25,2	-9,0	-35,3
Şeker pancarı	15.488.332	17.274.674	17.942.108	24,8	11,5	3,9
Diğer Yem Bitkileri (Tahıl Samanı ve Kabuklar Hariç)	157.541	145.628	132.970	3,9	-7,6	-8,7
Hayvan Pancarı	157.541	145.628	132.970	3,9	-7,6	-8,7
Tekstilde Kullanılan Ham Bitkiler	1.820.022	1.725.005	2.150.013	-20,0	-5,2	24,6
Pamuk (Kütlü)	1.820.000	1.725.000	2.150.000	-20,0	-5,2	24,6
Diğer	22	5	13	-50,0	-77,3	160,0
Parfümeri, Eczacılık ve Benzeri Alanlarda Kullanılan Bitkiler, Hayvan Yemi Bitkilerinin Tohumları	116.667	168.997	157.454	16,0	44,9	-6,8
Fig	104.974	135.892	121.676	15,9	29,5	-10,5
Haşhaş (Kapsül)	9.849	31.086	33.555	20,6	215,6	7,9
Diğer	1.844	2.019	2.223	1,1	9,5	10,1
Toplam	53.277.900	59.878.984	60.630.126	4,8	12,4	1,3

Kaynak: TÜİK.

Grafik 21. Bitkisel Üretim Değişim Oranları

Patates, kuru baklagiller, yenilebilir kök ve yumrular grubunun üretim miktarı 2010 yılında %4,6 artmıştır. Patates, baklagiller, yenilebilir kök ve yumrular grubunda en yüksek üretim artışı %53,4 oranı ile kırmızı mercimek üretiminde gerçekleşirken bunu sırası ile %26,0 oranı ile tatlı patates, %17,4 oranı ile kuru fasulye üretimi izlemiş, yeşil mercimek üretiminde %6,4 ve nohut üretiminde ise %5,7 oranlarında düşüş olmuştur.

Yağlı tohumlar grubunun 2010 yılında üretimindeki artış eğilimi yağışların olumlu etkisiyle devam etmiş ve yağlı tohumlar grubu üretimi %20,7 oranında artmıştır. Yağlı tohumlar grubu üretiminde en yüksek artış, ekim alanlarının ve verimliliğin artmasına bağlı olarak %125,1 oranı ile soya üretiminde gözlenmiştir. 2009 yılında, biodizel üretimi için prim desteği verilmesi ve Tarım İl Müdürlüklerinin yaygınlaştırma çalışmaları sebebiyle %35,6 oranında artan kolza üretimi 2010 yılında %6,5 oranında düşüş göstermiştir. Ayçiçeği üretimi 2010 yılında %24,9 oranında, yer fıstığı üretimi %8,0 oranında artmıştır. Geçen yıl %215,6 gibi çok yüksek bir oranda artış gösteren haşhaş üretimi, 2010 yılında gerileyerek sadece %8,2 oranında artmıştır.

Tütün üretiminde 2009 yılında başlayan düşüş eğilimi, 2010 yılında da devam etmiştir. Sigara fiyatlarındaki yüksek vergi oranları tüketim talebini, dolaylı olarak tütün üretimini olumsuz etkilemektedir. 2009 yılında %9,0 oranında azalan tütün üretimi, 2010 yılında %35,3 oranında düşüş göstermiştir. Hayvan pancarı üretimi 2010 yılında %8,7 oranında azalırken, kota uygulanan şeker pancarı üretimi ise %3,9 oranında artmıştır. Tekstilde kullanılan ham bitkilerin en önemli bölümünü oluşturan kütlü pamuk üretimi, ekim alanlarının artmasıyla birlikte 2010 yılında %24,6 oranında artmıştır. Parfümeri, eczacılık ve benzeri alanlarda kullanılan bitkiler, hayvan yemi bitkilerinin tohumları üretimi %6,8 oranında azalmıştır (Bkz, Tablo 20).

Sebze ürünleri üretim miktarında 2009 yılında başlayan düşüş eğilimi, 2010 yılında da sürmüştü ve sebze grubunda genel olarak %2,9 oranında üretim düşüşü meydana gelmiştir. Yumru ve kök sebzeler grubu üretimi %1,0 oranında azalmıştır. Yumru ve kök sebzeler grubunda yer alan ürünlerden kuru soğan üretiminde 2010 yılında %2,7 oranında artış olurken, diğer sebzelerin üretiminde düşüş olmuştur. En yüksek oranlı düşüşler; %10,2 oranı ile havuç üretiminde, %2,5 oranı ile pırasa üretiminde ve %2,2 oranı ile de taze soğan üretiminde olmuştur (Bkz, Tablo 21).

Tablo 21. Sebze Ürünleri Üretim Miktarları

Sebzeler	(Ton)					
	Üretim			Değişim Oranı		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Yumru ve Kök Sebzeler	3.312.533	3.153.718	3.121.698	2,8	-4,8	-1,0
Soğan (Kuru)	2.007.118	1.849.582	1.900.000	7,9	-7,8	2,7
Havuç	591.538	593.628	533.253	-7,9	0,4	-10,2
Pırasa	252.286	251.120	244.812	-1,6	-0,5	-2,5
Soğan (Taze)	168.223	169.271	165.478	-9,1	0,6	-2,2
Turp (Kırmızı)	144.878	141.505	139.543	4,5	-2,3	-1,4
Diğer	148.490	148.612	138.612	5,4	0,1	-6,7
Meyvesi İçin Yetiştirilen Sebzeler	22.249.469	21.933.876	21.219.750	6,7	-1,4	-3,3
Domates	10.985.355	10.745.572	10.052.000	10,5	-2,2	-6,5
Karpuz	4.002.285	3.810.205	3.683.103	5,4	-4,8	-3,3
Hıyar	1.682.776	1.735.010	1.739.191	0,5	3,1	0,2
Kavun	1.749.935	1.679.191	1.611.695	5,3	-4,0	-4,0
Patlıcan	813.686	816.134	846.998	-5,8	0,3	3,8
Biber (Sivri)	734.596	752.692	816.901	1,0	2,5	8,5
Biber (Salçalık)	690.531	700.038	782.173	2,3	1,4	11,7
Fasulye	563.056	603.653	587.967	8,3	7,2	-2,6
Biber (Dolmalık)	371.050	384.273	387.626	3,9	3,6	0,9
Diğer	656.199	707.108	712.096	3,4	7,8	0,7
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Diğer Sebzeler	1.656.317	1.688.875	1.655.747	3,6	2,0	-2,0
Lahana (Baş)	487.744	507.655	491.228	5,0	4,1	-3,2
Marul (Göbekli)	233.424	233.552	226.144	3,0	0,1	-3,2
Ispanak	225.746	225.343	218.291	-4,2	-0,2	-3,1
Karnabahar	150.843	157.051	158.579	11,6	4,1	1,0
Marul (Kıvırcık)	144.498	141.569	131.952	2,6	-2,0	-6,8
Lahana (Kırmızı)	104.583	114.209	118.170	2,9	9,2	3,5
Lahana (Yaprak)	80.825	80.668	81.953	0,4	-0,2	1,6
Maydanoz	52.346	58.145	56.332	6,9	11,1	-3,1
Mantar (Kültür)	26.526	19.501	21.559	13,2	-26,5	10,6
Diğer	149.782	151.182	151.539	5,9	0,9	0,2
Toplam	27.218.319	26.776.469	25.997.195	6,0	-1,6	-2,9

Kaynak: TÜİK.

Meyvesi için yetiştirilen sebzeler grubu üretim miktarı 2010 yılında %3,3 oranında düşüş göstermiştir. Meyvesi için yetiştirilen sebzeler grubunda %6,5 oranı ile domates, %4,0 oranı ile kavun, %3,3 oranı ile karpuz üretiminde düşüşler görülürken, en yüksek üretim artışı ekim alanlarının ve verimliliğin artmasına bağlı olarak %11,7 oranı ile salçalık biber üretiminde gerçekleşmiştir. Bunu %8,5 oranı ile sivri biber, %3,8 oranı ile patlıcan ve %0,9 oranı ile de dolmalık biber üretimi izlemiştir.

Başka yerde sınıflandırılmamış diğer sebzeler grubu üretim miktarında 2009 yılında %2,0 oranında artış olurken, 2010 yılında aynı oranda %2,0 düşüş olmuştur. Diğer sebzeler grubunda mantar üretiminde %10,6 oranında, kırmızı lahana üretiminde %3,5 oranında, yaprak lahana üretiminde %1,6 oranında, karnabahar üretiminde %1,0 oranında artışlar olurken, diğer sebzelerin üretiminde düşüş kaydedilmiştir. En yüksek üretim düşüşü %6,8 oranı ile kıvırcık marul üretiminde olmuş, bunu %3,2'lik düşüşlerle lahana (baş) ve marul (göbekli) üretimi, %3,1'lik düşüşlerle de ıspanak ve maydanoz üretimleri izlemiştir.

2010 yılında meyve ürünleri üretim miktarı %7,8 oranında artış göstermiştir. Meyveler grubunda önemli paya sahip olan üzüm üretim miktarında %0,2 oranında düşüş olurken, diğer meyveler ve sert kabukluların üretim miktarı ise %0,1 oranında artmıştır. Muz, incir, avokado ve kivi'nin toplam üretimi %4,0 oranında, turunçgillerin üretimi %1,7 oranında artarken, diğer meyvelerin üretimi ise %5,7 oranında azalmıştır. Seçilmiş meyveler içinde Malatya'da Mart ayında yaşanan don zararı ve ani sıcaklık değişimleri, kayısı üretiminin 2010 yılında %31,9 oranında azalmasına neden olmuştur. Elma üretimi %6,6 oranında, erik üretimi %2,0 oranında, don ve verimliliği azalan ağaçların sökülmesiyle şeftali üretimi de %1,4 oranında düşüş göstermiştir.

En yüksek üretim artışı, kayıt güncellemesi ile meyve veren ağaç sayısındaki yükselme ve meyve veren ağaca geçişler nedeniyle geçen yıl olduğu gibi bu yıl da %22,0 oranı ile nar üretiminde olurken, %4,3 oranında artan incir ve %2,8 oranında artan muz üretimi izlemiştir (Bkz, Tablo 22).

Tablo 22. Meyve Ürünleri Üretim Miktarları

Meyveler, İçecek ve Baharat Bitkileri	Üretim			Değişim Oranı		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Üzüm	3.918.442	4.264.720	4.255.000	8,5	8,8	-0,2
Diğer Meyveler ve Sert Kabuklular	11.675.569	12.124.006	12.130.745	9,0	3,8	0,1
Muz, İncir, Avakado, Kivi (Toplam)	426.670	473.726	492.777	2,7	11,0	4,0
İncir	205.067	244.351	254.838	-2,4	19,2	4,3
Muz	201.115	204.517	210.178	6,3	1,7	2,8
Diğer	20.488	24.858	27.761	26,7	21,3	11,7
Turunçgiller (Toplam)	3.026.936	3.513.772	3.572.376	1,3	16,1	1,7
Portakal	1.427.156	1.689.921	1.710.500	0,0	18,4	1,2
Mandalina	756.473	846.390	858.699	1,6	11,9	1,5
Limon	672.452	783.587	787.063	3,2	16,5	0,4
Diğer	170.855	193.874	216.114	3,2	13,5	11,5
Diğer meyveler (Toplam)	5.557.745	5.970.220	5.629.881	4,0	7,4	-5,7
Elma	2.504.494	2.782.365	2.600.000	1,9	11,1	-6,6
Kayısı	716.415	660.894	450.000	28,5	-7,7	-31,9
Şeftali	551.906	547.219	539.403	2,3	-0,8	-1,4
Kiraz	338.361	417.694	417.905	-15,0	23,4	0,1
Armut	355.476	384.244	380.003	-0,2	8,1	-1,1
Çilek	261.078	291.996	299.940	4,0	11,8	2,7
Erik	248.736	245.782	240.806	3,3	-1,2	-2,0
Vişne	185.435	192.705	194.989	2,5	3,9	1,2
Nar	127.760	170.963	208.502	19,9	33,8	22,0
Diğer	268.084	276.358	298.333	4,1	3,1	8,0
Zeytin ve Diğer Sert Kabuklular (Toplam)	2.664.218	2.166.288	2.435.711	36,1	-18,7	12,4
Zeytin	1.464.248	1.290.654	1.415.000	36,1	-11,9	9,6
Fındık	800.791	500.000	600.000	51,1	-37,6	20,0
Ceviz	170.897	177.298	178.142	-1,0	3,7	0,5
Antep Fıstığı	120.113	81.795	128.000	63,6	-31,9	56,5
Diğer	108.169	116.541	114.569	2,2	7,7	-1,7
Baharat Bitkileri	87.555	233.234	224.041	-2,4	166,4	-3,9
Kırmızı Biber	60.000	196.900	186.272	-10,7	228,2	-5,4
Kimyon	8.879	14.533	12.587	-3,1	63,7	-13,4
Diğer	18.676	21.801	25.182	39,8	16,7	15,5
Çay ⁽¹⁾	1.100.257	1.103.340	1.305.566	-3,9	0,3	18,3
Toplam	15.681.566	16.621.960	17.915.352	8,8	6,0	7,8

Kaynak: TÜİK.

(1): Yeşil yaş çay yaprağı, meyve üretimi toplamına dahil değildir.

2009 yılında %18,7 oranında azalan zeytin ve diğer sert kabuklular grubu üretim miktarı, 2010 yılında %12,4 oranında artış göstermiştir. 2008 yılında fıındıkta yaşanan tarihi rekordan sonra bakımsızlık ve oluşan yorgunluktan dolayı, 2009 yılında yüksek oranda düşen fıındık üretimi, 2010 yılında tekrar toparlanarak %20,0 oranında artış göstermiştir. Var yılı olması sebebiyle seçilmiş sert kabuklulardan antepfıstığı üretim miktarı 2010 yılında %56,5 oranında yükselirken, yine var yılı olmasına rağmen zeytin üretim miktarında sınırlı düzeyde %9,6 oranında artış gerçekleşmiştir.

Geçen yıl rekor düzeyde artış gösteren baharat bitkilerinin üretim miktarı, 2010 yılında %3,9 oranında düşüş göstermiştir. Seçilmiş baharat bitkilerinden kırmızı biber üretiminde %5,4 oranında, kimyon üretiminde %13,4 oranında düşüş olmuştur. Çayın üretim miktarı ise 2010 yılında %18,3 oranında artmıştır.

Dünya ülkelerinin tümünde olduğu gibi Türkiye’de de tarım alanlarına kamusal müdahalede bulunulmakta ve sektör çeşitli biçimlerde desteklenmektedir. Bu kapsamda, 2009 yılında %19,0 oranında azalan tarımsal destekleme ödemeleri 2010 yılında bir önceki yıla göre %23,6 oranında artış göstererek 5.869 milyon TL’ye yükselmiştir. Tarımsal destekleme ödemelerinde en yüksek oranlı artış %1125,0 oranı ile alternatif ürün ödemelerinde gerçekleşirken, bunu %753,8 oranı ile toprak analizi destekleme ödemeleri, %375,9 oranı ile afetten zarar gören çiftçilere yapılan yardım ödemeleri izlemiştir. Kırsal kalkınma amaçlı tarımsal desteklerde %37,2 oranında, hububata yapılan fark ödemesi destekleme hizmetlerinde %37,0 oranında düşüş olmuştur (Bkz, Tablo 23).

Tablo 23. Tarımsal Destekleme Ödemeleri ⁽¹⁾

Ödemeler	(Cari Fiyatlarla)								
	Değer (Milyon TL)			Değişim Oranı			Toplam İçindeki Oranı		
	2008	2009	2010 ⁽²⁾	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Alan Bazlı Tarımsal Destekleme Ödemeleri	2.124	1.247	2.206	-18,5	-41,3	76,9	36,2	26,3	37,6
DGD	1.140	0	0	-30,5	-	-	19,4	0,0	0,0
Alan Bazlı Ek Ödeme (Organik Tarım, İyi Tarım, Toprak Analizi) ⁽³⁾	0	13	111	-	-	753,8	-	0,3	1,9
Mazot	492	469	554	2,5	-4,7	18,1	8,4	9,9	9,4
Gübre	352	596	702	2,0	69,3	17,8	6,0	12,6	12,0
Sertifikalı Tohum ve Fidan Kullanımı	56	85	60	12,0	51,8	-29,4	1,0	1,8	1,0
Çevre Amaçlı Tarım Alanlarının Korunması (ÇATAK) ⁽⁴⁾	5	6	9	66,7	-	50,0	-	0,1	0,2
Fındık	0	0	645	-	-	-	-	-	-
Alternatif Ürün Ödemeleri	0	4	49	-	-	1125,0	-	0,1	0,8
Tütün	0	4	8	-	-	100,0	-	0,1	0,1
Fındık	0	0	41	-	-	-	-	-	0,7
Telafi Edici Ödemeler	79	74	76	0,0	-6,3	2,7	1,3	1,6	1,3
Patates Siğili Desteği	23	11	11	0,0	-	0,0	-	0,2	0,2
Çay Budama Tazminatı ve Masrafları	56	63	65	0,0	-	3,2	-	1,3	1,1
Fark Ödemesi Destekleme Hizmetleri ⁽⁵⁾	1.848	2.007	1.818	2,8	8,6	-9,4	31,5	42,3	31,0
Arz Açığı Olan Ürünlere Ödemeler ⁽⁶⁾	1.135	826	1.058	-10,8	-27,2	28,1	19,4	17,4	18,0
Hububat	610	1.008	635	40,2	65,2	-37,0	10,4	21,2	10,8
Çay	103	113	115	15,7	9,7	1,8	1,8	2,4	2,0
Bakliyat (Kuru Fasulye, Nohut, Mercimek)	0	60	10	-	-	-	-	1,3	0,2
Hayvancılık Destek Ödemeleri	1.095	908	1.252	47,8	-17,1	37,9	18,7	19,1	21,3
Kırsal Kalkınma Amaçlı Tarımsal Destekler	109	247	155	36,3	126,6	-37,2	1,9	5,2	2,6
Tarım Sigortası Destekleme Hizmetleri	47	61	70	17,5	29,8	14,8	0,8	1,3	1,2
Afetten Zarar Gören Çiftçilere Yardım Ödemeleri	577	29	138	62,5	-95,0	375,9	-	0,6	2,4
Diğer Tarımsal Amaçlı Destekler	39	175	104	69,6	348,7	-40,6	0,7	3,7	1,8
GAP Eylem Planı Kırsal Kalkınma ve Hayvancılık Destekleri ⁽⁷⁾	25	75	126	-	-	68,0	-	1,6	2,1
Toplam	5.864	4.749	5.869	3,9	-19,0	23,6	100,0	100,0	100,0

Kaynak: DPT.

(1): 2008-2009 yılları arası ilgili kurum bütçesi kesin hesap verileridir.

(2): Geçici veridir.

(3): 2008 yılında alan bazlı ödemelerde “iyi tarım” yoktur.

(4): 2008 yılında Tarım Reformu Uygulama Projesi kapsamında yürütülmüştür.

(5): Kütü pamuk, zeytinyağı, ayçiçeği, soya fasulyesi, kanola, aspir ve dane mısıra verilmektedir.

(6): 2009 yılı ürün destekleme alımı ödemesi KİT Görev Zararı Ödeneğinden yapılmıştır.

(7): 2010 yılı tutarının 96,6 milyon TL’si GAP EP-Kırsal Kalkınma ve Hayvancılık Projeleri; 29 milyon TL’si DAP Hayvancılık Desteği içindir.

2010 yılında tarımsal destekleme ödemeleri içinde en yüksek paylar; 2.206 milyon TL (%37,6) ile alan bazlı tarımsal destekleme ödemelerinin, 1.818 milyon TL (%31,0) ile fark ödemesi destekleme hizmetlerinin, 1.252 milyon TL (%21,3) ile hayvancılık destek ödemelerinin ve 155 milyon TL (%2,6) ile kırsal kalkınma amaçlı tarımsal desteklerin olmuştur.

2.2.2 Sanayi

Sanayi sektörü katma değeri 2010 yılında, bir önceki yılın aynı dönemine göre birinci üç aylık dönemde %17,5 oranında, ikinci üç aylık dönemde %15,9 oranında, üçüncü üç aylık dönemde %9,9 oranında, dördüncü üç aylık dönemde de %11,7 oranında artış göstermiştir. 2010 yılı genelinde; sanayi sektörü katma değeri artışı %13,6 düzeyinde gerçekleşmiştir. Alt sektörler itibariyle imalat sanayi sektörü katma değerinde %13,6 oranında, madencilik ve taşocakçılığı sektörü katma değerinde %4,7 ve enerji sektörü katma değerinde %7,3 oranında artış meydana gelmiştir (Bkz, Tablo 24).

Tablo 24. Sanayi Sektörü Katma Değeri Değişim Oranları

Sektörler	(1998 Temel Fiyatlara göre)		
	2008	2009	2010
Madencilik	5,4	-6,7	4,7
İmalat Sanayi	-0,1	-7,2	13,6
Elektrik, Gaz ve Su	3,7	-3,4	7,3
Toplam Sanayi	0,3	-6,9	13,6

Kaynak: TÜİK.

2010 yılında sanayi sektörünün GSYH içindeki payı 2009 yılında %19,1 iken, 2010 yılında %19,2'ye yükselmiştir. Alt sektörler itibariyle imalat sanayi sektörünün payı %15,5, enerji sektörünün payı %2,3 ve madencilik sektörünün payı %1,4 olmuştur (Bkz, Tablo 25).

Tablo 25. Sanayi Sektörü Katma Değerinin GSYH İçerisindeki Payı

Sektörler	(Cari fiyatlarla)		
	2008	2009	2010
Madencilik	1,4	1,5	1,4
İmalat Sanayi	16,2	15,2	15,5
Elektrik, Gaz ve Su	2,2	2,4	2,3
Toplam Sanayi ⁽¹⁾	19,8	19,1	19,2

Kaynak: TÜİK.
(1): İnşaat sektörü toplam sanayi sektörünün içinde yer almamaktadır.

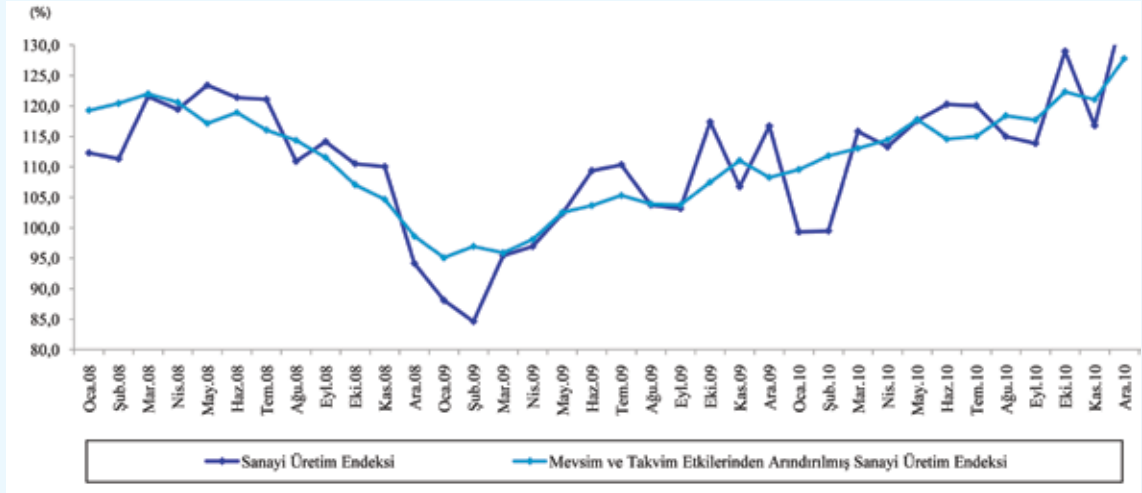
Küresel kriz sonrası iç ve dış talepteki düşüşün etkisiyle gerileyen sanayi üretim endeksi, 2009 yılının Ekim ayında on beş aylık aradan sonra ilk kez artış göstermiş ve üretim artışı oranları pozitif yöne dönmüştür. 2009 yılı sonunda sanayi üretiminde yıllık boyutta %9,9 düşüş olurken, 2010 yılı sanayi üretiminde krizden çıkışın başladığı ve üretimde önemli artışların olduğu bir yıl olmuştur (Bkz, Tablo 26).

Tablo 26. Sektörlere göre Sanayi Üretim Endeksi

Sektörler	(2005=100)					
	Sanayi Üretim Endeksi			Endeks Değişim Oranı		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Toplam Sanayi	114,2	102,9	116,4	-0,6	-9,9	13,1
Madencilik ve Taşocakçılığı	125,9	124,9	127,5	8,2	-0,8	2,1
İmalat Sanayi	112,7	99,9	114,3	-1,5	-11,4	14,4
Elektrik, Gaz ve Su	122,6	119,8	129,8	3,8	-2,3	8,3

Kaynak: TÜİK.
Not: Yuvarlamadan dolayı, değişim oranları farklılık gösterebilir.

Sanayi sektörü üretimi 2010 yılının birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü üç aylık dönemlerinde sırasıyla %17,3; %13,8; %10,0; %12,1 oranlarında artış göstermiştir. Yıllık olarak sanayi üretimindeki artış beklentilerin üzerine çıkarak %13,1 oranında mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış artış ise %13,9 olarak gerçekleşmiştir³ (Bkz, Grafik 22).

Grafik 22. Toplam Sanayi Üretim Endeksi (2005 = 100)

Sanayi sektörü üretimindeki artış dış talepten çok, iç talep artışından kaynaklanmıştır. Küresel krizin etkilerini azaltmaya yönelik olarak uygulamaya konulan mali ve parasal tedbirler ekonomideki geleceğe yönelik belirsizlikleri azaltmış, tüketici güvenini arttırmış, kredi koşullarındaki iyileşme tüketim ve yatırım kararlarını olumlu yönde etkilemiştir. Bütün bu gelişmeler iç talebin gelişmesini ve canlanmasını sağlayarak sanayi üretimindeki artışı desteklemiştir.

2010 yılında madencilik ve taşocakçılığı sektörü üretimi %2,1; imalat sanayi sektörü üretimi %14,4; elektrik, gaz ve su sektörü üretimi %8,3 artmıştır (Bkz, Grafik 23).

Grafik 23. Sanayi Üretim Endeksi Değişim Oranları

Ana sanayi grupları sınıflamasına göre ara malı imalatında %16,9; dayanıklı tüketim malı imalatında %13,8; dayanıksız tüketim malı imalatında %5,7; enerjide %6,1; sermaye malı imalatında %25,9 oranlarında artış olmuştur. Bu sonuçlara göre 2010 yılında en yüksek değişim oranı sermaye malı imalatında yaşanmıştır (Bkz, Tablo 27).

Tablo 27. Ana Sanayi Gruplarına göre Sanayi Üretim Endeksi

Ana Sanayi Grupları	(2005=100)					
	Üretim Endeksi			Değişim Oranı		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Toplam Sanayi	114,2	102,9	116,4	-0,5	-9,9	13,1
Aramalı İmalatı	112,4	101,8	119,0	-3,3	-9,4	16,9
Dayanıklı Tüketim Malı İmalatı	117,8	111,8	127,2	3,7	-5,1	13,8
Dayanıksız Tüketim Malı İmalatı	106,9	103,5	109,4	-1,6	-3,2	5,7
Enerji	120,1	115,4	122,4	4,3	-3,9	6,1
Sermaye Malı İmalatı	124,7	89,9	113,2	1,5	-27,9	25,9

Kaynak: TÜİK.
Not: Yuvarlamadan dolayı, değişim oranları farklılık gösterebilir.

2.2.2.1 Madencilik

2010 yılında madencilik ve taşocakçılığı sektörü katma değeri bir önceki yılın aynı dönemlerine göre, birinci üç aylık dönemde %6,1 oranında, ikinci üç aylık dönemde %14,2 oranında, üçüncü üç aylık dönemde %0,1 oranında, son üç aylık dönemde ise %0,9 oranında artış göstermiştir. 2010 yılında toplam olarak sektörün katma değeri, 2009 yılına oranla %4,7'lik bir büyüme göstermiştir.

Madencilik sektörü üretimi 2010 yılının ilk üç aylık döneminde %6,1; ikinci üç aylık döneminde %6,3 artarken, üçüncü üç aylık döneminde %0,9; dördüncü üç aylık döneminde de %1,5 oranında azalmıştır. Yıllık olarak 2009 yılında %0,8 azalan toplam madencilik ve taşocakçılığı sektörü üretimi 2010 yılında %2,1 artış göstermiştir. Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış madencilik ve taşocakçılığı üretim endeksindeki artış ise %2,6 olmuştur.

2010 yılında kömür madenciliği alt sektörü üretimi %9,5 azalırken, ham petrol ve doğalgaz çıkarımı alt sektörü üretiminde %3,6; metal cevherleri madenciliği alt sektörü üretiminde %10,6 ve bunların dışında kalan madencilik ve taşocakçılığı üretiminde ise %11,0 artış kaydedilmiştir (Bkz, Tablo 28).

Tablo 28. Madencilik ve Taşocakçılığı Sektörü Üretim Endeksi

Alt Sektörler	(2005=100)					
	Üretim Endeksi			Değişim Oranı		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Madencilik ve Taşocakçılığı	125,9	124,9	127,5	8,3	-0,8	2,1
Kömür Madenciliği	137,1	133,1	120,4	14,6	-2,9	-9,5
Ham Petrol ve Doğalgaz Çıkarımı	96,6	103,7	107,4	4,5	7,3	3,6
Metal Cevherleri Madenciliği	172,5	186,5	206,2	1,7	8,1	10,6
Diğer Madencilik ve Taşocakçılığı	120,0	110,0	122,1	7,0	-8,3	11,0

Kaynak: TÜİK.
Not: Yuvarlamadan dolayı, değişim oranları farklılık gösterebilir.

2.2.2.2 İmalat Sanayi

İmalat sanayi katma değeri, 2010 yılında bir önceki yılın aynı dönemine göre birinci üç aylık dönemde %21,4 oranında, ikinci üç aylık dönemde %15,7 oranında, üçüncü üç aylık dönemde %7,6 oranında, dördüncü üç aylık dönemde de %11,3 oranında büyümüştür. Yıl sonu itibariyle bir önceki yıla göre imalat sanayi katma değerinde %13,6 oranında artış olmuştur.

İmalat sanayi üretim endeksinde 2010 yılının ilk üç aylık döneminde %20,0, ikinci üç aylık döneminde %14,8; üçüncü üç aylık döneminde %10,3 ve son üç aylık döneminde de %13,5 artış meydana gelmiştir. 2009 yılında %11,3 azalan toplam imalat sanayi üretim endeksi, 2010 yılında %14,4 oranında artış göstermiştir (Bkz, Tablo 29). Yine aynı yıl mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış toplam imalat sanayi üretim endeksi artışı %15,3 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 29. İmalat Sanayi Alt Sektörler Üretim Endeksi

Sektörler (NACE, Rev.2)	(2005=100)					
	Üretim Endeksi			Değişim Oranı		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Toplam İmalat	112,7	99,9	114,3	-1,5	-11,3	14,4
Gıda ürünleri imalatı	112,7	112,3	120,4	3,3	-0,4	7,2
İçecek imalatı	113,1	110,9	119,9	7,3	-1,9	8,1
Tütün ürünleri imalatı	117,8	116,0	100,6	7,0	-1,5	-13,3
Tekstil ürünleri imalatı	88,9	78,2	88,2	-12,0	-12,0	12,7
Giyim eşyaları imalatı	93,3	85,4	92,4	-9,5	-8,5	8,3
Deri ve ilgili ürünler imalatı	101,6	93,0	109,6	-4,9	-8,5	17,8
Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı	161,1	161,5	207,7	7,3	0,3	28,6
Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı	114,9	112,5	122,8	1,1	-2,1	9,2
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	122,7	126,8	127,0	3,3	3,3	0,2
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	106,7	84,6	89,9	0,5	-20,7	6,3
Kimyasallar ve kimyasal ürünler imalatı	107,1	106,6	123,6	-6,3	-0,5	15,9
Temel eczacılık ürünleri ve eczacılığa ilişkin malzemeler imalatı	143,5	147,4	146,0	8,6	2,7	-0,9
Kauçuk ve plastik ürünler imalatı	110,7	100,6	121,0	-2,8	-9,2	20,3
Diğer metalik olmayan mineral ürünler imalatı	110,2	97,0	111,3	-2,1	-12,0	14,7
Ana metal sanayi	123,5	104,5	115,8	-2,1	-15,3	10,8
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	112,8	95,7	114,5	-6,4	-15,1	19,6
Bilgisayarlar, elektronik ve optik ürünler imalatı	61,7	51,7	69,8	-14,3	-16,1	34,9
Elektrikli teçhizat imalatı	122,8	121,6	154,6	-1,3	-1,0	27,1
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	110,7	85,4	113,5	-4,2	-22,9	32,9
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	126,3	88,4	117,9	6,2	-30,0	33,3
Diğer ulaşım araçları imalatı	230,5	126,4	117,3	15,0	-45,2	-7,2
Mobilya imalatı	140,3	129,9	136,3	12,8	-7,4	4,9
Diğer imalatlar	155,5	146,8	164,0	18,5	-5,6	11,7
Makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı	132,0	97,5	100,0	-21,9	-26,1	2,6

Kaynak: TÜİK.

Not: Yuvarlamadan dolayı, değişim oranları farklılık gösterebilir.

İmalat sanayinin alt sektörleri itibari ile 2010 yılında tütün ürünleri imalatı alt sektöründe %13,3; temel eczacılık ürünleri imalatı alt sektöründe %0,9 ve diğer ulaşım araçları imalatı alt sektöründe %7,2 düşüş olurken, diğer imalat sanayi üretimi alt sektörlerinin tamamında artış olmuştur. İmalat sanayi alt sektörleri

içinde en yüksek artış %34,9 oranı ile bilgisayar, elektronik ve optik ürünler imalatı alt sektöründe gerçekleşirken bunu, %33,3 oranı ile motorlu kara taşıtı, römork ve yarı römork imalatı alt sektörü ve %32,9 ile de başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı alt sektörleri izlemiştir.

2008 yılında %76,7 olan imalat sanayi kapasite kullanım oranı, 2009 yılında 11,4 puanlık düşüşle %65,3'e gerilemiştir. 2008 yılının son aylarından itibaren küresel kriz nedeniyle daralmaya başlayan Türkiye ekonomisi, 2009 yılının ikinci çeyreğinden itibaren toparlanmaya başlamıştır. Ekonomideki canlanma eğilimi 2010 yılında da artarak devam etmiştir. Bu artış imalat sanayi kapasite kullanım oranlarına da olumlu yönde yansımış ve kapasite kullanım oranı 2010 yılında 2009 yılına göre 7,3 puan artarak %72,6'ya yükselmiştir (Bkz, Tablo 30).

Tablo 30. Sektörlere göre Kapasite Kullanım Oranları

Sektörler (NACE, Rev.2)	(Ağırlıklı Ortalama, %)					
	2008	2009	2010	Değişim Oranları		
				2008	2009	2010
Toplam İmalat	76,7	65,3	72,6	-4,4	-14,9	11,2
Gıda ürünleri imalatı	73,6	68,4	70,2	-3,3	-7,1	2,7
İçecek imalatı	64,6	64,5	67,5	-5,8	-0,2	4,5
Tütün ürünleri imalatı	63,1	74,4	77,2	15,6	17,9	3,7
Tekstil ürünleri imalatı	70,8	67,6	77,4	-10,1	-4,5	14,4
Giyim eşyaları imalatı	73,0	68,1	75,4	-5,5	-6,7	10,7
Deri ve ilgili ürünler imalatı	60,6	56,0	65,3	-0,1	-7,5	16,5
Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı	75,5	67,3	76,5	-9,3	-10,9	13,7
Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı	78,7	70,8	75,4	-5,5	-10,0	6,5
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	71,5	73,5	75,8	-2,4	2,7	3,1
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	87,3	58,0	65,8	-4,5	-33,5	13,5
Kimyasallar ve kimyasal ürünler imalatı	72,3	69,0	80,4	-1,4	-4,6	16,5
Temel eczacılık ürünleri ve eczacılığa ilişkin malzemeler imalatı	75,1	70,9	72,3	-4,4	-5,7	2,0
Kauçuk ve plastik ürünler imalatı	74,5	64,4	73,1	-2,3	-13,6	13,5
Diğer metalik olmayan mineral ürünler imalatı	76,6	65,8	75,3	-6,4	-14,0	14,3
Ana metal sanayi	82,7	70,0	76,8	-3,4	-15,3	9,7
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	69,1	56,9	66,3	-5,3	-17,6	16,4
Bilgisayarlar, elektronik ve optik ürünler imalatı	64,5	70,3	75,3	-12,1	8,9	7,1
Elektrikli teçhizat imalatı	77,7	67,9	72,9	-4,8	-12,7	7,4
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	73,0	55,6	68,9	-4,3	-23,9	23,9
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	83,2	57,5	69,8	-3,1	-30,8	21,4
Diğer ulaşım araçları imalatı	84,7	66,6	67,0	-0,2	-21,4	0,6
Mobilya imalatı	68,5	67,0	70,5	-3,5	-2,2	5,2
Diğer imalatlar	61,3	51,2	52,5	-9,7	-16,5	2,4
Makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı	66,2	58,3	69,2	20,3	-12,0	18,8

Kaynak: TCMB.

2010 yılında imalat sanayi alt sektörlerinde en yüksek kapasite kullanımı %80,4 ile kimyasal ve kimyasal ürünler imalatı alt sektöründe gerçekleşirken, bunu sırasıyla %77,4 oranı ile tekstil ürünleri imalatı, %77,2 oranı ile tütün ürünleri imalatı alt sektörleri takip etmiştir. 2010 yılında en düşük kapasite kullanımının görüldüğü alt sektör ise %52,5 ile diğer imalat olmuştur.

Toplam imalat sanayi kapasite kullanım oranı 2010 yılında 2009 yılına göre %11,2 oranında artarken, alt sektörler itibariyle en yüksek oranlı artış %23,9 oranı ile başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı alt sektöründe olmuş ve sırasıyla %21,4 oranı ile motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı ve %18,8 oranı ile de makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı imalatı izlemiştir.

2010 yılında bütün mal gruplarının kapasite kullanım oranlarında artış gözlenmiştir. Kıyaslama yapılan yıllar esaslı kapasite kullanım oranları dayanıklı tüketim mallarında %66,2'den %70,7'ye, dayanıksız tüketim mallarında %68,7'den %71,9'a, tüketim mallarında %68,2'den %71,7'ye, gıda ve içeceklerde %68,7'den %70,3'e, ara mallarında %67,7'den %75,9'a ve yatırım mallarında da %57,7'den %68,8'e yükselmiştir (Bkz, Tablo 31).

Tablo 31. Mal Gruplarına göre Kapasite Kullanım Oranları

Mal Grupları (NACE, Rev.2)	(Ağırlıklı Ortalama, %)					
	2008	2009	2010	Değişim Oranı		
				2008	2009	2010
Dayanıklı Tüketim Malları	67,8	66,2	70,7	-8,3	-2,4	6,9
Dayanıksız Tüketim Malları	72,6	68,7	71,9	-2,6	-5,5	4,7
Tüketim Malları	71,7	68,2	71,7	-3,6	-4,9	5,1
Gıda ve İçecekler	72,3	68,7	70,3	-2,0	-4,9	2,3
Ara Malları	77,1	67,7	75,9	-5,1	-12,2	12,2
Yatırım Malları	79,5	57,7	68,8	-3,4	-27,4	19,3

Kaynak: TCMB.

2.2.2.3 Enerji

Enerji sektörü katma değeri 2009 yılının aynı çeyrek dönemlerine göre 2010 yılının birinci üç aylık döneminde %2,4 oranında, ikinci üç aylık döneminde %8,3 oranında, üçüncü üç aylık döneminde %11,4 oranında, dördüncü üç aylık döneminde %6,5 oranında artış göstermiştir. 2010 yılında 2009 yılına göre enerji sektörü katma değerinde %7,3'lük büyüme gerçekleşmiştir.

Ortalama enerji sektörü üretim endeksi, 2010 yılının birinci üç aylık döneminde %5,1; ikinci üç aylık döneminde %8,9; üçüncü üç aylık döneminde %12,2 ve dördüncü üç aylık döneminde de %6,7 oranında büyümüştür. 2009 yılında %2,3 oranında azalan ortalama enerji sektörü üretim endeksi, 2010 yılında %8,3'lük bir artış göstermiştir (Bkz, Tablo 32).

Tablo 32. Ortalama Enerji Üretim Endeksi

Yıllar	(2005=100)	
	Üretim Endeksi	Değişim Oranı
2008	122,6	3,8
2009	119,8	-2,3
2010	129,8	8,3

Kaynak: TÜİK.

Dünya genelinde 2008 yılının ikinci yarısından itibaren etkisini göstermeye başlayan ve 2009 yılında iyice belirginleşen ekonomik daralma öncelikle enerji sektörünün büyümesini yavaşlatmış, sonra da durdurmuştur. 2010 yılında ise ekonominin genelinde olduğu gibi enerji sektöründe de toparlanma başlamıştır. Ekonomideki canlanmayla birlikte talebin artması enerji üretim ve tüketiminin yükselmesine neden olmuştur.

2010 yılında DPT'nin tahminlerine göre elektrik enerjisi üretiminin kaynaklara göre dağılımı incelendiğinde; %45,2'sinin doğal gaz yakıtlı santrallerden, %25,2'sinin hidrolik santrallerden, %17,5'inin linyit yakıtlı santrallerden, %7,8'inin taş kömürü yakıtlı santrallerden, %2,6'sının akaryakıt yakıtlı santrallerden, %1,5'inin jeotermal-rüzgar enerji santrallerinden ve %0,2'sinin de biyogaz-atık ve diğer yakıtlı santrallerden sağlanacağı beklenmektedir. Toplam elektrik enerjisi üretimi %7,8 oranında artarak 194.813 GWh'den 210.000 GWh'ye yükselmiştir (Bkz, Tablo 33).

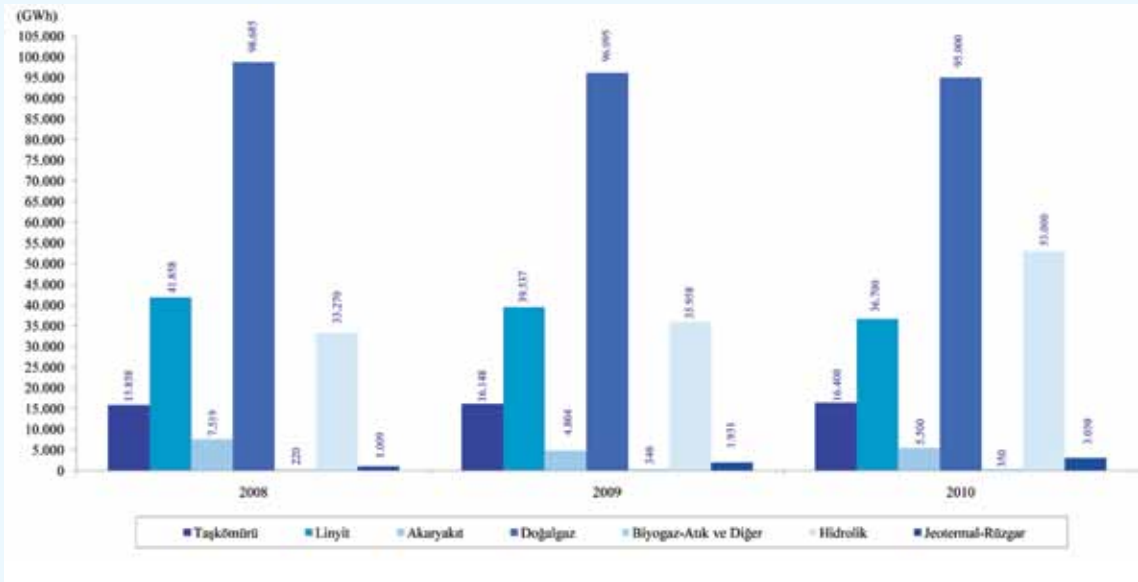
Tablo 33. Elektrik Enerjisi Üretiminin Enerji Kaynaklarına göre Dağılımı

Yıllar	Termik												Hidrolik		Jeotermal-Rüzgar		Genel Toplam	
	Taş Kömürü		Linyit		Akaryakıt		Doğal Gaz		Biyogaz-Atık ve Diğer		Termik Toplam		Miktar	Toplam İçindeki Oranı	Miktar	Toplam İçindeki Oranı	Miktar	Toplam İçindeki Oranı
	Miktar	Toplam İçindeki Oranı	Miktar	Toplam İçindeki Oranı	Miktar	Toplam İçindeki Oranı	Miktar	Toplam İçindeki Oranı	Miktar	Toplam İçindeki Oranı	Miktar	Toplam İçindeki Oranı	Miktar	Toplam İçindeki Oranı	Miktar	Toplam İçindeki Oranı	Miktar	Toplam İçindeki Oranı
2008	15.858	8,0	41.858	21,1	7.519	3,8	98.685	49,7	220	0,1	164.139	82,7	33.270	16,8	1.009	0,5	198.418	100,0
2009	16.148	8,3	39.537	20,3	4.804	2,5	96.095	49,3	340	0,2	156.924	80,6	35.958	18,5	1.931	1,0	194.813	100,0
2010 (1)	16.400	7,8	36.700	17,5	5.500	2,6	95.000	45,2	350	0,2	153.950	73,3	53.000	25,2	3.050	1,5	210.000	100,0

Kaynak: DPT.

(1): Gerçekleşme tahminidir.

Ülkemizin enerji üretiminin büyük oranda ithal edilen doğal gaz kaynağına önemli ölçüde bağımlı olması, arz güvenliği açısından bir risk oluşturmaktadır (Bkz, Grafik 24).

Grafik 24. Elektrik Enerjisi Üretiminin Enerji Kaynaklarına göre Dağılımı

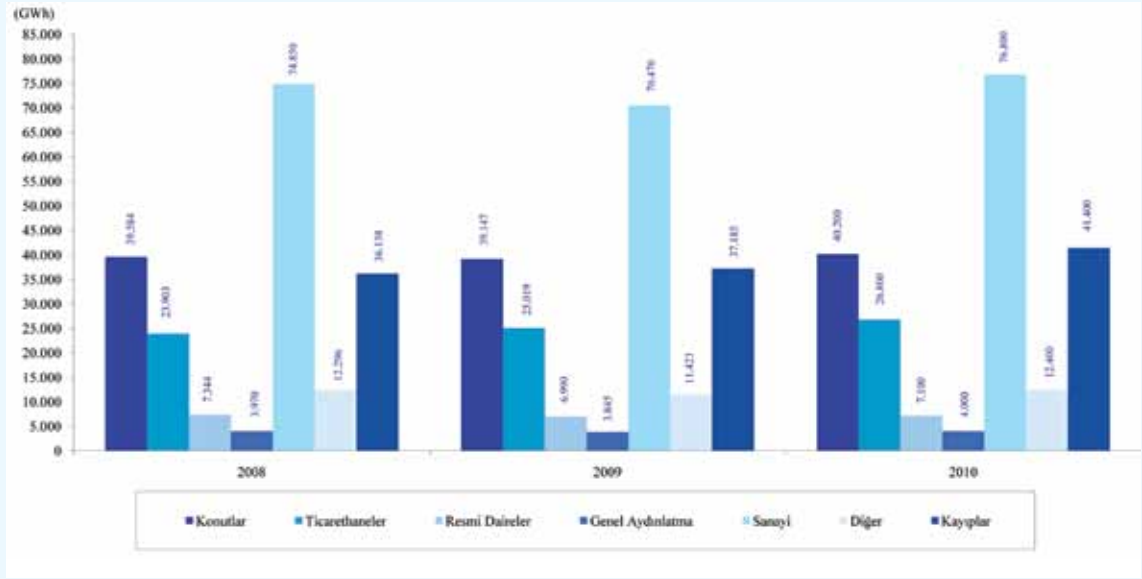
Elektrik enerjisi toplam tüketimi (brüt), 2010 yılında bir önceki yıla göre %7,5 oranında artarak 194.079 GWh'den, 208.700 GWh'ye yükselmiştir. 2010 yılı için DPT'nin gerçekleşme tahminine göre toplam elektrik enerjisinin %36,8'i sanayide, %19,2'si konutlarda, %12,8'i ticarethanelerde, %3,4'ü resmi dairelerde, %1,9'u genel aydınlatmada ve %5,9'u diğer kesimlerde tüketilmiştir. 2010 yılında toplam elektrik enerjisi üretiminin oldukça önemli bir oranı %19,8'i de kayıp olarak gözlenmektedir. Toplam elektrik enerjisi tüketiminin kullanıcı gruplarına göre oranları 2010 yılında, 2009 yılına göre sanayide ve kayıplardaki payı artarken, konutlar, ticarethaneler, resmi daireler ve genel aydınlatmada ise payı azalmıştır (Bkz; Tablo 34, Grafik 25).

Tablo 34. Elektrik Enerjisi Tüketiminin Kullanıcı Gruplarına göre Dağılımı

Yıllar	(GWh)															
	Konutlar		Ticarethaneler		Resmi Daireler		Genel Aydınlatma		Sanayi		Diğer		Kayıplar		Toplam Brüt Tüketim	
	Miktar	Toplam İçindeki Oranı	Miktar	Toplam İçindeki Oranı	Miktar	Toplam İçindeki Oranı	Miktar	Toplam İçindeki Oranı	Miktar	Toplam İçindeki Oranı	Miktar	Toplam İçindeki Oranı	Miktar	Toplam İçindeki Oranı	Miktar	Toplam İçindeki Oranı
2008	39.584	20,0	23.903	12,1	7.344	3,7	3.970	2,0	74.850	37,8	12.296	6,2	36.138	18,2	198.085	100,0
2009	39.147	20,2	25.019	12,9	6.990	3,6	3.845	2,0	70.470	36,3	11.423	5,9	37.185	19,1	194.079	100,0
2010 ⁽¹⁾	40.200	19,2	26.800	12,8	7.100	3,4	4.000	1,9	76.800	36,8	12.400	5,9	41.400	19,8	208.700	100,0

Kaynak: DPT.

(1): Gerçekleşme tahminidir.

Grafik 25. Elektrik Enerjisi Tüketiminin Kullanıcı Gruplarına göre Dağılımı

2.2.2.4 Sanayi Endeksleri

i. Sanayi Ciro Endeksleri

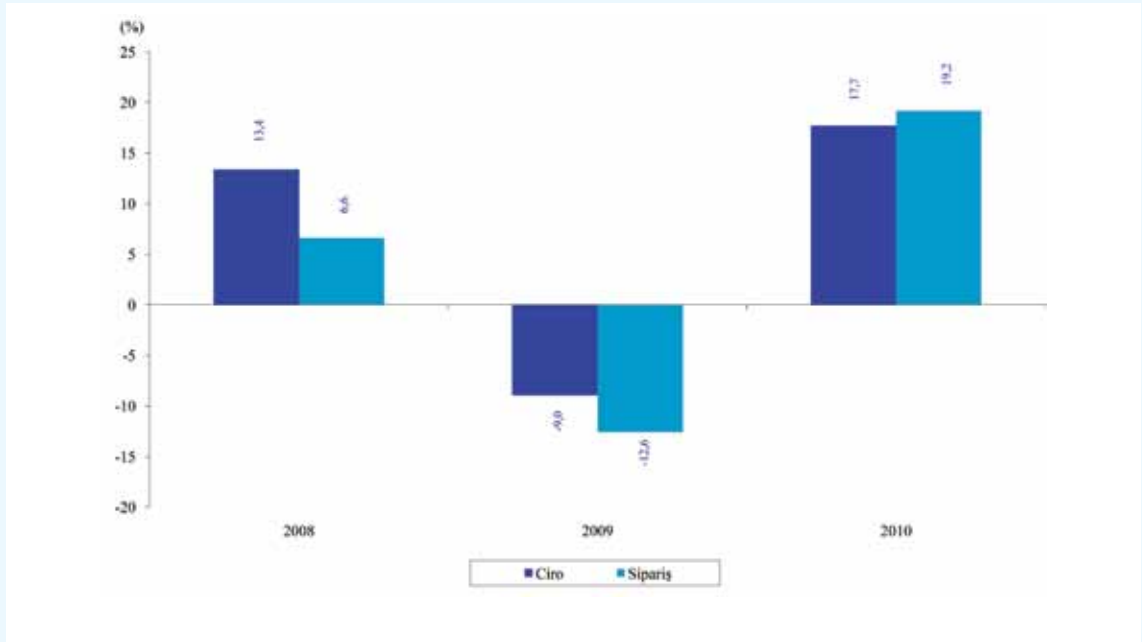
AB'ye uyum sürecinde yayımlanan sanayi ciro endeksi, madencilik ve taşocakçılığı ile imalat sanayi sektörlerinde yer alan ve sanayi üretim anketinin kapsamına giren işyerlerinden derlenen verilerden hesaplanmaktadır.

Sanayi üretiminde faaliyet gösteren işyerleri için pazarın gelişimini göstermek amacıyla hesaplanan kısa dönemli değer endeksi olan sanayi ciro endeksi, küresel krizin etkisiyle 2009 yılında %9,0 oranında azalırken, 2010 yılında iktisadi faaliyetlerdeki canlanma eğiliminin sonucunda sektörün ciro endeksi %17,7'lik bir artış göstermiştir. Sanayi ciro endeksi, 2010 yılında madencilik ve taşocakçılığı sektöründe %26,1 ve imalat sanayi sektöründe de %17,4 oranında artmıştır (Bkz; Tablo 35, Grafik 26).

Tablo 35. Sektörlere göre Sanayi Ciro Endeksi

Sektörler	(2005=100)					
	Sanayi Ciro Endeksi			Değişim Oranı		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Toplam Sanayi	151,8	138,2	162,7	13,4	-9,0	17,7
Madencilik ve Taşocakçılığı	187,8	180,5	227,6	27,1	-3,9	26,1
İmalat Sanayi	151,0	137,3	161,2	13,0	-9,1	17,4

Kaynak: TÜİK.

Grafik 26. İmalat Sanayi Ciro ve Sipariş Endeksi Değişim Oranları

ii. Sipariş Endeksleri

AB'ye uyum sürecinde yayımlanan sipariş endeksleri ise imalat sanayiinde sipariş ile çalışarak faaliyette bulunan ve sanayi üretim anketi kapsamına giren işyerlerinden derlenen verilerden hesaplanmaktadır. Gelecekteki üretimin yönünü göstermek üzere hesaplanan imalat sanayi sipariş endeksi, 2009 yılında krizle birlikte iç ve dış talepteki düşüşün ve geleceğe yönelik belirsizliklerin artmasıyla %12,6 oranında azalmıştır. 2010 yılında ise, krizin geride kaldığına dair beklentilerin oluşması, talepte canlanmanın başlamasıyla sanayi sektöründe %19,2 oranında bir artış olmuştur. 2010 yılı için alt sektörler itibari ile sanayi sipariş endeksindeki artış oranları incelendiğinde; en yüksek artışın %30,1 oranı ile başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı sektöründe gerçekleştiği, bunu sırası ile %28,6 oranı ile bilgisayarlar, elektronik ve optik ürünler imalatı alt sektörünün, %26,4 oranı ile ana metal sanayi alt sektörünün, %25,7 oranı ile de motorlu kara taşıtı imalatı alt sektörünün izlediği görülmektedir. İmalat sanayiinin alt sektörlerinden sadece temel eczacılık ürünleri ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı alt sektöründe %0,5'lik bir düşüş olmuştur (Bkz; Tablo 36, Grafik 26).

Tablo 36. İmalat Sanayi Alt Sektörlerine göre Sanayi Sipariş Endeksi

Alt Sektörler	(2005=100)					
	Sanayi Sipariş Endeksi			Değişim Oranı		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
İmalat Sanayi	149,2	130,4	155,4	6,6	-12,6	19,2
Tekstil ürünleri imalatı	114,2	110,0	132,2	-3,2	-3,7	20,2
Giyim eşyası imalatı	121,0	117,0	127,0	-0,3	-3,3	8,5
Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı	145,3	150,3	171,0	4,5	3,4	13,8
Kimyasallar ve kimyasal ürünler imalatı	153,2	139,7	170,8	17,7	-8,8	22,3
Temel eczacılık ürünleri ve eczacılığa ilişkin malzemeler imalatı	138,4	153,6	152,8	16,5	11,0	-0,5
Ana metal sanayi	228,1	161,4	204,0	10,7	-29,2	26,4
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	158,3	139,3	156,6	15,8	-12,0	12,4
Bilgisayarlar, elektronik ve optik ürünler imalatı	105,6	109,2	140,4	-24,1	3,4	28,6
Elektrikli teçhizat imalatı	173,0	135,7	150,5	13,1	-21,6	10,9
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	150,3	126,6	164,7	8,8	-15,8	30,1
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	137,1	121,2	152,4	7,2	-11,6	25,7
Diğer ulaşım araçları imalatı	121,9	146,5	150,2	28,0	20,2	2,5

Kaynak: TÜİK.

2.2.2.5 İşgücü ve Girdi Göstergeleri

i. İstihdam

2009 yılında sanayi üretimindeki düşüslere paralel olarak %9,5 oranında küçülen sanayi istihdam endeksi, 2010 yılında sanayi üretiminde canlanma eğiliminin başlamasıyla %4,5'lik bir artış göstermiştir. Sanayi sektörü istihdam endeksi sektörler göre analiz edildiğinde; madencilik ve taşocakçılığı sektöründe %5,4; imalat sanayi sektöründe %4,8 oranında artarken, elektrik, gaz ve su sektöründe ise %6,0 oranında azalmıştır (Bkz; Tablo 37, Grafik 27).

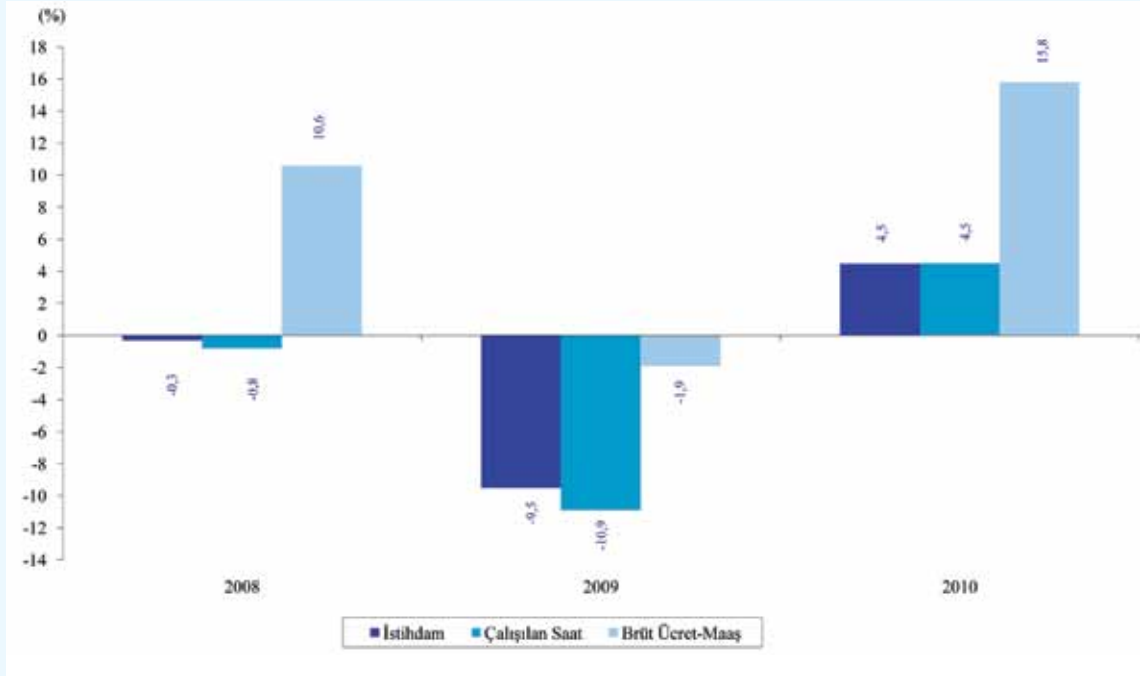
Tablo 37. Sektörlere göre Sanayi İstihdam Endeksi

Sektörler	(2005=100)					
	Sanayi İstihdam Endeksi			Değişim Oranı		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Toplam Sanayi	106,3	96,2	100,5	-0,3	-9,5	4,5
Madencilik ve Taşocakçılığı	124,4	118,0	124,4	1,8	-5,2	5,4
İmalat Sanayi	106,0	95,5	100,1	-0,3	-9,8	4,8
Elektrik, Gaz ve Su	92,1	85,5	80,3	-4,4	-7,2	-6,0

Kaynak: TÜİK.

ii. Çalışılan Saat

Sanayide çalışılan saat endeksi 2009 yılında %10,9 oranında düşerken, 2010 yılında %4,5'lik bir artış göstermiştir. Alt sektörler itibariyle çalışılan saat endeksi 2010 yılında; madencilik ve taşocakçılığı sektöründe %4,7; imalat sanayi sektöründe %4,9 oranında artmış, elektrik, gaz ve su sektöründe ise %6,0 oranında azalmıştır (Bkz; Tablo 38, Grafik 27).

Grafik 27. Sanayide İşgücü Girdi Göstergelerinin Değişim Oranları

Tablo 38. Sektörlere göre Sanayide Çalışılan Saat Endeksi

Sektörler	(2005=100)					
	Sanayide Çalışılan Saat Endeksi			Değişim Oranı		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Toplam Sanayi	105,9	94,3	98,6	-0,8	-10,9	4,5
Madencilik ve Taşocakçılığı	125,1	118,4	124,1	1,3	-5,4	4,7
İmalat Sanayi	105,5	93,5	98,1	-0,8	-11,3	4,9
Elektrik, Gaz ve Su	91,5	85,5	80,4	-6,7	-6,5	-6,0

Kaynak: TÜİK.

2009 yılı son çeyreği itibariyle bir önceki yılın aynı dönemine göre %14,2 oranında artış gösteren sanayi sektöründe çalışılan saat başına verimlilik, 2010 yılı ile 2009 yılının aynı çeyrek dönemleri kıyaslandığında ilk çeyreğinde %14,5 oranında, ikinci çeyreğinde %8,1 oranında, üçüncü çeyreğinde ise %5,3 oranında artmıştır. 2010 yılının ilk çeyreğinde yakalanan sanayi sektöründe saat başına verimlilik endeksindeki artış, diğer çeyrek dönemlerde maalesef aynı oranda gerçekleşmemiştir. 2010'da sanayi sektörünün alt sektörleri düzeyinde çalışılan saat başına verimlilik endeksleri incelendiğinde; madencilik ve taşocakçılığı sektörü verimliliğinde tüm dönemlerde azalış söz konusu olmuş, özellikle üçüncü çeyrek dönem itibariyle %3,6 oranında azalma görülmüştür. 2008-2009 yıllarında çeyrek dönemler itibariyle çalışılan saat başına verimlilik endeksi artış yönünde bir eğilime sahipken, 2010 yılında durumun tersine dönmüş olduğu dikkati çekmektedir. 2010 yılı üçüncü çeyreğinde, imalat sanayi alt sektörü için tabloya bakıldığında çalışılan saat başına verimlilik endeksinde %5,1 oranında, elektrik, gaz ve su alt sektöründe ise %13,1 oranında artış kaydedilmiştir. Sanayi sektörünün alt sektörleri düzeyinde 2010 yılında çeyrek dönemler itibarı ile artış yönünde değişim gösteren alt sektör imalat sanayi iken, bunu elektrik, gaz ve su alt sektörü izlemiştir. 2010 yılında en ciddi büyüme imalat sanayi alt sektöründe 1. çeyrek dönemde, elektrik, gaz ve su alt sektöründe ise 3. çeyrek dönemde gerçekleşmiştir (Bkz; Tablo 39, Grafik 27).

Tablo 39. Sektörlere göre Çalışılan Saat Başına Verimlilik Endeksleri

Parametre	Yıl	Çeyrek Dönemler	Sökteler			
			Toplam Sanayi	Madencilik ve Taşocakçılığı	İmalat Sanayi	Elektrik, Gaz ve Su
Verimlilik Endeksi (2005=100)	2008	1.	106,6	88,8	105,9	136,6
		2.	112,0	100,4	112,2	135,0
		3.	109,2	114,7	106,8	142,7
		4.	103,9	98,7	102,5	139,1
	2009	1.	96,3	90,9	92,6	133,9
		2.	109,9	102,5	108,6	130,7
		3.	111,7	120,7	108,2	144,8
		4.	118,7	106,6	117,9	137,4
	2010 ⁽¹⁾	1.	110,3	89,6	108,6	144,8
		2.	118,8	101,5	118,2	140,5
		3.	117,6	116,3	113,7	163,7
	Bir Önceki Yılın Aynı Dönemine göre Değişim Oranı	2008	1.	4,2	4,0	3,8
2.			3,0	5,5	2,6	10,1
3.			0,6	10,8	-0,5	7,7
4.			-6,4	7,9	-8,2	7,7
2009		1.	-9,6	2,4	-12,6	-2,0
		2.	-1,9	2,1	-3,2	-3,2
		3.	2,3	5,2	1,3	1,5
		4.	14,2	8,0	15,0	-1,2
2010 ⁽¹⁾		1.	14,5	-1,4	17,3	8,1
		2.	8,1	-1,0	8,8	7,5
		3.	5,3	-3,6	5,1	13,1

Kaynak: MPM.

(1): 2010 Yılı 4. Çeyrek Dönemine ilişkin "Verimlilik Endeksi", raporun hazırlanma aşamasında henüz açıklanmadığından, ilgili verilere yer verilememiştir.

iii. Brüt Ücret-Maaş

2009 yılında sanayide brüt ücret-maaş endeksi %1,9 oranında azalırken, 2010 yılında ciddi bir artış göstererek değişim oranı %15,8 değerine ulaşmıştır. Alt sektörler itibarıyla brüt ücret-maaş endeksi 2010 yılında; madencilik ve taşocakçılığı sektöründe %11,9; imalat sanayi sektöründe %17,3 ve elektrik, gaz ve su sektöründe ise sadece %0,5'lik bir artış göstermiştir (Bkz; Tablo 40, Grafik 27).

Tablo 40. Sektörlere göre Sanayide Brüt Ücret-Maaş Endeksi

Sektörler	(2005=100)					
	Sanayide Brüt Maaş-Ücret Endeksi			Değişim Oranı		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Toplam Sanayi	143,6	140,9	163,2	10,6	-1,9	15,8
Madencilik ve Taşocakçılığı	166,9	164,4	183,9	13,2	-1,5	11,9
İmalat Sanayi	142,7	139,3	163,4	10,5	-2,4	17,3
Elektrik, Gaz ve Su	127,1	128,9	129,5	7,7	1,4	0,5

Kaynak: TÜİK.

2.2.3 Hizmetler

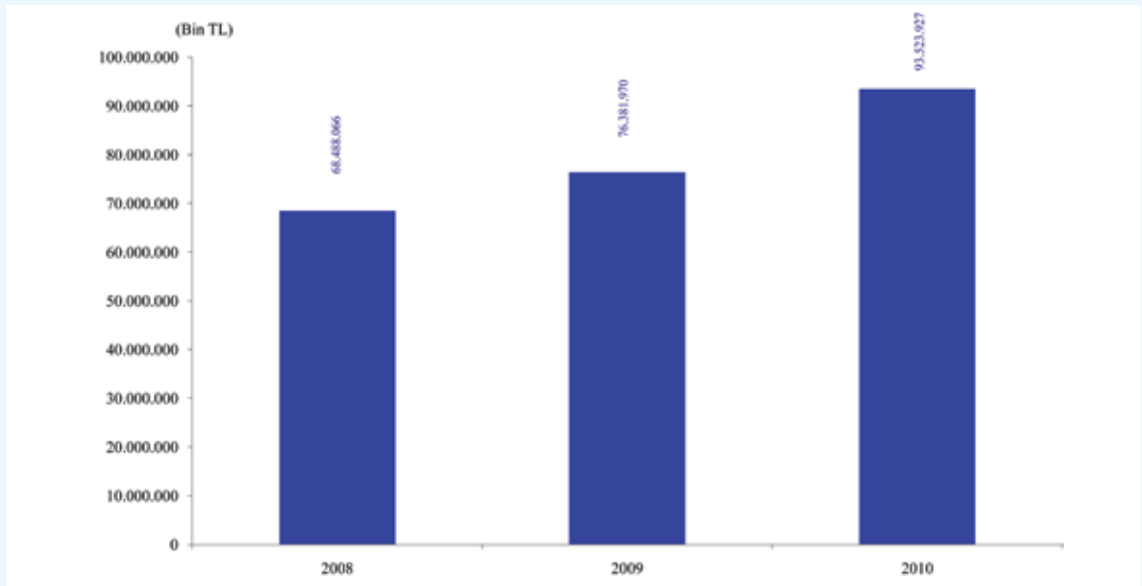
2.2.3.1 Ticaret Borsaları ve Şirketler

2009 yılında %11,5 oranında artan ticaret borsaları işlem hacmi, 2010 yılında ise %22,4 oranında artarak 76.382 milyon TL'den 93.524 milyon TL'ye yükselmiştir. Reel olarak ise ticaret borsaları işlem hacminde 2010 yılında %15,1'lik bir artış meydana gelmiştir (Bkz; Tablo 41, Grafik 28).

Tablo 41. Ticaret Borsaları İşlem Hacmi

Yıllar	İşlem Hacmi		TÜFE (2003=100) Yıllık Değişim Oranı	İşlem Hacmi Reel Değişim Oranı
	(Bin TL)	Değişim Oranı		
2008	68.488.066	10,4	10,1	0,3
2009	76.381.970	11,5	6,5	4,7
2010	93.523.927	22,4	6,4	15,1

Kaynak: TOBB.

Grafik 28. Ticaret Borsaları İşlem Hacmi

Seçilmiş ticaret borsaları itibarıyla 2010 yılında işlem hacminin en yüksek olduğu borsa 9.938 milyon TL ile İstanbul Ticaret Borsası olurken, sırasıyla bunu 5.109 milyon TL ile İzmir, 3.631 milyon TL ile Konya ve 3.616 milyon TL ile Gaziantep Ticaret Borsaları takip etmiştir. 2010 yılında ticaret borsaları toplam işlem hacmi içinde İstanbul Ticaret Borsası'nın payı %10,6; İzmir Ticaret Borsası'nın payı %5,5; Konya Ticaret Borsası ve Gaziantep Ticaret Borsalarının payı %3,9 olmuştur. Ticaret borsası işlem hacmi 2010 yılında en fazla artış yönünde değişim gösteren ticaret borsaları; %52,0 oranı ile Sakarya, %46,1 oranı ile Gaziantep, %42,1 oranı ile Ceyhan ve %37,1 oranı ile Bandırma Ticaret Borsaları olmuştur. Seçilmiş İl ve ilçelerin ticaret borsaları işlem hacimlerinde geçen yıla göre 2010 yılında sadece Antakya Ticaret Borsası'nın işlem hacminde %16,0'lık bir azalma olmuştur (Bkz, Tablo 42).

Tablo 42. Seçilmiş İl ve İlçeler İçin Ticaret Borsaları İşlem Hacimleri ⁽¹⁾

Seçilmiş İl ve İlçeler	Sıra No	İşlem Hacmi (000 TL)			Toplam İçindeki Oranı			Değişim Oranı		
		2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
İstanbul	1	9.799.578	8.566.782	9.937.955	14,3	11,2	10,6	30,5	-12,6	16,0
İzmir	2	4.067.437	3.889.588	5.108.855	5,9	5,1	5,5	21,9	-4,4	31,3
Konya	3	2.476.845	3.074.025	3.630.674	3,6	4,0	3,9	6,8	24,1	18,1
Gaziantep	4	1.880.000	2.474.579	3.616.480	2,7	3,2	3,9	-11,5	31,6	46,1
Şanlıurfa	5	1.751.939	2.532.606	3.394.616	2,6	3,3	3,6	-15,9	44,6	34,0
Adana	6	2.525.718	2.758.542	3.038.057	3,7	3,6	3,2	10,2	9,2	10,1
Sakarya	7	1.778.619	1.892.439	2.875.563	2,6	2,5	3,1	11,6	6,4	52,0
Ankara	8	1.767.991	1.968.617	2.692.349	2,6	2,6	2,9	8,6	11,3	36,8
Mersin	9	1.674.478	2.024.803	2.491.871	2,4	2,7	2,7	14,4	20,9	23,1
Diyarbakır	10	1.013.778	1.432.383	1.678.042	1,5	1,9	1,8	-36,0	41,3	17,2
Afyonkarahisar	11	1.167.130	1.300.256	1.558.119	1,7	1,7	1,7	10,7	11,4	19,8
Bandırma	12	1.097.110	1.136.370	1.558.051	1,6	1,5	1,7	25,4	3,6	37,1
Balıkesir	13	1.253.054	1.372.088	1.506.531	1,8	1,8	1,6	29,4	9,5	9,8
Tekirdağ	14	971.386	1.261.184	1.438.712	1,4	1,7	1,5	36,8	29,8	14,1
Ordu	15	1.394.457	1.133.460	1.364.939	2,0	1,5	1,5	-4,6	-18,7	20,4
Samsun	16	753.513	1.004.300	1.347.102	1,1	1,3	1,4	30,1	33,3	34,1
Düzce	17	1.142.620	1.247.259	1.326.409	1,7	1,6	1,4	-16,8	9,2	6,3
Edirne	18	717.631	918.302	1.191.755	1,0	1,2	1,3	21,4	28,0	29,8
Ceyhan	19	909.083	814.481	1.157.664	1,3	1,1	1,2	19,7	-10,4	42,1
Antakya	20	1.163.382	1.372.731	1.152.555	1,7	1,8	1,2	71,1	18,0	-16,0
Toplam ⁽²⁾		68.488.066	76.381.970	93.523.927	100,0	100,0	100,0	10,4	11,5	22,4

Kaynak: TOBB.

(1): 2010 Yılı Borsa İşlem Hacmine göre ilk 20'de yer alan il ve ilçelerdir.

(2): İlgili yıl için tüm borsalardaki, borsa işlem hacminin toplamıdır.

2010 yılında 2.808'i anonim, 47.606'sı limited, 10'u kolektif, 1'i komandit şirket ve 50.932'si de gerçek kişi olmak üzere toplam 101.357 şirket kurulmuştur. 2010 yılında 2009 yılına göre kurulan şirket sayısında %15,7'lik artış olmuştur. 2010 yılında, 1.276'sı anonim, 9.977'si limited, 47'si kolektif, 8'i komandit şirket ve 29.919'u da gerçek kişi olmak üzere toplam 41.327 şirket faaliyetine son vermiştir. 2010 yılında ayrıca 1.550 yeni kooperatif kurulurken, 2.056 kooperatif ise kapanmıştır. 2010 yılında şirket türlerine göre kurulan şirket sayısının kapanan şirket sayısına oranı: anonim şirketlerde 2,2; limited şirketlerde 4,8; kolektif ve komandit şirketlerde 0,1 iken, kooperatiflerde de 0,8 olarak gerçekleşmiştir (Bkz, Tablo 43).

Tablo 43. Kurulan, Kapanan, Sermaye Arttıran ve Tasfiye Olan Şirket ve Kooperatif Sayıları

Şirket Türü	Durum	2008	2009	2010	Değişim Oranı		
					2008	2009	2010
Anonim Şirket	Kurulan	2.894	2.280	2.808	-17,9	-21,2	23,2
	Sermaye arttıran	6.121	6.466	8.557	-12,9	5,6	32,3
	Tasfiye olan	1.076	1.162	1.087	-6,4	8,0	-6,5
	Kapanan	1.128	1.217	1.276	-11,2	7,9	4,8
Limited Şirket	Kurulan	45.089	40.955	47.606	-10,8	-9,2	16,2
	Sermaye arttıran	23.895	24.028	40.170	-12,5	0,6	67,2
	Tasfiye olan	10.539	12.251	12.026	5,0	16,2	-1,8
	Kapanan	8.626	9.022	9.977	0,6	4,6	10,6
Kollektif Şirket	Kurulan	18	11	10	100,0	-38,9	-9,1
	Tasfiye olan	41	42	43	28,1	2,4	2,4
	Kapanan	145	159	147	-15,7	9,7	-7,5
Komandit Şirket	Kurulan	2	2	1	-	-	-50,0
	Tasfiye olan	2	4	0	0,0	-	-
	Kapanan	12	11	8	9,1	-8,3	-27,3
Gerçek Kişiler Ticari İşletme	Kurulan	47.568	44.344	50.932	-4,3	-6,8	14,9
	Kapanan	38.412	32.288	29.919	54,3	-15,9	-7,3
Toplam Şirket	Kurulan	95.571	87.592	101.357	-7,9	-8,3	15,7
	Kapanan	48.323	42.697	41.327	38,4	-11,6	-3,2
Kooperatifler	Kurulan	1.308	1.155	1.550	-23,9	-11,7	34,2
	Tasfiye olan	2.561	2.444	2.277	-2,8	-4,6	-6,8
	Kapanan	1.815	1.842	2.056	-6,5	1,5	11,6

Kaynak: TOBB.

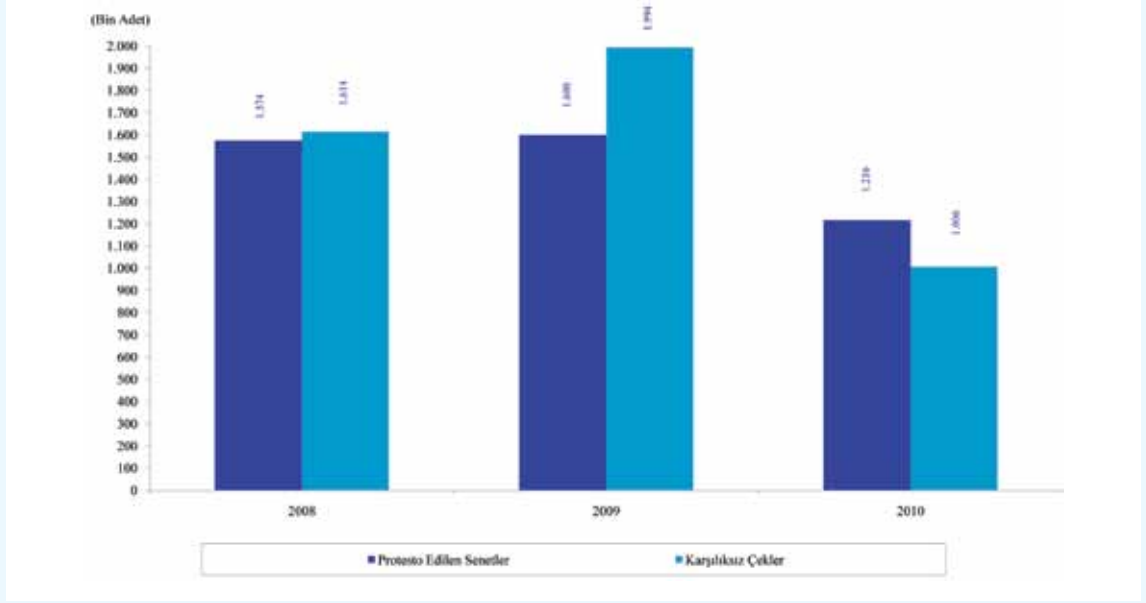
2009 yılında kurulan şirket sayısı krizin olumsuz etkileriyle %8,3 ve kapanan şirket sayısı da %11,6 oranında azalırken, 2010 yılında kurulan şirket sayısı %15,7 artmış ve kapanan şirket sayısı da %3,2 azalmıştır.

2009 yılında %1,7 oranında artan protesto edilen senet sayısı, 2010 yılında %24,0 azalarak 1.600 bin senetten 1.216 bin olmuştur. 2010 yılında protestolu senetlerin tutarı da %25,8 oranında azalarak 5.769 milyon TL olmuştur. Karşılıksız çıkan çeklerin sayısı ise 2009 yılında %23,5 oranında artarken, 2010 yılında %49,5 oranında azalarak 1.006 bine gerilemiştir (Bkz; Tablo 44, Grafik 29).

Tablo 44. Protesto Edilen Senetler ve Karşılıksız Çekler

Yıllar	Protesto Edilen Senetler				Karşılıksız Çekler	
	Adet (000)	Değişim Oranı	Tutar (000 TL)	Değişim Oranı	Adet (000)	Değişim Oranı
2008	1.574	7,0	6.760.228	17,9	1.614	15,5
2009	1.600	1,7	7.771.279	15,0	1.994	23,5
2010	1.216	-24,0	5.768.823	-25,8	1.006	-49,5

Kaynak: TCMB.

Grafik 29. Protesto Edilen Senetler ve Karşılıksız Çekler

2.2.3.2 Turizm

Küresel kriz tüm sektörleri olduğu gibi turizm sektörünü de olumsuz etkilemiş, turizm talebi düşüş göstermiştir. 2010 yılında bir önceki yıla göre ülkemizden çıkan ziyaretçi sayısı %3,2 oranında artarak 33.028 bine, giriş yapan vatandaş sayısı da %17,9 oranında artarak 6.557 bine yükselmiştir (Bkz, Tablo 45).

Tablo 45. Çıkan Ziyaretçi ve Giriş Yapan Vatandaş Sayısı

Yıllar	Çıkan Ziyaretçi Sayısı	Değişim Oranı	(000 Kişi)	
			Giriş Yapan Vatandaş Sayısı	Değişim Oranı
2008	30.980	13,8	4.893	-1,3
2009	32.006	3,3	5.561	13,7
2010	33.028	3,2	6.557	17,9

Kaynak: TÜİK.

Ülkemizden 2010 yılında çıkış yapan 33.028 bin ziyaretçinin milliyetlerine göre sıralamasında: ilk sırayı 6.015 bin ile Bağımsız Devletler Topluluğu'ndan gelen yabancılar alırken, bunu sırasıyla 4.370 bin ile Almanya, 2.681 bin ile İngiltere, 1.871 bin ile İran, 1.449 bin ile de Bulgaristan'dan gelen yabancılar izlemiştir (Bkz, Tablo 46).

Tablo 46. Milliyetlere göre Türkiye'den Çıkış Yapan Yabancı Sayısı

Ülkeler ⁽¹⁾	Sıra No	(000 Kişi)		
		2008	2009	2010
BDT	1	5.702	5.512	6.015
Almanya	2	4.397	4.482	4.370
İngiltere	3	2.190	2.445	2.681
İran	4	1.030	1.370	1.871
Bulgaristan	5	1.512	1.624	1.449
Hollanda	6	1.166	1.157	1.088
Fransa	7	877	935	923
Suriye	8	398	501	891
İtalya	9	597	630	665
Yunanistan	10	562	608	661
ABD	11	693	676	647
Belçika	12	579	593	545
Avusturya	13	506	538	498
İsveç	14	408	408	447
Polonya	15	396	419	428
Romanya	16	449	370	357
İspanya	17	335	372	322
Danimarka	18	278	296	314
Norveç	19	251	264	299
İsviçre	20	256	289	273

Kaynak: TCMB.

(1): 2010 yılına göre ilk 20'de yer alan ülkelerdir.

Ülkemizde turizm sektöründe son yıllarda yatak kapasitelerindeki artış ve kaydedilen önemli gelişmelere karşın, fiziksel çevrenin kirlenmesi, turizm merkezlerinin kentleşmesi gibi olumsuzluklar sektörü olumsuz etkilemektedir.

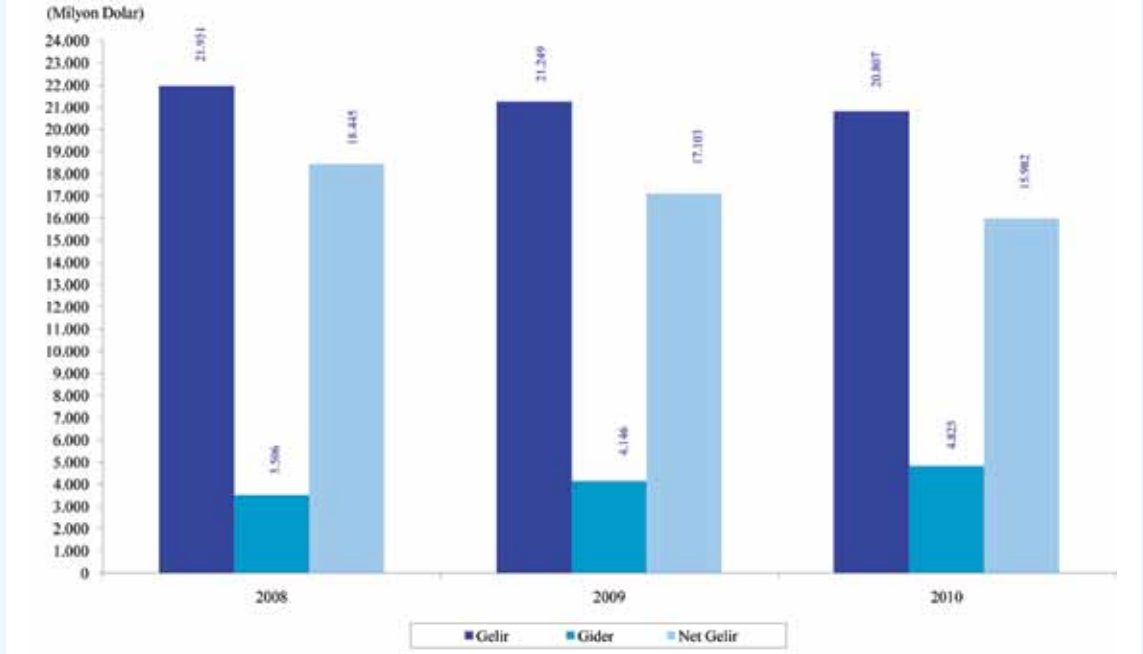
Turizm gelirleri azalmaya devam etmiş ve 2009 yılında 21.249 milyon dolar olan turizm gelirleri, 2010 yılında %2,1 azalarak 20.807 milyon dolara gerilemiştir. Turizm giderleri ise artışını sürdürmüş, 2009 yılında 4.146 milyon dolar olan turizm giderleri, 2010 yılında %16,4 artarak 4.825 milyon dolara yükselmiştir. Bunun doğal bir sonucu olarak da net turizm gelirleri de 2010 yılında %6,6 oranında azalarak 17.103 milyon dolardan 15.982 milyon dolara gerilemiştir. 2010 yılında çıkan ziyaretçi başına ortalama harcama %5,1 oranında azalarak 630 dolara düşerken, vatandaş başına ortalama harcama da %1,2 oranında azalarak 736 dolar olmuştur (Bkz; Tablo 47, Grafik 30).

2009 yılında çıkan ziyaretçi başına ortalama harcama vatandaş başına ortalama harcamanın %89,1'i iken bu oran 2010 yılında %85,6 değerine düşmüştür. Bir başka ifade ile çıkan ziyaretçilerin ülkemizde yapmış olduğu ortalama harcama, vatandaşlarımızın yaptığı ortalama harcamadan daha büyük bir düşüş eğilimi göstermiştir.

Tablo 47. Turizm Gelir-Gider Dengesi ve Ortalama Harcamalar

Yıllar	Gelir Milyon (\$)	Gider Milyon (\$)	Net Gelir Milyon (\$)	Çıkan Ziyaretçi Başına Ortalama Harcama (\$)	Vatandaş Başına Ortalama Harcama (\$)
2008	21.951	3.506	18.445	709	717
2009	21.249	4.146	17.103	664	745
2010	20.807	4.825	15.982	630	736

Kaynak: TCMB, TÜİK.

Grafik 30. Turizm Gelir ve Giderleri

Türkiye Kalkınma Bankası tarafından turizm sektörüne 2009 yılında tahsis edilen krediler bir önceki yıla göre %86,9 oranında artışla 112.140 bin TL, 2010 yılında da %82,2'lik bir artışla 204.323 bin TL olmuştur. 2009 yılında turizm sektörüne kullanılan krediler ise %67,9 oranında azalırken, 2010 yılında %251,2 gibi rekor düzeyde bir artış göstermiştir. 2010 yılında tahsis edilen 204.323 bin TL'lik kredinin %33,6'lık oranı olan 68.591 TL'si kullanılmıştır (Bkz, Tablo 48).

Tablo 48. Türkiye Kalkınma Bankası'nca Turizm Sektörüne Tahsis Edilen ve Kullanılan Krediler

Yıllar	Toplam Tahsis Tutarı	Kullanılan Tutar	Değişim Oranı	
			Tahsis Tutarı	Kullanılan Tutar
2008	60.012	60.918	-12,8	-3,5
2009	112.140	19.531	86,9	-67,9
2010	204.323	68.591	82,2	251,2

Kaynak: TKB.

2.2.3.3 Ulaştırma

2010 yılında geçen yıla göre yurt içi yolcu taşımada %3,4 oranında artış, yurt dışı yolcu taşımada %15,0'lık artış olurken, yurt içi yük taşımada %5,0 oranında artış, yurt dışı yük taşımada (boru hattı ile BOTASŞ tarafından ithalatı yapılan doğal gaz taşımaları hariç) %12,2 oranında artış gerçekleşmiştir (Bkz, Tablo 49).

Tablo 49. Ulaşım Yollarına göre Yük ve Yolcu Taşıma İstatistikleri

Ulaşım Yolları	Yolcu Taşıma								
	(Milyon Yolcu-Km)			Değişim Oranı			Toplam İçindeki Oranı		
	2008	2009	2010 ⁽¹⁾	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Yurt içi									
Kara yolu ⁽²⁾	206.098	212.464	218.838	-1,4	3,1	3,0	95,4	95,4	95,0
Demir yolu	3.552	3.469	3.900	-11,2	-2,3	12,4	1,6	1,6	1,7
Hava yolu ⁽³⁾	6.417	6.819	7.500	8,3	6,2	10,0	3,0	3,1	3,3
Toplam	216.067	222.752	230.238	-1,4	3,1	3,4	100,0	100,0	100,0
Yurt dışı									
Hava yolu ⁽³⁾	27.848	33.311	38.300	14,5	19,6	15,0	100,0	100,0	100,0
Toplam	27.848	33.311	38.300	14,5	19,6	15,0	100,0	100,0	100,0
Ulaşım Yolları	Yük Taşıma								
	(Milyon Ton-Km)			Değişim Oranı			Toplam İçindeki Oranı		
	2008	2009	2010 ⁽¹⁾	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Yurt içi									
Kara yolu ⁽²⁾	181.935	176.455	187.042	0,3	-3,0	6,0	91,3	90,6	91,5
Demir yolu	9.186	9.308	8.600	8,9	1,3	-7,6	4,6	4,8	4,2
Deniz yolu ⁽⁴⁾	6.000	6.154	6.431	-7,7	2,6	4,5	3,0	3,2	3,1
Boru hattı									
Ham Petrol ⁽⁵⁾	2.112	2.743	2.310	-9,7	29,8	-15,8	1,1	1,4	1,1
Toplam	199.233	194.660	204.383	0,3	-2,3	5,0	100,0	100,0	100,0
Yurt dışı									
Demir yolu	1.367	855	1.000	3,9	-37,5	17,0	0,2	0,1	0,1
Deniz yolu ⁽⁶⁾	858.700	828.500	936.200	1,2	-3,5	13,0	94,8	93,6	94,3
Boru hattı									
Ham Petrol (Transit) ⁽⁵⁾	45.804	56.038	56.038	37,8	22,3	0,0	5,1	6,3	5,6
Toplam	905.871	885.393	993.238	2,6	-2,3	12,2	100,0	100,0	100,0
Doğal Gaz (Milyon Sm ³) ⁽⁷⁾	37.349	35.856	34.100	4,1	-4,0	-4,9	-	-	-

Kaynak: DPT.

(1): Geçici bilgidir.

(2): Karayolları Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğu altındaki yol ağında yapılan taşımalarıdır.

(3): Yalnız THY tarafından yapılan taşımalarıdır.

(4): Denizcilik Müsteşarlığı tarafından hesaplanan taşıma miktarlarıdır.

(5): Yalnız ham petrol taşımalarıdır.

(6): Deniz yoluyla yapılan taşımaların tümünü kapsayan hesaplanmış tahmini taşıma miktarlarıdır.

(7): Rusya Federasyonu, Nijerya, Cezayir, Azerbaycan ve İran'dan ithalatı yapılan ve spot piyasadan temin edilen toplam doğal gaz taşımalarıdır.

Ülkemizde yıllardır süregelen yurt içi yolcu ve yük taşımalarında kara yolu, yurt dışı yolcu taşımalarında hava yolu, yurt dışı yük taşımalarında da deniz yolunun ağırlıkları 2010 yılında da devam etmiştir. Ulaşım talebinin gittikçe artmasına karşın, uygun demir yolu ve deniz yolu fiziki altyapısının zamanında gerçekleştirilememesi ve kapıdan kapıya taşımacılık için en uygun ulaştırma yolunun kara yolu taşımacılığı olması, yük ve yolcu taşımalarının ağırlıklı olarak kara yoluna yüklenmesine yol açmıştır.

2010 yılında yurt içi yolcu taşımalarının %95,0'ı kara yolu, %1,7'si demir yolu, %3,3'ü de hava yolu ile yapılırken yurt dışı yolcu taşımalarının tamamı hava yolu ile yapılmıştır.

2010 yılında yurt içi yük taşımalarında kara yolu %91,5; demir yolu %4,2; deniz yolu %3,1 ve boru hattı ile yük taşıma da %1,1 oranlarında pay almıştır. Yurt dışı yük taşımalarının %94,3'ü deniz yolu, %0,1'i demir yolu, %5,6'sı da boru hattı (BOTAŞ tarafından ithalatı yapılan doğal gaz taşımaları hariç) taşımacılığı ile yapılmıştır.

2.3 Yatırımlar

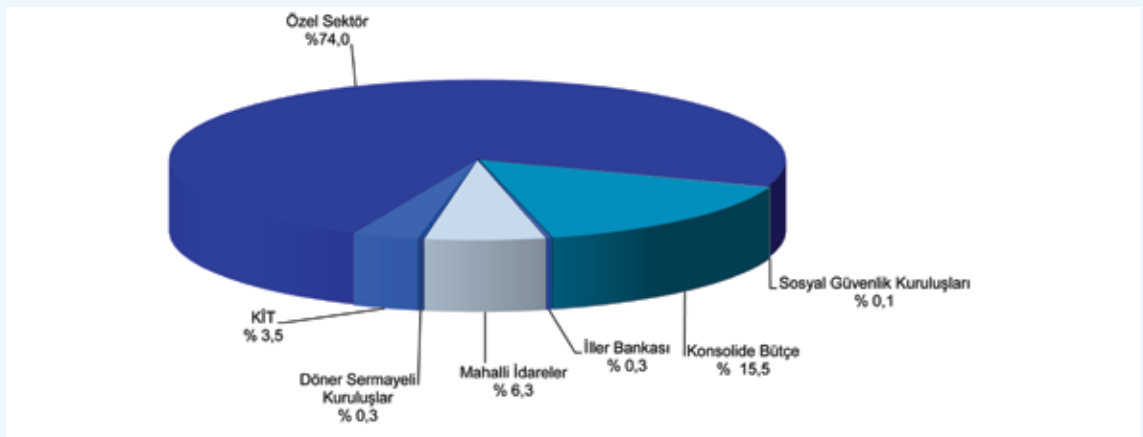
Krizin olumsuz etkilerini önlemeye yönelik olarak; uygulamaya konulan mali ve parasal tedbirler sonucunda belirsizliklerin azalması, tüketici güveninin artması, kredi koşullarında iyileşme yatırım kararlarını da olumlu yönde etkilemiştir. 2009 yılında %14,7 oranında azalma yaşayan toplam sabit sermaye yatırımları, 2010 yılında %26,7 oranında artış gerçekleştirmiştir. Kamu kesimi sabit sermaye yatırımları, %37,1'lik artışla 39.342 milyon TL'den 53.933 milyon TL'ye, özel sektör sabit sermaye yatırımları ise %23,4'lük bir artışla 124.600 milyon TL'den 153.743 milyon TL'ye ve toplam sabit sermaye yatırımları ise %26,7'lik bir artışla 163.942 milyon TL'den 207.676 milyon TL'ye yükselmiştir (Bkz; Tablo 50, Grafik 31).

Tablo 50. Sabit Sermaye Yatırımları

Sabit Sermaye Bileşenleri	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)								
	2008	2009	2010 ⁽¹⁾	Değişim Oranı			Toplam İçindeki Oranı		
				2008	2009	2010	2008	2009	2010
Konsolide Bütçe	20.103	22.085	32.274	29,7	9,9	46,1	10,5	13,5	15,5
KİT	4.165	4.463	7.210	18,4	7,2	61,6	2,2	2,7	3,5
İşletmeci	3.002	3.699	6.627	17,9	23,2	79,2	1,6	2,3	3,2
Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar	1.163	764	583	19,8	-34,3	-23,7	0,6	0,5	0,3
İller Bankası	412	448	544	-18,7	8,7	21,4	0,2	0,3	0,3
Mahalli İdareler	13.853	11.551	13.109	12,1	-16,6	13,5	7,2	7,0	6,3
Döner Sermayeli Kuruluşlar	570	704	621	-4,5	23,5	-11,8	0,3	0,4	0,3
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	21	91	174	-54,3	333,3	91,2	0,0	0,1	0,1
Fonlar	0	0	0	-	-	-	0,0	0,0	0,0
İşsizlik Sigortası Fonu	0	0	0	-	-	-	0,0	0,0	0,0
Toplam Kamu Sektörü	39.123	39.342	53.933	20,3	0,6	37,1	20,4	24,0	26,0
Toplam Sabit Sermaye Yatırımları	192.093	163.942	207.676	4,7	-14,7	26,7	100,0	100,0	100,0
Kamu Sektörü	39.123	39.342	53.933	20,3	0,6	37,1	20,4	24,0	26,0
Özel Sektör	152.970	124.600	153.743	1,4	-18,5	23,4	79,6	76,0	74,0

Kaynak: DPT.

(1): Gerçekleşme tahminidir.

Grafik 31. 2010 Yılı Sabit Sermaye Yatırımları

Tüketici fiyatları endeksine göre reel olarak hesaplanan kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarında %28,9'luk, özel kesim sabit sermaye yatırımlarında %16,0'lık ve toplam sabit sermaye yatırımlarında da %19,1'lik artış gerçekleşmiştir. 2010 yılında toplam sabit sermaye yatırımları içinde kamu sektörü sabit sermaye yatırımlarının payı %26,0 ve özel sektör sabit sermaye yatırımlarının payı da %74,0 olmuştur.

2010 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının; %59,8'i genel ve katma bütçeli kuruluşlar, %13,4'ü KİT'ler, %1,0'ı İller Bankası, %24,3'ü mahalli idareler, %1,2'si döner sermayeli kuruluşlar ve %0,3'ü de sosyal güvenlik kuruluşları tarafından gerçekleştirilmiştir.

2010 yılında özel sektör sabit sermaye yatırımları içinde; tarım, imalat, ulaştırma ve eğitim sektörlerinin payı artarken, enerji, turizm ve konut sektörlerinin payı azalmış, madencilik ve sağlık sektörlerinin de payı değişmemiştir (Bkz, Tablo 51).

Tablo 51. Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörlere göre Oransal Dağılımı

Sektörler	(Cari Fiyatlarla)		
	2008	2009	2010 ⁽¹⁾
Özel Sektör	100,0	100,0	100,0
Tarım	2,4	1,2	2,9
Madencilik	1,7	1,8	1,8
İmalat	46,3	42,9	44,7
Enerji	3,8	8,5	5,0
Ulaştırma	18,7	24,9	26,5
Turizm	8,0	5,1	4,7
Konut	8,1	6,0	5,4
Eğitim	1,3	0,8	1,1
Sağlık	5,0	3,3	3,3
Diğer Hizmetler	4,7	5,4	4,7
Kamu Sektörü	100,0	100,0	100,0
Tarım	8,6	12,2	9,5
Madencilik	1,7	2,1	2,7
İmalat	0,9	1,1	0,8
Enerji	9,2	9,5	6,2
Ulaştırma	37,7	29,6	43,3
Turizm	0,4	0,3	0,5
Konut	1,5	1,5	1,5
Eğitim	9,9	12,6	10,0
Sağlık	5,6	6,9	4,6
Diğer Hizmetler	24,7	24,1	20,8
Toplam	100,0	100,0	100,0
Tarım	3,7	3,9	4,6
Madencilik	1,7	1,9	2,0
İmalat	37,0	32,9	33,3
Enerji	4,9	8,7	5,3
Ulaştırma	22,6	26,0	30,9
Turizm	6,4	4,0	3,6
Konut	6,7	4,9	4,4
Eğitim	3,0	3,6	3,4
Sağlık	5,1	4,2	3,6
Diğer Hizmetler	8,7	9,9	8,9

Kaynak: DPT.

(1): Gerçekleşme tahminidir.

2010 yılında özel sektör sabit sermaye yatırımları içinde en ağırlıklı sektör %44,7'lik pay ile imalat sektörü olurken bunu %26,5'lik pay ile ulaştırma sektörü, %5,4'lük pay ile konut sektörü izlemiştir. Özel sektör içinde sabit sermaye yatırım oranları açısından sektörlerin %5,0 ve daha az pay aldığı sektörlerde; enerji, turizm, sağlık, tarım, madencilik ve eğitim olmuştur.

2010 yılında kamu sektörü sabit sermaye yatırımları içinde; madencilik, ulaştırma ve turizm sektörlerinin payı artarken, tarım, imalat, enerji, eğitim ve sağlık sektörlerinin payı azalmış ve konut sektörünün payı da değişmemiştir.

Kamu sektörü toplam sabit sermaye yatırımlarında; 2010 yılında ulaştırma sektörü %43,3'lük, eğitim sektörü %10,0'lik ve tarım sektörü %9,5'lik pay ile en ağırlıklı sektörler olurken, turizm sektörü %0,5'lik, imalat sektörü %0,8'lik ve konut sektörü %1,5'lik pay ile en düşük sektörler olmuştur.

İnşaat sektörü, krizden en çok etkilenen sektörlerden birisi olmuştur. 2008 yılına kadar büyüme eğilimi gösteren sektör, 2008 yılından itibaren daralma göstermeye başlamıştır. Küresel krizle birlikte harcamaların kısılması, yatırımların azalması ve konut talebindeki düşüşün yarattığı olumsuz tablo sonucunda, belediyelerin verdiği yapı ruhsatları sayısı düşmüştür. İnşaat sektöründeki daralma 2009 yılında hız keserek devam etmiştir.

2010 yılında ise talepteki canlanmayla birlikte konut talebinde artış olmuş ve belediyelerin sağlamış olduğu ve yapılması planlanan inşaatların durumunu gösteren yapı ruhsatları, yüzölçümü cinsinden %59,7 oranında artarak 160.888 bin m²'ye yükselmiştir. Yapı ruhsatı verilen binaların kullanım amaçlarına göre, 2010 yılında en yüksek oranlı artış, %96,8 oranındaki artış ile otel vb. binaların inşaatında yaşanırken bunu, %62,8 oranı ile iki ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binalar, %56,1 oranı ile sanayi binaları ve depolar, %49,5 oranı ile toptan ve perakende ticaret binaları, %31,1 oranı ile ofis (işyeri) binaları, %22,5 oranı ile bir daireli ikamet amaçlı binalar ve %62,7 oranı ile de bunların dışında kalan diğer bina inşaatları izlemiştir. 2010 yılında yapı ruhsatı verilen yapıların toplam inşaat alanı içerisindeki en yüksek payı %75,1 ile iki ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binalar alırken, %4,8 ile toptan ve perakende ticaret binaları, %4,3 ile sanayi binaları ve depolar, %2,9 ile bir daireli ikamet amaçlı binalar, %2,8 ile ofis (işyeri) binaları ve %1,8 ile de otel vb. binalar takip etmiştir (Bkz; Tablo 52, Grafik 32).

Tablo 52. Yapı Ruhsatına ve Binanın Kullanım Amaçlarına göre Bina İnşaatı Yüzölçümleri

Binanın Kullanım Amacı	2008	2009	2010	(Yüzölçüm, m ²)					
				Değişim Oranı			Toplam İçindeki Oranı		
				2008	2009	2010	2008	2009	2010
Bir Daireli İkamet Amaçlı Binalar	4.185.174	3.753.485	4.598.521	-6,8	-10,3	22,5	4,0	3,7	2,9
İki ve Daha Fazla Daireli İkamet Amaçlı Binalar	70.155.633	74.158.683	120.746.973	-17,8	5,7	62,8	67,6	73,6	75,1
Otel vb. Binalar	2.339.043	1.476.416	2.905.036	-27,3	-36,9	96,8	2,3	1,5	1,8
Ofis (işyeri) Binaları	4.115.098	3.483.742	4.567.240	-14,1	-15,3	31,1	4,0	3,5	2,8
Toptan ve Perakende Ticaret Binaları	7.320.543	5.180.246	7.742.450	-3,6	-29,2	49,5	7,0	5,1	4,8
Sanayi Binaları ve Depolar	6.992.750	4.418.828	6.899.592	-34,1	-36,8	56,1	6,7	4,4	4,3
Diğerleri	8.737.992	8.255.144	13.427.722	-3,4	-5,5	62,7	8,4	8,2	8,3
Toplam	103.846.233	100.726.544	160.887.534	-17,0	-3,0	59,7	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK.

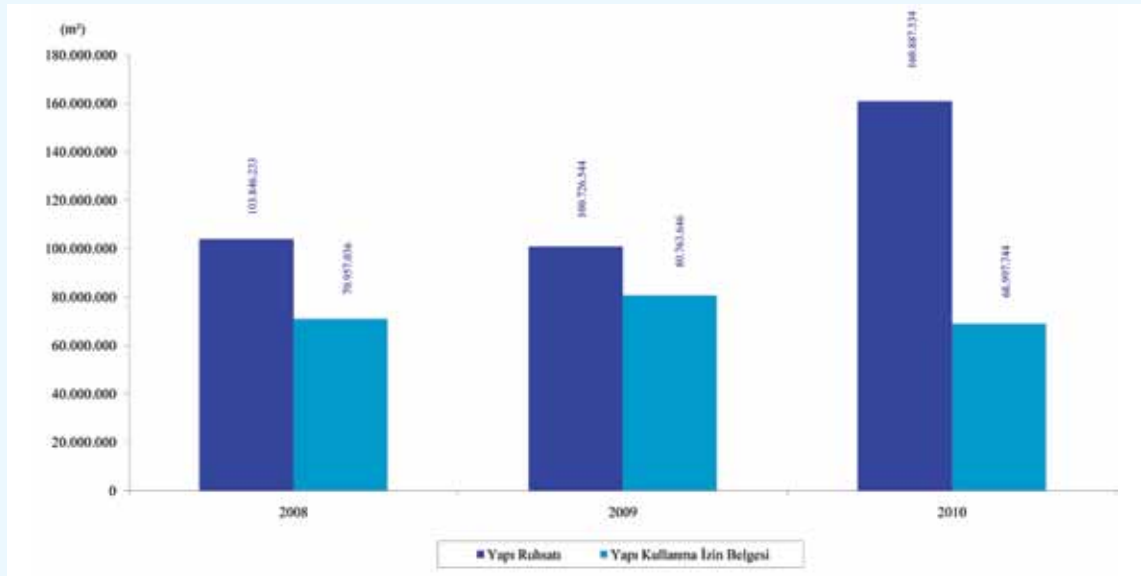
İnşaat istatistiklerinin önemli göstergelerinden bir diğeri de, daha önceden ruhsata bağlanmış ve bitirilmiş inşaatlarla ilgili belediyelerce verilen yapı izin belgeleridir. 2009 yılına ilişkin yapı izin belgelerine göre, yapıların toplam inşaat alanında %13,8'lik bir artış yönünde değişim oranıyla 80.764 bin m²'lik yüzölçümüne sahip yapıya belediyelerce yapı kullanma izin belgesi verilmiştir. 2010 yılında ise yapı izin belgelerine göre, yapıların toplam inşaat alanı %14,6 oranında azalmış ve 68.998 bin m²'lik yüzölçümüne sahip yapıya belediyelerce yapı kullanma izin belgesi verilmiştir.

2010 yılında izin belgesi verilen yapılar içerisinde sadece ofis ve işyeri binaları %1,2 oranında artış gösterirken, diğer tüm binaların kullanım amacına göre bina türlerinin inşaat alanlarında düşüş yaşanmıştır. Bir dairesel ikamet amaçlı binaların inşaat alanlarında %12,1; iki ve daha fazla dairesel ikamet amaçlı binaların inşaat alanlarında %13,6; otel vb. binaların inşaat alanlarında %33,3; toptan ve perakende ticaret binalarının inşaat alanlarında %32,0; sanayi binaları ve depoların inşaat alanlarında %19,1 oranlarında önemli azalmalar olmuştur (Bkz; Tablo 53, Grafik 32).

Tablo 53. Yapı Kullanma İzin Belgesi ve Binanın Kullanım Amacına göre Bina İnşaatı Yüzölçümleri

Binanın Kullanım Amacı	2008	2009	2010	(Yüzölçüm, m ²)					
				Değişim Oranı			Toplam İçindeki Oranı		
				2008	2009	2010	2008	2009	2010
Bir Dairesel İkamet Amaçlı Binalar	3.235.585	3.382.988	2.972.888	8,3	4,6	-12,1	4,6	4,2	4,3
İki ve Daha Fazla Dairesel İkamet Amaçlı Binalar	48.695.229	56.146.222	48.512.341	10,5	15,3	-13,6	68,6	69,5	70,3
Otel vb. Binalar	1.686.684	1.904.160	1.270.039	51,2	12,9	-33,3	2,4	2,4	1,8
Ofis (işyeri) Binaları	2.087.271	2.051.618	2.076.216	-3,9	-1,7	1,2	2,9	2,5	3,0
Toptan ve Perakende Ticaret Binaları	5.750.947	7.172.142	4.879.791	46,3	24,7	-32,0	8,1	8,9	7,1
Sanayi Binaları ve Depolar	5.211.994	5.063.465	4.098.280	-7,6	-2,8	-19,1	7,3	6,3	5,9
Diğerleri	4.289.326	5.043.051	5.188.189	23,4	17,6	2,9	6,0	6,2	7,5
Toplam	70.957.036	80.763.646	68.997.744	11,9	13,8	-14,6	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK.

Grafik 32. Yapı Ruhsatı ve Yapı Kullanma İzin Belgesine göre Bina İnşaatı

2010 yılında yapı kullanma izin belgesi verilen yapıların toplam inşaat alanı içerisinde en yüksek payı önceki yıllarda da olduğu gibi, iki ve daha fazla dairesel ikamet amaçlı binalar almaktadır. 2010 yılında verilen toplam izin belgeleri içerisinde %70,3'lük bir paya sahip olan iki ve daha fazla dairesel ikamet amaçlı binaları, %7,1 oranı ile toptan ve perakende ticaret binaları izlerken, %5,9 oranı ile de sanayi binaları ve depolar 3. sırada gelmekte, %4,3 oranı ile bir dairesel ikamet amaçlı binalar, %3,0 oranı ile ofis (işyeri) binaları ve %1,8 oranı ile de otel vb. binalar gelmektedir.

Hazine Müsteşarlığı 2009 yılından itibaren, küresel krizin reel sektöre olumsuz etkilerini telafi edebilmek amacıyla, Türkiye’yi dört bölgeye ayırarak sektörel ve bölgesel destekler veren, 12 sektörde büyük yatırımları destekleyen 14 Temmuz 2009 tarihli ve 2009/15199 Sayılı “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar” ile yeni bir teşvik sistemini uygulamaya başlamıştır.

Kararın amacı; Kalkınma Planları ve Yıllık Programlarda öngörülen hedefler ile uluslararası anlaşmalara uygun olarak, tasarrufları katma değeri yüksek yatırımlara yönlendirmek, üretimi ve istihdamı arttırmak, yatırım eğiliminin devamlılığını ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak, uluslararası rekabet gücünü arttıracak teknoloji ve araştırma-geliştirme içeriği yüksek büyük ölçekli yatırımları özendirmek, doğrudan yabancı yatırımları arttırmak, bölgesel gelişmişlik farklılıklarını gidermek, çevre korumaya yönelik yatırımlar ile araştırma ve geliştirme faaliyetlerini desteklemektir.

Bu kapsamda 2009 yılında %28,9 oranında azalan teşvik belgesine bağlanan sabit yatırım tutarı, 2010 yılında çok ciddi bir artış oranı olan %191,1 oranı ile 19.739 milyon TL’den 57.456 milyon TL’ye yükselmiştir. Teşvik belgesine bağlanan sabit yatırımlarda tüketici fiyatları endeksine göre reel olarak %173,6 oranında artış olmuştur (Bkz, Tablo 54).

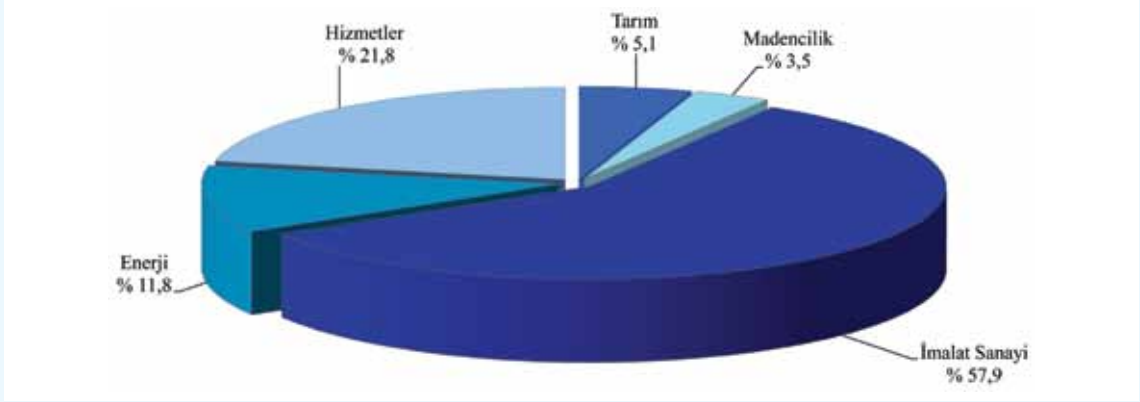
2010 yılında tarım sektörüne verilen teşvikler %652,9 oranında artarak 2.940 milyon TL, madencilik sektörüne verilen teşvikler %148,2 oranında artarak 1.986 milyon TL, imalat sanayi sektörüne verilen teşvikler %338,2 oranında artarak 33.247 milyon TL, enerji sektörüne verilen teşvikler %45,5 oranında artarak 6.767 milyon TL, hizmetler sektörüne verilen teşvikler de %98,4 oranında artarak 12.518 milyon TL olmuştur.

Tablo 54. Sektörlere göre Yatırım Teşvik Belgeleri

Sektörler	Belge Sayısı			Sabit Yatırım (000 TL)			İstihdamdaki Kişi Sayısı		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Tarım	73	81	513	357.595	390.519	2.940.310	2.590	2.317	14.946
Madencilik	135	144	260	652.715	800.292	1.986.032	4.591	3.503	5.662
İmalat Sanayi	1.479	1.118	2.271	10.072.841	7.587.933	33.246.934	47.270	40.219	67.563
Enerji	144	110	153	8.727.212	4.649.059	6.766.683	5.142	1.595	2.637
Hizmetler	618	497	1.092	7.970.510	6.310.698	12.518.139	38.130	27.204	48.540
Toplam	2.449	1.950	4.289	27.780.873	19.738.502	57.458.098	97.723	74.838	139.348
Değişim Oranı									
Tarım	14,1	11,0	533,3	3,0	9,2	652,9	9,7	-10,5	545,1
Madencilik	3,1	6,7	80,6	2,1	22,6	148,2	13,3	-23,7	61,6
İmalat Sanayi	3,9	-24,4	103,1	-18,6	-24,7	338,2	-31,7	-14,9	68,0
Enerji	41,2	-23,6	39,1	109,9	-46,7	45,5	4,3	-69,0	65,3
Hizmetler	-4,2	-19,6	119,7	-9,6	-20,8	98,4	-27,5	-28,7	78,4
Toplam	3,5	-20,4	119,9	5,5	-28,9	191,1	-26,6	-23,4	86,2
Toplam İçindeki Oranı									
Tarım	3,0	4,2	12,0	1,3	2,0	5,1	2,7	3,1	10,7
Madencilik	5,5	7,4	6,1	2,3	4,1	3,5	4,7	4,7	4,1
İmalat Sanayi	60,4	57,3	52,9	36,3	38,4	57,9	48,4	53,7	48,5
Enerji	5,9	5,6	3,6	31,4	23,6	11,8	5,3	2,1	1,9
Hizmetler	25,2	25,5	25,5	28,7	32,0	21,8	39,0	36,4	34,8
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: HM.

2010 yılında teşvik belgesine bağlanan sabit yatırımlar içinde %48,5'lik pay ile imalat sanayi sektörü ilk sırada yer alırken, hizmetler sektörü %34,8; enerji sektörü %11,8; madencilik sektörü %3,5; tarım sektörü %5,1'lik paylara sahiptir. 2010 yılında, 2009 yılına göre tarım ve imalat sanayi sektörlerinin toplam yatırım teşviklerinden aldığı pay artarken, madencilik, enerji ve hizmetler sektörünün payları ise azalmıştır (Bkz, Grafik 33).

Grafik 33. 2010 Yılı Yatırım Teşviklerinin Sektörel Dağılımı

2010 yılında teşvik belgesine bağlanan yatırımların %79,2'si komple yeni yatırımlara, %15,2'si tevsi yatırımlarına, %4,6'sı modernizasyon yatırımlarına, %0,6'sı tamamlama yatırımlarına, %0,3'ü entegrasyona ve %0,1'de ürün çeşitlendirme yatırımlarına ayrılmıştır. 2010 yılında yeni yatırımlar için verilen 2.932 adet teşvik belgesinin tutarı 45.491 milyon TL olurken, tevsi yatırımlarına 888 adet verilen teşvik belgesinin tutarı 8.729 milyon TL, modernizasyon yatırımlarına verilen 406 adet teşvik belgesinin tutarı 2.655 milyon TL, tamamlama yatırımlarına verilen 23 adet teşvik belgesinin tutarı 359 milyon TL, entegrasyon yatırımlarına verilen 19 adet teşvik belgesinin tutarı 149 milyon TL, nakil yatırımlarına verilen 2 adet teşvik belgesinin tutarı 228 milyon TL, ürün çeşitlendirme yatırımlarına verilen 19 adet teşvik belgesinin tutarı da 76 milyon TL olmuştur (Bkz, Tablo 55).

Tablo 55. Mahiyetlerine göre Yatırım Teşvik Belgeleri

Yatırım Mahiyeti	Belge Sayısı			Sabit Yatırım (000 TL)			İstihdamdaki Kişi Sayısı		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Darboğaz Giderme	9	4	0	20.033	9.746	0	131	50	-
Entegrasyon	8	14	19	139.284	109.420	148.829	505	362	563
Komple Yeni Yatırım	1.258	1.188	2.932	21.749.738	13.164.356	45.491.200	65.809	51.751	102.648
Modernizasyon	99	147	406	921.066	999.639	2.654.486	4.870	3.719	4.431
Nakil	-	1	2	-	50	228	-	174	105
Tamamlama	83	50	23	800.987	340.875	359.170	-	2.205	8.236
Tevsi	456	459	888	3.209.407	4.923.149	8.728.575	-	16.397	22.868
Ürün Çeşitlendirme	15	9	19	135.515	32.136	75.610	637	180	497
Diğer	521	78	0	804.843	159.131	0	25.771	-	-
Toplam	2.449	1.950	4.289	27.780.873	19.738.502	57.458.098	97.723	74.838	139.348
Değişim Oranı									
Darboğaz Giderme	-10,0	-55,6	-100,0	-21,4	-51,4	-100,0	-40,7	-61,8	-100,0
Entegrasyon	60,0	75,0	35,7	1.288,7	-21,4	36,0	601,4	-28,3	55,5
Komple Yeni Yatırım	-12,3	-5,6	146,8	14,9	-39,5	245,6	-37,6	-21,4	98,3
Modernizasyon	182,9	48,5	176,2	108,8	8,5	165,5	353,4	-23,6	19,1
Nakil			100,0			356,0			-39,7
Tamamlama	76,6	-39,8	-54,0	66,3	-57,4	5,4	-100,0		273,5
Tevsi	2,5	0,7	93,5	-40,7	53,4	77,3	-100,0		39,5
Ürün Çeşitlendirme	66,7	-40,0	111,1	41,6	-76,3	135,3	-53,4	-71,7	176,1
Diğer	37,1	-85,0	-100,0	-15,2	-80,2	-100,0	1.061,9	-100,0	
Toplam	3,5	-20,4	119,9	5,5	-28,9	191,1	-26,6	-23,4	86,2
Toplam İçindeki Oranı									
Darboğaz Giderme	0,4	0,2	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	
Entegrasyon	0,3	0,7	0,4	0,5	0,6	0,3	0,5	0,5	0,4
Komple Yeni Yatırım	51,4	60,9	68,4	78,3	66,7	79,2	67,3	69,2	73,7
Modernizasyon	4,0	7,5	9,5	3,3	5,1	4,6	5,0	5,0	3,2
Nakil		0,1	0,0		0,0	0,0		0,2	0,1
Tamamlama	3,4	2,6	0,5	2,9	1,7	0,6		2,9	5,9
Tevsi	18,6	23,5	20,7	11,6	24,9	15,2		21,9	16,4
Ürün Çeşitlendirme	0,6	0,5	0,4	0,5	0,2	0,1	0,7	0,2	0,4
Diğer	21,3	4,0	0,0	2,9	0,8	0,0	26,4		
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: HM.

Not: Renklendirilen alan, değişim oranı ve yüzdelik değer hesabında tanımsızlık olduğunu ifade etmektedir.

2010 yılında toplam 4.289 adet yatırım teşvik belgesi ile 139.348 kişiye istihdam sağlanması amaçlanmıştır. Bunların 67.563'ünün imalat sanayi, 48.540'ının hizmetler, 14.946'sının tarım, 5.662'sinin madencilik ve 2.637'sinin enerji sektöründe istihdam edilmesi hedeflenmiştir.

Hazine Müsteşarlığı tarafından yatırım teşvik belgeleri konusunda oluşturulan bölgelerde, sosyo-ekonomik gelişme düzeyleri dikkate alınarak dört grup esas alınmıştır. 2010 yılında verilen toplam 57.458 milyon TL tutarındaki sabit yatırım teşvik belgeleri içinde ilk sırayı 20.203 milyon TL ile (%35,2 oranı) 1. Bölge alırken, 20.112 milyon TL ile (%35,0 oranı) 2. Bölge, 11.222 milyon TL ile (%19,5 oranı) 3. Bölge ve 5.920 TL ile (%10,3 oranı) 4. Bölge izlemiştir. 2010 yılında geçen yıla göre verilen teşviklerde en yüksek oranlı artış %605,5 oranı ile 2. Bölge’de gerçekleşirken, %130,3 oranı ile 1. Bölge bunu ikinci sırada izlemiş, %122,8 oranı ile 4. Bölge 3. sırada takip etmiştir. Verilen teşvik belgeleri ile 1. Bölge’de 44.675; 2. Bölge’de 27.507; 3. Bölge’de 39.674 ve 4. Bölge’de de 27.492 kişiye istihdam sağlanması amaçlanmıştır (Bkz; Tablo 56, Grafik 34).

Tablo 56. Bölgelere göre Yatırım Teşvik Belgeleri

Bölgeler	Belge Sayısı		Sabit Yatırım (000 TL)					İstihdamdaki Kişi Sayısı				
	2009	2010	2009		2010		Değişim Oranı	2009		2010		Değişim Oranı
			Yatırım Değeri	Toplam İçindeki Oranı	Yatırım Değeri	Toplam İçindeki Oranı		Kişi Sayısı	Toplam İçindeki Oranı	Kişi Sayısı	Toplam İçindeki Oranı	
1. Bölge	690	1.147	8.771.209	44,4	20.203.071	35,2	130,3	27.089	36,2	44.675	32,1	64,9
2. Bölge	347	620	2.850.774	14,4	20.112.355	35,0	605,5	13.504	18,0	27.507	19,7	103,7
3. Bölge	570	1.468	5.459.800	27,7	11.222.320	19,5	105,5	19.933	26,6	39.674	28,5	99,0
4. Bölge	343	1.054	2.656.718	13,5	5.920.352	10,3	122,8	14.312	19,1	27.492	19,7	92,1
Toplam	1.950	4.289	19.738.501	100,0	57.458.098	100,0	191,1	74.838	100,0	139.348	100,0	86,2

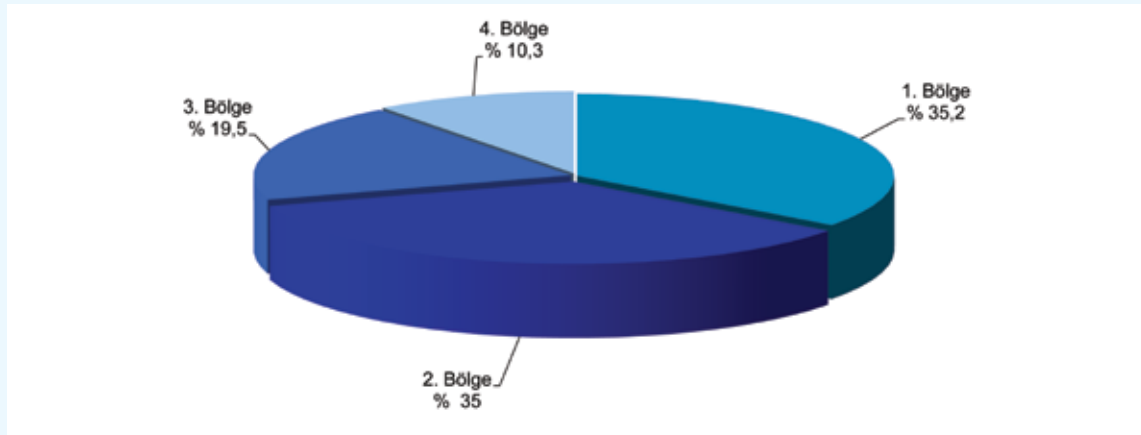
Kaynak: HM.

Not: 1. Bölge: İstanbul, Tekirdağ, Edirne, Kırklareli, İzmir, Bursa, Eskişehir, Bilecik, Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova, Ankara illerini,

2. Bölge: Balıkesir, Çanakkale, Aydın, Denizli, Muğla, Antalya, Isparta, Burdur, Adana, Mersin illerini,

3. Bölge: Konya, Karaman, Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye, Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir, Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak, Kayseri, Sivas, Yozgat, Zonguldak, Karabük, Bartın, Samsun, Tokat, Çorum, Amasya, Gaziantep, Adıyaman, Kilis illerini,

4. Bölge: Kastamonu, Çankırı, Sinop, Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane, Erzurum, Erzincan, Bayburt, Ağrı, Kars, Ardahan, Iğdır, Van, Muş, Bitlis, Hakkari, Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli, Şanlıurfa, Diyarbakır, Mardin, Batman, Şırnak, Siirt illerini kapsamaktadır.

Grafik 34. 2010 Yılı Yatırım Teşviklerinin Bölgesel Dağılımı

2.4 Para ve Banka

2.4.1 Fiyat Hareketleri ve Enflasyon

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), istikrar ve güven ortamının sağlanması, para politikasının kurumsal alt yapısının oluşturulması ve enflasyonla mücadelede ciddi anlamda mesafe kaydedilmesinden hareketle, 2002 yılından itibaren sürdürmekte olduğu örtük enflasyon hedeflemesi rejimini bırakarak, 2006 yılında açık enflasyon hedeflemesi rejimini uygulamaya koymuştur. Bu kapsamda 2006 yılından bu yana TCMB, TÜFE 12 aylık değişimi ile ölçülen açık enflasyon hedeflemesi rejimi çerçevesinde nokta hedef olarak üç yıllık enflasyon hedefleri ilan etmiştir.

TCMB, enflasyon hedeflerini 2006 yılı için %5,0 ve 2007-2008 yılları için %4,0 olarak belirlemiştir. Açık enflasyon hedeflemesinin uygulanmaya başladığı 2006 yılında, enflasyon hedefin 4,7 puan üstüne çıkarak %9,7 düzeyinde, 2007 yılında hedefin 4 puan üstüne çıkarak %8,4 ve 2008 yılında da hedefin 6,1 puan üstüne çıkarak %10,1 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Enflasyon hedefleri 2006, 2007 ve 2008 yıllarında dışsal nedenler sonucu aşılmış ve hedeflerin beklentiler için çapa olma işlevi zayıflamıştır. TCMB, enflasyon beklentilerini kontrol altına almak ve uygulanan rejimin itibarını sağlamak amacıyla, Haziran 2008’de hükümete hitaben yazılan bir açık mektupla, orta vade için yeni hedefler belirlenmesini önermiştir.

TCMB’nin bu önerisi, hükümet tarafından da benimsenmiş ve buna göre enflasyon hedefleri 2009-2010-2011 yılları için sırasıyla %7,5; %6,5 ve %5,5 olarak belirlenmiştir. 2009 yılı sonunda enflasyon %6,5 düzeyinde gerçekleşerek %7,5 olan yıl sonu hedefinin 1 puan altında gerçekleşmiştir.

2010 yılında da açık enflasyon hedeflemesi rejiminin uygulanma biçiminde değişiklik olmamış %6,5’lik yıl sonu hedefi esas alınarak uygulamalar yürütülmüştür. 2006 yılından bu yana olduğu gibi gerçekleşen enflasyon ile hedef enflasyon arasındaki farkın mutlak değeri, %2,0’ı aştığı takdirde hesap verme yükümlülüğü devreye girecektir. TCMB hesap verme sorumluluğu gereğince, yıl sonunda enflasyonun hedeften belirgin olarak sapması durumunda hükümete ayrıntılı bir açık mektup yazarak sapmanın nedenlerini belirtecektir.

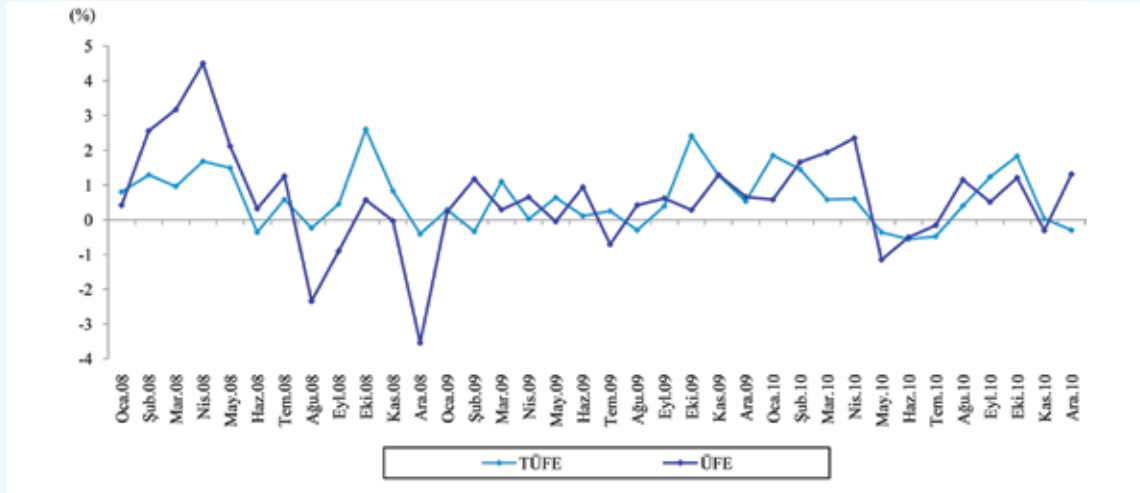
Enflasyon, küresel finans krizinin reel ekonomi üzerindeki etkilerinin derinleştiği 2009 yılının son çeyreğinden itibaren; işlenmemiş gıda fiyatlarındaki aşırı oynaklığın güçlenerek sürmesi, petrol ve diğer emtia fiyatlarındaki yükseliş ile geçici vergi indirimlerinin geri alınmasına bağlı olarak yükseliş eğilimine girmiştir. Bu eğilim 2010 yılının ilk çeyreğinde de devam etmiştir. Ocak ayında %8,2 olan enflasyon Şubat ayında %10,1 düzeyine yükselmiş, Mart ayında ise bir miktar gerileyerek %9,6 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu dönemdeki yükseliş büyük ölçüde akaryakıt ürünleri ile alkollü içecekler ve tütün ürünlerini kapsayan vergi düzenlemeleri ile işlenmemiş gıda fiyatlarındaki yüksek oranlı artışların yanı sıra, baz etkisinden kaynaklanmıştır.

Gıda fiyatlarındaki yükselişin mevsim normallerine dönmesi, enerji fiyatlarının da yatay seyir izlemesi nedeniyle enflasyondaki artış eğilimi ikinci çeyrekte tersine dönerek gerilemeye başlamıştır. 2010 yılı Nisan ayında enflasyon %10,2 düzeyinde Mayıs ayında %9,1 ve Haziran ayında da %8,4 olarak gerçekleşmiştir.

2010 yılının üçüncü çeyrek döneminde ise Temmuz ayında %7,6 seviyelerine gerileyen enflasyon, özellikle Ağustos ve Eylül aylarında tekrar yükselmiştir. Ağustos ayında %8,3 ve Eylül ayında da %9,2 seviyesine çıkmıştır. Bu yükseliş tarım grubunda sebze-meyve fiyatlarının yanı sıra canlı hayvan fiyatlarındaki artıştan, sanayi grubunda da başta petrol, metal ve pamuk olmak üzere emtia fiyatlarındaki artıştan kaynaklanmıştır.

Enflasyonda 2010 yılının son çeyreğinde özellikle de Aralık ayında kaydedilen düşüş, yıl sonu hedefinin tutturulmasında önemli rol oynamıştır. Mevsim normallerinin üzerine çıkarak enflasyonda belirgin bir sıçramaya neden olan gıda fiyatları, Kasım ve Aralık aylarında mevsim normallerinin de altına inmiştir. Gıda fiyatlarındaki bu düzeltme, enerji fiyatlarındaki artışa rağmen enflasyonu önemli oranda aşağıya çekmiştir.

Böylece 2009 yılında %6,5 olan TÜFE, 2010 yılında %6,4 olarak %6,5 olan yıl sonu hedefine çok yakın bir düzeyde gerçekleşmiştir. Oniki aylık ortalamalara göre de 2009 yılında %6,2 olan TÜFE değişim oranı, 2010 yılında %8,6 olmuştur (Bkz; Tablo 57, Grafik 35).

Grafik 35. Enflasyon Oranları (Aylık Değişim Oranı)

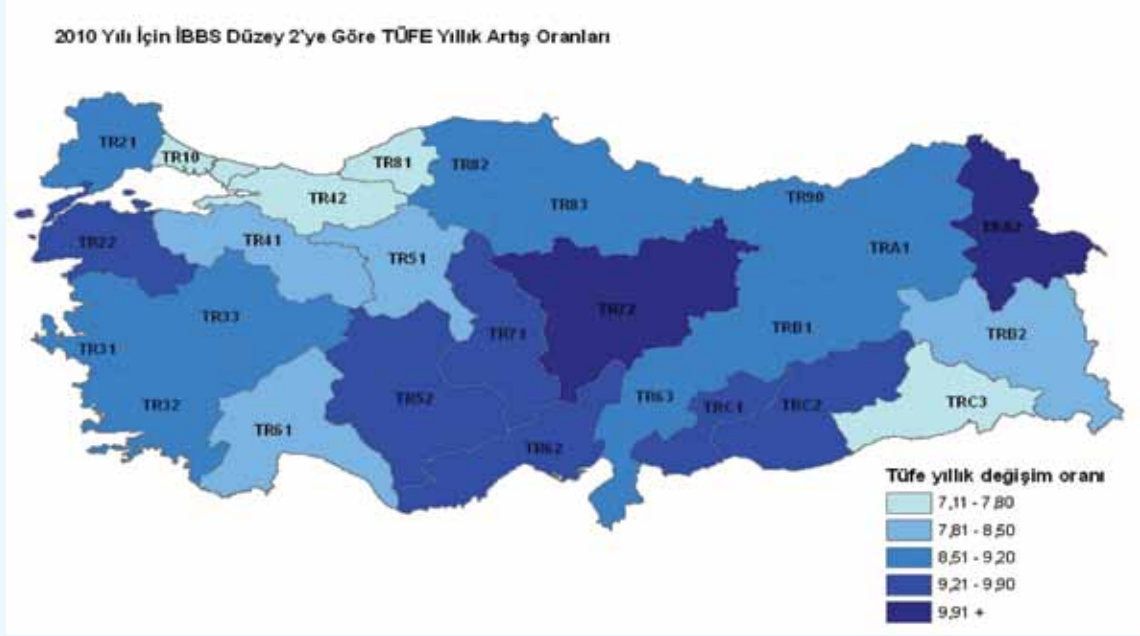
Tablo 57. Ana Harcama Gruplarına göre Tüketici Fiyatları Endeksi

Ana Harcama Grupları	(2003=100)					
	2008		2009		2010	
	Endeks Değeri	Değişim Oranı	Endeks Değeri	Değişim Oranı	Endeks Değeri	Değişim Oranı
	Oniki Aylık Ortalama Tüketici Fiyat Endeksi Değeri					
Genel	154,7	10,4	164,3	6,2	178,4	8,6
Gıda ve Alkolsüz İçecekler	155,9	12,8	168,4	8,0	186,2	10,6
Alkollü İçecekler ve Tütün	192,5	7,1	216,9	12,7	292,4	34,8
Giyim ve Ayakkabı	118,2	2,5	119,2	0,8	124,6	4,5
Konut, Su, Elektrik	179,9	19,6	195,7	8,8	208,0	6,3
Mobilya, Ev Aletleri	138,0	6,9	139,2	0,9	142,3	2,2
Sağlık	123,0	0,4	126,7	2,9	127,6	0,7
Ulaştırma	155,6	8,0	155,9	0,2	171,0	9,6
Haberleşme	108,6	1,8	112,4	3,4	112,1	-0,2
Eğlence ve Kültür	129,9	2,0	142,7	9,8	145,9	2,3
Eğitim	166,7	6,8	176,4	5,8	185,9	5,4
Lokanta ve Oteller	191,7	13,4	209,3	9,1	229,1	9,5
Çeşitli Mal ve Hizmetler	158,6	9,6	179,2	13,0	191,7	7,0
	Yıl Sonu Tüketici Fiyat Endeksi Değeri ⁽¹⁾					
Genel	160,4	10,1	170,9	6,5	181,9	6,4
Gıda ve Alkolsüz İçecekler	161,8	11,9	176,8	9,3	189,2	7,0
Alkollü İçecekler ve Tütün	192,6	0,3	232,9	20,9	290,3	24,7
Giyim ve Ayakkabı	121,7	-1,5	125,8	3,4	131,8	4,7
Konut, Su, Elektrik	196,9	22,9	201,5	2,3	213,4	5,9
Mobilya, Ev Aletleri	143,9	10,4	140,0	-2,7	144,6	3,3
Sağlık	124,1	2,0	127,1	2,4	127,8	0,6
Ulaştırma	151,2	2,4	163,1	7,9	174,1	6,8
Haberleşme	111,4	5,7	115,2	3,3	111,5	-3,2
Eğlence ve Kültür	135,6	7,0	147,7	8,9	144,3	-2,3
Eğitim	172,4	7,3	181,8	5,5	189,5	4,3
Lokanta ve Oteller	201,8	13,4	216,5	7,3	237,6	9,8
Çeşitli Mal ve Hizmetler	165,3	11,7	188,0	13,8	198,4	5,5

Kaynak: TÜİK.

(1): İlgili yılın Aralık ayı Tüketici Fiyat Endeksi Değerini ve bir önceki yılın Aralık ayına göre değişimi ifade etmektedir.

2010 yılı TÜFE rakamlarının İBBS Düzey-2'ye göre yıllık artış oranları incelendiğinde; en yüksek yıllık artış oranının %10,6 oranı ile Ağrı, Kars, Iğdır ve Ardahan Bölgesi'nde (TRA2) olduğu, bunu ikinci sırada %10,3 oranı ile Kayseri, Sivas ve Yozgat Bölgesi'nin (TR72) izlediği, üçüncü sırada ise %9,8 oranı ile Balıkesir, Çanakkale Bölgesi'nin (TR22) geldiği görülmektedir. Coğrafi bölge olarak değerlendirildiğinde ise Marmara Bölgesi'nde yıllık TÜFE değişim oranı %7,6-%9,8 aralığında, Ege Bölgesi'nde %8,9-%9,1 aralığında, İç Anadolu Bölgesi'nde %8,9-%10,3 aralığında, Karadeniz Bölgesi'nde %7,3-%9,1 aralığında, Doğu Anadolu Bölgesi'nde %8,8-%10,6 aralığında ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde de %7,1-%9,8 aralığında değişmektedir (Bkz; Grafik 36).

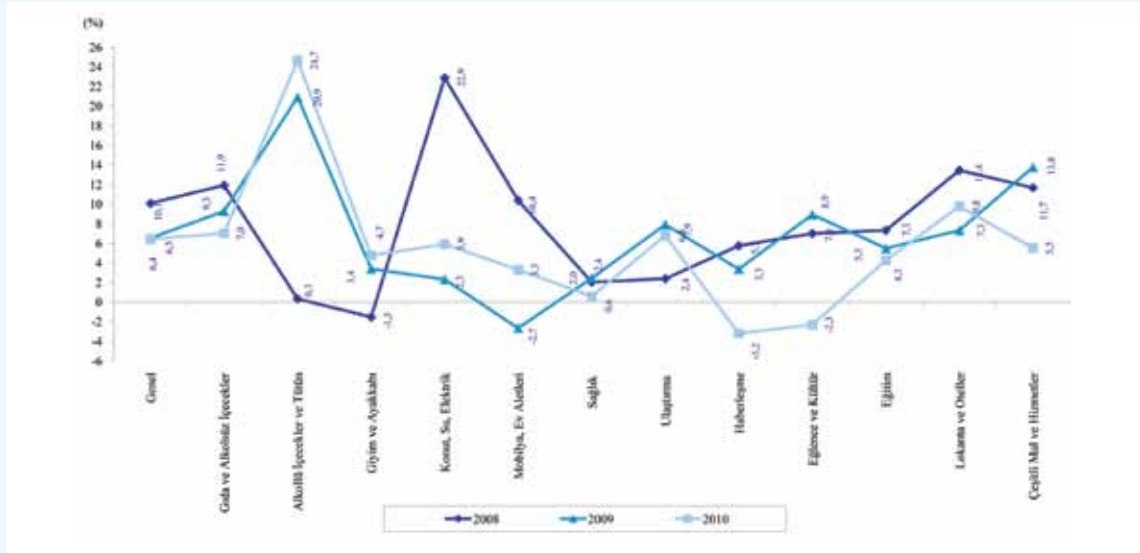

Grafik 36. 2010 Yılı İBBS Düzey-2'ye göre TÜFE Yıllık Artış Oranları

Yıl sonu itibariyle, gıda ve alkolsüz içecekler; alkollü içecekler ve tütün; ulaştırma; lokanta ve oteller ana harcama gruplarındaki fiyat artışları TÜFE genel endeks değişim oranının üzerinde gerçekleşmiştir. Bunların dışında kalan giyim ve ayakkabı; konut, su, elektrik; mobilya, ev aletleri; sağlık ve eğitim ile çeşitli mal ve hizmetler ana harcama gruplarında ise fiyat artışları TÜFE genel endeks değişim oranının altında gerçekleşmiştir. Haberleşme ana harcama grubu fiyatları %3,2; eğlence kültür harcama grubu fiyatları ise %2,3 oranında düşüş göstermiştir. 2010 yılı Aralık ayında en yüksek fiyat artışını %24,7 oranı ile alkollü içecekler ve tütün harcama grubu gösterirken, en düşük artışı gösteren harcama grubu da %0,6 oranı ile sağlık olmuştur (Bkz; Grafik 37).

Yıllık enflasyon verilerinin daha net izlenmesini sağlayan temel (çekirdek) enflasyon göstergeleri 2009 yılında da düşük seviyesini korumuş, çok fazla dalgalanma olmamıştır. Temel (çekirdek) enflasyon 2010 yılının ilk çeyreğinde yükselmiş, ancak ikinci çeyrekte tekrar düşmeye başlamıştır. Dayanıklı tüketim malları fiyatlarındaki düşüş, mevsimsellikten arındırılmış temel mal fiyatları ve hizmet fiyatlarının yatay bir seyir izlemesi, temel enflasyon göstergelerinin düşük düzeylerini korumasını sağlamıştır.

2010 yılı Aralık ayı özel kapsamlı TÜFE içinde yer alan H çekirdek fiyat göstergesinde (işlenmemiş gıda ürünleri, enerji, alkollü içkiler, tütün ürünleri ve altın hariç) bir önceki yılın Aralık ayına göre %3,5; I fiyat göstergesinde (enerji, gıda ve alkolsüz içecekler, alkollü içkiler ile tütün ürünleri ve altın hariç) %3,0 oranında artış olmuştur. Endekste gözlenen en yüksek yıllık artış %6,4 oranı ile mevsimlik ürünlerin hariç tutulduğu A çekirdek endeksinde görülmüştür (Bkz; Tablo 58, Grafik 38).

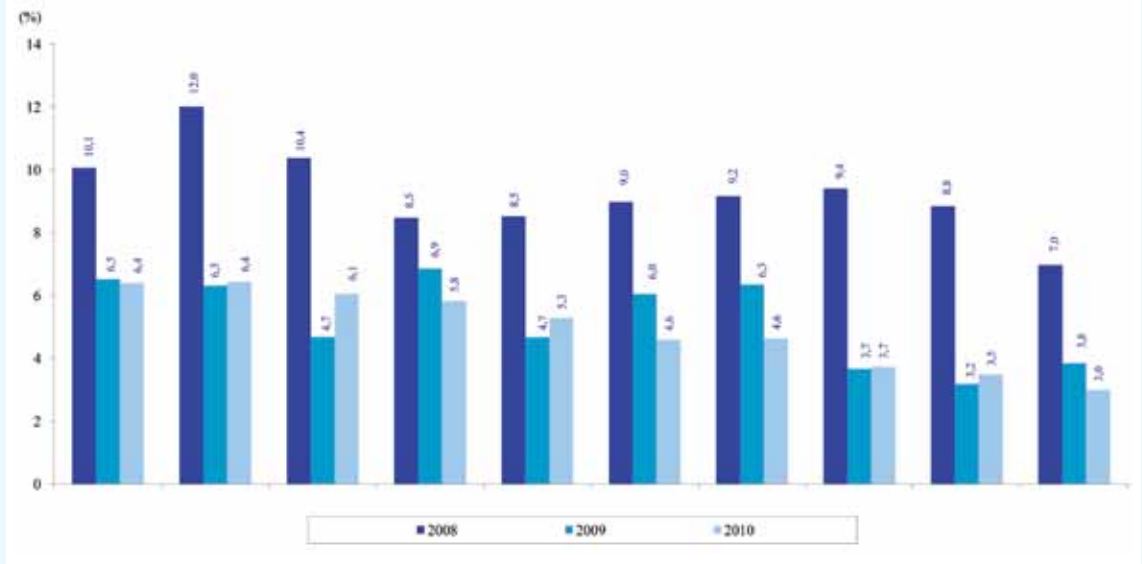
Grafik 37. Ana Harcama Grupları İtibariyle Tüketici Fiyatları Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna göre)

Tablo 58. Özel Kapsam ve Gruplara göre Tüketici Fiyatları Endeksi

Grup/Kapsam	(2003=100)					
	2008		2009		2010	
	Endeks Değeri	Değişim Oranı	Endeks Değeri	Değişim Oranı	Endeks Değeri	Değişim Oranı
	Oniki Aylık Ortalama Tüketici Fiyat Endeks Değeri					
A Mevsimlik ürünler hariç	159,0	12,0	169,3	6,5	183,3	8,3
B İşlenmemiş gıda ürünleri hariç	155,1	11,2	163,1	5,2	174,7	7,1
C Enerji hariç	152,3	8,6	162,0	6,3	175,3	8,2
D (B) ve (C)	152,4	9,2	160,0	5,0	170,3	6,4
E (C) ve alkollü içkiler ile tütün ürünleri hariç	150,1	8,7	159,0	5,9	169,4	6,5
F (E) ve fiyatları yönetilen/yönlendirilen diğer ürünler, dolaylı vergiler hariç	155,0	9,3	165,2	6,6	175,6	6,3
G (F) ve (B)	155,6	10,2	163,5	5,1	169,6	3,7
H (D) ve alkollü içkiler, tütün ürünleri ile altın hariç	148,8	9,2	155,0	4,1	161,2	4,0
I (C), gıda ve alkolsüz içecekler, alkollü içkiler ile tütün ürünleri ve altın hariç	145,9	6,2	152,3	4,4	158,6	4,1
	Yıl Sonu Tüketici Fiyat Endeks Değeri ⁽¹⁾					
A Mevsimlik ürünler hariç	165,1	12,0	175,5	6,3	186,8	6,4
B İşlenmemiş gıda ürünleri hariç	160,8	10,4	168,4	4,7	178,6	6,1
C Enerji hariç	157,5	8,5	168,3	6,9	178,1	5,8
D (B) ve (C)	157,4	8,5	164,7	4,7	173,4	5,3
E (C) ve alkollü içkiler ile tütün ürünleri hariç	155,4	9,0	164,8	6,0	172,4	4,6
F (E) ve fiyatları yönetilen/yönlendirilen diğer ürünler, dolaylı vergiler hariç	160,7	9,2	170,9	6,3	178,8	4,6
G (F) ve (B)	161,2	9,4	167,1	3,7	173,3	3,7
H (D) ve alkollü içkiler, tütün ürünleri ile altın hariç	153,9	8,8	158,8	3,2	164,3	3,5
I (C), gıda ve alkolsüz içecekler, alkollü içkiler ile tütün ürünleri ve altın hariç	150,8	7,0	156,6	3,8	161,3	3,0

Kaynak: TÜİK.

(1): İlgili yılın Aralık ayı Tüketici Fiyat Endeks Değerini ve bir önceki yılın Aralık ayına göre değişimi ifade etmektedir.

Grafik 38. Özel Kapsamlı Tüketici Fiyatları Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna göre)

2010 yılı ÜFE değişim oranlarında meyve-sebze ile canlı hayvan fiyatları ve emtia fiyatlarındaki oynamalar belirleyici olmuştur. İlk çeyrekte tarım fiyatları ve uluslararası piyasalarda artan petrol ve emtia fiyatları ÜFE’de yukarı yönlü bir baskı yaratırken, ikinci çeyrekte bu baskı yerini ılımlı bir görünüme bırakmıştır. Üçüncü çeyrekte emtia fiyatları zayıf bir seyir izlerken, tarım, hayvancılık ve buna bağlı olarak gıda sektörü fiyatları artış göstermiştir. Son çeyrekte ise gıda fiyatları olumlu bir görünüm çizerken, özellikle petrol ürünleri ve ana metal sanayi imalatı kaynaklı emtia fiyatlarındaki artışlar enflasyon üzerine etkili olmuştur.

2010 yılı Aralık ayında ÜFE bir önceki yılın aynı ayına göre 3 puanlık artışla %5,9’dan %8,9’a yükselmiştir. Oniki aylık ortalamalara göre de 2009 yılında %1,3 olan ÜFE değişim oranı, 2010 yılında 7,2 puanlık artışla %8,5’e yükselmiştir (Bkz; Tablo 59).

Tablo 59. Sektörlere göre Üretici Fiyatları Endeksi

Sektörler	(2003=100)					
	Yıllık Ortalama Üretici Fiyatları Endeksi					
	2008	Değişim Oranı	2009	Değişim Oranı	2010	Değişim Oranı
	Oniki Aylık Ortalama Üretici Fiyatları Endeksi					
Genel Endeks	158,9	12,7	160,9	1,3	174,6	8,5
Tarım Sektörü	162,2	11,6	166,0	2,3	199,1	19,9
Sanayi Sektörü	157,9	13,0	159,5	1,0	169,3	6,2
Madencilik Sektörü	191,0	22,9	206,6	8,2	225,7	9,3
İmalat Sanayi Sektörü	157,0	11,8	156,1	-0,6	165,5	6,0
Enerji Sektörü	157,5	26,2	182,8	16,1	189,4	3,6
	Yıl Sonu Üretici Fiyatları Endeksi ⁽¹⁾					
Genel Endeks	156,3	8,1	165,6	5,9	180,3	8,9
Tarım Sektörü	154,4	0,2	176,3	14,2	202,0	14,5
Sanayi Sektörü	156,4	10,1	162,9	4,1	175,5	7,7
Madencilik Sektörü	196,7	16,9	217,6	10,6	233,0	7,1
İmalat Sanayi Sektörü	152,6	6,4	160,5	5,2	171,2	6,6
Enerji Sektörü	188,5	60,3	168,7	-10,5	200,2	18,7

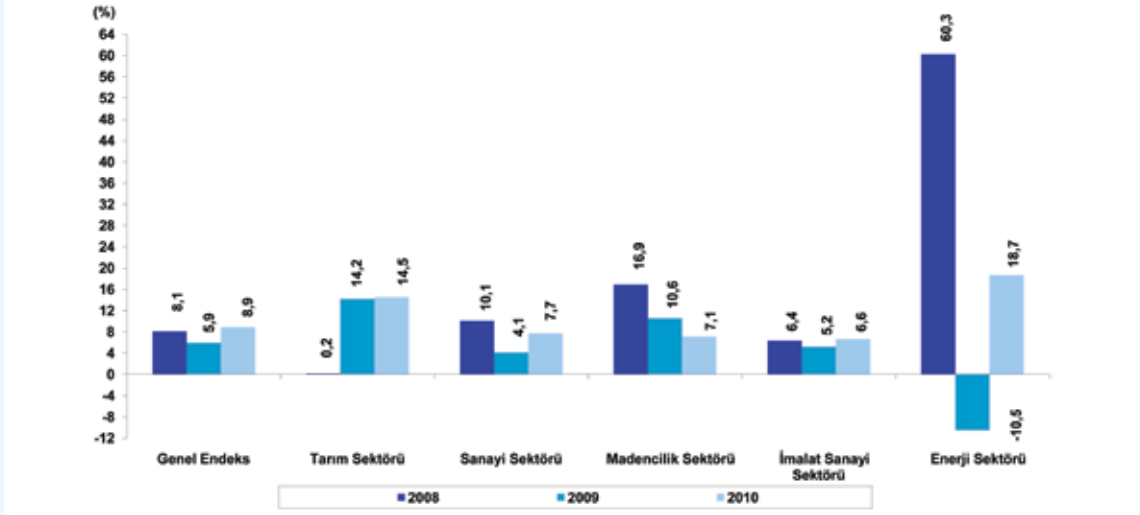
Kaynak: TÜİK.

Not: Yuvarlamadan dolayı, değişim oranları farklılık gösterebilir.

(1): İlgili yılın, Aralık ayı Üretici Fiyat Endeksi Değerini ve bir önceki yılın Aralık ayına göre değişimi ifade etmektedir.

Yıl sonu itibariyle ÜFE'nin sektörlere göre durumu analiz edildiğinde; tarım sektörü fiyatları %14,5 oranında artış, sanayi sektörü fiyatları %7,7 oranında artış göstermiştir. Fiyatlar; sanayi sektörü ana alt kalemlerini oluşturan madencilik sektöründe %7,1 oranında, imalat sanayi sektöründe %6,6 oranında ve enerji sektöründe ise %18,7 oranında artmıştır.

Oniki aylık ortalamalara göre ÜFE'nin sektörlere göre değişim oranları; tarım sektörü fiyatlarında %19,9 oranında, sanayi sektörü fiyatlarında %6,2 oranında, madencilik sektörü fiyatlarında %9,3 oranında, imalat sanayi sektörü fiyatlarında %6,0 oranında, enerji sektörü fiyatlarında %3,6 oranında artış biçiminde gerçekleşmiştir (Bkz, Grafik 39).

Grafik 39. Sektörler İtibariyle Üretici Fiyatları Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna göre)

2.4.2 Para, Banka ve Sermaye Piyasası

2009 yılında, küresel krizin derinleşmesiyle birlikte küresel ekonomide ve uluslararası kredi piyasalarında ortaya çıkan sorunların, iktisadi faaliyetler üzerinde oluşturabileceği olumsuz etkileri sınırlandırmaya yönelik politikalar yürütülmüştür. Uygulanan politikalar etkisini yıl sonuna doğru göstermiş, para politikasının genişletici etkisi belirginleşmiştir.

2010 yılı, Türkiye'nin para politikasında enflasyon hedeflemesi sistemini uyguladığı dokuzuncu yıl olmuştur. 2002-2005 yılları arasında para politikası stratejisinde örtük enflasyon hedeflemesi rejimini uygulayan TCMB, 2006 yılından itibaren açık enflasyon hedeflemesi rejimini uygulamaya koymuş, 2007-2010 yılları arasında da para politikası uygulamalarını bu çerçevede yürütmüştür.

Önceki yıllarda olduğu gibi TCMB enflasyonun orta vadeli görünümüne odaklanmış ve para politikası kararlarını bu doğrultuda almıştır. 2003 temel yıllık tüketici fiyatları endeksinin 12 aylık yüzde değişimi ile hesaplanan yıl sonu enflasyon oranları, 3 yıllık bir dönem için hükümet ile birlikte nokta hedef olarak belirlenmiştir. 2010 yılı için enflasyon hedefi %6,5 olarak belirlenmiştir.

TCMB kısa vadeli faiz oranlarını para politikasının temel amacı olarak kullanmaya 2010 yılında da devam etmiştir. Ayrıca, gerekli olduğu durumlarda zorunlu karşılık oranları veya etkin likidite yönetimi gibi destekleyici araçları da kullanabilmektedir.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde iktisadi faaliyetteki toparlanmanın gelişmiş ekonomilere göre daha hızlı olması kriz sürecinde uygulamaya konulan önlemlerin geri alınmasına neden olmuştur. TCMB'de krizin finansal piyasalar üzerindeki etkisinin hafiflemesiyle birlikte 14 Nisan 2010 tarihinde, kriz sırasında alınan likidite önlemlerinin geri alınmasını ve para politikasının operasyonel çerçevesini normalleştirmeyi

içeren çıkış stratejisini açıklamıştır. Bu kapsamda, kredi piyasasında gözlenen olumlu gelişmeleri ve iktisadi faaliyetteki toparlanma eğilimini de dikkate alarak, kriz döneminde devreye sokulan geçici likidite desteklerini geri çekmiş, piyasaya ihtiyacından fazla sağlanan likiditeyi kademeli olarak azaltırken, zorunlu karşılık oranlarını arttırmıştır.

Ayrıca finansal istikrara katkı yapmak amacıyla rezerv birikimini hızlandırırken, sermaye akımlarının değişkenliğine uyum sağlayabilmek için döviz alım ihalelerinde daha esnek bir yöntem tasarlamış ve Ekim ayından itibaren de uygulamaya koymuştur.

Kriz sonrası süreçte risk algılamalarındaki dalgalı seyre rağmen para ve kredi piyasalarında oluşan faizlerin temel belirleyicisi TCMB olmuştur. Küresel ölçekte faizlerin düşük bir seyir izlemesi ve TCMB'nin politika faizlerini sabit tutacağını açıklaması sonucu, 2010 yılında piyasa faizleri tarihsel olarak en düşük düzeylere inmiştir.

Para Politikası Kurulu, iç ve dış talep ile enflasyon üzerindeki aşağı yönlü baskıların süreceği, ayrıca petrol ve diğer emtia fiyatlarındaki birikimli düşüşlerin enflasyonu olumlu etkileyeceği görüşünden hareketle, 2009 yılının ilk aylarından itibaren faiz oranlarındaki indirim sürecini hızlandırmıştır. Faiz oranlarındaki indirim süreci, 2009 yılı boyunca devam etmiş ve yıl sonunda gecelik borçlanma faiz oranlarında toplam 850 baz puan indirim yapılmıştır. Böylece 2008 yılı Aralık ayında %15,0 olan faiz oranı, 2009 yılının Aralık ayında %6,5 seviyesine düşürülmüştür.

Kurul, 2010 yılının ilk çeyreğinde iktisadi faaliyetlerde ılımlı toparlanmanın devam ettiğini, ancak toplam talebe ilişkin belirsizliklerin sürdüğünü ve küresel ekonomideki sorunlarında tam olarak giderilemediğini dikkate alarak gecelik borçlanma faiz oranlarını %6,5 düzeyinde sabit tutmuştur. İkinci çeyrekte ise, yüksek borçluluğa sahip Avrupa ülkelerinin risk primlerinde yüksek oranlı artışların gözlenmesi para politikalarının normalleşme sürecinin ötelenebileceği yönünde beklentiler oluşturmuştur. Türkiye'de de bu eğilime paralel olarak faiz arttırmalarının ötelenebileceği ve daha sınırlı bir düzeyde olabileceğine dair beklentilerin oluşmasıyla, politika faiz oranlarının bir süre daha mevcut düzeylerinde tutulacağı açıklanmıştır.

Para Politikası Kurulu 18 Mayıs 2010 tarihli kararı ile politika faizini, gecelik faiz oranından, para piyasası işlemlerinin daha yoğunlaştığı, haftalık repo ihale faizi olarak değiştirmiştir. Politika faizi niteliğini kazanan bir hafta vadeli repo ihale faiz oranı %7,0 olarak belirlenmiştir. Gecelik borçlanma faiz oranında Eylül ayına kadar değişiklik yapılmamıştır. Bu tarihten itibaren; Eylül ayında 25 baz puan, Ekim ayında 50 baz puan, Kasım ayında 400 baz puan ve Aralık ayında 25 baz puan olmak üzere toplam 500 baz puan indirim yapılmıştır. 2010 yılı başında %6,5 olan gecelik borçlanma faiz oranı, yıl sonunda %1,5 düzeyine gerilemiştir. Politika faizi Kasım ayına kadar %7,0 seviyesinde sabit tutulmuş, Aralık ayında 50 baz puan indirime gidilerek %6,5'e düşürülmüştür (Bkz, Tablo 60).

Tablo 60. 2010 Yılı için Para Politikası Kurulu Faiz Kararları

Para Politikası Kurulu Toplantı Tarihleri	Faiz Kararı	Gecelik Borçlanma Faiz Oranı	Politika Faizi ⁽¹⁾
14 Ocak 2010	Değişiklik Yapılmadı	6,50	-
16 Şubat 2010	Değişiklik Yapılmadı	6,50	-
18 Mart 2010	Değişiklik Yapılmadı	6,50	-
13 Nisan 2010	Değişiklik Yapılmadı	6,50	-
18 Mayıs 2010	Değişiklik Yapılmadı	6,50	7,00
17 Haziran 2010	Değişiklik Yapılmadı	6,50	7,00
15 Temmuz 2010	Değişiklik Yapılmadı	6,50	7,00
19 Ağustos 2010	Değişiklik Yapılmadı	6,50	7,00
16 Eylül 2010	-0,25	6,25	7,00
14 Ekim 2010	-0,50	5,75	7,00
11 Kasım 2010	-4,00	1,75	7,00
16 Aralık 2010	-0,25	1,50	6,50

Kaynak: TCMB.

(1): Merkez Bankası 18 Mayıs 2010 tarihinden itibaren 1 haftalık repo ihalesi faiz oranını, politika faizi olarak kullanmaya başlamıştır.

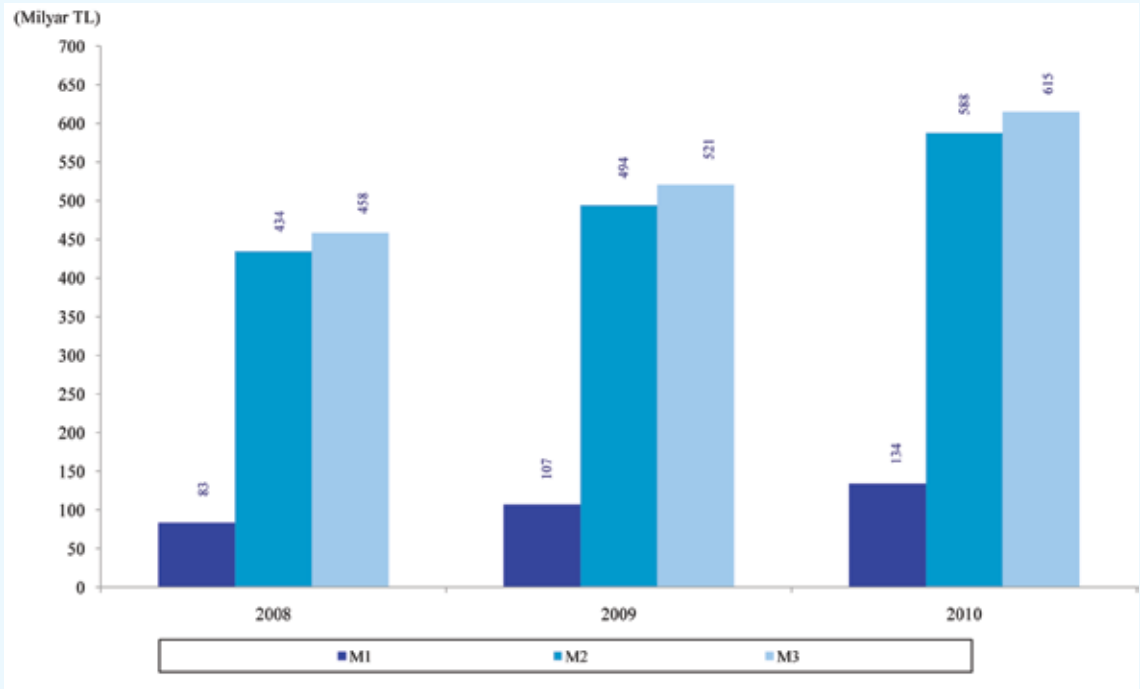
Yıl içinde gerçekleştirilen para politikası uygulamaları çerçevesinde, 2009 yılına göre M1 para arzının alt kalemi olan dolaşımdaki para %29,4'lük artışla 44.368 milyon TL'ye, vadesiz TL mevduatı %33,2'lik artışla 59.612 milyon TL'ye, vadesiz yabancı para cinsinden mevduat (YP) %6,7'lik artışla 29.905 milyon TL'ye yükselmiştir. TÜFE'nin 2010 yılında %6,4 oranında arttığı dikkate alındığında reel olarak dolaşımdaki para %21,6 oranında artarken, vadesiz TL mevduatı %25,2 oranında, vadesiz yabancı para mevduatı %0,3 oranında artış göstermiştir. Böylece dar tanımlı para arzı M1 %25,1'lik artışla 133.885 milyon TL'ye yükselirken, reel olarak %17,6 oranında büyümüştür (Bkz; Tablo 61, Grafik 40).

Tablo 61. Para Arzları ⁽¹⁾

Bileşenler	2008	2009	2010	Değişim Oranı		
				2008	2009	2010
				(000 TL)		
M1	83.380.932	107.051.398	133.884.898	7,3	28,4	25,1
Dolaşımdaki Para	30.468.001	34.289.353	44.368.280	16,9	12,5	29,4
Vadesiz Mevduat (TL)	30.403.738	44.737.540	59.611.531	3,3	47,1	33,2
Vadesiz Mevduat (YP)	22.509.194	28.024.504	29.905.087	1,5	24,5	6,7
M2	434.205.424	494.024.148	587.814.547	25,8	13,8	19,0
Vadeli Mevduat (TL)	238.494.346	266.610.255	330.176.675	33,3	11,8	23,8
Vadeli Mevduat (YP)	112.330.146	120.362.496	123.752.974	26,9	7,2	2,8
M3	458.383.776	520.674.414	615.088.260	23,9	13,6	18,1
Repo	3.442.654	3.599.806	3.946.153	-19,8	4,6	9,6
Para Piyasası Fonları	20.735.698	23.050.460	23.327.561	-0,1	11,2	1,2

Kaynak: TCMB.

(1): Veriler, yılın son Cuma günü itibarıyla.

Grafik 40. Para Arzları

M2 para arzının alt kalemi olan TL cinsinden vadeli mevduat 2010 yılında %23,8'lik artışla 330.177 milyon TL'ye, yabancı para cinsinden vadeli mevduat ise %2,8'lik artışla 123.753 milyon TL'ye yükselmiştir. M2 para arzı, vadeli TL mevduattaki yüksek oranlı artışın etkisiyle %19,0 oranında artarak 587.815 milyon TL olmuştur. M2 para arzında reel olarak da %11,8'lik artış meydana gelmiştir. M3 para arzı %18,1'lik artışla 615.088 milyon TL'ye yükselirken, reel olarak da %11,0 oranında artmıştır.

Bankalardaki Türk Lirası cinsinden toplam mevduat %24,7'lik artışla 380.517 milyon TL'ye, yabancı para cinsinden mevduat (DTH) %0,1'lik artışla 139.412 milyon TL'ye yükselmiştir. Böylece mevduat bankalarındaki toplam mevduat %17,0'lık artışla 519.928 milyon TL olmuştur. Reel olarak Türk Lirası cinsinden mevduatlarda %17,2 oranında artış olurken, döviz tevdiat hesaplarında %5,9 oranında düşüş olmuştur. Böylece toplam mevduattaki reel artış %10,0 olmuştur (Bkz; Tablo 62, Grafik 41).

Tablo 62. Mevduat Bankalarındaki Mevduat ^{(1),(2)}

Mevduat	2008	2009	2010	Toplam İçindeki Oranı			Değişim Oranı		
				2008	2009	2010	2008	2009	2010
				(000 TL)					
TL Mevduatı	268.802.517	305.200.507	380.516.588	67,8	68,7	73,2	28,1	13,5	24,7
Tasarruf Mevduatı	179.739.211	196.692.553	237.404.486	45,3	44,2	45,7	31,8	9,4	20,7
Vadeli	167.315.185	179.902.350	214.228.444	42,2	40,5	41,2	33,3	7,5	19,1
Vadesiz	12.424.026	16.790.203	23.176.042	3,1	3,8	4,5	13,7	35,1	38,0
Ticari Mevduat	51.205.165	66.245.214	92.031.769	12,9	14,9	17,7	27,4	29,4	38,9
Vadeli	39.693.690	49.483.951	69.598.846	10,0	11,1	13,4	46,8	24,7	40,6
Vadesiz	11.511.475	16.761.263	22.432.923	2,9	3,8	4,3	-12,5	45,6	33,8
Resmi Mevduat	17.511.807	21.178.199	25.860.002	4,4	4,8	5,0	44,5	20,9	22,1
Vadeli	9.457.020	11.418.013	14.268.602	2,4	2,6	2,7	33,6	20,7	25,0
Vadesiz	8.054.787	9.760.186	11.591.400	2,0	2,2	2,2	59,7	21,2	18,8
Diğer Mevduat	20.346.334	21.084.541	25.220.331	5,1	4,7	4,9	-3,7	3,6	19,6
Vadeli	17.177.353	18.074.346	21.868.963	4,3	4,1	4,2	-7,4	5,2	21,0
Vadesiz	3.168.981	3.010.195	3.351.368	0,8	0,7	0,6	22,9	-5,0	11,3
Yabancı Para (DTH) Mevduatı	127.822.562	139.333.516	139.411.786	32,2	31,3	26,8	22,7	9,0	0,1
Vadeli	106.373.067	112.950.341	113.366.869	26,8	25,4	21,8	28,2	6,2	0,4
Vadesiz	21.449.495	26.383.175	26.044.917	5,4	5,9	5,0	1,2	23,0	-1,3
Toplam Mevduat	396.625.079	444.534.023	519.928.374	100,0	100,0	100,0	26,3	12,1	17,0

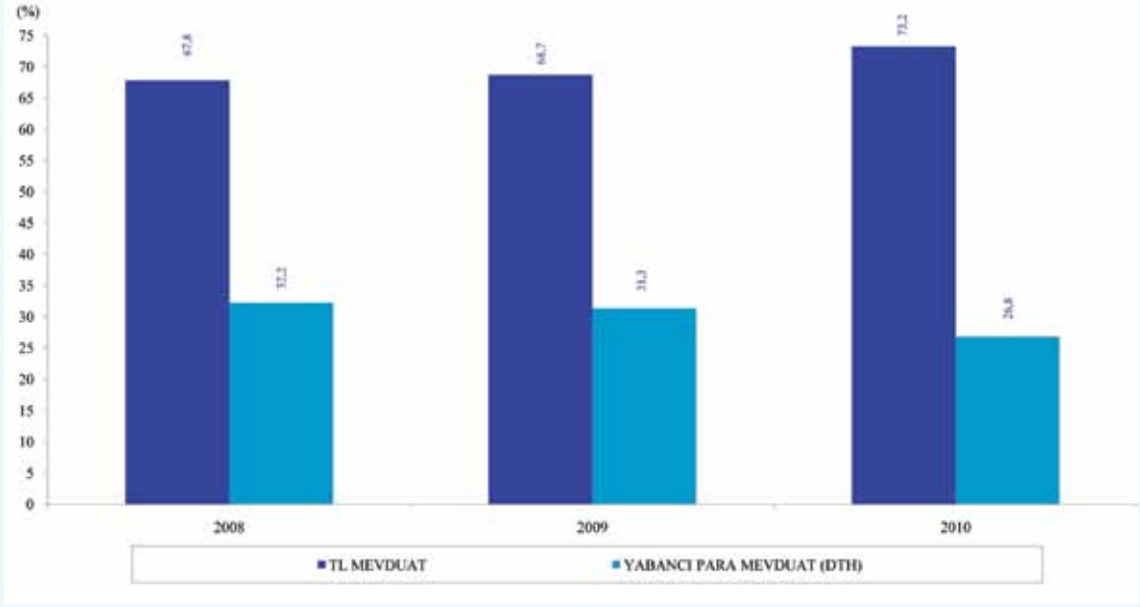
Kaynak: TCMB.

(1): Yurt İçi Yerleşiklerdeki Toplam TL ve Yabancı Para Mevduatıdır.

(2): Veriler yılın son Cuma günü itibariyledir.

Toplam mevduat içinde en yüksek paya sahip olan tasarruf mevduatı %20,7'lik artışla 237.405 milyon TL, ticari mevduat %38,9'luk artışla 92.032 milyon TL, resmi mevduat %22,1'lik artışla 25.860 milyon TL, bunların dışında kalan mevduatlar da %19,6'lık artışla 25.220 milyon TL olmuştur.

2010 yılında geçen yıla göre mevduat bankalarındaki mevduat içinde TL cinsinden mevduatın payı %68,7'den %73,2'ye yükselirken, döviz tevdiat hesaplarının payı, %31,3'ten %26,8'e gerilemiştir.

Grafik 41. Mevduat Bankalarındaki TL Mevduat ve Yabancı Para Mevduat Oranı

Kredi hacminde 2009 yılının son çeyreğinde başlayan yukarı yönlü eğilim, 2010 yılında da devam etmiştir. Parasal ve finansal koşulların iktisadi faaliyeti destekleyici yönde devam etmesi, faiz oranlarının düşük seyriyi koruması ve vadelerdeki uzama kredi genişlemesini desteklemiştir. 2010 yılında mevduat bankaları kredileri %43,7'lik artışla 420.643 milyon TL'ye yükselirken, reel olarak %35,1 oranında artış göstermiştir. Ticari ve bireysel krediler %44,0'lık artışla 392.519 milyon TL'ye, ihtisas kredileri %40,4'lük artışla 28.124 milyon TL'ye yükselmiştir. İhtisas kredileri içinde yer alan tarımsal krediler %76,7'lik artışla 16.681 milyon TL, küçük esnaf ve sanatkâr kredileri %9,5'lik artışla 8.768 milyon TL, bunların dışında kalan ihtisas kredileri de %8,6'lık artışla 1.521 milyon TL olurken, konut kredileri %2,6'lık düşüşle 1.154 milyon TL olmuştur (Bkz, Tablo 63).

Tablo 63. Banka Kredileri ^{(1);(2)}

Banka Kredileri	Banka Kredi Değerleri (000 TL)			Değişim Oranı		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Mevduat Bankaları Kredileri	267.667.082	292.644.243	420.642.948	24,6	9,3	43,7
Ticari ve Bireysel Krediler	250.458.694	272.613.618	392.519.342	24,8	8,8	44,0
İhtisas Kredileri	17.208.388	20.030.625	28.123.606	21,3	16,4	40,4
Tarımsal Krediler	7.684.922	9.440.971	16.680.463	24,5	22,9	76,7
Küçük Esnaf ve Sanatkar Kredileri	6.908.771	8.005.188	8.768.269	17,9	15,9	9,5
Konut Kredileri	1.196.682	1.184.299	1.153.709	-1,6	-1,0	-2,6
Diğer	1.418.013	1.400.167	1.521.165	50,4	-1,3	8,6
Kalkınma ve Yatırım Bankaları Kredileri	10.728.441	12.834.069	15.122.170	34,1	19,6	17,8
Türkiye İhracat Kredi Bankası	1.437.938	1.950.478	2.082.147	21,4	35,6	6,8
Diğer	9.290.503	10.883.591	13.040.023	36,3	17,1	19,8
Yurt İçi Net Kredi Hacmi	278.395.523	305.478.312	435.765.118	24,9	9,7	42,7

Kaynak: TCMB.

(1): Yurt İçi kredileri içermektedir.

(2): Veriler, yılın son Cuma günü itibariyledir.

2010 yılında kalkınma ve yatırım bankaları kredileri, %17,8'lik artışla 15.122 milyon TL'ye yükselmiştir. Bunun içinde yer alan Türkiye İhracat Kredi Bankası kredileri %6,8'lik artışla 2.082 milyon TL, diğer kalkınma ve yatırım bankaları kredileri %19,8'lik artışla 13.040 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

Bu gelişmelere bağlı olarak 2010 yılında yurt içi net kredi hacmi %42,7'lik artışla 435.765 milyon TL'ye yükselirken, reel olarak da %34,1 oranında artış göstermiştir.

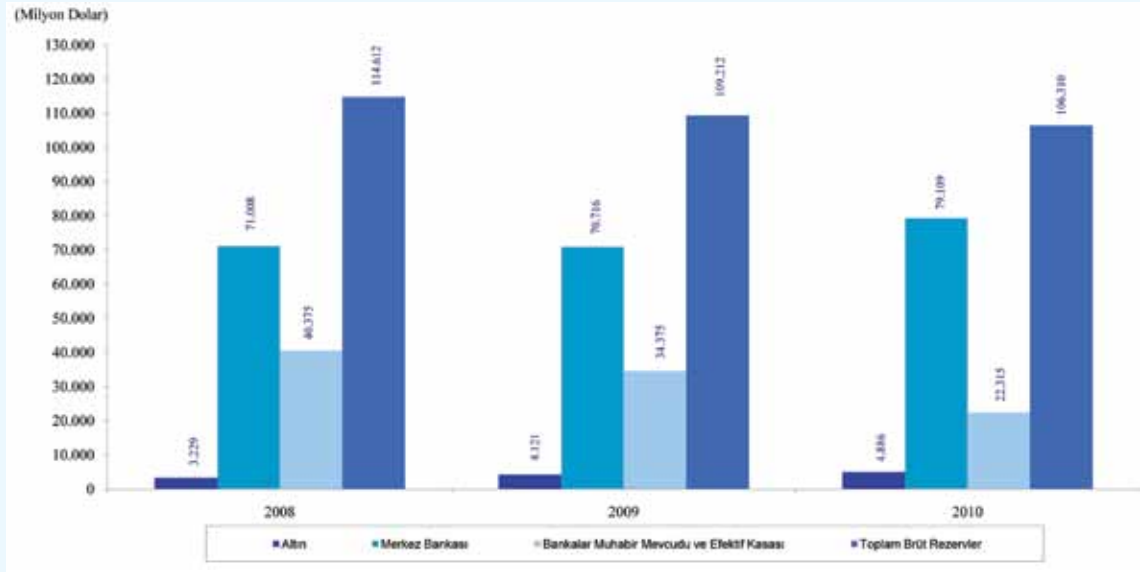
2010 yılında TCMB brüt döviz rezervleri %11,9 oranında artarak 79.109 milyon dolara, altın rezervi %18,6 oranında artarak 4.886 milyon dolara yükselmiş, bankalar muhabir mevcudu ve efektif kasası %35,1 oranında azalarak 22.315 milyon dolara gerilemiştir. Bu değişikliklere bağlı olarak brüt uluslararası rezervler %2,7 oranında azalarak 106.310 milyon dolar olmuştur (Bkz; Tablo 64, Grafik 42).

Tablo 64. Uluslararası Rezervler

Yıllar	Brüt Döviz Rezervleri				Brüt Uluslararası Rezervler	Muhabir Açıkları	Net Uluslararası Rezervler
	Altın	Merkez Bankası	Bankalar Muhabir Mevcudu ve Efektif Kasası	Toplam			
2008	3.229	71.008	40.375	111.383	114.612	1	114.611
2009	4.121	70.716	34.375	105.091	109.212	1	109.211
2010	4.886	79.109	22.315	101.424	106.310	1	106.309

Kaynak: TCMB.

2008 yılında 4,2 ay, 2009 yılında 6,0 ay olan TCMB döviz rezervlerinin ithalatı karşılama oranı, 2010 yılında 5,1 ay düzeyinde gerçekleşmiştir. İktisadi faaliyetlerdeki canlanmayla birlikte ithalattaki artış, geçen yıla göre döviz mevcudunun aylık ortalama ithalatı karşılama oranının gerilemesine neden olmuştur (Bkz, Tablo 65).

Grafik 42. Uluslararası Rezervler

Tablo 65. Merkez Bankası Rezervleri ve İthalatı Karşılama Oranı

Yıllar	TCMB Döviz Mevcudu	İthalat	Ortalama Aylık İthalat	(Milyon \$)	
				Döviz Mevcudunun Aylık Ortalama İthalatı Karşılama Oranı	
2008	71.008	201.964	16.830		4,2
2009	70.716	140.928	11.744		6,0
2010	79.109	185.497	15.458		5,1

Kaynak: TCMB, TÜİK.

2010 yılında Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka sayısı değişmemiştir. Mevduat bankacılığı ağırlıklı olan bankacılık sektöründe, 32'si mevduat, 13'ü de kalkınma ve yatırım bankası olmak üzere toplam 45 banka faaliyet göstermiştir. Mevduat bankalarının %6,7'si olan 3'ü kamu, %24,4'ü olan 11'i özel, %37,8'i olan 17'si yabancı ve %2,2'si olan 1'i de Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kapsamında bulunan bankalardan oluşmaktadır. Kalkınma ve yatırım bankalarının %6,7'si olan 3'ü kamu, %13,3'ü olan 6'sı özel ve %8,9'u olan 4'ü yabancı sermayeli bankalardan oluşmuştur. Toplam bankaların %71,1'ni mevduat bankaları, %28,9'unu da kalkınma ve yatırım bankaları oluşturmuştur (Bkz, Tablo 66).

Tablo 66. Türk Bankacılık Sisteminde Banka, Şube ve Personel Bilgileri ⁽¹⁾

Bankalar	Banka Sayısı			Şube Sayısı			Personel Sayısı		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Mevduat Bankaları	32	32	32	8.741	8.983	9.423	166.325	167.063	173.134
Kamu Sermayeli Bankalar	3	3	3	2.416	2.530	2.744	43.333	44.856	47.235
Özel Sermayeli Bankalar	11	11	11	4.290	4.390	4.582	82.158	82.270	83.633
TMSF'ye Devredilen Bankalar	1	1	1	1	1	1	267	261	252
Yabancı Sermayeli Bankalar	17	17	17	2.034	2.062	2.096	40.567	39.676	42.014
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13	13	13	49	44	42	5.273	5.339	5.370
Kamu Sermayeli Bankalar	3	3	3	23	22	22	4.146	4.165	4.043
Özel Sermayeli Bankalar	6	6	6	12	15	15	794	842	969
Yabancı Sermayeli Bankalar	4	4	4	14	7	5	333	332	358
Toplam	45	45	45	8.790	9.027	9.465	171.598	172.402	178.504

Kaynak: TBB.

(1): Eski yıl bilgileri, ilgili Kurum'un yapmış olduğu revize nedeniyle önceki yayın rakamlarından farklı olabilir.

Tablo 66. Türk Bankacılık Sisteminde Banka, Şube ve Personel Bilgileri (Devamı)

Bankalar	Toplam İçindeki Oranları								
	Banka Sayısı			Şube Sayısı			Personel Sayısı		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Mevduat Bankaları	71,1	71,1	71,1	99,4	99,5	99,6	96,9	96,9	97,0
Kamu Sermayeli Bankalar	6,7	6,7	6,7	27,5	28,0	29,0	25,3	26,0	26,5
Özel Sermayeli Bankalar	24,4	24,4	24,4	48,8	48,6	48,4	47,9	47,7	46,9
TMSF'ye Devredilen Bankalar	2,2	2,2	2,2	0,0	0,0	0,0	0,2	0,2	0,1
Yabancı Sermayeli Bankalar	37,8	37,8	37,8	23,1	22,8	22,1	23,6	23,0	23,5
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	28,9	28,9	28,9	0,6	0,5	0,4	3,1	3,1	3,0
Kamu Sermayeli Bankalar	6,7	6,7	6,7	0,3	0,2	0,2	2,4	2,4	2,3
Özel Sermayeli Bankalar	13,3	13,3	13,3	0,1	0,2	0,2	0,5	0,5	0,5
Yabancı Sermayeli Bankalar	8,9	8,9	8,9	0,2	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tablo 66. Türk Bankacılık Sisteminde Banka, Şube ve Personel Bilgileri (Devamı)

Bankalar	Değişim Oranları								
	Banka Sayısı			Şube Sayısı			Personel Sayısı		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Mevduat Bankaları	-3,0	0,0	0,0	15,5	2,8	4,9	8,6	0,4	3,6
Kamu Sermayeli Bankalar	0,0	0,0	0,0	9,7	4,7	8,5	5,5	3,5	5,3
Özel Sermayeli Bankalar	0,0	0,0	0,0	18,3	2,3	4,4	9,4	0,1	1,7
TMSF'ye Devredilen Bankalar	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-17,8	-2,2	-3,4
Yabancı Sermayeli Bankalar	-5,6	0,0	0,0	16,8	1,4	1,6	10,5	-2,2	5,9
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	0,0	0,0	0,0	2,1	-10,2	-4,5	-0,9	1,3	0,6
Kamu Sermayeli Bankalar	0,0	0,0	0,0	0,0	-4,3	0,0	-3,0	0,5	-2,9
Özel Sermayeli Bankalar	0,0	0,0	0,0	0,0	25,0	0,0	15,6	6,0	15,1
Yabancı Sermayeli Bankalar	0,0	0,0	0,0	7,7	-50,0	-28,6	-8,0	-0,3	7,8
Toplam	-2,2	0,0	0,0	15,4	2,7	4,9	8,2	0,5	3,5

Küresel kriz sürecinde bankacılık sektörü KOBİ kredileri başta olmak üzere reel sektöre kredi sağlamada isteksiz davranmıştır. Bu dönemde bankaların kamu menkul kıymet yatırımları artarken sorunlu kredi oranları yükselmiş ve yurt dışından sağlanan kaynaklar azalmıştır. 2010 yılında krizin etkilerinin göreceli de olsa azalması ve iktisadi faaliyetlerdeki toparlanmanın beklenenden hızlı olması sonucunda kredi hacminde de belirgin bir artış olmuştur.

Bankacılık sektöründeki toplam şube sayısı 2010 yılında %4,9 oranında artarak 9.423'e yükselmiştir. Kamu sermayeli mevduat bankalarının şube sayısı %8,5 oranında artarak 2.744, özel sermayeli mevduat bankalarının şube sayısı da %4,4 oranında artarak 4.582, yabancı sermayeli mevduat bankalarının şube sayısı %1,6 oranında artarak 2.096'ya ulaşmıştır. Fon kapsamındaki bankaların şube sayısı değişmemiştir. Kamu sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları ile özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının şube sayısında değişiklik olmazken, yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının şube sayılarında %28,6 oranında düşüş olmuştur.

Bankaların şube sayısındaki artışlara paralel olarak personel sayıları da artış göstermiştir. 2009 yılında 172.402 olan bankacılık sisteminde çalışan sayısı, 2010 yılında %3,5 oranında artarak 178.504'e yükselmiştir. Çalışan sayısı; kamu sermayeli mevduat bankalarında %5,3 oranında, özel sermayeli mevduat bankalarında %1,7 oranında, yabancı sermayeli mevduat bankalarında %5,9 oranında artarken, Fon kapsamındaki bankada %3,4 oranında azalmıştır. Kamu sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının çalışan sayısı %2,9 oranında azalırken, özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının çalışan sayısı %15,1 oranında, yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının çalışan sayısı da %7,8 oranında artmıştır.

Sermaye Piyasası

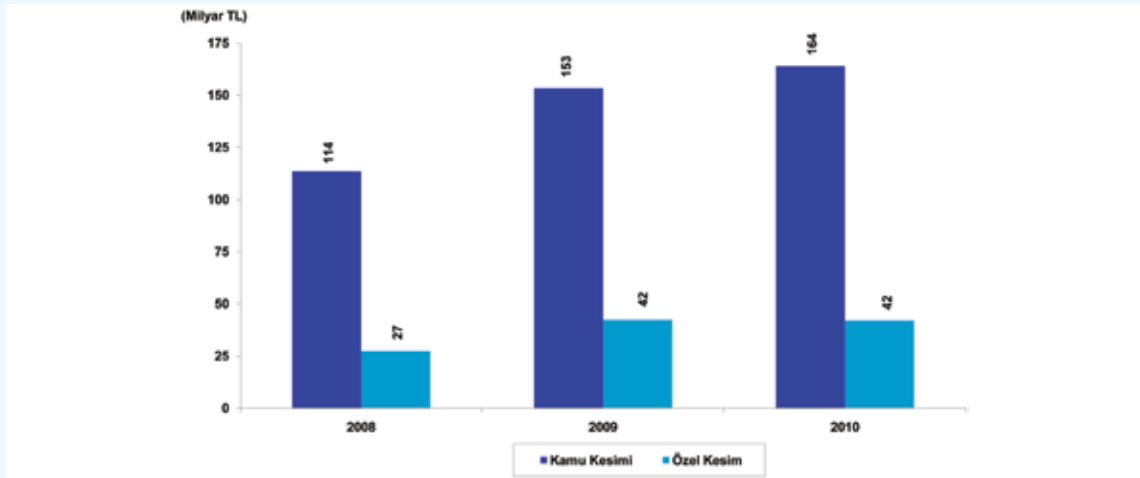
2010 yılında ihraç edilen toplam menkul kıymet tutarı 2009 yılına göre %5,0 oranında artarak 195.691 milyon TL'den 205.470 milyon TL'ye yükselmiştir. İhraç edilen menkul kıymetlerin 164.419 milyon TL'lik kısmı (%80,0 oranında) kamu kesimi, 41.051 milyon TL'lik kısmı (%20,0 oranında) özel kesim menkul kıymet ihraçlarından oluşmuştur (Bkz; Tablo 67, Grafik 43).

Tablo 67. Menkul Kıymet İhraç İzinleri

Bileşenler	(Milyon TL)								
	Değer			Toplam İçindeki Oranı			Değişim Oranı		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Kamu Kesimi	113.547	153.343	164.419	80,6	78,4	80,0	-4,0	35,0	7,2
Devlet Tahvili	94.941	134.010	146.877	67,4	68,5	71,5	-7,0	41,2	9,6
Hazine Bonoları	18.606	19.332	17.542	13,2	9,9	8,5	17,0	3,9	-9,3
Özelleştirme Tahvili	0	0	0	0,0	0,0	0,0	-	-	-
Özel Kesim	27.350	42.349	41.051	19,4	21,6	20,0	159,4	54,8	-3,1
Hisse Senedi	11.696	4.453	11.410	8,3	2,3	5,6	48,7	-61,9	156,2
Tahvil	200	140	2.533	0,1	0,1	1,2	33,1	-29,8	1704,1
Finansman Bonusu	50	50	105	0,0	0,0	0,1	-78,3	0,0	110,0
Banka Bonusu ve Banka Garantili Bono	0	100	1.100	0,0	0,1	0,5	-	-	1000,0
MKYF Katılma Belgesi	2.370	23.205	10.753	1,7	11,9	5,2	28,2	879,1	-53,7
Emeklilik YF Katılma Belgesi	12.639	14.400	15.150	9,0	7,4	7,4	2708,8	13,9	5,2
Yabancı Yatırım Fonu Katılma Belgeleri	394	0	0	0,3	0,0	0,0	-	-	-
Toplam	140.897	195.691	205.470	100,0	100,0	100,0	9,4	38,9	5,0

Kaynak: SPK.

2009 yılında %41,2 oranı ile oldukça yüksek bir düzeyde artan kamu kesimi devlet tahvili ihraçları 2010 yılında yavaşlayarak %9,6 oranında artmıştır. Hazine bonusu ihraçlarında ise %9,3 oranında düşüş olmuştur. 2008 ve 2009 yıllarında da olduğu gibi 2010 yılında da özelleştirme tahvili ihraç edilmemiştir. Bu gelişmelere bağlı olarak kamu kesimi menkul kıymet ihraçları toplamı, %7,2'lik artışla 164.419 milyon TL'ye yükselmiştir. Bunun 146.877 milyon TL'lik kısmı (%89,3 oranında) devlet tahvili, 17.542 milyon TL'lik kısmı (%10,7 oranında) hazine bonusu ihraçlarından oluşmuştur.

Grafik 43. Menkul Kıymet İhraç İzinleri

Özel kesim menkul kıymet ihraçlarında 2008 yılında gerçekleşen yüksek oranlı artış, 2009 yılında hız kesmiş ve %54,8 oranına gerileyerek 42.349 milyon TL olmuştur. Bu gelişmede menkul kıymet yatırım fonu katılma belgesi ve emeklilik yatırım fonu katılma belgeleri ihraçlarındaki artışlar etkili olmuştur. 2010 yılında ise artışlar yerini düşüşe bırakmış ve özel kesim menkul kıymet ihraçları 2009 yılına göre %3,1 oranında düşüş göstermiştir. Bu düşüş büyük ölçüde menkul kıymet yatırım fonu katılma belgesi ihraçının

daki azalmadan kaynaklanmıştır. 2010 yılında özel kesim menkul kıymet ihraçlarının 11.410 milyon TL'lik kısmını (%27,8 oranında) hisse senedi, 2.533 milyon TL'lik kısmını (%6,2 oranında) tahvil, 105 milyon TL'lik kısmını (%0,3 oranında) finansman bonusu, 1.100 milyon TL'lik kısmını (%2,7 oranında) banka bonusu ve banka garantili bono, 10.753 milyon TL'lik kısmını (%26,2 oranında) menkul kıymet yatırım fonu katılma belgesi, 15.150 milyon TL'lik kısmını (%36,9 oranında) emeklilik yatırım fonu katılma belgesi oluşturmuştur.

2010 yılında aylar itibariyle özel kesim menkul kıymet ihracı en çok 13.000 milyon TL ile Ekim ayında yapılırken, bunu 6.421 milyon TL ile Kasım ayında, 3.894 milyon TL ile de Aralık ayında yapılan ihraçlar izlemiştir. Hisse senedi ihraçlarının en yoğun olduğu aylar; Aralık, Kasım, Mayıs ve Ekim, menkul kıymet yatırım fonu katılma belgeleri ihraçlarının en yoğun olduğu aylar; Ağustos, Eylül, Kasım ve Ekim, emeklilik yatırım fonu katılma belgesi ihraçlarının en yoğun olduğu ay ise Ekim ayı olmuştur (Bkz, Tablo 68).

Tablo 68. Özel Kesim Menkul Kıymet İhraç İzinleri

											(000 TL)	
Yıllar	Aylar	Hisse Senedi	Tahvil	Finansman Bonusu	Banka Bonusu ve Banka Garantili Bono	MKYF Katılma Belgeleri	Emeklilik Yatırım Fonu Katılma Belgeleri	Yabancı YF Katılma Belgeleri	Genel Toplam	Bir Önceki Aya göre Değişim Oranı	Bir Önceki Yılın Aynı Ayına göre Değişim Oranı	
2008	I	778.898	-	-	-	851.988	-	-	1.630.886	61,4	9062,3	
	II	1.000	-	-	-	289.852	7.935.376	-	8.226.228	404,4	627,5	
	III	247.374	50.000	-	-	167.880	-	-	465.254	-94,3	154,4	
	IV	62.000	-	-	-	54.287	3.300.000	-	3.416.287	634,3	23,2	
	V	7.494.063	-	-	-	120	-	-	7.494.183	119,4	2644,2	
	VI	645.000	-	-	-	5.035	-	-	650.035	-91,3	-42,8	
	VII	1.467.392	-	-	-	1.000.000	-	-	2.467.392	279,6	699,4	
	VIII	570.639	-	-	-	-	4.000	-	574.639	-76,7	13,3	
	IX	137.678	150.000	-	-	150	150.000	-	437.828	-23,8	6,6	
	X	26.106	-	-	-	100	1.250.000	-	1.276.206	191,5	-1,8	
	XI	8.750	-	50.000	-	650	-	393.957	453.357	-64,5	-69,6	
	XII	257.289	-	-	-	100	-	-	257.389	-43,2	-74,5	
	Toplam	11.696.189	200.000	50.000	-	2.370.162	12.639.376	393.957	27.349.684	-	-	
2009	I	135.885	-	-	-	330.000	-	-	465.885	81,0	-71,4	
	II	61.179	-	-	-	600.000	-	-	661.179	41,9	-92,0	
	III	303.983	-	-	-	100	-	-	304.083	-54,0	-34,6	
	IV	569.389	-	-	-	40.000	50.000	-	659.389	116,8	-80,7	
	V	170.617	70.000	50.000	-	8.720.000	-	-	9.010.617	1.266,5	20,2	
	VI	0	-	-	-	1.500.000	100.000	-	1.600.000	-82,2	146,1	
	VII	439.393	-	-	-	4.000.000	-	-	4.439.393	177,5	79,9	
	VIII	43.602	-	-	-	2.700.000	-	-	2.743.602	-38,2	377,4	
	IX	688.479	50.400	-	35.000	890.000	-	-	1.663.879	-39,4	280,0	
	X	93.223	20.000	-	-	450.000	-	-	563.223	-66,2	-55,9	
	XI	441.929	-	-	-	3.930.000	14.150.000	-	18.521.929	3.188,6	3985,5	
	XII	1.505.408	-	-	65.000	45.000	100.000	-	1.715.408	-90,7	566,5	
	Toplam	4.453.087	140.400	50.000	100.000	23.205.100	14.400.000	-	42.348.587	-	-	
2010	I	1.102.300	30.000	80.000	0	130.000	200.000	-	1.542.300	-10,1	231,0	
	II	98.863	100.000	0	100.000	100.000	0	-	398.863	-74,1	-39,7	
	III	503.824	0	0	0	280.000	0	-	783.824	96,5	157,8	
	IV	1.249.776	80.000	0	400.000	200.000	0	-	1.929.776	146,2	192,7	
	V	1.429.380	100.000	25.000	0	35.000	0	-	1.589.380	-17,6	-82,4	
	VI	498.624	0	0	0	963.000	100.000	-	1.561.624	-1,7	-2,4	
	VII	211.294	1.870.800	0	0	50.000	1.700.000	-	3.832.094	145,4	-13,7	
	VIII	157.159	20.000	0	0	3.020.000	0	-	3.197.159	-16,6	16,5	
	IX	99.678	0	0	300.000	2.500.000	0	-	2.899.678	-9,3	74,3	
	X	1.350.310	0	0	100.000	1.150.000	10.400.000	-	13.000.310	348,3	2208,2	
	XI	1.839.709	281.540	0	100.000	2.200.000	2.000.000	-	6.421.249	-50,6	-65,3	
	XII	2.868.697	50.500	0	100.000	125.000	750.000	-	3.894.197	-39,4	127,0	
	Toplam	11.409.613	2.532.840	105.000	1.100.000	10.753.000	15.150.000	-	41.050.453	-	-	

Kaynak: SPK.

2008 yılında %18,8 oranında azalan menkul kıymetler ikinci el piyasa işlem hacmi, 2009 yılından itibaren artış eğilimi göstermiş ve 2009 yılında %29,8 oranında, 2010 yılında da %21,1 oranında artarak 1.264.956 milyon TL düzeyine yükselmiştir. Bu artış büyük ölçüde özel kesim hisse senedi işlem hacimlerindeki artıştan kaynaklanmıştır (Bkz, Tablo 69).

Tablo 69. İkinci El Piyasalarda İşlem Hacmi

Kamu/Özel Kesim	(000 TL)								
	Değer			Toplam İçindeki Oranı			Değişim Oranı		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Kamu Kesimi	472.209.095	562.784.715	629.293.129	58,7	53,9	49,7	-21,8	19,2	11,8
Devlet Tahvili	447.099.185	536.355.398	594.083.796	55,6	51,4	47,0	-20,3	20,0	10,8
Hazine Bonosu	25.109.910	26.429.317	35.209.333	3,1	2,5	2,8	-41,3	5,3	33,2
Özel Kesim	332.614.149	481.632.979	635.663.045	41,3	46,1	50,3	-14,2	44,8	32,0
Hisse Senedi	332.614.149	481.632.979	635.663.045	41,3	46,1	50,3	-14,2	44,8	32,0
Toplam	804.823.244	1.044.417.694	1.264.956.174	100,0	100,0	100,0	-18,8	29,8	21,1

Kaynak: SPK.

(1): Eski yıl bilgileri, ilgili Kurum'un yapmış olduğu revize nedeniyle önceki yayın rakamlarından farklı olabilir.

Kamu kesimi menkul kıymetlerinin ikinci el satışı %11,8'lik artışla 629.293 milyon TL, özel sektör menkul kıymetlerinin ikinci el satışı da %32,0'lık artışla 635.663 milyon TL olmuştur.

2010 yılında toplam ikinci el piyasa işlemleri içinde 2009 yılına göre kamu kesimi menkul kıymetlerinin payı %53,9'dan %49,7'ye düşerken, özel kesim menkul kıymetlerinin payı ise %46,1'den %50,3'e yükselmiştir.

2008 yılının son çeyreğinde derinleşerek tüm dünya piyasalarını etkileyen krizin etkileri 2009 yılının ilk çeyreğinde de devam etmiş, açıklanan verilerin iktisadi faaliyetlerdeki yavaşlamanın derinleştiğine işaret etmesi, ayrıca uluslararası kredi piyasaları ve küresel ekonomideki sorunların beklenenden daha uzun süre etkili olacağına ilişkin görüşler, İMKB endeksi'nde de düşüşlere neden olmuştur. Yılın ikinci çeyreğinden itibaren özellikle gelişmiş ülkelerde uygulamaya konulan maliye ve para politikalarının etkisini göstermeye başlamasıyla birlikte, beklentilerde kısmi bir iyileşme oluşmuş, bu olumlu hava İMKB endeksine de yansımış ve endeks 2009 yılı Nisan ayında 31.651,8 seviyesine çıkmıştır. İMKB endeksindeki artış eğilimi, küçük dalgalanmalarla yıl sonuna kadar devam etmiştir.

İMKB endeksinde 2009 yılının ikinci çeyreğinden itibaren başlayan artış eğilimi, 2010 yılında da hızlanarak devam etmiştir. Küresel ekonomideki toparlanmanın yavaş ve kademeli olması beklense de, krizin geride kaldığına ilişkin algılamaların güçlenmesi, küresel finans piyasalarındaki olumlu havayı destekleyerek risk iştahının artmasını sağlamıştır. Uluslararası piyasalarda oluşan iyimser hava, TCMB faiz oranlarının düşük seviyesini koruması, İMKB endeksindeki yükselişi desteklemiştir. Böylece İMKB endeksi 2010 yılını 2009 yılı sonuna göre %24,9'luk artışla 66.004,5 puan seviyesinde kapatmıştır (Bkz, Tablo 70).

Tablo 70. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası

Yıl	Ay	İşlem Hacmi ⁽¹⁾ (000 TL)	İMKB Endeksi (1986 Ocak=100)	Tüketici Fiyatları Endeksi (2003=100)		İşlem Hacmi Değişim Oranları	
			Endeks Değeri	Endeks Değeri	Değişim Oranı	Nominal	Reel
2009	I	34.737.773	42.697,6	146,9	0,8	61,2	60,0
	II	32.453.914	44.776,9	148,8	1,3	-6,6	-7,8
	III	29.460.533	39.015,4	150,3	1,0	-9,2	-10,1
	IV	30.243.074	43.468,1	152,8	1,7	2,7	1,0
	V	26.469.101	39.969,6	155,1	1,5	-12,5	-13,8
	VI	22.818.685	35.089,5	154,5	-0,4	-13,8	-13,5
	VII	31.350.432	42.200,8	155,4	0,6	37,4	36,6
	VIII	23.668.066	39.844,5	155,0	-0,2	-24,5	-24,3
	IX	28.543.514	36.051,3	155,7	0,5	20,6	20,1
	X	29.782.448	27.832,9	159,8	2,6	4,3	1,7
	XI	25.723.900	25.715,0	161,1	0,8	-13,6	-14,3
	XII	17.363.353	26.864,1	160,4	-0,4	-32,5	-32,2
2009	I	24.881.261	25.934,4	160,9	0,8	43,3	60,0
	II	19.758.150	24.026,6	160,4	-0,3	-20,6	-20,3
	III	25.276.431	25.764,8	162,1	1,1	27,9	26,5
	IV	38.907.193	31.651,8	162,2	0,0	53,9	53,9
	V	48.442.296	35.003,0	163,2	0,6	24,5	23,7
	VI	47.099.261	36.949,2	163,4	0,1	-2,8	-2,9
	VII	44.538.971	42.641,3	163,8	0,3	-5,4	-5,7
	VIII	51.831.675	46.551,2	163,3	-0,3	16,4	16,7
	IX	39.921.783	47.910,3	163,9	0,4	-23,0	-23,3
	X	50.753.078	47.184,7	167,9	2,4	27,1	24,1
	XI	41.539.930	45.350,2	170,0	1,3	-18,2	-19,2
	XII	49.584.258	52.825,0	170,9	0,5	19,4	18,7
2010	I	60.478.001	54.650,6	174,1	1,8	22,0	19,8
	II	57.936.927	49.705,5	176,6	1,4	-4,2	-5,6
	III	57.174.511	56.538,4	177,6	0,6	-1,3	-1,9
	IV	57.764.710	58.959,1	178,7	0,6	1,0	0,4
	V	53.885.419	54.384,9	178,0	-0,4	-6,7	-6,4
	VI	41.140.854	54.839,5	177,0	-0,6	-23,7	-23,2
	VII	40.782.685	59.866,8	176,2	-0,5	-0,9	-0,4
	VIII	35.336.611	59.972,6	176,9	0,4	-13,4	-13,7
	IX	48.288.745	65.774,4	179,1	1,2	36,7	35,0
	X	59.017.025	60.404,3	182,4	1,8	22,2	20,0
	XI	51.425.090	65.350,9	182,4	0,0	-12,9	-12,9
	XII	73.090.897	66.004,5	181,9	-0,3	42,1	42,6

Kaynak: İMKB, SPK, TÜİK.
(1): Ulusal Pazardaki işlem hacmidir.

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası işlem hacmi, 2010 yılı Aralık ayında 2009 yılı Aralık ayına göre %47,4 oranında artarak 49.584 milyon TL'den 73.091 milyon TL'ye yükselmiştir. En yüksek işlem hacmi 73.091 milyon TL ile Aralık ayında, en düşük işlem hacmi ise 35.337 milyon TL ile Ağustos ayında gerçekleşmiştir.

2010 yılı aylar itibari ile İMKB toplam işlem hacmindeki reel değişimin en yüksek oranda gerçekleştiği ay %35,0 oranı ile Eylül ayı olmuş, bunu sırası ile %20,0 oranı ile Ekim ayı ve %19,8 oranı ile de Ocak ayı takip etmiştir.

2.4.3 Kamu Maliyesi

Gelişmiş ülkelerin finansal piyasalarında başlayarak tüm dünyaya yayılan küresel ekonomik kriz iktisadi faaliyetlerde daralmaya neden olarak, gelişmiş ülkelerde daha belirgin olmak üzere kamu mali açığının ve borç stokunun artmasına neden olmuştur. Türkiye’de ise diğer gelişmekte olan birçok ülkede olduğu gibi, iktisadi faaliyetteki toparlanmanın daha hızlı gerçekleşmesi ve kriz sürecinde uygulanan mali teşvik programlarının görece olarak daha dar kapsamlı olması nedenleriyle kamu maliyesi göstergeleri daha olumlu bir görünüm sergilemiştir.

2010 yılında da kamu maliye politikası, Orta Vadeli Program (OVP) çerçevesinde öngörülen kurumsal ve yapısal iyileştirmeler hayata geçirilerek yürütülmüş, maliye politikasının genişletici etkisinin azaltılması amaçlanmıştır. 2011 yılından itibaren de kademeli olarak mali sıkılaşmaya gidilmesi öngörülmüştür.

Genel devlet gelirlerindeki artış 2010 yılında hızlanarak devam etmiştir. 2009 yılında %5,4 oranında artan genel devlet gelirleri 2010 yılında %17,9’luk artışla 388.969 milyon TL’ye yükselmiştir (Bkz, Tablo 71).

Tablo 71. Genel Devlet Gelirleri

Gelirler	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)											
	2008	2009	2010 ⁽¹⁾	Değişim Oranı			Toplam Gelir İçindeki Oranı			GSYH’ye Oranı		
				2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Vergiler	172.645	176.646	216.726	10,1	2,3	22,7	55,2	53,5	55,7	18,2	18,5	19,6
Vastatasız	55.706	57.394	62.522	18,2	3,0	8,9	17,8	17,4	16,1	5,9	6,0	5,7
Vastatalı	111.542	113.198	146.430	6,3	1,5	29,4	35,6	34,3	37,6	11,7	11,9	13,3
Servet	5.398	6.053	7.774	14,1	12,1	28,4	1,7	1,8	2,0	0,6	0,6	0,7
Vergi Dışı Normal Gelirler	17.352	18.578	19.985	-2,0	7,1	7,6	5,5	5,6	5,1	1,8	2,0	1,8
Faktör Gelirleri	53.379	59.612	60.145	9,4	11,7	0,9	17,1	18,1	15,5	5,6	6,3	5,4
Sosyal Fonlar	61.459	70.823	88.193	27,2	15,2	24,5	19,6	21,5	22,7	6,5	7,4	8,0
Toplam	304.836	325.658	385.050	12,2	6,8	18,2	97,4	98,7	99,0	32,1	34,2	34,8
Özelleştirme Gelirleri	8.185	4.370	3.919	-30,6	-46,6	-10,3	2,6	1,3	1,0	0,9	0,5	0,4
Toplam Gelir	313.020	330.029	388.969	10,4	5,4	17,9	100,0	100,0	100,0	32,9	34,6	35,2

Kaynak: DPT, TÜİK.
(1): Gerçekleşme tahminidir.

Genel devlet gelirlerinin yarıdan fazlasını oluşturan vergi gelirleri, 2010 yılında %22,7’lik artışla 216.726 milyon TL olmuştur. Vergi dışı normal gelirler 2010 yılında %7,6’lık artışla 19.985 milyon TL’ye, faktör gelirleri %0,9’luk artışla 60.145 milyon TL’ye, sosyal fonlar %24,5’lik artışla 88.193 milyon TL’ye yükselmiştir.

Genel devlet gelirleri içinde gelir bileşenlerinin payı 2009 yılından 2010 yılına sırasıyla; vergiler de %53,5’ten %55,7’ye, sosyal fonlarda %21,5’ten %22,7’ye yükselirken, vergi dışı normal gelirler de %5,6’dan %5,1’e, faktör gelirlerin de %18,1’den %15,5’e, özelleştirme gelirlerinde %1,3’ten %1,0’a gerilemiştir.

2010 yılında genel devlet gelirlerinin GSYH’ye oranı bir önceki yıla göre 0,6 puanlık artışla %35,2’ye yükselmiştir. Vergi gelirlerinin oranı 1,1 puanlık artışla %19,6’ya, sosyal fonların oranı 0,6 puanlık artışla %8,0’a yükselirken, vergi dışı normal gelirlerin oranı ise 0,2 puanlık düşüşle %1,8’e, faktör gelirlerinin oranı 0,9 puanlık düşüşle %5,4’e, özelleştirme gelirlerinin oranı 0,1 puanlık düşüşle %0,4’e gerilemiştir.

2009 yılında %16,2 oranında artan genel devlet harcamaları, 2010 yılında %12,4’lük artışla 429.328 milyon TL’ye yükselmiştir. Cari harcamalar %12,3’lük artışla 189.467 milyon TL olmuştur. 2009 yılında %1,1 azalan genel devlet sabit sermaye yatırımları, 2010 yılında %36,7’lik artışla 43.205 milyon TL’ye yükselmiştir. Kamu stokları 2010 yılında 120 milyon TL’ye ulaşmıştır. Böylece 2009 yılında %2,4 azalan genel devlet yatırım harcamaları, 2010 yılında %37,2’lik artışla 43.324 milyon TL olmuştur. 2009 yılında %23,4 oranında artan genel devlet transfer harcamaları, 2010 yılında %8,2’lik artışla 196.537 milyon TL’ye yükselmiştir. Transfer harcamalarının büyük bir kısmını oluşturan cari transferler 2010 yılında %9,5’lik artışla

188.453 milyon TL olmuştur. 2009 yılında %45,0 oranında artış gösteren sermaye transferleri, 2010 yılında %15,6'lık azalışla 8.084 milyon TL'ye gerilemiştir (Bkz, Tablo 72).

Tablo 72. Genel Devlet Harcamaları

Harcamalar	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)											
	2008	2009	2010 ⁽¹⁾	Değişim Oranı			Toplam Gelir İçindeki Oranı			GSYH'ye Oranı		
				2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Cari Harcamalar	149.101	168.683	189.467	18,0	13,1	12,3	45,4	44,2	44,1	15,7	17,7	17,1
Yatırım Harcamaları	32.363	31.574	43.324	21,0	-2,4	37,2	9,8	8,3	10,1	3,4	3,3	3,9
Sabit Sermaye	31.960	31.611	43.205	22,0	-1,1	36,7	9,7	8,3	10,1	3,4	3,3	3,9
Stok Değişmesi	403	-37	120	-26,5	-109,2	-424,3	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Transfer Harcamaları	147.201	181.691	196.537	11,6	23,4	8,2	44,8	47,6	45,8	15,5	19,1	17,8
Cari Transferler	140.592	172.109	188.453	10,8	22,4	9,5	42,8	45,1	43,9	14,8	18,1	17,1
Sermaye Transferleri	6.609	9.582	8.084	31,8	45,0	-15,6	2,0	2,5	1,9	0,7	1,0	0,7
Stok Değişim Fonu	0	0	0	-	-	-	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Toplam Harcama	328.665	381.949	429.328	15,3	16,2	12,4	100,0	100,0	100,0	34,6	40,1	38,8

Kaynak: DPT, TÜİK.

(1): Gerçekleşme tahminidir.

2009 yılında genel devlet harcamaları içinde %44,2'lik bir paya sahip olan cari harcamalar, 2010 yılında %44,1'e, transfer harcamalarının payı da %47,6'dan %45,8'e gerilerken, yatırım harcamalarının payı %8,3'ten %10,1'e yükselmiştir.

2010 yılında genel devlet harcamalarının GSYH'ye oranı bir önceki yıla göre 1,3 puanlık düşüşle %38,8 olmuştur. Cari harcamaların oranı 0,6 puanlık düşüşle %17,1'e, transfer harcamalarının oranı 1,3 puanlık düşüşle %17,8'e gerilerken, yatırım harcamalarının oranı 0,6 puanlık artışla %3,9'a yükselmiştir.

2.4.3.1 Merkezi Yönetim Bütçesi

2010 yılında merkezi yönetim bütçesi beklenenden daha iyi bir performans göstermiştir. İktisadi faaliyetlerdeki toparlanmanın öngörülenden daha hızlı olması ve faiz giderlerindeki düşüşler bütçe dengesini olumlu yönde etkilemiştir. Yılın son aylarında vergi gelirlerindeki artışın yavaşlaması ve referandum öncesi faiz dışı harcamaları artmasına rağmen ciddi bir iyileşme gerçekleşmiştir.

2010 yılında merkezi yönetim bütçe harcamalarının 286.981 milyon TL, bütçe gelirlerinin 236.794 milyon TL olması hedeflenmiştir. Böylece bütçe dengesinin 50.187 milyon TL açık vermesi, faiz dışı fazlanın ise 6.563 milyon TL olması öngörülmüştür.

2009 yılında küresel krizden olumsuz yönden etkilenen merkezi yönetim bütçesi performansı, 2010 yılında ekonominin beklenenden hızlı büyümesi nedeniyle tahminlerin üzerinde iyileşme kaydetmiştir. Konsolide bütçe dengesindeki iyileşmenin temel kaynağını ekonomideki hızlı büyüme eğilimine ve vergi ayarlamalarına bağlı olarak artan vergi gelirleri oluşturmuştur. Bunun yanında faiz dışı harcamaların artış hızının görece yavaşlaması ve iç borçlanma faiz oranlarındaki gerilemeye bağlı olarak faiz giderlerinde ortaya çıkan düşüş de bütçe dengesini olumlu etkilemiştir.

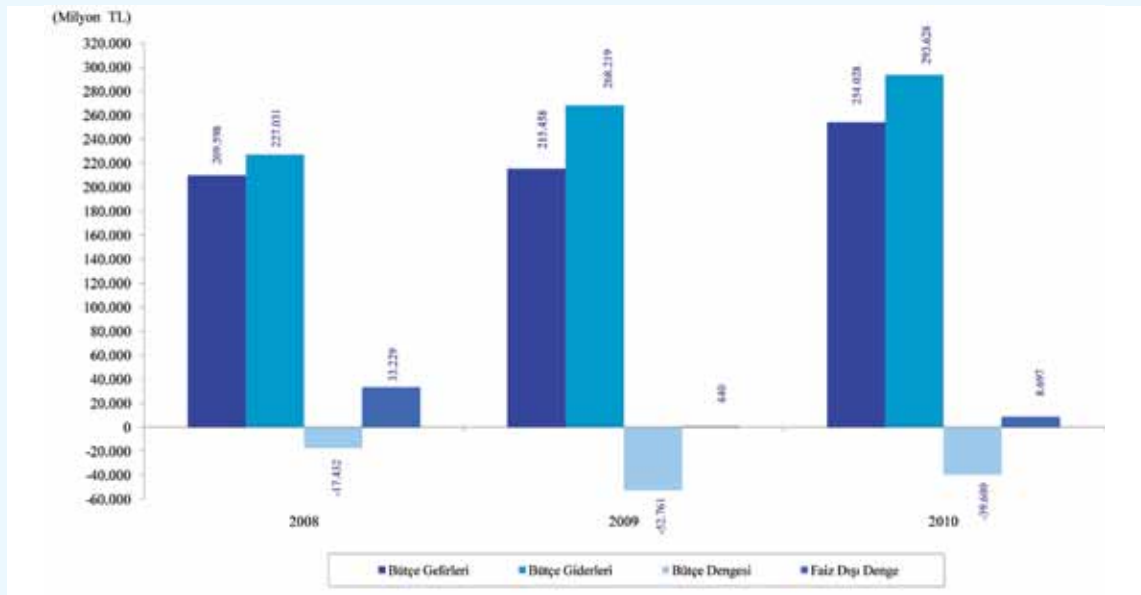
Harcama kalemlerinde de ağırlıklı olarak hizmet ve mal alımlarındaki kısıntılardan kaynaklanan disiplin sağlanmıştır. 2010 yılı sonunda merkezi yönetim bütçe gelirleri %17,9'luk artışla 254.028 milyon TL'ye, bütçe harcamaları %9,5'lik artışla 293.628 milyon TL'ye yükselmiştir. Merkezi yönetim bütçesi faiz dışı fazlası 440 milyon TL'den 8.697 milyon TL'ye yükselmiş, toplam bütçe açığı %24,9'luk düşüşle 39.600 milyon TL'ye gerilemiştir. 2009 yılında %80,3 olan bütçe gelirlerinin giderleri karşılama oranı, 2010 yılında %86,5'e yükselmiştir (Bkz, Tablo 73).

Tablo 73. Gerçekleşen Merkezi Yönetim Bütçeleri

Bileşenler	(Milyon TL)								
	2008	2009	2010	Değişim Oranı			GSYH'ye Oranı		
				2008	2009	2010	2008	2009	2010
Bütçe Giderleri	227.031	268.219	293.628	11,3	18,1	9,5	23,8	24,3	26,6
Faiz Hariç Giderler	176.369	215.018	245.332	13,6	21,9	14,1	18,5	19,5	22,2
Faiz Harcamaları	50.661	53.201	48.296	3,9	5,0	-9,2	5,3	4,8	4,4
Bütçe Gelirleri	209.598	215.458	254.028	10,1	2,8	17,9	22,0	19,5	23,0
Bütçe Dengesi	-17.432	-52.761	-39.600	27,2	202,7	-24,9	-1,8	-4,8	-3,6
Faiz Dışı Denge	33.229	440	8.697	-5,2	-98,7	1876,3	3,5	0,0	0,8

Kaynak: MB, TÜİK.

Harcamalar hedefin 6.647 milyon TL, gelirler ise 17.234 milyon TL üzerinde gerçekleşmiştir. Merkezi yönetim bütçe açığı hedeflenen değerin 10.587 milyon TL altında, faiz dışı denge de hedefin 2.134 milyon TL üzerinde gerçekleşmiştir (Bkz, Grafik 44).

Grafik 44. Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri

2010 yılı merkezi yönetim bütçe gelirlerinin GSYH'ye oranı %19,5'ten %23,0'a, merkezi yönetim bütçe giderlerinin GSYH'ye oranı %24,3'ten %26,6'ya yükselmiştir. Merkezi yönetim bütçe açığının GSYH'ye oranı %4,8'den %3,6'ya gerilerken, faiz dışı merkezi yönetim bütçe fazlasının GSYH'ye oranı %0,8 olmuştur.

Gelirler

Küresel krizin olumsuz etkilerini sınırlandırmak amacıyla 2009 yılında genişletici maliye politikaları kapsamında, bir dizi harcama ve gelir tedbiri uygulamaya konulmuştur. 2010 yılında ülkemizde iktisadi faaliyetlerdeki toparlanmanın daha hızlı gerçekleşmesi ve kriz sürecinde uygulanan mali teşvik programlarının daha dar kapsamlı olması nedeniyle bütçe dengesi daha olumlu bir görünüm sergilemiştir. Ekonomik aktivitedeki canlanmayla birlikte vergi tahsilatında hedefin üzerinde bir artış sağlanmıştır.

Yıl sonunda merkezi yönetim bütçe gelirleri, %17,9'luk artışla 254.028 milyon TL'ye yükselirken, öngörülen hedefin 17.234 milyon TL üzerinde gerçekleşmiştir (Bkz, Tablo 74).

Tablo 74. Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri

Bileşenler	(Milyon TL)								
	2008	2009	2010	Değişim Oranı			Toplam İçindeki Oranı		
				2008	2009	2010	2008	2009	2010
Toplam	209.598	215.458	254.028	10,1	2,8	17,9	100,0	100,0	100,0
A- Genel Bütçe Gelirleri	203.027	208.610	246.142	9,9	2,8	18,0	96,9	96,8	96,9
1- Vergi Gelirleri	168.109	172.440	210.532	10,0	2,6	22,1	80,2	80,0	82,9
Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergiler	54.935	56.469	61.317	14,0	2,8	8,6	26,2	26,2	24,1
Gelir Vergisi	38.030	38.446	40.392	10,4	1,1	5,1	18,1	17,8	15,9
Kurumlar Vergisi	16.905	18.023	20.925	22,9	6,6	16,1	8,1	8,4	8,2
Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergiler	4.088	4.664	5.249	12,1	14,1	12,5	2,0	2,2	2,1
Veraset ve İntikal Vergisi	144	168	215	15,6	16,8	28,1	0,1	0,1	0,1
Motorlu Taşıtlar Vergisi	3.944	4.496	5.033	12,0	14,0	12,0	1,9	2,1	2,0
Dahilde Alınan Mal ve Hizmet Vergileri	67.258	73.136	91.736	5,8	8,7	25,4	32,1	33,9	36,1
Dahilde Alınan Katma Değer Vergisi	16.805	20.853	26.325	0,1	24,1	26,2	8,0	9,7	10,4
Özel Tüketim Vergisi	41.832	43.620	57.285	7,0	4,3	31,3	20,0	20,2	22,6
Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	3.695	4.003	3.571	17,3	8,3	-10,8	1,8	1,9	1,4
Şans Oyunları Vergisi	376	396	434	15,2	5,2	9,7	0,2	0,2	0,2
Özel İletişim Vergisi	4.551	4.265	4.121	8,1	-6,3	-3,4	2,2	2,0	1,6
Uluslararası Ticaret ve Muamelelerden Alınan Vergiler	32.781	28.651	39.527	13,2	-12,6	38,0	15,6	13,3	15,6
Gümrük Vergileri	2.770	2.466	3.240	13,5	-11,0	31,4	1,3	1,1	1,3
İthalde Alınan Katma Değer Vergisi	29.972	26.134	36.208	13,1	-12,8	38,5	14,3	12,1	14,3
Diğer Dış Ticaret Gelirleri	39	51	80	5,5	31,6	54,6	0,0	0,0	0,0
Damga Vergisi	3.945	4.169	5.083	8,3	5,7	21,9	1,9	1,9	2,0
Harçlar	5.050	4.755	7.007	6,5	-5,8	47,4	2,4	2,2	2,8
Başka Yerde Sınıflandırılmayan Diğer Vergiler	51	596	615	10,8	1074,8	3,2	0,0	0,3	0,2
2- Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirleri	7.422	9.948	9.788	-9,9	34,0	-1,6	3,5	4,6	3,9
3- Alınan Bağışlar ve Yardımlar ile Özel Gelirler	850	807	1.208	-53,9	-5,0	49,6	0,4	0,4	0,5
4- Faizler, Paylar ve Cezalar	17.126	23.058	21.014	9,0	34,6	-8,9	8,2	10,7	8,3
5- Sermaye Gelirleri	9.114	2.044	3.376	49,9	-77,6	65,1	4,3	0,9	1,3
6- Alacaklardan Tahsilat	407	312	224	316,6	-23,2	-28,3	0,2	0,1	0,1
B- Özel Bütçeli İdarelerin Gelirleri	4.825	5.037	5.954	21,5	4,4	18,2	2,3	2,3	2,3
C- Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların Gelirleri	1.747	1.811	1.933	10,2	3,7	6,7	0,8	0,8	0,8

Kaynak: MB.

2010 yılında merkezi yönetim bütçe gelirleri içinde en büyük paya sahip olan vergi gelirleri %22,1'lik artışla 210.532 milyon TL'ye yükselmiştir. Böylece vergi gelirleri hedeflenen düzeyin 17.208 milyon TL üzerinde gerçekleşmiştir. Merkezi yönetim bütçe gelirleri içinde vergi gelirlerinin payı 2010 yılında %82,9 olmuştur.

Vergi gelirleri içinde gelir ve kazanç üzerinden alınan vergiler ile mülkiyet üzerinden alınan vergilerin toplamından oluşan dolaysız vergiler %8,9'luk artışla 66.566 milyon TL'ye yükselirken, dahilde alınan mal ve hizmet vergileri ile uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergilerden oluşan dolaylı vergiler, %29,0'lık artışla 131.263 milyon TL'ye yükselmiştir.

Vergi dışı gelirler %1,6'lık azalışla 35.610 milyon TL'ye gerilemiştir. Vergi dışı gelirlerin içinde yer alan teşebbüs ve mülkiyet gelirleri %1,6'lık düşüşle 9.788 milyon TL'ye, faizler, paylar ve cezalar %8,9'luk düşüşle 21.014 milyon TL'ye, alacaklardan tahsilat %28,3'lük düşüşle 224 milyon TL'ye gerilerken, alınan bağış ve yardımlar ile özel gelirler %49,6'lık artışla 1.208 milyon TL'ye, sermaye gelirleri %65,1'lik artışla 3.376 milyon TL'ye ulaşmıştır.

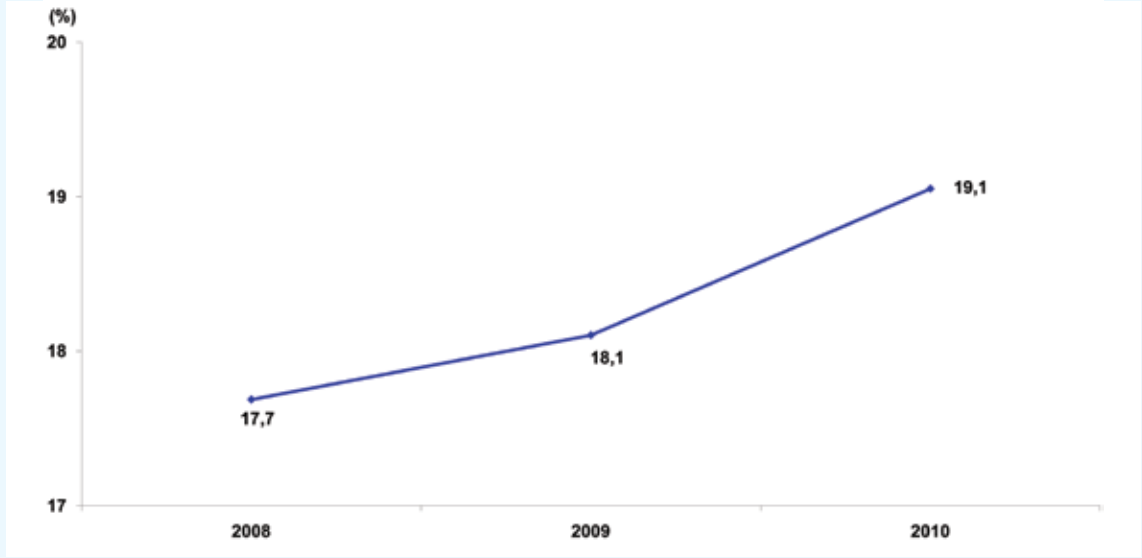
2010 yılında özel bütçeli idarelerin gelirleri %18,2 oranında artarak 5.954 milyon TL'ye, düzenleyici ve denetleyici kurumların gelirleri de %6,7 oranında artarak 1.933 milyon TL'ye yükselmiştir.

Toplam vergi gelirlerinin GSYH'ye oranı olarak tanımlanan toplam vergi yükü 2009 yılında %18,1 iken 2010 yılında %19,1 olarak gerçekleşmiştir (Bkz; Tablo 75, Grafik 45).

Tablo 75. Vergi Yüğü ve Vergi Esnekliğı Katsayıları

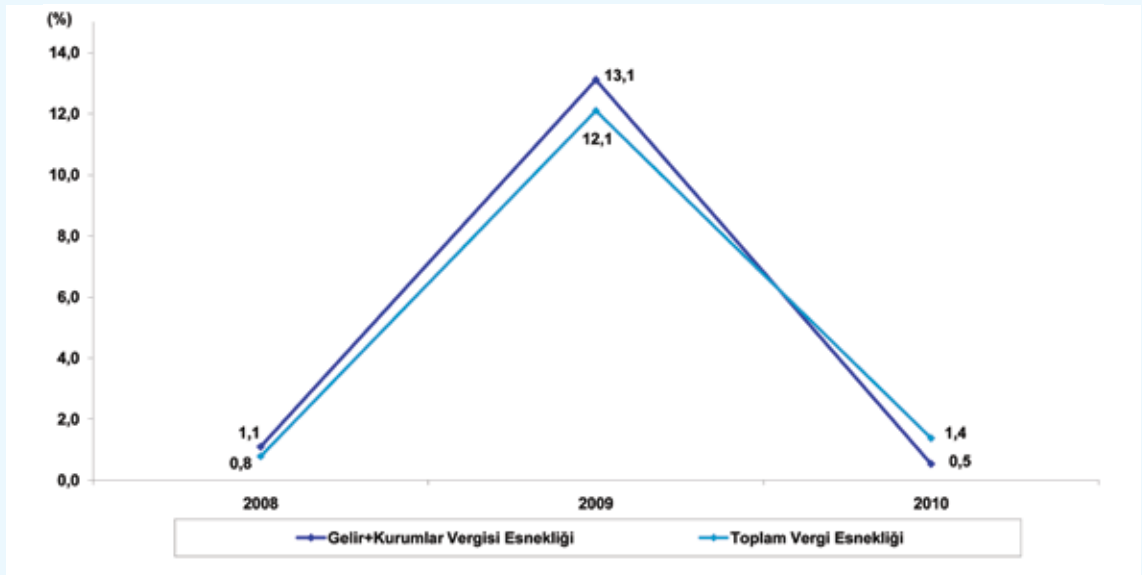
Gösterge	2008	2009	2010
Toplam Vergi Yüğü	17,7	18,1	19,1
Toplam Vergi Esnekliğı	0,8	12,1	1,4
Gelir+Kurumlar Vergisi Esnekliğı	1,1	13,1	0,5

Kaynak: MB, TÜİK.

Grafik 45. Vergi Yüğü

Vergi gelirlerinin GSYH'deki değışmelere karşı duyarlılığını gösteren vergi esnekliğı katsayısı ise 2009 yılında %12,1 iken 2010 yılında %1,4 olmuştur (Bkz, Grafik 46).

Grafik 46. Vergi Esnekliğı Katsayıları

Giderler

2009 yılında ekonomiyi canlandırma paketleri kapsamında öngörülen alt yapı yatırım harcamaları ile diğer giderlerdeki artışlar ve sosyal güvenlik sistemine yapılan transferlerdeki artış, merkezi yönetim bütçe giderlerinin artmasına neden olmuştur. 2010 yılında ise harcamalarda büyük ölçüde disiplin sağlanmış, mal ve hizmet alımlarında kısıtlamaya gidilmiştir. Faiz giderleri iç borçlanma faiz oranlarının düşük seyrine bağlı olarak gerileme kaydederken, transfer harcamaları artmaya devam etmiştir.

2010 yılında merkezi yönetim bütçe giderleri 2009 yılına göre %9,5'lik artışla 293.628 milyon TL düzeyine yükselirken, bütçe hedefinin 6.647 milyon TL üzerinde gerçekleşmiştir. Faiz dışı giderler %14,1'lik artışla 245.332 milyon TL olurken, bütçe ödeneğinin 15.101 milyon TL üzerine çıkmıştır. Faiz dışı giderlerin alt harcama kalemlerini oluşturan personel giderleri %11,4'lük artışla 62.301 milyon TL'ye, sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri %53,4'lük artışla 11.060 milyon TL'ye, cari transferler %10,8'lik artışla 101.891 milyon TL'ye, sermaye giderleri %29,1'lik artışla 25.907 milyon TL'ye, sermaye transferleri %56,0'lık artışla 6.736 milyon TL'ye yükselirken, mal ve hizmet alımları %3,3'lük düşüşle 28.823 milyon TL olmuştur. 2008 yılının Kasım ayından itibaren sosyal güvenlik primi işveren hissesinin 5 puanlık kısmının Hazine tarafından ödenmeye başlaması da sağlık, emeklilik ve sosyal yardım giderlerinde yüksek oranlı artışa yol açmıştır. Faiz giderleri %9,2'lik düşüşle 48.296 milyon TL'ye gerilerken, bütçe ödeneğinin 8.454 milyon TL altında gerçekleşmiştir (Bkz, Tablo 76).

Tablo 76. Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri

Merkezi Yönetim Bütçe Gideri Bileşenleri	2008	2009	2010	Değişim Oranı			Toplam İçindeki Oranı		
				2008	2009	2010	2008	2009	2010
Toplam	227.031	268.219	293.628	11,3	18,1	9,5	100,0	100,0	100,0
Faiz Hariç Giderler	176.369	215.018	245.332	13,6	21,9	14,1	77,7	80,2	83,6
Personel Giderleri	48.856	55.947	62.301	12,1	14,5	11,4	21,5	20,9	21,2
SGK'ya Devlet Primi Giderleri	6.408	7.208	11.060	10,4	12,5	53,4	2,8	2,7	3,8
Mal ve Hizmet Alım Giderleri	24.412	29.799	28.823	9,7	22,1	-3,3	10,8	11,1	9,8
Savunma ve Güvenlik	8.327	9.671	9.444	9,6	16,1	-2,3	3,7	3,6	3,2
Sağlık Giderleri	6.765	8.798	5.751	2,1	30,0	-34,6	3,0	3,3	2,0
Borçlanma Genel Giderleri	88	42	25	47,8	-52,5	-39,5	0,0	0,0	0,0
Diğer Mal ve Hizmet Alım Giderleri	9.231	11.288	13.603	15,8	22,3	20,5	4,1	4,2	4,6
Cari Transferler	70.360	91.976	101.891	11,2	30,7	10,8	31,0	34,3	34,7
Görev Zararları	2.041	4.138	3.297	45,6	102,8	-20,3	0,9	1,5	1,1
Hazine Yardımları	38.769	56.951	60.323	6,9	46,9	5,9	17,1	21,2	20,5
SGK'ya Hazine Yardımları	1.022	1.019	1.342	26,6	-0,4	31,7	0,5	0,4	0,5
İşsizlik Sigortası Fonu	1.022	1.019	1.176	26,6	-0,4	15,5	0,5	0,4	0,4
Sandıklara 5 Puan Prim Desteği	-	-	165	-	-	-	-	-	-
Sağlık, Emeklilik ve Sosyal Yardım Giderleri	35.133	52.685	55.039	6,3	50,0	4,5	15,5	19,6	18,7
Mahallî İdarelere Hazine Yardımları	1.918	1.591	1.738	12,4	-17,0	9,3	0,8	0,6	0,6
Diğer Hazine Yardımları	696	1.657	2.204	-0,1	138,2	33,0	0,3	0,6	0,8
Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlara Yapılan Transferler	444	844	1.084	-34,9	90,1	28,4	0,2	0,3	0,4
Hanehalkına Yapılan Transferler	1.101	1.276	1.591	10,5	15,9	24,7	0,5	0,5	0,5
Tarımsal Destekleme Ödemeleri	5.809	4.495	5.817	4,6	-22,6	29,4	2,6	1,7	2,0
Hanehalkına Yapılan Diğer Transferler	883	1.031	850	42,9	16,7	-17,6	0,4	0,4	0,3
Sosyal Amaçlı Transferler	442	1.027	1.610	555,2	132,6	56,7	0,2	0,4	0,5
Yurtdışına Yapılan Transferler	616	722	959	21,5	17,2	33,0	0,3	0,3	0,3
Gelirden Ayrılan Paylar	20.256	21.492	26.359	17,8	6,1	22,6	8,9	8,0	9,0
Sermaye Giderleri	18.516	20.072	25.907	42,4	8,4	29,1	8,2	7,5	8,8
Sermaye Transferleri	3.174	4.319	6.736	-10,4	36,1	56,0	1,4	1,6	2,3
Borç Verme	4.644	5.698	8.613	20,7	22,7	51,2	2,0	2,1	2,9
Yedek Ödenekler	0	0	0	-	-	-	-	-	-
Faiz Giderleri	50.661	53.201	48.296	3,9	5,0	-9,2	22,3	19,8	16,4
İç Borç Faiz Ödemeleri	44.516	46.762	42.148	7,2	5,0	-9,9	19,6	17,4	14,4
Dış Borç Faiz Ödemeleri	5.738	6.318	5.980	-10,4	10,1	-5,4	2,5	2,4	2,0
İskonto ve Kısa Vadeli Nakit İşlemlerine Ait Faiz Giderleri	406	121	168	-49,9	-70,3	39,5	0,2	0,0	0,1
Türev Ürün Giderleri	0	0	0	-	-	-	-	-	-

Kaynak: MB.

Merkezi yönetim bütçe giderleri içinde bir önceki yıla göre faiz dışı giderlerin payı %80,2'den %83,6'ya yükselirken, faiz giderlerinin payı %19,8'den %16,4'e gerilemiştir.

2.4.3.2 Fonlar

2010 yılında fon dengesi kapsamında, bütçe içi Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu ile bütçe dışı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, Savunma Sanayi Destekleme Fonu ve Özelleştirme Fonu olmak üzere 4 fonun takip edilmesine devam edilmiştir. Kamu kesimi genel dengesinde yer alan fonların gelirleri, vergi gelirleri ve vergi dışı normal gelirlerdeki artışın etkisiyle 2009 yılına göre %19,5 oranında artarak 4.955 milyon TL'ye, giderleri de net cari transferler ve cari giderlerdeki düşüşe bağlı olarak %4,6 azalarak 4.198 milyon TL'ye gerilemiştir (Bkz, Tablo 77).

Tablo 77. Fon Dengesi ⁽¹⁾

Fon Geliri Bileşenleri	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)					
	2008	2009	2010 ⁽²⁾	GSYH'ye Oranı		
				2008	2009	2010
Toplam Gelir	3.789	4.147	4.955	0,4	0,4	0,4
Vergi Gelirleri	3.541	3.662	4.026	0,4	0,4	0,4
Vergi Dışı Normal Gelirler	211	356	300	0,0	0,0	0,0
Faktör Gelirleri (Net)	37	52	2	0,0	0,0	0,0
Cari Transferler (Net)	0	0	0	0,0	0,0	0,0
Sermaye Transferleri (Net)	0	77	627	0,0	0,0	0,1
Toplam Gider	4.243	4.398	4.198	0,4	0,5	0,4
Cari Giderler	2.125	2.125	2.111	0,2	0,2	0,2
Faktör Giderleri (Net)	0	0	0	0,0	0,0	0,0
Sabit Sermaye Yatırımları	0	0	0	0,0	0,0	0,0
Cari Transferler (Net)	943	2.273	2.087	0,1	0,2	0,2
Sermaye Transferleri (Net)	1.175	0	0	0,1	0,0	0,0
Gelir-Gider Farkı	-455	-251	758	0,0	0,0	0,1
Finansman	455	251	-758	0,0	0,0	-0,1
Dış Borç Kullanımı	154	218	0	0,0	0,0	0,0
Dış Borç Ödemesi	-65	-65	-55	0,0	0,0	0,0
İç Borç-Alacak İlişkisi (Net)	-996	-68	-610	-0,1	0,0	-0,1
Kasa-Banka Değişimi	1.363	166	-93	0,1	0,0	0,0

Kaynak: DPT.

(1): İşsizlik Sigortası Fonu hariçtir.

(2): Gerçekleşme tahminidir.

2.4.3.3 Kamu İktisadi Teşebbüsleri

2010 yılında işletmeciler kamu iktisadi teşebbüslerinin gelirleri %4,9'luk artışla 80.616 milyon TL'ye, giderleri de %6,5'lik artışla 77.378 milyon TL'ye yükselmiştir. Gelirlerin önemli kısmını işletme gelirleri altında yer alan mal ve hizmet satış hasılatı, giderlerin önemli kısmını da işletme giderleri altında toplanan mal ve hizmet satış maliyetleri oluşturmuştur (Bkz, Tablo 78).

Tablo 78. İşletmeci KİT Finansman Dengesi

Bileşenler	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)					
	2008	2009	2010 ⁽¹⁾	Değişim Oranı		
				2008	2009	2010
A. Toplam Gelirler	75.204	76.877	80.616	35,8	2,2	4,9
I. İşletme Gelirleri	66.301	68.244	71.182	33,1	2,9	4,3
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	59.567	61.078	65.675	33,8	2,5	7,5
2. Diğer Gelirler	6.734	7.166	5.508	26,9	6,4	-23,1
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	5.307	3.786	3.664	77,4	-28,7	-3,2
1. Amortismanlar	2.886	2.848	3.093	5,4	-1,3	8,6
2. Karşılıklar	2.421	938	572	853,1	-61,3	-39,0
III. Bütçe ve Fonlar	3.597	4.847	5.770	39,3	34,8	19,0
IV. Diğer Gelirler	0	0	0	-	-	-
B. Toplam Giderler	74.592	72.664	77.378	38,4	-2,6	6,5
I. İşletme Giderleri	66.882	62.401	68.289	37,3	-6,7	9,4
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	54.568	49.554	56.327	41,3	-9,2	13,7
2. Diğer Giderler	12.314	12.847	11.962	22,0	4,3	-6,9
II. Yatırım Harcamaları	3.002	3.699	6.627	17,9	23,2	79,2
III. Stok Artışı	2.633	2.600	-1.005	728,0	-1,3	-138,7
IV. Sabit Kıymet Artışı	201	879	882	-84,2	337,3	0,3
V. Dolaysız Vergiler	969	1.798	1.899	125,3	85,6	5,6
VI. Temettü Ödemeleri	892	1.265	631	47,0	41,8	-50,1
VII. Diğer Giderler	14	22	54	75,0	57,1	145,5
C. Borçlanma Gereği	612	4.213	3.238	-59,3	588,4	-23,1
D. Finansman	-612	-4.213	-3.238	-59,3	588,4	-23,1
I. Kasa Banka Değişimi	-219	180	70	-68,0	-182,2	-61,1
II. İç Borçlanma (Net)	921	-1.054	-2.686	-181,2	-214,4	154,8
III. Dış Borçlanma (Net)	-1.313	-3.339	-622	-516,8	154,3	-81,4

Kaynak: DPT.

(1): Gerçekleşme tahminidir.

2.4.3.4 Kamu Finansman Açığı

2009 yılında 48.494 milyon TL olan kamu finansman açığı, 2010 yılında 36.972 milyon TL'ye gerilerken, 2009 yılında 4.707 milyon TL olan fazla veren bütçe faiz ödemeleri hariç kamu kesimi finansman dengesi, 2010 yılında 11.324 milyon TL fazla vermiştir. Merkezi yönetim bütçe açığındaki daralma ile mahalli idareler ve sosyal güvenlik kuruluşları finansman dengelerinde kaydedilen olumlu gelişmeler, kamu kesimi borçlanma gereğindeki düzelmeye belirleyici olmuştur (Bkz, Tablo 79).

Tablo 79. Kamu Kesimi Borçlanma Gereği

Bileşenler	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)					
	2008	2009	2010 ⁽¹⁾	GSYH'ye Oranı		
				2008	2009	2010
Merkezi Yönetim Bütçesi	17.432	52.761	44.178	1,8	5,5	4,0
KİT	-247	-3.426	-3.387	0,0	-0,4	-0,3
İşletmeci	-612	-4.213	-3.238	-0,1	-0,4	-0,3
Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar	364	787	-149	0,0	0,1	0,0
Mahalli İdareler	6.018	4.230	2.545	0,6	0,4	0,2
Döner Sermaye	-666	-828	-1.141	-0,1	-0,1	-0,1
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	53	-751	0	0,0	-0,1	0,0
İşsizlik Sigortası Fonu	-7.647	-3.743	-4.465	-0,8	-0,4	-0,4
Fonlar	455	251	-758	0,0	0,0	-0,1
Borçlanma Gereği	15.397	48.494	36.972	1,6	5,1	3,3
Bütçe Faiz Ödemeleri	50.661	53.201	48.296	5,3	5,6	4,4
Faiz Dışı Borçlanma Gereği	-35.264	-4.707	-11.324	-3,7	-0,5	-1,0

Kaynak: DPT, MB.

(1): Gerçekleşme tahminidir.

2010 yılında kamu kesimi açığı içinde en yüksek paya sahip olan merkezi yönetim bütçe açığı 44.178, mahalli idareler 2.545 milyon TL açık verirken, işletmeciler KİT'ler 3.238 milyon TL, özelleştirme kapsamındaki KİT'ler 149 milyon TL, döner sermayeler 1.141 milyon TL, İşsizlik Sigortası Fonu 4.465 milyon TL, fonlar 758 milyon TL fazla vermiştir.

2010 yılında kamu finansman borçlanma gereğinin GSYH'ye oranı %3,3 olarak gerçekleşmiştir. Merkezi yönetim bütçesi finansman dengesi GSYH'nin %4,0'ı oranında, mahalli idarelerin finansman dengesi ise GSYH'nin %0,2'si oranında açık verirken, KİT'lerin finansman dengesi, GSYH'nin %0,3'ü oranında, İşsizlik Sigortası Fonunun finansman dengesi ise GSYH'nin %0,4'ü oranında, döner sermaye %0,1'i oranında fazla vermiştir.

2.4.3.5 Özelleştirme

Özelleştirme çalışmaları 1984 yılında kamuya ait yarım kalmış tesislerin tamamlanması veya yerine yeni bir tesis kurulması amacıyla özel sektöre devri uygulaması ile başlatılmış ve 2006 yılından itibaren hız kazanmıştır.

1985 yılından itibaren 270 kuruluşa ait kamu hisseleri, 22 yarım kalmış tesis, 788 taşınmaz, 8 otoyol, 2 boğaz köprüsü, 104 tesis, 6 liman ve şans oyunları lisans hakkı ile araç muayene istasyonları özelleştirme kapsamına alınmıştır. 25 kuruluştaki kamu payı ile 4 taşınmaz daha sonra özelleştirme işlemine tabi tutulmaksızın özelleştirme kapsamından çıkarılmıştır.

Özelleştirme uygulamaları kapsamında bugüne kadar, kamuya ait veya kamu iştiraki olan kuruluşlardaki kamu paylarının özelleştirme kapsamına alınması yoluyla yürütülen program çerçevesinde, 199 kuruluştaki hisse senedi veya varlık satış/devir işlemi yapılmış ve bu kuruluşlardan 188'inde hiç kamu payı kalmamıştır. Halen özelleştirme kapsam ve programında 23 kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşların 11 tanesinde %50,0'ın üzerinde kamu payı vardır. Ayrıca, özelleştirme kapsamında 446 taşınmaz, 78 tesis, 3 liman, 8 otoyol, 2 boğaz köprüsü ve şans oyunları lisans hakkı yer almaktadır.

2006 yılında 8.096 milyon dolarlık, 2008 yılında da 6.297 milyon dolarlık özelleştirme gerçekleştirilirken, 2009 yılında 2.274 milyon dolarlık, 2010 yılında da 3.086 milyon dolarlık özelleştirme gerçekleştirilmiştir. Bunun 3.082 milyon doları tesis/varlık satışı, 4 milyon doları bedelli devir yöntemiyle yapılmıştır. 1985-2010 yıllarında gerçekleştirilen özelleştirme uygulamaları tutarı 41.757 milyon dolar olmuştur (Bkz, Tablo 80).

Tablo 80. Özelleştirme İşlemleri

İşlemler	(000 \$)		
	Birikimli Toplam (1985-2009)	2010	Birikimli Toplam (1985-2010)
Blok Satış	20.257.067	0	20.257.067
Tesis/Varlık Satışı	9.348.153	3.081.591	12.429.744
Halka Arz	7.091.203	0	7.091.203
İMKB'de Satış	1.261.054	0	1.261.054
Yarım Kalmış Tesis Satışı	4.369	0	4.369
Bedelli Devirler	709.910	3.888	713.798
Toplam	38.671.755	3.085.479	41.757.234

Kaynak: ÖİB.

2.4.3.6 Merkezi Yönetim Borç Stoku

2008 yılı sonundan itibaren derinleşerek küresel bir nitelik kazanan mali kriz, tüm dünya ülkelerini olduğu gibi ülkemizin maliye ve borç yönetimi politikalarını da önemli ölçüde etkilemiştir. 2009 yılında krizin etkilerini azaltmaya yönelik önlem olarak uygulanan genişletici maliye politikaları sonucu artan bütçe açıkları, finansman ihtiyacını ve kamu borç stoklarını hızla yükseltmiştir. Küresel gelişmelere bağlı olarak

dış borçlanma olanaklarının daralması ve ekonomik aktivitedeki durgunluk borçlanma ihtiyacının büyük ölçüde iç borçlanma ile karşılanmasını gerektirmiştir.

2010 yılında uygulanan basiretli para politikası ile uyumlu maliye ve borçlanma politikalarının yanısıra ekonomideki toparlanmanın tahmin edilenden daha hızlı olması, kamu maliyesi dengeleri üzerinde olumlu etki yaratmıştır. Kamu sektörünün borçlanma ihtiyacının önemli oranda azalması ve faiz oranlarındaki düşüş seyir, merkezi yönetim borç stoku göstergelerini olumlu yönde etkilemiştir.

2010 yılı genelinde kamu borç oranlarında iyileşme sağlanmış, borçlanma reel maliyeti önemli oranda düşmüş, borcun ortalama vadesi uzamış ve borç stoku içinde TL cinsinden borcun payı artmıştır.

Hazinenin 2010 yılı finansman programına göre, piyasa koşullarına bağlı olarak döviz cinsi iç borç itfalanının azami %50,0 oranında döviz cinsi iç borçlanma ile yapılması ve TL cinsi iç borçlanmanın daha çok sabit faizli enstrümanlarla yapılması planlanmıştır.

2010 yılında merkezi yönetim toplam borç stoku 2009 yılına göre %7,2 oranında büyüyerek 473.302 milyon TL düzeyinde gerçekleşmiştir. Merkezi yönetim iç borç stoku %6,9'luk artışla 352.841 milyon TL'ye yükselirken, dış borç stoku %8,0'lık artışla 120.461 milyon TL'ye yükselmiştir. 2010 yılında dolar cinsinden; merkezi yönetim toplam borç stoku 306.146 milyon dolar, iç borç stoku 228.228 milyon dolar ve dış borç stoku da 77.918 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

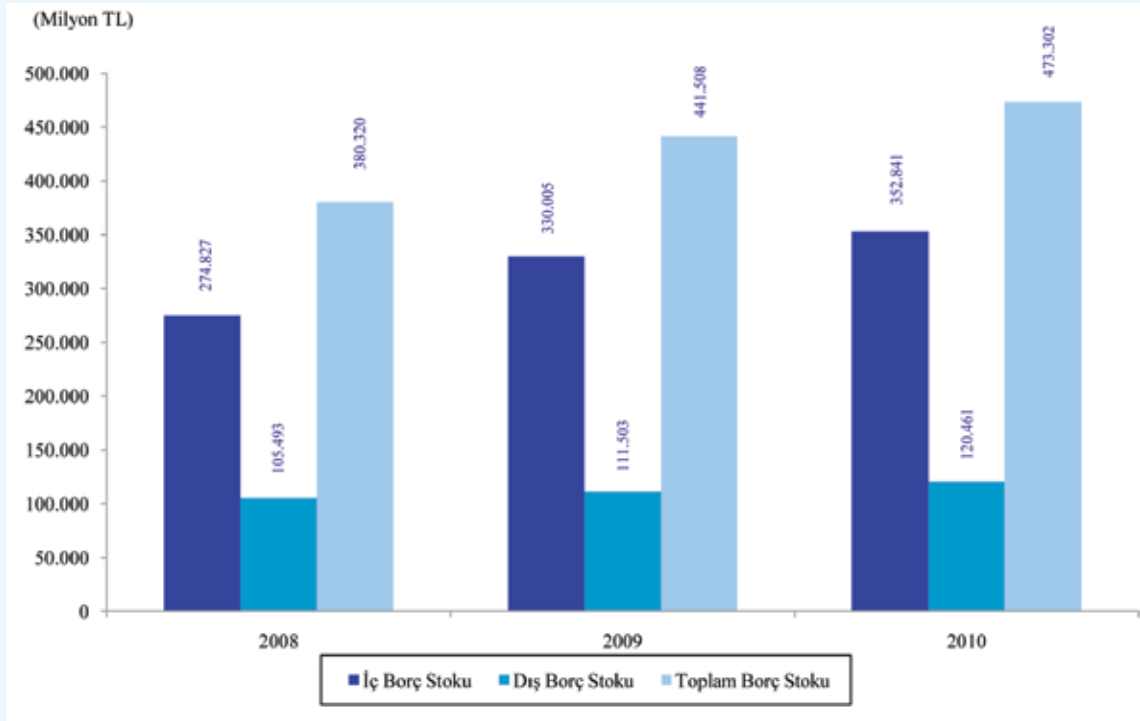
2010 yılında merkezi yönetim borç stoku içinde iç borç stokunun payı 2009 yılına göre %74,7'den %74,5'e gerilerken, dış borç stokunun payı %25,3'ten %25,5'e yükselmiştir.

2010 yılında, merkezi yönetim toplam borç stokunun GSYH'ye oranı %42,8 düzeyinde gerçekleşirken, iç borç stokunun GSYH'ye oranı %37,0 ve dış borç stokunun GSYH'ye oranı %10,9 olmuştur (Bkz; Tablo 81, Grafik 47).

Tablo 81. Merkezi Yönetim Toplam Borç Stoku

Borç Stok Bileşenleri	2008	2009	2010	Değişim Oranı		
				2008	2009	2010
Milyon (TL)						
İç Borç Stoku	274.827	330.005	352.841	7,6	20,1	6,9
Dış Borç Stoku	105.493	111.503	120.461	34,9	5,7	8,0
Toplam Borç Stoku	380.320	441.508	473.302	14,0	16,1	7,2
Milyon (\$)						
İç Borç Stoku	181.728	219.170	228.228	-17,1	20,6	4,1
Dış Borç Stoku	69.757	74.054	77.918	3,9	6,2	5,2
Toplam Borç Stoku	251.485	293.224	306.146	-12,2	16,6	4,4
Toplam İçindeki Oranı						
İç Borç Stoku	72,3	74,7	74,5	-5,6	3,4	-0,3
Dış Borç Stoku	27,7	25,3	25,5	18,3	-9,0	0,8
Toplam Borç Stoku	100,0	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0
GSYH'ye Oranı						
İç Borç Stoku	28,9	34,6	37,0	-4,5	19,8	6,9
Dış Borç Stoku	11,1	11,7	10,9	19,7	5,5	-6,9
Toplam Borç Stoku	40,0	46,3	42,8	1,2	15,8	-7,6

Kaynak: HM.

Grafik 47. Merkezi Yönetim Toplam Borç Stoku

2009 yılında %20,1 oranında olan iç borç stoku değişim oranı, 2010 yılında %6,9'a gerilemiştir. Toplam iç borç stoku 22.837 milyon TL'lik artışla 352.842 milyon TL'ye yükselmiştir. Bunun 343.317 milyon TL'si (%97,3 oranında) devlet tahvili; 9.525 milyon TL'si (%2,7 oranında) hazine bonolarından oluşmuştur (Bkz, Tablo 82).

Tablo 82. İç Borç Stoku

Yıllar	Borçun Türü	Ödemeler			Borçlanma	Borç Stoku	Borç Stoku Değişim Oranı
		Ana Para	Faiz	Toplam			
2008	Devlet Tahvili	83.268	43.736	127.004	94.941	260.849	4,7
	Hazine Bonosu	10.762	780	11.542	18.606	13.978	127,9
	Toplam	94.030	44.516	138.546	113.547	274.827	7,6
2009	Devlet Tahvili	78.890	44.711	123.602	134.010	315.969	21,1
	Hazine Bonosu	19.275	2.051	21.326	19.332	14.036	0,4
	Toplam	98.165	46.762	144.928	153.342	330.005	20,1
2010 ⁽¹⁾	Devlet Tahvili	119.529	40.688	160.218	146.877	343.317	8,7
	Hazine Bonosu	22.054	1.460	23.514	17.543	9.525	-32,1
	Toplam	141.583	42.148	183.732	164.420	352.842	6,9

Kaynak: HM.

(1): Geçici verilerdir.

2010 yılında 146.877 milyon TL'lik kısmı devlet tahvili, 17.543 milyon TL'lik kısmı hazine bonusu satışından olmak üzere 164.420 milyon TL'lik borçlanma yapılmıştır. Buna karşılık 2010 yılında 119.529 milyon TL'si anapara, 40.688 milyon TL'si faiz olmak üzere toplam 160.218 milyon TL'lik devlet tahvili; 22.054 milyon TL'si anapara; 1.460 milyon TL'si faiz olmak üzere toplam 23.514 milyon TL'lik hazine bonusu ödemesi yapılmıştır. Böylece 2010 yılında 141.583 milyon TL'si anapara, 42.148 milyon TL'si faiz olmak üzere toplam 183.732 milyon TL tutarında iç borç ödemesi gerçekleştirilmiştir.

2008 yılında %6,5 olan ve 2009 yılında %2,5 değerine gerileyen iç borç stokunun yıllık bileşik reel faiz oranı 2010 yılında düşüş eğilimine devam ederek %1,6 olarak gerçekleşmiştir. Yıllık bileşik reel faiz oranı 2010 yılında geçen yıla göre %35,2 oranında gerileme göstermiştir. İç borç stokunun vade yapısında 2005 yılında başlayan iyileşme eğilimi 2008 yılında tersine dönmüş, 2009 yılından itibaren tekrar iyileşme görülmüştür. 2008 yılında 23,9 ay olan iç borç stokunun vadesi, 2009 yılında 24,4 aya, 2010 yılında da 31 aya yükselmiştir (Bkz, Tablo 83).

Tablo 83. İç Borç Stokunun Vadesi ve Yıllık Bileşik Reel Faizi

Bileşenler	2008	2009	2010 ⁽¹⁾	Değişim Oranı		
				2008	2009	2010
Vade (Ay)	23,9	24,4	31,0	-7,0	2,1	27,0
Faiz (%)	6,5	2,5	1,6	-15,6	-60,8	-35,2

Kaynak: HM.
(1): Geçici veridir.

2010 yılında nakit iç borç stoku %11,9'luk artışla 350.379 milyon TL'ye yükselirken, nakit dışı iç borç stoku %85,3'lük düşüşle 2.463 milyon TL'ye gerilemiştir. Toplam iç borç stoku içinde nakit iç borç stokunun payı %94,9'dan %99,3'e yükselmiş, nakit dışı iç borç stokunun payı ise %5,1'den %0,7'ye düşmüştür (Bkz, Tablo 84).

Tablo 84. İç Borç Stoku Döviz/Faiz Yapısı

Bileşenler	(Milyon TL)					
	2008		2009		2010 ⁽¹⁾	
	Stok Değeri	Toplam Stok İçindeki Oranı	Stok Değeri	Toplam Stok İçindeki Oranı	Stok Değeri	Toplam Stok İçindeki Oranı
Nakit	248.691	90,5	313.232	94,9	350.379	99,3
TL-Sabit Getirili	125.835	45,8	144.039	43,6	170.200	48,2
TL-Değişken Faizli	100.629	36,6	152.025	46,1	174.684	49,5
Döviz Cinsinden	22.227	8,1	17.168	5,2	5.495	1,6
Döviz Endeksli	-	-	-	-	-	-
Nakit Dışı	26.136	9,5	16.772	5,1	2.463	0,7
TL-Sabit Getirili	435	0,2	853	0,3	122	0,0
TL-Değişken Faizli	24.937	9,1	15.920	4,8	2.341	0,7
Döviz Cinsinden	-	-	-	-	-	-
Döviz Endeksli	764	0,3	-	-	-	-
Toplam Stok	274.827	100,0	330.004	100,0	352.842	100,0
TL-Sabit Getirili	126.270	45,9	144.892	43,9	170.322	48,3
TL-Değişken Faizli	125.566	45,7	167.945	50,9	177.025	50,2
Döviz Cinsinden	22.227	8,1	17.168	5,2	5.495	1,6
Döviz Endeksli	764	0,3	-	-	-	-

Kaynak: HM.
(1): Geçici veridir.

Toplam iç borç stoku içerisinde TL cinsinden sabit getirili borç senetlerinin payı artarken, TL cinsinden değişken faizli borç senetlerinin ve döviz cinsi borçlanma araçlarının payı azalmıştır. 2009 yılında iç borç stokunun %43,9'u sabit faizli, %50,9'u değişken faizli, %5,2'si döviz cinsinden senetlerden oluşurken, 2010 yılında bu oranlar sırasıyla %48,3; %50,2 ve %1,6 olmuştur.

İç borç stokunun alıcılara göre dağılımında piyasa payı 2010 yılında, %81,5'ten %85,4'e yükselirken, kamunun payı %18,5'ten %14,6'ya gerilemiştir (Bkz, Tablo 85).

Tablo 85. Alıcılara göre İç Borç Stoku

Bileşenler	2008			2009			2010 ⁽¹⁾		
	TL	\$	Toplam İçindeki Oranı	TL	\$	Toplam İçindeki Oranı	TL	\$	Toplam İçindeki Oranı
Genel Toplam	274.827	181.729	100,0	330.005	219.170	100,0	352.841	228.228	100,0
Kamu	65.751	43.478	23,9	60.923	40.461	18,5	51.393	33.243	14,6
Merkez Bankası ⁽²⁾	13.028	8.615	4,7	8.028	5.332	2,4	0	0	0,0
Kamu Bankaları ⁽²⁾	10.053	6.647	3,7	5.551	3.687	1,7	0	0	0,0
TMSF ⁽²⁾	3.105	2.053	1,1	2.341	1.555	0,7	2.341	1.514	0,7
Diğer Kamu ⁽³⁾	39.566	26.163	14,4	45.003	29.888	13,6	49.052	31.729	13,9
Piyasa	209.076	138.250	76,1	269.082	178.709	81,5	301.448	194.986	85,4

Kaynak: HM.

(1): Geçici veridir.

(2): Sadece kamu bankalarına yapılan nakit dışı ihraçları ve bu ihraçlardan yapılan faiz ödemeleri yerine verilen senetleri içermektedir.

(3): Kamuya yapılan ROT satış tutarları dahildir.

2.5 Dış Ticaret

2.5.1 Dış Ticaret

2.5.1.1 Dış Ticaret Göstergeleri

2008 yılının son döneminde ortaya çıkan ve küresel ekonomide II. Dünya Savaşı yıllarından bu yana en büyük daralmaya sebep olan, tüm dünya ülkelerini etkilediği gibi ülkemiz piyasalarında da olumsuz etkiler bırakan küresel ekonomik kriz, iç ve dış talebin belirgin şekilde azalmasına sebep olmuştur.

Kriz sonrasında ekonomik gelişmeleri canlandırmak adına uygulanan politikalar gerek dünya ekonomilerinde, gerekse ülkemizde özellikle iç talebin yukarı yönlü harekete geçmesini sağlamıştır. Ülkemizde 2008 yılında 334 milyar dolar olan dış ticaret hacmi, krizle beraber 2009 yılında %27,2 oranında azalma göstererek 243 milyar dolara gerilemiştir. 2009 yılının son çeyreği ile beraber hız kazanan ticaret faaliyetleri neticesinde, 2010 yılında dış ticaret hacmi 2009 yılına göre %23,2 oranında artarak 299 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

2010 yılı itibarıyla AB ülkelerinde çeşitli ekonomik sorunların baş göstermesi üzerine yaşanan borç krizi, bu ülkelerin alım güçlerini etkilemiştir. Bu durum, ülkemizin ihracatını da önemli ölçüde etkilemiştir. 2008 yılında 132 milyar dolar olarak gerçekleşen ihracatımız, küresel krizin etkisiyle 2009 yılında bir önceki yıla göre %22,6 oranında düşerek 102 milyar dolara gerilemiş ve son yılların en büyük azalışını gerçekleştirmiştir. 2010 yılında ise ülke ihracatı tekrar toparlanma eğilimine girerek 114 milyar dolar olarak gerçekleşse de, değer olarak kriz öncesi döneme göre düşük kalmıştır. Bu durumun en önemli sebeplerinden biri olarak yukarıda da bahsedildiği üzere, Türkiye'nin ihracatta en önemli pazarı olan AB ülkelerinin yaşamış olduğu borç krizi gösterilebilir.

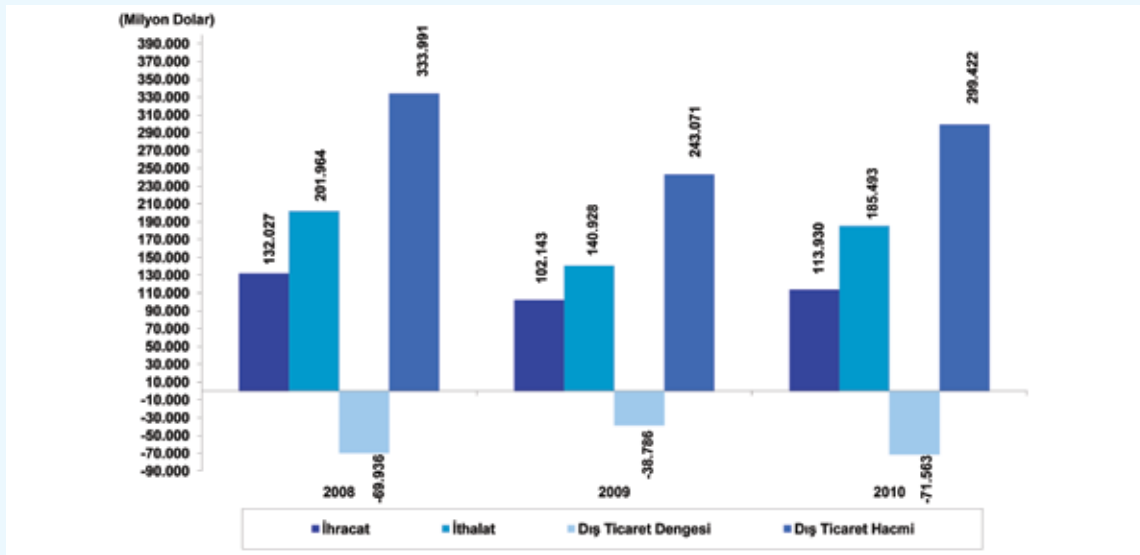
2008'de yaşanan küresel kriz dünyada üretimin azalmasına sebep olmakla beraber, alım koşullarını da olumsuz etkilemiş ve ithalat taleplerinde azalışa sebep olmuştur. Kriz ile beraber 2009 yılında bir önceki yıla göre %30,2 oranında azalan ithalatımız, 202 milyar dolardan 141 milyar dolara düşmüştür. 2010 yılında ise üretime bağlı olarak büyüme oranlarının artması üzerine, dış talepte belirgin bir yükseliş söz konusu olmuştur. Böylelikle 2010'da ithalatımız, %31,6 oranında artarak 185 milyar dolar seviyesine çıkmıştır.

İthalatın bu denli yükselmesi cari açığın da fazlaşmasına yol açmıştır. Bir önceki yıla göre ithalattaki artışın ihracata göre daha fazla olması, cari açık üzerinde olumsuz bir etki yapmıştır. 2010 yılında bir önceki yıla göre %84,5 oranında artan dış ticaret açığı son yılların en büyük dış ticaret açığı değeri olarak dikkati çekmektedir. (Bkz; Tablo 86, Grafik 48). İhracatın ithalatı karşılama oranı 2010 yılında 2009 yılına göre 11,1 puan düşerek %72,5 oranından %61,4 oranına gerilemiştir (Bkz, Grafik 49)

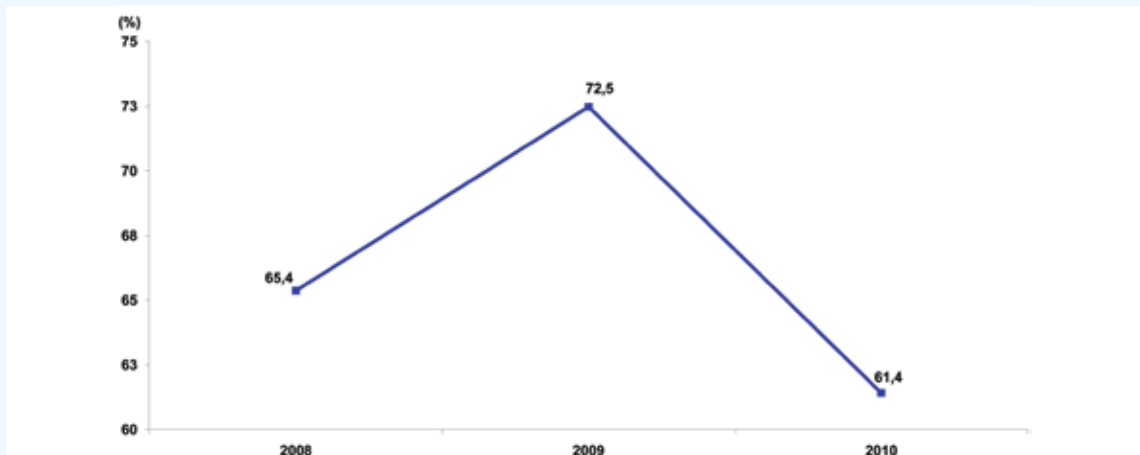
Tablo 86. Dış Ticaret Göstergeleri

Göstergeler	2008	2009	2010	Değişim Oranı		
				2008	2009	2010
İhracat	132.027	102.143	113.930	23,1	-22,6	11,5
İthalat	201.964	140.928	185.493	18,8	-30,2	31,6
Dış Ticaret Hacmi	333.991	243.071	299.422	20,4	-27,2	23,2
Dış Ticaret Dengesi	-69.936	-38.786	-71.563	-11,4	-44,5	84,5
İhracatın İthalatı Karşılama Oranı	65,4	72,5	61,4	3,6	10,9	-15,3
Dış Ticaret Dengesi/İhracat (%)	-53,0	-38,0	-62,8	-9,5	-28,3	65,4

Kaynak: TÜİK.

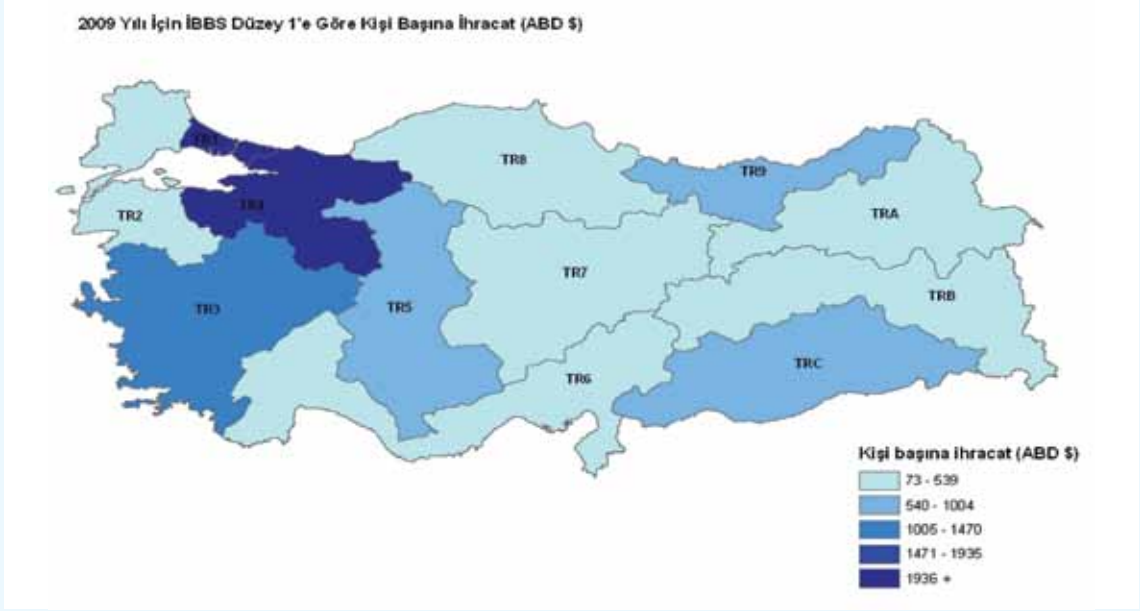

Grafik 48. Dış Ticaret Göstergeleri

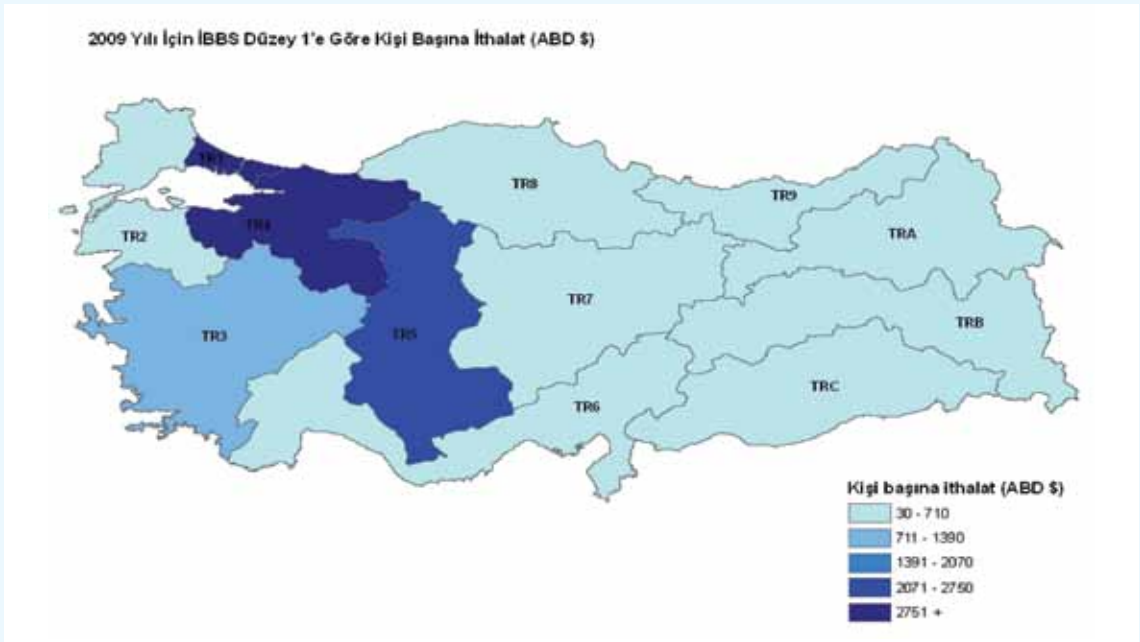

Grafik 49. İhracatın İthalatı Karşılama Oranı

TÜİK tarafından yayımlanan 2009 yılı kişi başına ihracat ve ithalat değerleri İBBS Düzey-1'e göre incelendiğinde; kişi başına ihracatta en yüksek değere 4.300 \$ ile İstanbul Bölgesi (TR1) sahip iken, bunu ikinci sırada 2.401 \$ ile Doğu Marmara Bölgesi (TR4) izlemektedir. Kişi başına ihracat değerinde en son sırada yer alan 73 \$ ile Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi (TRA), en yüksek değere sahip İstanbul Bölgesi'nin (TR1) sadece %1,6'sını alabilmektedir. Kişi başına ithalat değerleri içinde yine ilk sırayı 6.098 \$ ile İstanbul Bölgesi (TR1) alırken, en son sırada yer alan kişi başına 30 \$'lık ithalat değeri ile Ortadoğu Anadolu Bölgesi (TRB) gelirinin yaklaşık 203,3 katıdır (Bkz, Grafik 50, 51).

Grafik 50. 2009 Yılı İBBS Düzey-1'e göre Kişi Başına İhracat

Grafik 51. 2009 Yılı İBBS Düzey-1'e göre Kişi Başına İthalat

2.5.1.2 İhracat

2010 yılında bir önceki yıla göre %11,5 oranında artan ihracat 102 milyar dolardan 114 milyar dolara yükselmiştir. Sektörler incelendiğinde, en fazla artış madencilik ve taşocakçılığı sektör ihracatında gerçekleşmiştir. Geçen yıla göre %59,0 oranında artış gösteren madencilik ve taşocakçılığı sektörü ihracatı, 2.677 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Tarım ve ormancılık sektörü ihracatı %13,6 oranında artışla 4.940 milyon dolara, imalat sektörü ihracatı %10,5 oranındaki artışla 105.494 milyon dolara yükselmiştir. Balıkçılık sektörü ihracatında ise geçen yıla göre %20,6 oranında düşüş yaşanmış ve ihracat değeri 150 milyon dolara gerilemiştir. Sektörlerin toplam ihracat içindeki oranları incelendiğinde, 2010 yılında 2009'a göre tarım ve ormancılık sektörü ihracat oranının aynı kaldığı, balıkçılık ve imalat sektörü ihracat oranının düştüğü, madencilik ve taşocakçılığı sektörü ihracat oranının ise arttığı gözlenmektedir (Bkz, Tablo 87).

Tablo 87. Sektörlere göre İhracat

Sektörler	İhracat Değeri (Milyon \$)			Toplam İçindeki Oranı			Değişim Oranı		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Tarım ve Ormancılık	3.937	4.347	4.940	3,0	4,3	4,3	5,7	10,4	13,6
Balıkçılık	240	189	150	0,2	0,2	0,1	51,9	-21,3	-20,6
Madencilik ve Taşocakçılığı	2.155	1.683	2.677	1,6	1,6	2,3	29,7	-21,9	59,0
İmalat	125.188	95.449	105.494	94,8	93,4	92,6	23,8	-23,8	10,5
Diğer	507	474	639	0,4	0,5	0,6	-21,5	-6,5	34,8
Toplam	132.027	102.143	113.899	100,0	100,0	100,0	23,1	-22,6	11,5

Kaynak: TÜİK.

Ana mal grupları ayırımına göre ihracat değerleri, 2010 yılında bir önceki yıla göre en fazla artışı %13,3 oranı ile ara (hammadde) mallarında 56.362 milyon dolar değeri ile alırken, bunu %11,3 oranı ile tüketim malları 45.352 milyon dolar değeriyle takip etmiş, %5,9'luk artışla sermaye (yatırım) malları 11.774 milyon dolar değeriyle üçüncü sırada gelmiştir. Ana mal gruplarının toplam ihracat içindeki oranları, bir önceki yıla göre sermaye (yatırım) mallarında %10,9'dan %10,3'e ve tüketim mallarında %39,9'dan %39,8'e düşerken, ara (hammadde) mallarında %48,7'den %49,5'e artış göstermiştir (Bkz, Tablo 88).

Tablo 88. Ana Mal Gruplarına göre İhracat

Mal Grupları	İhracat Değeri (Milyon \$)			Toplam İçindeki Oranı			Değişim Oranı		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Sermaye (Yatırım) Malları	16.725	11.117	11.774	12,7	10,9	10,3	21,6	-33,5	5,9
Ara (hammadde) Malları	67.734	49.734	56.362	51,3	48,7	49,5	37,1	-26,6	13,3
Tüketim Malları	47.077	40.733	45.352	35,7	39,9	39,8	7,7	-13,5	11,3
Diğerleri	491	559	411	0,4	0,5	0,4	17,5	13,8	-26,4
Toplam	132.027	102.143	113.899	100,0	100,0	100,0	23,1	-22,6	11,5

Kaynak: TÜİK.

2010 yılında ülke ihracatına en fazla katkı yapan mal grupları incelendiğinde, motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet ve diğer ürünlerin 13.814 milyon dolar ile ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Ayrıca bu grubun toplam ihracat içindeki oranı da 0,1 puan artış göstererek %12,0'dan %12,1'e yükselmiştir. İhracata en fazla katkı yapan diğer mal grupları ise sırasıyla; kazan, makine ve cihazlar, aletler, parçaları 9.338 milyon dolar ile ikinci sırada, demir ve çelik 8.761 milyon dolar ile üçüncü sırada ve örme giyim eşyası ve aksesuarları da 7.742 milyon dolar ile dördüncü sırada yer almaktadır. Tüm fasıllarda 2010 yılında bir önceki yıla göre artış gözlenirken, inciler, kıymetli taş ve metal mamulleri, madeni paralar %36,8 oranında azalarak 5.929 milyon dolardan 3.748 milyon dolara gerilemiştir. 2009 yılında küresel krizden nasibini alan kara taşıtları ihracatı %33,1 oranında düşmüşken, 2010 yılında 2008 seviyesine yaklaşarak %12,7 oranında artış kaydetmiştir.

Genel olarak fasıllar incelendiğinde, küresel kriz sebebiyle 2009 yılında ihracat miktarlarında düşüş gözlenen fasıllar 2010 yılında toparlanmış ve gözle görülür bir artış göstermiştir (Bkz, Tablo 89).

Tablo 89. İhracatımızda İlk On Fasil

Fasillar ⁽¹⁾	Sıra No	İhracat Değeri (Milyon \$)			Toplam İhracat İçindeki Oranı			Değişim Oranı		
		2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet ve diğer	1	18.327	12.252	13.814	13,9	12,0	12,1	15,2	-33,1	12,7
Kazan: makine ve cihazlar, aletler, parçaları	2	10.259	8.133	9.338	7,8	8,0	8,2	16,8	-20,7	14,8
Demir ve çelik	3	14.946	7.641	8.761	11,3	7,5	7,7	78,5	-48,9	14,7
Örme giyim eşyası ve aksesuarları	4	7.827	6.926	7.742	5,9	6,8	6,8	-2,4	-11,5	11,8
Elektrikli makine ve cihazlar, aksam ve parçaları	5	7.972	6.631	7.536	6,0	6,5	6,6	7,4	-16,8	13,6
Demir veya çelikten eşya	6	5.742	4.545	4.855	4,3	4,4	4,3	39,0	-20,8	6,8
Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarları	7	5.327	4.295	4.640	4,0	4,2	4,1	-2,2	-19,4	8,0
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahsalları, mumlar	8	7.532	3.921	4.506	5,7	3,8	4,0	46,3	-47,9	14,9
İnciler, kıymetli taş ve metal mamulleri, madeni paralar	9	5.383	5.929	3.748	4,1	5,8	3,3	105,2	10,1	-36,8
Plastik ve plastikten mamul eşya	10	3.563	3.094	3.717	2,7	3,0	3,3	26,3	-13,2	20,2
Toplam İhracat		132.027	102.143	113.899	100,0	100,0	100,0	23,1	-22,6	11,5

Kaynak: TÜİK.

(1): 2010 yılı ihracat değerlerine göre yapılan sıralamada, ilk 10'da yer alan fasillardır.

2.5.1.3 İthalat

Küresel kriz sebebiyle yaşanan ekonomik durgunluk nedeniyle, üretimde meydana gelen azalma, alım koşullarının negatif yönde gerçekleşmesi, ülkelerin kemer sıkma politikaları izlemeleri vb. durumlar doğrultusunda 2009 yılında ihracatta olduğu gibi ithalatta da azalma söz konusu olmuştur. Ülkemizde 2009 yılında bir önceki yıla göre %30,2 oranında azalan ithalat 140.928 milyon dolara inerken, 2010 yılında ithalat talebinde görülen yükseliş ile beraber yukarı yönlü ivme kazanmış ve 2009'a göre %31,6 oranında artarak 185.497 milyon dolara yükselmiştir. Sektörler düzeyinde; bir önceki yıla göre tarım ve ormancılık sektörü ithalatı %40,6 oranında artarak 6.457 milyon dolara, balıkçılık sektörü ithalatı %6,7 oranında artarak 33 milyon dolara, madencilik ve taşocakçılığı sektörü ithalatı %25,7 oranında artarak 25.932 milyon dolara, imalat sanayi sektörü ithalatı da %30,9 oranında artarak 145.322 milyon dolara yükselmiştir. Toplam ithalat içerisindeki oranlar incelendiğinde, 2010 yılında balıkçılık sektörü ithalatı oranı değişmezken, madencilik ve taşocakçılığı ile imalat sanayi sektörleri ithalat oranları azalmış, tarım ve ormancılık sektörü ithalatı oranı artmıştır (Bkz, Tablo 90).

Tablo 90. Sektörlere göre İthalat

Sektörler	İthalat Değeri (Milyon \$)			Toplam İçindeki Oranı			Değişim Oranı		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Tarım ve Ormancılık	6.392	4.594	6.457	3,2	3,3	3,5	37,7	-28,1	40,6
Balıkçılık	41	31	33	0,0	0,0	0,0	32,3	-23,9	6,7
Madencilik ve Taşocakçılığı	35.650	20.625	25.932	17,7	14,6	14,0	40,8	-42,1	25,7
İmalat	150.252	111.031	145.322	74,4	78,8	78,3	12,2	-26,1	30,9
Diğer	9.629	4.648	7.752	4,8	3,3	4,2	56,8	-51,7	66,8
Toplam	201.964	140.928	185.497	100,0	100,0	100,0	18,8	-30,2	31,6

Kaynak: TÜİK.

2009 yılında yaşanan küresel durgunluktan dolayı, bir önceki yıla göre değerlerinde azalış meydana gelen ana mal grupları, 2010 yılında tekrar artış eğilimine girmiştir. 2010 yılında ana mal grupları içerisinde en fazla artış gösteren grup olan sermaye (yatırım) malları ithalatı, 2009 yılında %23,4 oranında azalmışken, 2010 yılında %34,3 oranında artarak 28.820 milyon dolar olmuştur. Ara (hammadde) malları ithalatı, 2010'da bir önceki yıla göre %32,0 oranında artarak 131.397 milyon dolar olmuş, tüketim malları ithalatı ise %28,2 oranında artarak 24.734 milyon dolar olarak ölçülmüştür. Ayrıca, 2010 yılında sermaye (yatırım) malları ithalatının ve ara (hammadde) malları ithalatının toplam ithalat içerisindeki oranları artarken, tüketim mallarının oranı ise azalmıştır (Bkz, Tablo 91).

Tablo 91. Ana Mal Gruplarına göre İthalat

Mal Grupları	İthalat Değeri (Milyon \$)			Toplam İçindeki Oranı			Değişim Oranı		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Sermaye (Yatırım) Malları	28.021	21.463	28.820	13,9	15,2	15,5	3,6	-23,4	34,3
Ara (Hammadde) Malları	151.747	99.510	131.397	75,1	70,6	70,8	22,7	-34,4	32,0
Tüketim Malları	21.489	19.290	24.734	10,6	13,7	13,3	15,0	-10,2	28,2
Diğerleri	707	666	546	0,4	0,5	0,3	4,7	-5,8	-18,1
Toplam	201.964	140.928	185.497	100,0	100,0	100,0	18,8	-30,2	31,6

Kaynak: TÜİK.

Fasıllar içerisinde 2010 yılında toplam ithalatı en fazla mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahsalları, mumlar ithalatı etkilemiştir. Bu fasılın ithalat değeri 38.493 milyon dolar olurken, toplam ithalatı en fazla etkileyen ikinci fasıl kazan, makine ve cihazlar, aletler, parçaları ithalatı olup değeri de 21.242 milyon dolar olmuştur. İthalatı en fazla etkileyen diğer fasıllar ise sırasıyla, demir ve çelik ithalatı 16.115 milyon dolar, elektrikli makine ve cihazlar, aksam ve parçaları ithalatı 14.637 milyon dolar ve motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet ve diğer ürünlerin ithalatı ise 13.422 milyon dolardır. 2010 yılı için toplam ithalat içinde bu fasılların oranı ise sırasıyla; %20,8; %11,5; %8,7; %7,9 ve %7,2 olmuştur (Bkz, Tablo 92).

Tablo 92. İthalatımızda İlk On Fasıl

Fasıllar ⁽¹⁾	Sıra No	İthalat Değeri (Milyon \$)			Toplam İthalat İçindeki Oranı			Değişim Oranı		
		2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahsalları, mumlar	1	48.281	29.905	38.493	23,9	21,2	20,8	42,5	-38,1	28,7
Kazan: makine ve cihazlar, aletler, parçaları	2	22.539	17.132	21.242	11,2	12,2	11,5	-0,1	-24,0	24,0
Demir ve çelik	3	23.160	11.352	16.115	11,5	8,1	8,7	43,1	-51,0	42,0
Elektrikli makine ve cihazlar, aksam ve parçaları	4	13.892	12.243	14.637	6,9	8,7	7,9	4,5	-11,9	19,6
Motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet ve diğer	5	12.790	8.976	13.422	6,3	6,4	7,2	3,2	-29,8	49,5
Plastik ve plastikten mamul eşya	6	9.386	6.944	9.730	4,6	4,9	5,2	8,0	-26,0	40,1
Eczacılık ürünleri	7	4.361	4.080	4.410	2,2	2,9	2,4	23,8	-6,4	8,1
Organik kimyasal müstahsallar	8	4.421	3.342	4.400	2,2	2,4	2,4	10,6	-24,4	31,7
Optik, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar cihazları, tıbbi aletler	9	3.445	2.833	3.437	1,7	2,0	1,9	14,4	-17,8	21,3
Pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat	10	2.332	2.099	3.386	1,2	1,5	1,8	-17,6	-10,0	61,3
Toplam İthalat		201.964	140.928	185.497	100,0	100,0	100,0	18,8	-30,2	31,6

Kaynak: TÜİK.

(1): 2010 yılı ithalat değerlerine göre yapılan sıralamada, ilk 10'da yer alan fasıllardır.

2.5.1.4 Ülke Gruplarına göre Dış Ticaret

Ülkemiz ihracatı 2010 yılında 2009 yılına göre daha hareketli geçmiş, ancak özellikle AB ülkelerinin yaşamış olduğu finansal olumsuzluklar ve arkasından gelen borç krizi sebebiyle küresel ekonomik kriz öncesi döneme göre daha sönük gerçekleşmiştir. Kriz öncesinde 2008 yılında AB ülkelerine toplam 63.390 milyon dolar değerinde ihracat gerçekleştirilirken, bu miktar 2009'da %25,8'lik bir düşüşle 47.013 milyon dolara inmiş, 2010 yılında ise tekrar canlanarak %12,0 oranında artarak 52.659 milyon dolara yükselmiştir. Diğer taraftan Türkiye Serbest Bölgeleri'ne yapılan ihracat 2010'da %6,4 oranında, diğer ülkeler grubu içerisindeki ülkelere yapılan ihracat ise %11,3 oranında artış göstermiştir. 2010'da Türkiye Serbest Bölgeleri'ne 2.083 milyon dolar, diğer ülkelere ise 59.157 milyon dolar ihracat yapılmıştır. 2010 yılında ülke gruplarına göre yapılan ihracatın toplam ihracat içindeki oranları 2009 yılına göre çok fazla değişme göstermezken, AB ülkelerine yapılan ihracatın oranı %46,2; Türkiye Serbest Bölgeleri'ne yapılan ihracatın oranı %1,8 ve diğer ülkeler grubunda yer alan ülkelere yapılan ihracatın oranı ise %51,9 olmuştur.

2010'da diğer ülkelere yapılan 59.157 milyon dolarlık ihracat değerinin, 11.384 milyon dolarını AB ülkeleri dışında kalan Avrupa ülkelerine yapılan ihracat, 9.298 milyon dolarını Afrika ülkelerine yapılan ihracat, 6.083 milyon dolarını Amerika ülkelerine yapılan ihracat, 31.887 milyon dolarını Asya ülkelerine yapılan ihracat oluşturmuştur. Toplam ihracat içinde AB dışındaki Avrupa ülkelerine yapılan ihracatın oranı %10,0; Afrika ülkelerine yapılan ihracatın oranı %8,2; Amerika ülkelerine yapılan ihracatın oranı %5,3; Asya ülkelerine yapılan ihracatın oranı %28,0; Avustralya ve Yeni Zelanda'ya yapılan ihracatın oranı ise 2009 yılında olduğu gibi değişmeyerek %0,4 düzeyinde gerçekleşmiştir (Bkz, Tablo 93).

Tablo 93. Ülke Gruplarına göre Dış Ticaret Göstergeleri

Ülke Grupları	(Milyon TL)								
	İhracat								
	2008			2009			2010		
Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	
Genel Toplam	132.027	100,0	23,1	102.143	100,0	-22,6	113.899	100,0	11,5
A- Avrupa Birliği Ülkeleri (AB 27)	63.390	48,0	5,0	47.013	46,0	-25,8	52.659	46,2	12,0
B- Türkiye Serbest Bölgeleri	3.008	2,3	2,2	1.957	1,9	-34,9	2.083	1,8	6,4
C- Diğer Ülkeler	65.622	49,7	49,4	53.172	52,1	-19,0	59.157	51,9	11,3
1- Diğer Avrupa (AB Hariç)	15.678	11,9	44,6	11.318	11,1	-27,8	11.384	10,0	0,6
2- Afrika Ülkeleri	9.063	6,9	51,6	10.155	9,9	12,0	9.298	8,2	-8,4
Kuzey Afrika	5.850	4,4	45,2	7.416	7,3	26,8	7.041	6,2	-5,1
Diğer Afrika	3.212	2,4	65,0	2.739	2,7	-14,7	2.258	2,0	-17,6
3- Amerika Ülkeleri	6.532	4,9	16,6	4.878	4,8	-25,3	6.083	5,3	24,7
Kuzey Amerika	4.802	3,6	5,7	3.579	3,5	-25,5	4.248	3,7	18,7
Orta Amerika ve Karayipler	829	0,6	51,0	622	0,6	-25,0	598	0,5	-3,8
Güney Amerika	901	0,7	75,5	678	0,7	-24,8	1.237	1,1	82,6
4- Asya Ülkeleri	32.505	24,6	60,1	25.898	25,4	-20,3	31.887	28,0	23,1
Yakın ve Orta Doğu	25.430	19,3	68,6	19.193	18,8	-24,5	23.315	20,5	21,5
Diğer Asya	7.074	5,4	35,3	6.706	6,6	-5,2	8.572	7,5	27,8
5- Avustralya ve Yeni Zelanda	435	0,3	27,0	362	0,4	-16,9	403	0,4	11,4
6- Diğer Ülke ve Bölgeler	1.410	1,1	64,6	561	0,5	-60,2	102	0,1	-81,9

Kaynak: TÜİK.

Tablo 93. Ülke Gruplarına göre Dış Ticaret Göstergeleri (Devamı)

Ülke Grupları	(Milyon TL)								
	İthalat								
	2008			2009			2010		
Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	
Genel Toplam	201.964	100,0	18,8	140.928	100,0	-30,2	185.497	100,0	31,6
A- Avrupa Birliği Ülkeleri (AB 27)	74.802	37,0	9,0	56.588	40,2	-24,4	72.215	38,9	27,6
B- Türkiye Serbest Bölgeleri	1.334	0,7	9,0	965	0,7	-27,7	875	0,5	-9,3
C- Diğer Ülkeler	125.827	62,3	25,5	83.376	59,2	-33,7	112.407	60,6	34,8
1- Diğer Avrupa (AB Hariç)	44.196	21,9	29,0	25.886	18,4	-41,4	30.305	16,3	17,1
2- Afrika Ülkeleri	7.770	3,8	14,5	5.700	4,0	-26,6	6.412	3,5	12,5
Kuzey Afrika	5.267	2,6	45,6	3.542	2,5	-32,8	4.304	2,3	21,5
Diğer Afrika	2.503	1,2	-21,0	2.158	1,5	-13,8	2.108	1,1	-2,3
3- Amerika Ülkeleri	17.224	8,5	41,7	12.275	8,7	-28,7	16.798	9,1	36,8
Kuzey Amerika	13.404	6,6	48,4	9.513	6,8	-29,0	13.234	7,1	39,1
Orta Amerika ve Karayipler	560	0,3	25,0	476	0,3	-15,1	622	0,3	30,7
Güney Amerika	3.260	1,6	22,0	2.286	1,6	-29,9	2.943	1,6	28,7
4- Asya Ülkeleri	55.715	27,6	20,3	38.733	27,5	-30,5	57.508	31,0	48,5
Yakın ve Orta Doğu	17.628	8,7	39,4	9.595	6,8	-45,6	16.094	8,7	67,7
Diğer Asya	38.087	18,9	13,2	29.138	20,7	-23,5	41.413	22,3	42,1
5- Avustralya ve Yeni Zelanda	876	0,4	30,4	648	0,5	-26,1	493	0,3	-23,9
6- Diğer Ülke ve Bölgeler	45	0,0	-32,3	133	0,1	196,5	891	0,5	571,5

Tablo 93. Ülke Gruplarına göre Dış Ticaret Göstergeleri (Devamı)

Ülke Grupları	(Milyon TL)								
	Dış Ticaret Hacmi								
	2008			2009			2010		
Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	
Genel Toplam	333.991	100,0	20,4	243.071	100,0	-27,2	299.396	100,0	23,2
A- Avrupa Birliği Ülkeleri (AB 27)	138.193	41,4	7,1	103.601	42,6	-25,0	124.874	41,7	20,5
B- Türkiye Serbest Bölgeleri	4.342	1,3	4,2	2.922	1,2	-32,7	2.958	1,0	1,2
C- Diğer Ülkeler	191.449	57,3	32,8	136.548	56,2	-28,7	171.564	57,3	25,6
1- Diğer Avrupa (AB Hariç)	59.875	17,9	32,8	37.204	15,3	-37,9	41.690	13,9	12,1
2- Afrika Ülkeleri	16.833	5,0	31,9	15.855	6,5	-5,8	15.710	5,2	-0,9
Kuzey Afrika	11.118	3,3	45,4	10.958	4,5	-1,4	11.345	3,8	3,5
Diğer Afrika	5.716	1,7	11,8	4.897	2,0	-14,3	4.366	1,5	-10,8
3- Amerika Ülkeleri	23.756	7,1	33,8	17.153	7,1	-27,8	22.881	7,6	33,4
Kuzey Amerika	18.206	5,5	34,1	13.092	5,4	-28,1	17.482	5,8	33,5
Orta Amerika ve Karayipler	1.389	0,4	39,3	1.098	0,5	-21,0	1.220	0,4	11,1
Güney Amerika	4.161	1,2	30,7	2.964	1,2	-28,8	4.180	1,4	41,0
4- Asya Ülkeleri	88.219	26,4	32,4	64.632	26,6	-26,7	89.394	29,9	38,3
Yakın ve Orta Doğu	43.058	12,9	55,3	28.788	11,8	-33,1	39.409	13,2	36,9
Diğer Asya	45.161	13,5	16,1	35.844	14,7	-20,6	49.985	16,7	39,5
5- Avustralya ve Yeni Zelanda	1.311	0,4	29,3	1.009	0,4	-23,0	896	0,3	-11,3
6- Diğer Ülke ve Bölgeler	1.455	0,4	57,7	694	0,3	-52,3	993	0,3	43,0

Seçilmiş ulusal ve uluslararası teşkilat ve ülkelere göre ihracat göstergelerine bakıldığında, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ülkelerine 2010 yılında 61.468 milyon dolar değerinde, Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA) ülkelerine 2.417 milyon dolar değerinde, Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) ülkelerine 14.463 milyon dolar değerinde, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) ülkelerine 7.617 milyon dolar değerinde, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerine 10.295 milyon dolar değerinde, Türk Cumhuriyetleri'ne 3.922 milyon dolar değerinde, İslam Konferansı Teşkilatı (İKT) ülkelerine 32.503 milyon dolar değerinde ihracat gerçekleştirilmiştir. Toplam ihracat içerisinde OECD ülkelerine yapılan ihracat %54,0 oranına, EFTA ülkelerine yapılan ihracat %2,1 oranına, KEİ ülkelerine yapılan ihracat %12,7 oranına, EİT ülkelerine yapılan ihracat %6,7 oranına, BDT ülkelerine yapılan ihracat %9,0 oranına, Türk Cumhuriyetleri'ne yapılan ihracat %3,4 oranına ve İKT ülkelerine yapılan ihracat %28,5 oranına sahiptir (Bkz, Tablo 94).

Tablo 94. Seçilmiş Ulusal ve Uluslararası Teşkilat ve Ülkelere göre Dış Ticaret Göstergeleri

Seçilmiş Ulusal ve Uluslararası Teşkilat ve Ülkeler	(Milyon \$)								
	İhracat								
	2008			2009			2010		
Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	
Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)	70.472	53,4	7,3	55.832	54,7	-20,8	61.468	54,0	10,1
Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA)	3.262	2,5	145,6	4.336	4,2	32,9	2.417	2,1	-44,3
Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)	20.867	15,8	24,3	12.273	12,0	-41,2	14.463	12,7	17,8
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT)	6.248	4,7	32,9	5.948	5,8	-4,8	7.617	6,7	28,1
Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)	13.938	10,6	38,2	7.957	7,8	-42,9	10.295	9,0	29,4
Türk Cumhuriyetleri	3.749	2,8	30,4	3.399	3,3	-9,3	3.922	3,4	15,4
İslam Konferansı Teşkilatı (İKT)	32.597	24,7	60,5	28.627	28,0	-12,2	32.503	28,5	13,5
Genel Toplam	132.027	100,0	23,1	102.143	100,0	-22,6	113.899	100,0	11,5

Kaynak: TÜİK.

Tablo 94. Seçilmiş Ulusal ve Uluslararası Teşkilat ve Ülkelere göre Dış Ticaret Göstergeleri (Devamı)

Seçilmiş Ulusal ve Uluslararası Teşkilat ve Ülkeler	(Milyon \$)								
	İthalat								
	2008			2009			2010		
Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	
Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)	102.902	51,0	12,0	75.144	53,3	-27,0	99.349	53,6	32,2
Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA)	6.218	3,1	7,7	2.781	2,0	-55,3	4.002	2,2	43,9
Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)	45.632	22,6	31,1	28.299	20,1	-38,0	33.583	18,1	18,7
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT)	13.221	6,5	32,6	7.011	5,0	-47,0	13.291	7,2	89,6
Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)	42.614	21,1	36,3	26.045	18,5	-38,9	30.586	16,5	17,4
Türk Cumhuriyetleri	4.279	2,1	60,3	2.874	2,0	-32,8	4.608	2,5	60,3
İslam Konferansı Teşkilatı (İKT)	29.179	14,4	35,6	17.970	12,8	-38,4	27.944	15,1	55,5
Genel Toplam	201.964	100,0	18,8	140.928	100,0	-30,2	185.497	100,0	31,6

Tablo 94. Seçilmiş Ulusal ve Uluslararası Teşkilat ve Ülkelere göre Dış Ticaret Göstergeleri (Devamı)

Seçilmiş Ulusal ve Uluslararası Teşkilat ve Ülkeler	(Milyon \$)								
	Dış Ticaret Hacmi								
	2008			2009			2010		
Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	
Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)	173.374	51,9	10,1	130.976	53,9	-24,5	160.817	53,7	22,8
Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA)	9.479	2,8	33,5	7.116	2,9	-24,9	6.419	2,1	-9,8
Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)	66.500	19,9	28,9	40.572	16,7	-39,0	48.045	16,0	18,4
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT)	19.468	5,8	32,7	12.959	5,3	-33,4	20.909	7,0	61,3
Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)	56.552	16,9	36,8	34.002	14,0	-39,9	40.881	13,7	20,2
Türk Cumhuriyetleri	8.028	2,4	44,8	6.273	2,6	-21,9	8.530	2,8	36,0
İslam Konferansı Teşkilatı (İKT)	61.776	18,5	47,7	46.596	19,2	-24,6	60.446	20,2	29,7
Genel Toplam	333.991	100,0	20,4	243.071	100,0	-27,2	299.396	100,0	23,2

Ülke grupları için ithalat rakamlarına bakıldığında; 2010 yılında bir önceki yıla göre AB ülkelerinden yapılan ithalat %27,6 ve diğer ülke grubunda yer alan ülkelerle yapılan ithalat %34,8 oranında artarken; Türkiye Serbest Bölgeleri'nden yapılan ithalat ise %9,3 oranında azalma göstermiştir. 2010 yılında AB ülkelerinden 72.215 milyon dolar, Türkiye Serbest Bölgeleri'nden 875 milyon dolar, diğer ülkeler grubu altında yer alan ülkelere ise 112.407 milyon dolar değerinde ithalat gerçekleştirilmiştir. Toplam ithalat içerisinde ülke gruplarının oranları incelendiğinde, AB ülkelerinden yapılan ithalatın %38,9 oranına, Türkiye Serbest Bölgeleri'nden yapılan ithalatın %0,5 oranına ve diğer ülkeler grubu altında yer alan ülkelere yapılan ithalatın %60,6 oranında olduğu görülmektedir.

Diğer ülkeler başlığı altında yer alan ülkelere yapılan 112.407 milyon dolarlık ithalatın, 30.305 milyon doları AB haricindeki diğer Avrupa ülkelerinden, 6.412 milyon doları Afrika ülkelerinden, 16.798 milyon doları Amerika ülkelerinden, 57.508 milyon doları Asya ülkelerinden, 493 milyon doları Avustralya ve Yeni Zelanda'dan ve 891 milyon doları da diğer ülke ve bölgelerden yapılmaktadır. Toplam ithalat içinde AB dışındaki Avrupa ülkelerinden yapılan ithalat %16,3 oranına, Afrika ülkelerinden yapılan ithalat %3,5 oranına, Amerika ülkelerinden yapılan ithalat %9,1 oranına, Asya ülkelerinden yapılan ithalat %31,0 oranına, Avustralya ve Yeni Zelanda'dan yapılan ithalat %0,3 oranına ve diğer ülke ve bölgelerden gerçekleştirilen ithalat ise %0,5 oranına sahiptir.

Ulusal ve uluslararası teşkilat ve ülkelere göre 2010 yılı ithalat değerlerine göre de, en fazla ithalat yapılan grup 99.349 milyon dolar ile OECD ülkelerinden yapılmış, bunu 33.583 milyon dolar ile KEİ ülkeleri izlemiştir. İthalat yapılan diğer gruplar ise sırasıyla; 30.586 milyon dolar ile BDT ülkeleri, 27.994 milyon dolar ile İKT ülkeleri, 13.291 milyon dolar ile EİT ülkeleri, 4.608 milyon dolar ile Türk Cumhuriyetleri ve 4.002 milyon dolar ile EFTA ülkeleridir. 2010 yılında bu ülke grupları ile gerçekleştirilen ithalatın toplam ithalat içerisindeki oranları ise, OECD ülkelerinde %53,6 oranı, EFTA ülkelerinde %2,2 oranı, KEİ ülkelerinde %18,1 oranı, EİT ülkelerinde %7,2 oranı, BDT ülkelerinde %16,5 oranı, Türk Cumhuriyetleri'nde %2,5 oranı, İKT ülkelerinde ise %15,1 oranı ile gerçekleşmiştir.

Dış ticaret hacmi 2010 yılında bir önceki yıla göre %23,2 oranında artış göstermiş ve 299.396 milyon dolar olmuştur. Bunun 124.874 milyon doları AB ülkeleri ile gerçekleştirilirken, 2.958 milyon doları Türkiye Serbest Bölgeleri ile, 171.564 milyon doları ise diğer ülkeler grubu altında mevcut olan ülkelerle gerçekleştirilmiştir. 2010 yılında dış ticaret hacmi içinde ülke gruplarının oranı incelenirse; AB ülkeleri %41,7 oranına, Türkiye Serbest Bölgeleri %1,0 oranına, diğer ülkeler grubu altında mevcut olan ülkeler ise %57,3 oranına sahiptir (Bkz, Tablo 93).

Diğer ülkeler grubu altında bulunan ülke gruplarına ilişkin dış ticaret hacimleri incelendiğinde, 171.564 milyon dolarlık toplam dış ticaret hacminin 41.690 milyon doları AB dışında kalan diğer Avrupa ülkeleri ile, 15.710 milyon doları Afrika ülkeleri ile, 22.881 milyon doları Amerika ülkeleri ile, 89.394 milyon doları Asya ülkeleri ile, 896 milyon doları Avustralya ve Yeni Zelanda ülkeleri ile gerçekleştirilmiştir. Bu ülke gruplarının toplam dış ticaret hacmi içindeki oranları ise sırasıyla; %13,9; %5,2; %7,6; %29,9 ve %0,3 olmuştur.

Seçilmiş ulusal ve uluslararası teşkilat ve ülkelere göre dış ticaret hacminde, 2010 yılında OECD ülkeleri ile 160.817 milyon dolarlık, EFTA ülkeleri ile 6.419 milyon dolarlık, KEİ ülkeleri ile 48.045 milyon dolarlık, EİT ülkeleri ile 20.909 milyon dolarlık, BDT ülkeleri ile 40.881 milyon dolarlık, Türk Cumhuriyetleri ile 8.530 milyon dolarlık, İKT ülkeleri ile de 60.446 milyon dolarlık dış ticaret gerçekleştirilmiştir. Bu ülke gruplarının toplam dış ticaret hacmi içindeki oranları sırasıyla, %53,7; %2,1; %16,0; %7,0; %13,7; %2,8 ve %20,2 olmuştur (Bkz, Tablo 94).

Ülkemizin 2010 yılında en çok ihracat yaptığı ülkeler incelendiğinde, Almanya 11.453 milyon dolarla ilk sırada yer alırken, İngiltere 7.221 milyon dolarla ikinci sırada, İtalya 6.506 milyon dolar ile üçüncü sırada yer almaktadır. 2010 yılında ihracat değerlerine göre yapılan sıralamaya göre, ilk on ülke içerisinde bir önceki yıla göre sadece Fransa'nın ihracat değerinde düşüş olmuştur. 2009 yılında 6.211 milyon dolarlık ihracat değeri ile ikinci sırada yer alan Fransa, 2010 yılında ihracat değeri %2,8 oranında düşerek 6.037 milyon dolara gerilemiş ve sıralamada ancak beşinci olarak yer almıştır. Bunun yanı sıra 2009'a göre en fazla artış, %50,3 oranı ile İran'a yapılan ihracatta gerçekleşmiştir. 2009 yılında 2.025 milyon dolar olan ihracat değeri, 2010 yılında 3.043 milyon dolara yükselmiştir (Bkz, Tablo 95).

Tablo 95. En Çok İhracat Yaptığımız İlk On Ülke

Ülkeler ⁽¹⁾	Sıra No	(Milyon \$)								
		2008			2009			2010		
		İhracat Değeri	Toplam İhracat İçindeki Oranı	Değişim Oranı	İhracat Değeri	Toplam İhracat İçindeki Oranı	Değişim Oranı	İhracat Değeri	Toplam İhracat İçindeki Oranı	Değişim Oranı
Almanya	1	12.952	9,8	8,0	9.793	9,6	-24,4	11.453	10,1	17,0
İngiltere	2	8.159	6,2	-5,4	5.938	5,8	-27,2	7.221	6,3	21,6
İtalya	3	7.819	5,9	4,5	5.889	5,8	-24,7	6.506	5,7	10,5
Irak	4	3.917	3,0	37,7	5.123	5,0	30,8	6.043	5,3	17,9
Fransa	5	6.618	5,0	10,8	6.211	6,1	-6,1	6.037	5,3	-2,8
Rusya Federasyonu	6	6.483	4,9	37,2	3.190	3,1	-50,8	4.632	4,1	45,2
ABD	7	4.300	3,3	3,1	3.241	3,2	-24,6	3.768	3,3	16,3
İspanya	8	4.047	3,1	-11,6	2.818	2,8	-30,4	3.564	3,1	26,4
BAE	9	7.975	6,0	146,1	2.897	2,8	-63,7	3.338	2,9	15,2
İran	10	2.030	1,5	40,8	2.025	2,0	-0,3	3.043	2,7	50,3
İlk 10 Ülke Toplamı		64.299	48,7	16,7	47.125	46,1	-26,7	55.604	48,8	18,0
Toplam İhracat		132.027	100,0	23,1	102.143	100,0	-22,6	113.899	100,0	11,5

Kaynak: TÜİK

(1): 2010 yılı ihracat değerlerine göre yapılan sıralamada, ilk 10'da yer alan ülkelerdir.

2010'da en fazla ithalat yaptığımız ilk on ülke içerisinde ilk sırayı geçen yıl olduğu gibi yine Rusya almıştır. Rusya'ya yapılan ithalat miktarı, 2010'daki toplam ithalatın %11,6'sı olup 21.596 milyon dolar değerindedir. İthalat sıralamasında ikinci sırayı 17.530 milyon dolar (toplam ithalatın %9,5'i) ile Almanya alırken, üçüncü sırayı ise 17.180 milyon dolarla (toplam ithalatın %9,3'ü) Çin almıştır. 2010 yılında bir önceki yıla göre ülkemiz ithalatının en fazla arttığı ülke %124,5 oranındaki artışla (7.645 milyon dolar) İran olmuştur. En düşük oranlı artış ise %11,0 oranı ile Rusya'da yapılan ithalatta gerçekleşirken, 2010 yılında ilk on ülke içinde hiçbir ülke ile yapılan ithalat değeri azalma göstermemiştir (Bkz, Tablo 96).

Tablo 96. En Çok İthalat Yaptığımız İlk On Ülke

Ülkeler ⁽¹⁾	Sıra No	(Milyon \$)								
		2008			2009			2010		
		İthalat Değeri	Toplam İthalat İçindeki Oranı	Değişim Oranı	İthalat Değeri	Toplam İthalat İçindeki Oranı	Değişim Oranı	İthalat Değeri	Toplam İthalat İçindeki Oranı	Değişim Oranı
Rusya Federasyonu	1	31.364	15,5	33,4	19.450	13,8	-38,0	21.596	11,6	11,0
Almanya	2	18.687	9,3	6,5	14.097	10,0	-24,6	17.530	9,5	24,4
Çin	3	15.658	7,8	18,3	12.677	9,0	-19,0	17.180	9,3	35,5
ABD	4	11.976	5,9	46,7	8.576	6,1	-28,4	12.318	6,6	43,6
İtalya	5	11.012	5,5	10,5	7.673	5,4	-30,3	10.203	5,5	33,0
Fransa	6	9.022	4,5	14,9	7.092	5,0	-21,4	8.176	4,4	15,3
İran	7	8.200	4,1	23,9	3.406	2,4	-58,5	7.645	4,1	124,5
İspanya	8	4.548	2,3	4,7	3.777	2,7	-17,0	4.840	2,6	28,1
Güney Kore	9	4.092	2,0	-6,4	3.118	2,2	-23,8	4.764	2,6	52,8
İngiltere	10	5.324	2,6	-2,8	3.473	2,5	-34,8	4.677	2,5	34,6
İlk 10 Ülke Toplamı		119.883	59,4	18,6	83.339	59,1	-30,5	108.928	58,7	30,7
Toplam İthalat		201.964	100,0	18,8	140.928	100,0	-30,2	185.497	100,0	31,6

Kaynak: TÜİK.

(1): 2010 yılı ithalat değerlerine göre yapılan sıralamada, ilk 10'da yer alan ülkelerdir.

2.5.1.5 Komşu Ülkelerle Dış Ticaret

2010 yılında ülkemizin komşu ülkelerle yaptığı dış ticaret değerleri incelendiğinde, 2009 yılının aksine ihracat ve ithalat değerlerinde artışın söz konusu olduğu görülmektedir. Komşu ülkelerle yapılan ihracat, 2010'da bir önceki yıla göre %17,9 oranında artarak 16.209 milyon dolara yükselmiştir. İran'a yapılan ihracat %50,3 oranında, Suriye'ye yapılan ihracat %30,1 oranında, Irak'a yapılan ihracat %17,9 oranında, Azerbaycan'a yapılan ihracat %10,7 oranında, Bulgaristan'a yapılan ihracat %8,1 oranında, Gürcistan'a yapılan ihracat ise %0,8 oranında artarken; Yunanistan'a yapılan ihracat ise %10,6 oranında azalmıştır. Yunanistan'ın 2010 yılında yaşamış olduğu borç krizi sebebiyle alım koşullarının zorlaşması, bu azalışta etkili olmuştur. 2010 yılında toplam ihracatın %14,2'si komşu ülkelerle gerçekleştirilmiştir (Bkz, Tablo 97).

Tablo 97. Komşu Ülkelerle Dış Ticaret

Ülkeler	(Milyon \$)								
	İhracat								
	2008			2009			2010		
Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	
Azerbaycan	1.667	1,3	59,2	1.400	1,4	-16,0	1.551	1,4	10,7
Bulgaristan	2.152	1,6	4,4	1.386	1,4	-35,6	1.498	1,3	8,1
Gürcistan	998	0,8	54,4	763	0,7	-23,5	769	0,7	0,8
Irak	3.917	3,0	37,7	5.123	5,0	30,8	6.043	5,3	17,9
İran	2.030	1,5	40,8	2.025	2,0	-0,3	3.043	2,7	50,3
Suriye	1.115	0,8	39,8	1.422	1,4	27,5	1.849	1,6	30,1
Yunanistan	2.430	1,8	7,4	1.630	1,6	-32,9	1.456	1,3	-10,6
Komşu Ülkeler Toplamı	14.308	10,8	28,9	13.748	13,5	-3,9	16.209	14,2	17,9
Genel Toplam	132.027	100,0	23,1	102.143	100,0	-22,6	113.899	100,0	11,5

Kaynak: TÜİK.

Tablo 97. Komşu Ülkelerle Dış Ticaret (Devamı)

(Milyon \$)									
İthalat									
Ülkeler	2008			2009			2010		
	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı
Azerbaycan	928	0,5	181,6	753	0,5	-18,9	865	0,5	14,9
Bulgaristan	1.840	0,9	-5,7	1.117	0,8	-39,3	1.701	0,9	52,3
Gürcistan	525	0,3	81,3	285	0,2	-45,6	291	0,2	1,8
Irak	1.321	0,7	104,8	952	0,7	-27,9	1.355	0,7	42,2
İran	8.200	4,1	23,9	3.406	2,4	-58,5	7.645	4,1	124,5
Suriye	639	0,3	69,6	328	0,2	-48,7	663	0,4	102,1
Yunanistan	1.151	0,6	21,1	1.131	0,8	-1,7	1.542	0,8	36,3
Komşu Ülkeler Toplamı	14.604	7,2	30,9	7.972	5,7	-45,4	14.060	7,6	76,4
Genel Toplam	201.964	100,0	18,8	140.928	100,0	-30,2	185.497	100,0	31,6

Tablo 97. Komşu Ülkelerle Dış Ticaret (Devamı)

(Milyon \$)									
Dış Ticaret Hacmi									
Ülkeler	2008			2009			2010		
	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı
Azerbaycan	2.596	0,8	88,5	2.153	0,9	-17,1	2.416	0,8	12,2
Bulgaristan	3.992	1,2	-0,5	2.502	1,0	-37,3	3.199	1,1	27,8
Gürcistan	1.523	0,5	62,8	1.048	0,4	-31,2	1.060	0,4	1,1
Irak	5.238	1,6	50,1	6.076	2,5	16,0	7.397	2,5	21,7
İran	10.229	3,1	27,0	5.431	2,2	-46,9	10.688	3,6	96,8
Suriye	1.754	0,5	49,3	1.749	0,7	-0,3	2.512	0,8	43,6
Yunanistan	3.581	1,1	11,5	2.761	1,1	-22,9	2.998	1,0	8,6
Komşu Ülkeler Toplamı	28.912	8,7	29,9	21.721	8,9	-24,9	30.269	10,1	39,4
Genel Toplam	333.991	100,0	20,4	243.071	100,0	-27,2	299.396	100,0	23,2

Ülkemizin 2010 yılı içerisinde komşu ülkelere yaptığı ithalat bir önceki yıla göre %76,4 oranında artış göstererek 7.972 milyon dolardan 14.060 milyon dolara yükselmiştir. 2009 yılının tam tersine 2010 yılında tüm komşu ülkelerle yapılan ithalat değerlerinde artış olmuştur. Komşu ülkelerle yapılan ithalatta en fazla artış %124,5 oranı ile İran’da, en düşük artış ise %1,8’lik artış ile Gürcistan’la gerçekleşmiştir. 2010 yılında, toplam ithalatın %7,6’sı komşu ülkelerle yapılmıştır.

Ülkemizin komşu ülkelerle yapılan dış ticaret hacmi 2010 yılında, %39,4 oranında artarak 21.721 milyon dolardan 30.269 milyon dolara yükselmiştir. Komşu ülkelerle yapılan dış ticaret hacminin toplam dış ticaret hacmi içindeki oranı ise 2009 yılına göre 1,2 puan artarak %8,9’dan %10,1’e yükselmiştir. 2010 yılında, komşu ülkelerle dış ticaret hacminde en fazla artış %96,8 oranı ile İran’la olmuş, en düşük artış %1,1 oranı ile Gürcistan’la olmuştur.

2.5.2 Döviz Kurları

2010 yılında enflasyon hedeflemesi ile birlikte dalgalı döviz kuru rejimi uygulamasına devam edilmiştir. 2002 yılından itibaren uygulandığı gibi dalgalı döviz kuru rejiminde döviz kurları bir politika aracı ya da hedef değildir ve piyasadaki arz ve talep koşulları tarafından belirlenmektedir. Uygulanan para ve maliye politikaları, uluslararası gelişmeler, ekonomik temeller ve beklentiler çerçevesinde piyasada döviz arz ve talebi oluşmaktadır.

Dalgalı döviz kuru uygulamasında korunması gereken bir kur seviyesi bulunmamaktadır. Ancak, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde güçlü döviz rezerv pozisyonuna sahip olmak, karşılaşılabilecek iç ve dış şokların olumsuz etkilerinin giderilmesinde ve ülke ekonomisine duyulan güvenin artırılmasında büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle döviz likidite gelişmeleri TCMB tarafından takip edilerek, döviz arzının döviz talebine göre arttığı dönemlerde rezerv biriktirme amaçlı döviz alım ihaleleri gerçekleştirilmektedir. Bunun yanında döviz piyasasında derinliğin kaybolmasına bağlı olarak sağlıksız fiyat oluşumları görülmesi halinde döviz satım ihaleleri düzenlenebilmektedir.

TCMB döviz alımlarını, döviz piyasasındaki arz ve talep koşullarını mümkün olduğunca az etkilemeye özen göstererek, kuralları önceden açıklanmış şeffaf ihaleler yoluyla gerçekleştirmektedir. Döviz arzına ilişkin öngörülenin dışında gelişmeler olması durumunda, önceden duyurarak ihale programında değişiklik yapabilmektedir.

2007 yılında başlayan ve 2008 yılının son çeyreğinden itibaren derinleşerek ülkemiz ekonomisini de etkileyen finansal kriz sırasında, bankacılık sisteminin döviz likiditesinde yaşayabileceği sorunları en aza indirmeye yönelik önlemler almıştır. TCMB, 2010 yılında küresel piyasalarda normalleşme sürecinin başlamasıyla birlikte 14 Nisan 2010 tarihinde açıkladığı “Para Politikası Çıkış Stratejisi” ile döviz ve TL piyasalarına yönelik uygulamaya koyduğu önlemlerin bir kısmını geri almıştır.

Kriz sonrasında ara verilen döviz alım ihalelerine 4 Ağustos 2009 tarihinde yeniden başlanmıştır. TCMB Ocak-Temmuz 2010 döneminde küresel finansal piyasalardaki gelişmeler ve risk iştahındaki değişimlere bağlı olarak ülkemize yönelik sermaye hareketlerinin dalgalı bir seyir izlediği, diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi ülkemize yönelik sermaye girişlerinin de istikrarlı bir şekilde güçlendiği gözlemlenen hareketle döviz alım ihalelerinin koşullarında değişiklik yapmıştır. 3 Ağustos 2010 tarihinden itibaren rezerv birikimini hızlandırmak amacıyla ihalelerde alımı yapılacak günlük tutarı, 40 milyon doları ihale ve 40 milyon doları opsiyon olmak üzere 80 milyon dolara yükseltmiştir.

Ayrıca döviz rezervlerini kuvvetlendirmek amacıyla ülkemize yönelik sermaye akımlarından daha etkin bir şekilde faydalanmak, diğer taraftan akımların değişkenliğine karşı daha esnek olabilmesini sağlamak amacıyla 4 Ekim 2010 tarihinden itibaren döviz alım ihalelerinde yöntem değişikliğine gidilmiştir.

Döviz rezerv birikiminin hızlandırılması amacıyla daha esnek bir döviz alım ihale yönteminin belirlenmesinin ardından döviz alımları hızlanmıştır. 2009 yılında TCMB tarafından döviz alım ihaleleri yoluyla 4.315 milyon dolarlık döviz alımı yapılmışken, 2010 yılında 14.864 milyon dolarlık döviz alımı yapılmıştır. Döviz satım ihaleleri yoluyla da 2009 yılında 900 milyon dolarlık döviz satılmış ve döviz piyasasına doğrudan müdahalede bulunulmazken, 2010 yılında döviz satım ihalesi düzenlenmemiş, döviz piyasasına alım ve satım yönünde işlem gerçekleştirilmemiştir (Bkz, Tablo 98).

Tablo 98. Merkez Bankasınca Yapılan Döviz Alım-Satım Tutarları

Yıllar	Döviz Alım İhaleleri	Döviz Satım İhaleleri	Döviz Alım Müdahaleleri ⁽¹⁾	Döviz Satım Müdahaleleri ⁽²⁾	Toplam Net Döviz Alımları	(Milyon \$)
						Toplam Net Döviz Alımları Değişim Oranı
2008	7.584	100	-	-	7.484	-24,4
2009	4.315	900	-	-	3.415	-54,4
2010	14.864	-	-	-	14.864	335,3
Toplam ⁽³⁾	52.511	2.000	21.289	2.114	69.686	

Kaynak: TCMB.

(1): 2003-2006 yılları arası değer toplamı olup, 2007 yılından sonra “0” olarak gözlenmektedir.

(2): 2004 ve 2006 yılı değer toplamı olup, 2007 yılından sonra “0” olarak gözlenmektedir.

(3): 2004-2010 yılları arası kümülatif toplam değeridir.

Amerikan doları 2009 yılının ilk çeyreğinde küresel ekonomiye ilişkin olumsuz beklentilerin artarak devam etmesiyle yükselişini sürdürmüştür. Yılın ikinci yarısında ise, uluslararası piyasalarda risk iştahının artmaya başlamasının, gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye akımlarını arttırması TL'nin değer kazanmasına neden olmuştur. Türk lirasında Temmuz ayından itibaren başlayan değer kazanma eğilimi, yıl sonuna kadar devam etmiştir. Ancak, bu eğilim sınırlı düzeyde kalmıştır. 2009 yılı sonunda yıllık ortalama değerlere göre nominal olarak Türk Lirası karşısında ABD Doları %19,2'lik değer kazanarak 1,54679 TL'ye, İngiliz Sterlini %1,2'lik değer kazanarak 2,41212 TL'ye, Japon Yeni %30,6'lık değer kazanarak 1,65107 TL'ye, Euro %13,2'lik değer kazanarak 2,15003 TL'ye yükselmiştir (Bkz, Tablo 99).

Tablo 99. Yıllık Ortalama Döviz Alış Kurları

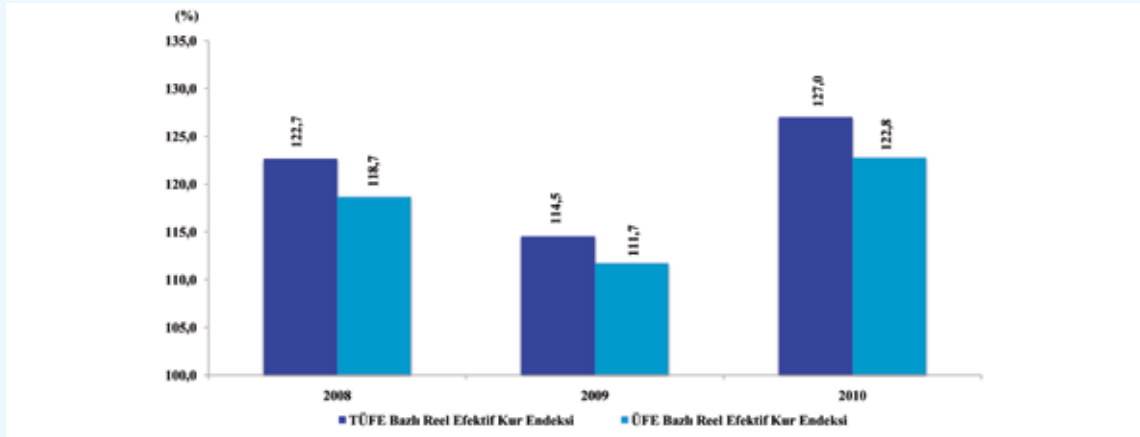
Yıllar	ABD \$		Euro		İngiliz Sterlini		Japon Yeni	
	Kur	Değişim Oranı	Kur	Değişim Oranı	Kur	Değişim Oranı	Kur	Değişim Oranı
2008	1,29789	-0,3	1,89864	6,8	2,38318	-8,3	1,26394	14,7
2009	1,54679	19,2	2,15003	13,2	2,41212	1,2	1,65107	30,6
2010	1,49843	-3,1	1,98896	-7,5	2,31478	-4,0	1,70542	3,3

Kaynak: TCMB.

2010 yılında Amerikan doları, ABD ekonomisindeki canlanmanın beklenenden yavaş gerçekleşmesi ve Merkez Bankası'nın piyasadaki likiditeyi arttıracığı yönündeki beklentiler dolayısıyla dünya piyasalarında değer kaybına uğramıştır. Amerikan doları dünya piyasalarına paralel olarak Türkiye'de de değer kaybetme eğilimi göstermiş ve 2010 yılı sonunda geçen yıla göre ortalama döviz alış kuru %3,1 oranında değer kaybederek 1,49843 TL düzeyinde işlem görmüştür. Euroda Avrupa'da yaşanan borç krizinin etkisiyle düşüş eğilimi göstermiş ve %7,5 oranında değer kaybederek 1,98896 TL olmuştur. İngiliz Sterlini %4,0 oranında değer kaybederek 2,31478 TL'ye gerilerken, Japon Yeni de %3,3 oranında değer kazanarak 1,70542 TL'ye yükselmiştir.

Reel olarak tüketici fiyatları endeksine göre Türk Lirası karşısında ABD doları 2010 yılında %10,8; Euro %14,8 oranında değer kaybetmiştir. 2010 yılında aylara göre reel değer artışına bakıldığında, ABD dolarının en büyük değer kaybını %6,4 oranıyla Ekim ayında ve en yüksek değer artışını da %6,2 oranı ile Aralık ayında yaşadığı görülmektedir. Aynı tabloya Euro bazında bakıldığında, en yüksek değer kaybını %6,2 oranı ile Ocak ayında, en büyük değer artışını da %2,2 oranı ile Aralık ayında yaşadığı görülmektedir (Bkz, Tablo 100).

Döviz kurlarında meydana gelen değişimler sonucunda, 2010 yılı sonu itibariyle TÜFE bazlı reel efektif kur endeksi 127,0; ÜFE bazlı reel efektif kur endeksi de 122,8 olmuştur. Böylece 2010 yılında döviz kurları TÜFE bazında %10,9 oranında, ÜFE bazında da %9,9 oranında değer kazanmıştır (Bkz; Tablo 101, Grafik 52).

Grafik 52. Reel Efektif Döviz Kuru Endeksleri (1995=100)

Tablo 100. Yıllara ve Aylara göre Aylık Ortalama Döviz Alış Kurları

Yıllar	Aylar	ABD Doları (\$)	Euro (€)	TÜFE (2003=100)		\$ ve € Değişim Oranları			
				Endeks Değeri	Değişim Oranı	Nominal		Reel	
						\$	€	\$	€
2008	Ocak	1,17044	1,72065	146,9	0,8	-0,2	0,7	-1,0	-0,1
	Şubat	1,18817	1,75022	148,8	1,3	1,5	1,7	0,2	0,4
	Mart	1,23238	1,90962	150,3	1,0	3,7	9,1	2,7	8,1
	Nisan	1,29671	2,04412	152,8	1,7	5,2	7,0	3,5	5,3
	Mayıs	1,24700	1,94032	155,1	1,5	-3,8	-5,1	-5,2	-6,5
	Haziran	1,22780	1,90801	154,5	-0,4	-1,5	-1,7	-1,2	-1,3
	Temmuz	1,20995	1,90970	155,4	0,6	-1,5	0,1	-2,0	-0,5
	Ağustos	1,17267	1,76110	155,0	-0,2	-3,1	-7,8	-2,8	-7,6
	Eylül	1,22964	1,76928	155,7	0,5	4,9	0,5	4,4	0,0
	Ekim	1,47327	1,96267	159,8	2,6	19,8	10,9	16,8	8,1
	Kasım	1,58785	2,02144	161,1	0,8	7,8	3,0	6,9	2,1
	Aralık	1,53881	2,08651	160,4	-0,4	-3,1	3,2	-2,7	3,6
Yıllık	1,29789	1,89864	154,7	10,4	-0,3	6,8	-9,7	-3,3	
2009	Ocak	1,58905	2,11490	160,9	0,3	3,3	1,4	3,0	1,1
	Şubat	1,65236	2,11562	160,4	-0,3	4,0	0,0	4,3	0,4
	Mart	1,70454	2,21872	162,1	1,1	3,2	4,9	2,0	3,7
	Nisan	1,60415	2,11698	162,2	0,0	-5,9	-4,6	-5,9	-4,6
	Mayıs	1,55176	2,11158	163,2	0,6	-3,3	-0,3	-3,9	-0,9
	Haziran	1,53978	2,15838	163,4	0,1	-0,8	2,2	-0,9	2,1
	Temmuz	1,51369	2,13172	163,8	0,3	-1,7	-1,2	-1,9	-1,5
	Ağustos	1,47922	2,10843	163,3	-0,3	-2,3	-1,1	-2,0	-0,8
	Eylül	1,48523	2,15758	163,9	0,4	0,4	2,3	0,0	1,9
	Ekim	1,46214	2,16670	167,9	2,4	-1,6	0,4	-3,9	-1,9
	Kasım	1,48002	2,20551	170,0	1,3	1,2	1,8	0,0	0,5
	Aralık	1,49951	2,19429	170,9	0,5	1,3	-0,5	0,8	-1,0
Yıllık	1,54679	2,15003	164,3	6,2	19,2	13,2	12,2	6,6	
2010	Ocak	1,46632	2,09727	174,1	1,8	-2,2	-4,4	-4,0	-6,2
	Şubat	1,50556	2,06394	176,6	1,4	2,7	-1,6	1,2	-3,0
	Mart	1,52831	2,07551	177,6	0,6	1,5	0,6	0,9	0,0
	Nisan	1,48787	1,99937	178,7	0,6	-2,6	-3,7	-3,2	-4,2
	Mayıs	1,53481	1,93951	178,0	-0,4	3,2	-3,0	3,5	-2,6
	Haziran	1,57029	1,91805	177,0	-0,6	2,3	-1,1	2,9	-0,5
	Temmuz	1,53631	1,95610	176,2	-0,5	-2,2	2,0	-1,7	2,5
	Ağustos	1,50163	1,94183	176,9	0,4	-2,3	-0,7	-2,6	-1,1
	Eylül	1,48892	1,94380	179,1	1,2	-0,8	0,1	-2,0	-1,1
	Ekim	1,41846	1,97017	182,4	1,8	-4,7	1,4	-6,4	-0,5
	Kasım	1,42953	1,96264	182,4	0,0	0,8	-0,4	0,8	-0,4
	Aralık	1,51315	1,99929	181,9	-0,3	5,8	1,9	6,2	2,2
Yıllık	1,49843	1,98896	178,4	8,6	-3,1	-7,5	-10,8	-14,8	

Kaynak: TCMB, TÜİK.

Not: Yuvarlamadan dolayı, değişim oranları farklılık gösterebilir.

Tablo 101. Yıllara ve Aylara göre Reel Efektif Döviz Kuru Endeksleri

Yıllar	Aylar	TÜFE (2003=100) Bazlı Reel Efektif Kur Endeksi	ÜFE (2003=100) Bazlı Reel Efektif Kur Endeksi
2008		122,7	118,7
2009		114,5	111,7
2010		127,0	122,8
2008	Ocak	131,0	122,4
	Şubat	129,3	122,4
	Mart	120,8	115,9
	Nisan	115,0	112,7
	Mayıs	121,8	119,5
	Haziran	122,5	120,5
	Temmuz	122,9	120,4
	Ağustos	131,1	127,3
	Eylül	129,8	125,5
	Ekim	117,8	114,1
	Kasım	115,1	113,1
	Aralık	114,7	110,2
2009	Ocak	113,7	109,5
	Şubat	112,7	110,8
	Mart	109,5	107,4
	Nisan	114,0	113,0
	Mayıs	115,1	113,1
	Haziran	113,3	111,6
	Temmuz	115,1	112,7
	Ağustos	116,0	113,7
	Eylül	114,6	112,5
	Ekim	117,2	112,6
	Kasım	116,3	111,5
	Aralık	116,6	112,2
210	Ocak	122,7	116,0
	Şubat	124,4	118,5
	Mart	123,2	118,9
	Nisan	127,5	124,5
	Mayıs	128,3	124,8
	Haziran	127,5	124,5
	Temmuz	125,7	122,6
	Ağustos	127,1	124,7
	Eylül	128,7	124,9
	Ekim	131,4	126,0
	Kasım	131,4	125,1
	Aralık	126,0	122,7

Kaynak: TCMB, TÜİK.

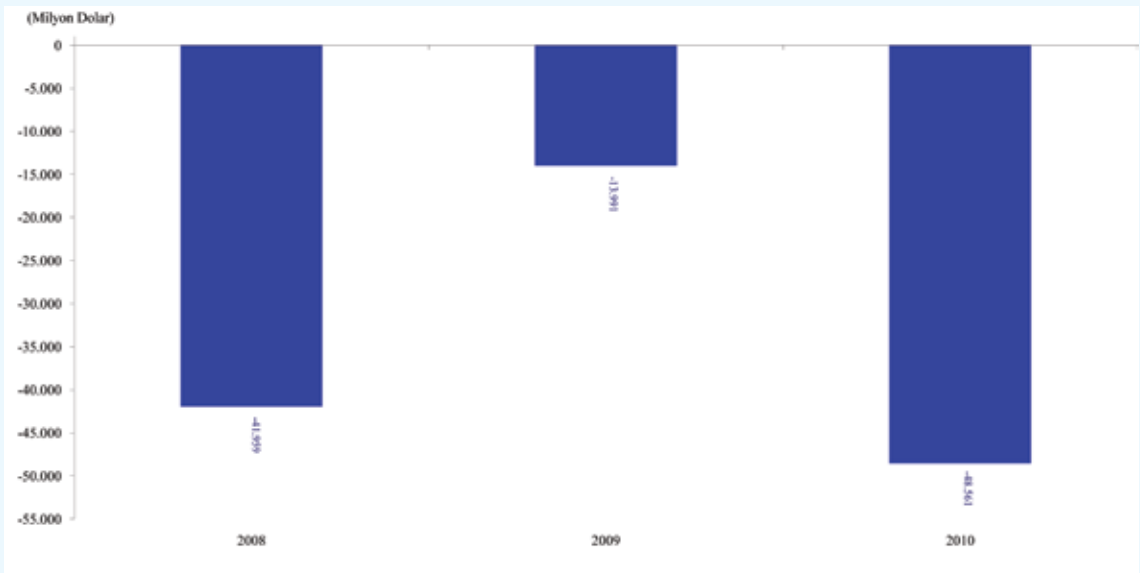
2.5.3 Ödemeler Dengesi

Küresel ekonomik krizin dış ticaret üzerindeki etkisi, 2008 yılının sonlarından itibaren belirginleşirken, 2009 yılında da mal, hizmet ihracatının ve ithalatının büyük ölçüde gerilemesine yol açmıştır. Dış ticarete gerçekleşen bu düşüş, milli gelirde yaşanan daralma, cari işlemler açığının önemli oranda gerilemesine neden olmuştur.

2010 yılında ise küresel ekonomide göreceli de olsa canlanmayla birlikte, dış talep ve iç talepte artış eğilimi başlamıştır. Ancak talep artışının daha çok iç talep ağırlıklı olması, en önemli ihracat pazarımız olan Avrupa ülkelerinde borç krizinden kaynaklanan düşük büyüme, ihracat rakamlarının ithalat rakamlarının gerisinde kalmasına yol açmıştır. Ülkemizde üretimin büyük ölçüde ithalata bağımlı olması, ekonomideki büyümeyle birlikte ithalat artışını desteklemiştir. Böylece 2009 yılının son çeyreğinden itibaren hız kazanan dış ticaret açığı, artışını 2010 yılının son çeyreğine kadar sürdürmüştür.

Bu gelişmelere paralel olarak milli gelirden ve emtia fiyatlarındaki artışın da etkisiyle, 2010 yılında cari işlemler açığı, 2009 yılına göre %247,1 gibi çok yüksek bir oranda artarak 13.991 milyon dolardan 48.561 milyon dolara yükselmiştir (Bkz; Tablo 102, Grafik 53).

Ödemeler dengesi tablosunda yer aldığı şekliyle 2009 yılında 24.850 milyon dolar olan dış ticaret açığı, 2010 yılında %126,8 artarak 56.354 milyon dolara yükselmiştir.

Grafik 53. Cari İşlemler Dengesi

Tablo 102. Ödemeler Dengesi

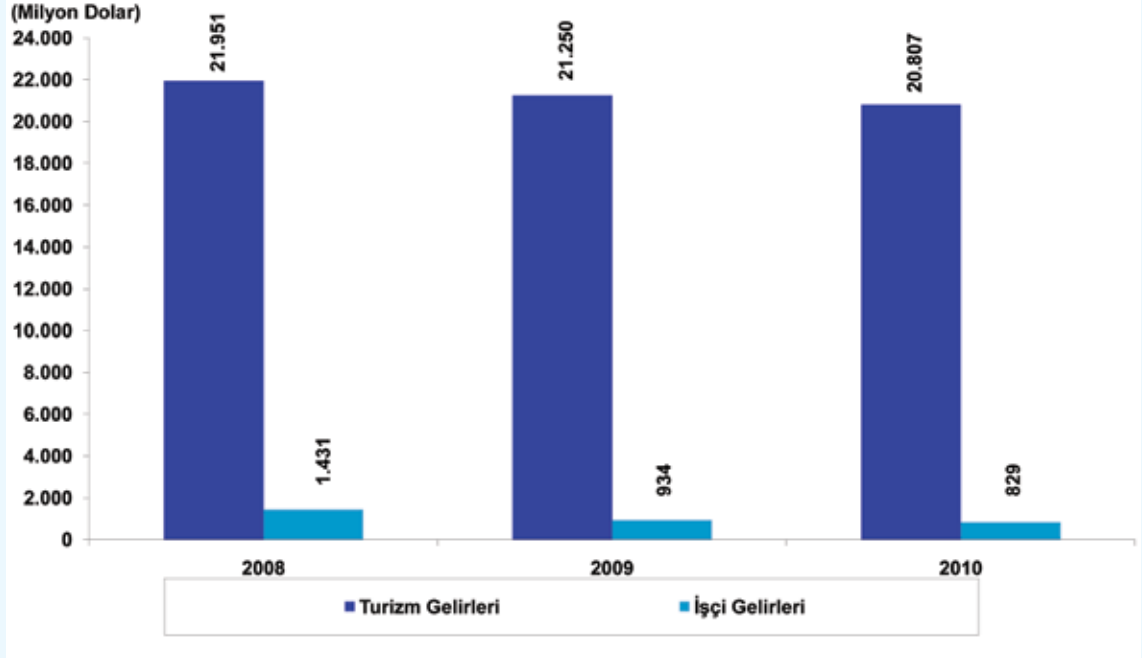
Bileşenler	(Milyon \$)					
	2008	2009	2010	Değişim Oranı		
				2008	2009	2010
Cari İşlemler Hesabı	-41.959	-13.991	-48.561	9,2	-66,7	247,1
İhracat FoB	140.800	109.647	120.923	22,1	-22,1	10,3
İthalat FoB	-193.821	-134.497	-177.277	19,5	-30,6	31,8
Mal Dengesi	-53.021	-24.850	-56.354	13,2	-53,1	126,8
Hizmet Gelirleri	35.071	33.466	33.652	21,2	-4,6	0,6
Turizm Geliri	21.951	21.250	20.807	18,7	-3,2	-2,1
Diğer Gelirler	13.120	12.216	12.845	25,6	-6,9	5,1
Hizmet Giderleri	-17.760	-16.717	-19.407	13,5	-5,9	16,1
Turizm Gideri	-3.506	-4.147	-4.826	7,5	18,3	16,4
Diğer Giderler	-14.254	-12.570	-14.581	15,1	-11,8	16,0
Mal ve Hizmet Dengesi	-35.710	-8.101	-42.109	6,4	-77,3	419,8
Gelir Dengesi: Gelir	6.889	5.164	3.975	7,3	-25,0	-23,0
Faiz Geliri	2.022	1.685	1.094	-6,3	-16,7	-35,1
Diğer Gelirler	4.867	3.479	2.881	14,1	-28,5	-17,2
Gelir Dengesi: Gider	-15.251	-13.353	-11.791	12,7	-12,4	-11,7
Faiz Gideri	-8.677	-7.304	-5.423	16,0	-15,8	-25,8
Diğer Giderler	-6.574	-6.049	-6.368	8,6	-8,0	5,3
Cari Transferler	2.113	2.299	1.364	-5,8	8,8	-40,7
İşçi Gelirleri	1.431	934	829	18,4	-34,7	-11,2
Diğer Transferler	-46	175	-28	-120,4	-480,4	-116,0
Sermaye Hesabı	-60	-42	-36	650,0	-30,0	-14,3
Finans Hesabı	34.558	9.758	59.539	-29,0	-71,8	510,2
Yurt Dışında Doğrudan Yatırım	-2.549	-1.553	-1.777	21,0	-39,1	14,4
Yurt İçinde Doğrudan Yatırım	19.504	8.411	8.931	-11,5	-56,9	6,2
Portföy Hesabı-Varlıklar	-1.244	-2.711	-3.326	-36,1	117,9	22,7
Portföy Hesabı-Yükümlülükler	-3.770	2.938	19.617	-235,6	-177,9	567,7
Hisse Senetleri	716	2.827	3.468	-86,1	294,8	22,7
Borç Senetleri	-4.486	111	16.149	90,2	-102,5	-
Diğer Yatırımlar-Varlıklar	-12.058	10.985	9.033	142,7	-191,1	-17,8
Merkez Bankası	2	2	4	0,0	0,0	100,0
Genel Hükümet	-32	-31	-39	-72,4	-3,1	25,8
Bankalar	-10.255	6.400	13.217	202,6	-162,4	106,5
Diğer Sektörler	-1.773	4.614	-4.149	20,9	-360,2	-189,9
Diğer Yatırımlar-Yükümlülükler	34.675	-8.312	27.061	5,4	-124,0	-425,6
Merkez Bankası	-1.791	-901	-553	23,5	-49,7	-38,6
Genel Hükümet	1.742	1.602	3.493	2024,4	-8,0	118,0
Bankalar	9.457	514	27.597	153,1	-94,6	5269,1
Diğer Sektörler	25.267	-9.527	-3.476	-17,2	-137,7	-63,5
Cari, Sermaye ve Finansal Hesaplar	-7.461	-4.275	10.942	-172,7	-42,7	-356,0
Net Hata ve Noksan	4.703	5.066	4.016	167,7	7,7	-20,7
Genel Denge	-2.758	791	14.958	-	-	-
Rezerv Varlıklar	2.758	-791	-14.958	-	-	-
Resmi Rezervler	1.057	-111	-12.799	-113,2	-110,5	-
Uluslararası Para Fonu Kredileri	1.701	-680	-2.159	-142,7	-140,0	217,5
Ödemeler Dengesi Finansmanı						

Kaynak: TCMB.

Hizmetler hesabı fazlası, 2008 yılına göre %15,0 oranında küçülerek 14.245 milyon dolara gerilemiştir. Turizm ve inşaat gelirlerindeki gerileme yanında taşımacılık giderlerindeki artış, hizmetler hesabındaki düşüşü destekleyen en önemli unsurlar olmuştur.

Gelir hesabı açığı faiz giderlerindeki düşüşün etkisiyle %4,6 azalarak 7.816 milyon dolara gerilemiştir. İşçi gelirleri ve resmi transferlerden oluşan cari transferler %40,7 azalarak 1.364 milyon dolar olmuştur.

Turizm gelirleri 2010 yılında %2,1'lik düşüşle 20.807 milyon dolara, faiz gelirleri de %35,1'lik düşüşle 1.094 milyon dolara gerilemiştir. Turizm giderleri %16,4'lük artışla 4.826 milyon dolara yükselirken, faiz giderleri %25,8'lik düşüşle 5.423 milyon dolara gerilemiştir. İşçi gelirleri %11,2 oranında azalarak 829 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir (Bkz, Grafik 54).

Grafik 54. Turizm ve İşçi Gelirleri

2009 yılında 9.758 milyon dolar olan net sermaye girişi, 2010 yılında rekor düzeyde artış göstererek 59.539 milyon dolara yükselmiştir. 2009 yılında küresel kriz nedeniyle iktisadi faaliyetlerdeki yavaşlama ve geleceğe yönelik risk algılamalarının kötüleşmesi sonucu küresel likidite de daralma olmuştur. 2010 yılında ise küresel likidite büyük ölçüde gelişmekte olan ülkelere yönelmiş, kısa vadeli sermaye akımları artmıştır. Türkiye’de bu gelişmeden olumsuz etkilenmiş ve cari açığın finansman kalitesi bozulmuştur. Önceki yıllarda cari açığın finansmanı daha çok doğrudan yatırım girişlerine dayanırken, 2010 yılında kısa vadeli sermaye girişleri ağırlık kazanmıştır. Doğrudan yatırımlarda (net) 7.154 milyon dolar giriş olurken, portföy yatırımlarında (net) 16.291 milyon dolar, diğer yatırımlarda da (net) 36.094 milyon dolar giriş olmuştur.

2009 yılında 111 milyon dolar azalan resmi rezervler, 2010 yılında 12.799 milyon dolar azalmıştır. Cari işlemler ile net hata ve noksan kalemleri toplamı olarak tanımlanan dış finansman ihtiyacı, 2010 yılında 2009 yılına göre 35.620 milyon dolar artarak 44.545 milyon dolara yükselmiştir.

2.5.4 Uluslararası Doğrudan Yatırım

2005 yılından itibaren yüksek oranlarda gerçekleşen uluslararası doğrudan sermaye girişi, 2008 yılından itibaren azalmaya başlamıştır. Krizle birlikte küresel piyasalarda oluşan güven bunalımı, risk algılamalarının ve beklentilerdeki kötüleşme ülkeler arasındaki sermaye akımlarını olumsuz etkilemiştir.

Türkiye’de bu gelişmeden olumsuz etkilenmiş, 2008 ve 2009 yıllarında sermaye girişlerinde keskin bir düşüş yaşanmıştır. 2008 yılında 14.747 milyon dolar olan uluslararası doğrudan sermaye girişi 2009 yılında %57,6 oranında azalarak 6.250 milyon dolara gerilemiştir. 2010 yılına gelindiğinde dünya ekonomisinde yavaş da olsa canlanma eğiliminin başlaması, mali sistemin daha sağlıklı ve güçlü olmasına yönelik ola-

rak alınan tedbirler sermaye akımlarını olumlu etkilemiştir. Ancak, buna rağmen 2010 yılında ülkemize yönelik doğrudan sermaye girişi sınırlı düzeyde kalmıştır. Doğrudan sermaye girişi %0,2 oranında artarak 6.260 milyon dolar olurken, 35 milyon dolarlık sermaye çıkışı olmuştur. Böylece 6.225 milyon dolarlık net sermaye girişi, uluslararası sermayeli firmaların yabancı ortaklarından aldıkları 180 milyon dolarlık net kredi ve 2.494 milyon dolarlık net gayrimenkul satışı ile birlikte 2010 yılında toplam 8.899 milyon dolarlık uluslararası doğrudan net sermaye girişi gerçekleşmiştir. 2010 yılında net toplam yatırım girişleri içinde uluslararası doğrudan sermaye %72,0'lık bir paya, net gayrimenkul satışları da %28,0'lık bir paya sahip olmuştur (Bkz, Tablo 103).

Tablo 103. Uluslararası Doğrudan Fiili Yatırım Girişleri

Yıllar	Uluslararası Doğrudan Sermaye						Net Toplam Yatırım
	Sermaye			Net Diğer Sermaye ⁽¹⁾	Net Toplam	Net Gayrimenkul	
	Giriş	Çıkış	Net				
2008	14.747	-35	14.712	1.855	16.567	2.937	19.504
2009	6.250	-82	6.168	459	6.627	1.782	8.409
2010 ⁽²⁾	6.260	-35	6.225	180	6.405	2.494	8.899
Net Toplam Yatırım Girişi İçindeki Oranı							
2008	75,6	-0,2	75,4	9,5	84,9	15,1	100,0
2009	74,3	-1,0	73,3	5,5	78,8	21,2	100,0
2010	70,3	-0,4	70,0	2,0	72,0	28,0	100,0

Kaynak: HM.

(1): Uluslararası sermayeli firmaların yabancı ortaklarından aldıkları kredi değeridir.

(2): Geçici veridir.

Doğrudan yatırımlardaki bu gerileme, doğrudan yabancı sermaye girişlerinin yeni yatırım yapmaktan çok, ağırlıklı olarak özelleştirilen tesislerin alımı için olduğu izlenimini vermektedir. Son yıllarda özelleştirilecek çok büyük ölçekli varlık kalmaması ve küresel krizin yarattığı olumsuz koşullar nedeniyle özelleştirilen varlıklara yeterli ilgi gösterilmemesi iki yıldır doğrudan yatırımların gerilemesinde büyük rol oynamıştır.

2010 yılında uluslararası sermayeli firmaların yabancı ortaklarından aldıkları kredi miktarları (diğer sermaye) ve gayrimenkul satışları hariç 6.260 milyon dolarlık doğrudan yabancı sermaye girişinin 78 milyon doları (%1,2 oranında) tarım sektöründe, 3.473 milyon doları (%55,5 oranında) sanayi sektöründe, 2.709 milyon doları (%43,2 oranında) hizmetler sektöründe olmuştur. 2009 ve 2010 yıllarında sanayi sektörü, doğrudan yabancı sermaye girişinin en yoğun olduğu sektör olmuştur (Bkz; Tablo 104, Grafik 55).

Alt sektörler itibariyle elektrik, gaz ve su 2.040 milyon dolar, mali aracılık kuruluşlarının faaliyetleri 1.575 milyon dolar, imalat sanayi 847 milyon dolar, inşaat 391 milyon dolar ve toptan ve perakende ticaret 310 milyon dolar ile yabancı sermaye girişlerinin en yoğun olduğu sektörler olmuştur.

Doğrudan uluslararası sermaye girişlerinin 4.762 milyon dolarlık kısmı (%76,1 oranı) AB ülkeleri, 873 milyon dolarlık kısmı (%13,9 oranı) Asya ülkeleri, 379 milyon dolarlık kısmı (%6,1 oranı) Amerika ülkeleri, 246 milyon dolarlık kısmı da (%3,9 oranı) bunların dışında kalan diğer ülkeler kaynaklı sermayeden oluşmuştur (Bkz; Tablo 105, Grafik 56).

Tablo 104. Sektörlere göre Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri

Sektörler	(Milyon \$)					
	Yatırım Girişleri			Toplam İçindeki Oranı		
	2008	2009	2010 ⁽¹⁾	2008	2009	2010 ⁽¹⁾
Tarım, Avcılık ve Ormancılık	23	48	78	0,2	0,8	1,2
Balıkçılık	18	1	0	0,1	0,0	0,0
Madencilik ve Taşocakçılığı	151	89	195	1,0	1,4	3,1
İmalat Sanayii	3.955	1.565	847	26,8	25,0	13,5
Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı	1.252	196	145	8,5	3,1	2,3
Tekstil Ürünleri İmalatı	189	77	82	1,3	1,2	1,3
Kimyasal Madde ve Ürünleri İmalatı	200	336	89	1,4	5,4	1,4
Makine ve Teçhizat İmalatı	226	220	64	1,5	3,5	1,0
Elektrikli Optik Aletler İmalatı	236	59	167	1,6	0,9	2,7
Motorlu Kara Taşıtı, Römork ve Yarı-Römork İmalatı	77	225	39	0,5	3,6	0,6
Diğer İmalat	1.775	452	261	12,0	7,2	4,2
Elektrik, Gaz ve Su	1.068	2.124	2.040	7,2	34,0	32,6
İnşaat	336	208	391	2,3	3,3	6,2
Toptan ve Perakende Ticaret	2.085	389	310	14,1	6,2	5,0
Oteller ve Lokantalar	24	54	109	0,2	0,9	1,7
Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama Hizmetleri	170	391	199	1,2	6,3	3,2
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	6.069	666	1.575	41,2	10,7	25,2
Gayrimenkul Kiralama ve İş Faaliyetleri	641	560	282	4,3	9,0	4,5
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	149	106	113	1,0	1,7	1,8
Diğer Toplumsal, Sosyal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	58	49	121	0,4	0,8	1,9
Toplam	14.747	6.250	6.260	100,0	100,0	100,0

Kaynak: HM.

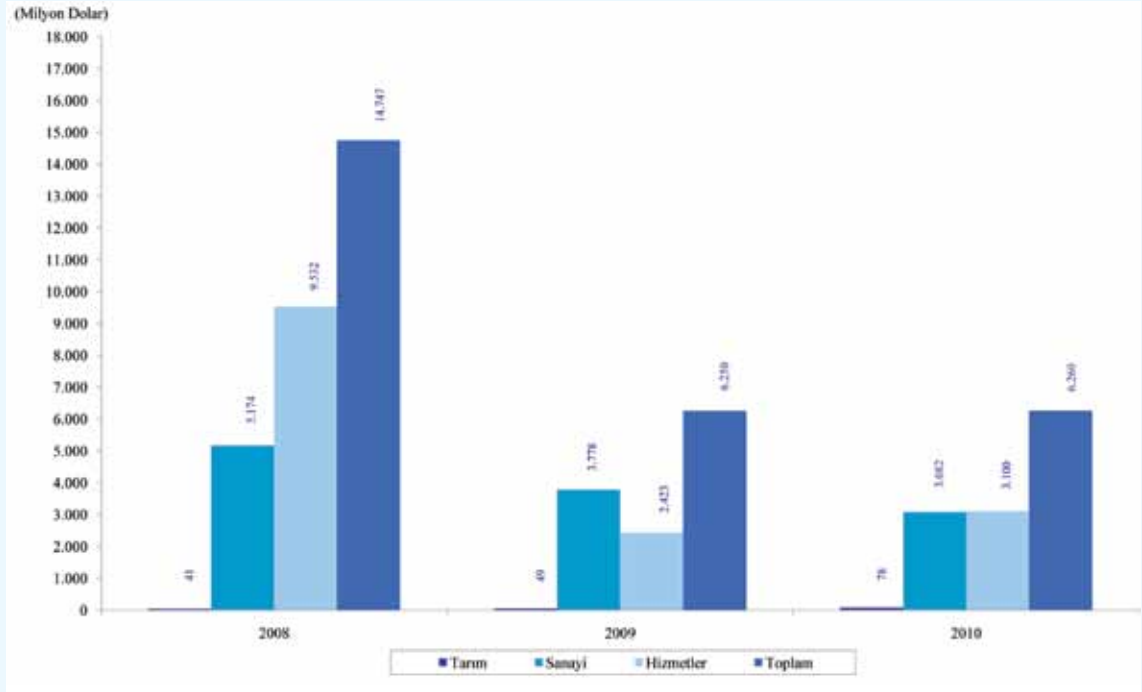
(1): Geçici veridir.

Tablo 105. Ülke Gruplarına göre Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri

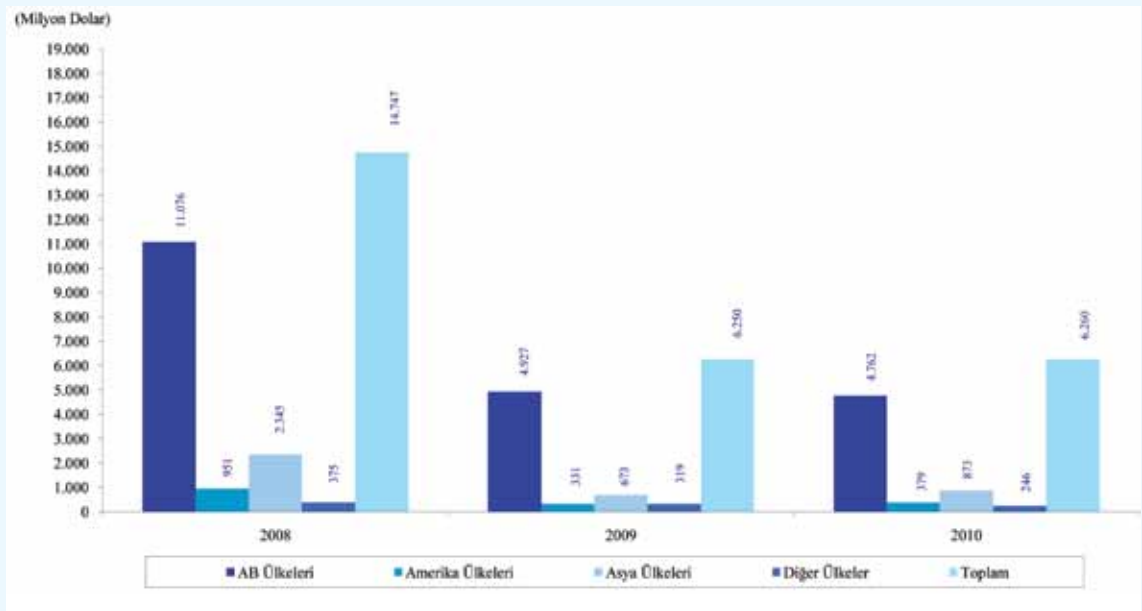
Ülke Grupları	(Milyon \$)					
	2008	2009	2010 ⁽¹⁾	Toplam İçindeki Oranı		
				2008	2009	2010 ⁽¹⁾
AB Ülkeleri	11.076	4.927	4.762	75,1	78,8	76,1
Almanya	1.237	497	498	8,4	8,0	8,0
Fransa	679	617	589	4,6	9,9	9,4
Hollanda	1.343	718	501	9,1	11,5	8,0
İngiltere	1.335	350	233	9,1	5,6	3,7
İtalya	249	314	54	1,7	5,0	0,9
Diğer AB Ülkeleri	6.233	2.431	2.887	42,3	38,9	46,1
Diğer Avrupa Ülkeleri (AB Hariç)	291	305	243	2,0	4,9	3,9
Afrika Ülkeleri	82	2	0	0,6	0,0	0,0
ABD	868	260	318	5,9	4,2	5,1
Kanada	23	52	56	0,2	0,8	0,9
Orta-Güney Amerika ve Karayipler	60	19	5	0,4	0,3	0,1
Asya Ülkeleri	2.345	673	873	15,9	10,8	13,9
Yakın ve Orta Doğu Ülkeleri	2.184	361	437	14,8	5,8	7,0
Körfez Ülkeleri	1.963	209	371	13,3	3,3	5,9
Diğer Yakın ve Ortadoğu Ülkeleri	96	78	16	0,7	1,2	0,3
Diğer Asya Ülkeleri	161	312	435	1,1	5,0	6,9
Diğer Ülkeler	2	12	3	0,0	0,2	0,0
Toplam	14.747	6.250	6.260	100,0	100,0	100,0

Kaynak: HM.

(1): Geçici veridir.

Grafik 55. Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişlerinin Sektörel Dağılımı

Grafik 56. Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişlerinin Ülke Gruplarına Göre Dağılımı

2.5.5 Dış Borçlar

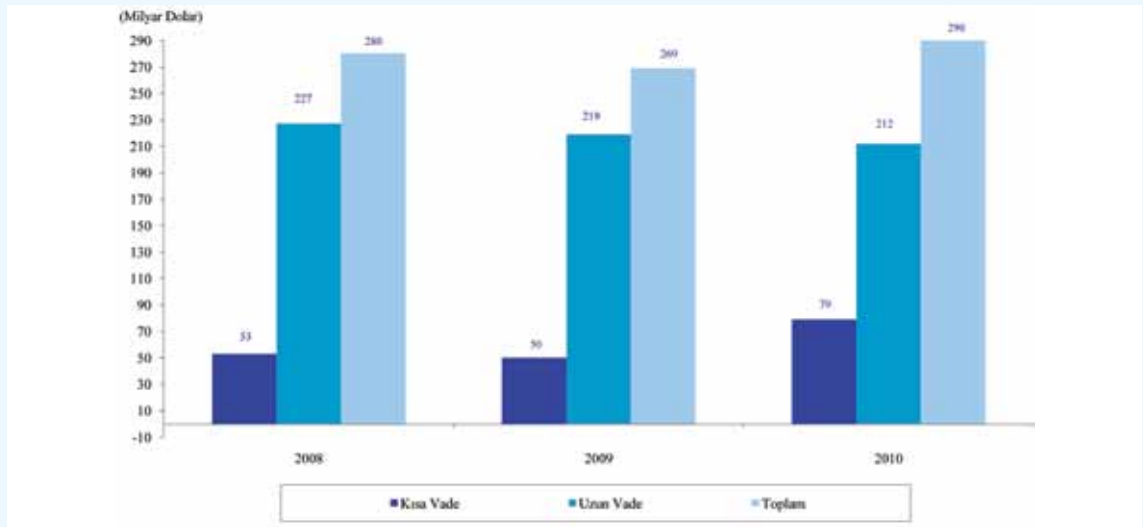
Dış borç stoku 2002 yılından itibaren sürekli yükselme eğilimi gösterirken, 2009 yılında küresel krizin ekonomik aktivitelerde yarattığı daralma ile birlikte gerileme göstermiştir. 2010 yılına geldiğinde ise küresel anlamda ekonomik toparlanmanın başlamasıyla borçlanma olanakları da artmıştır. 2009 yılında %4,2

oranında azalan dış borç stoku, 2010 yılında %8,0'lık artışla 290.350 milyon dolara yükselmiştir. Dış borç stoku artarken borcun vade yapısında bozulma da devam etmiş, kısa vadeli borçların payı artarken uzun vadeli borçların payı azalmıştır. Kısa vadeli dış borçlar %58,2'lik artışla 78.641 milyon dolara yükselirken, uzun vadeli dış borçlar %3,4 oranında azalarak 211.709 milyon dolara gerilemiştir. Toplam dış borç stoku içinde kısa vadeli borçların payı 2009 yılında %18,5 iken 2010 yılında %27,1'e yükselmiş, uzun vadeli borçların payı %81,5'ten %72,9'a gerilemiştir (Bkz, Tablo 106, Grafik 57).

Tablo 106. Dış Borç Stoku

Göstergeler	(Milyon \$)		
	2008	2009	2010
Dış Borç Stoku	280.444	268.764	290.350
Değişim Oranı	12,4	-4,2	8,0
Kısa Vade	53.104	49.716	78.641
Değişim Oranı	23,1	-6,4	58,2
Borç Stoku İçindeki Oranı	18,9	18,5	27,1
Uzun Vade	227.340	219.048	211.709
Değişim Oranı	10,2	-3,6	-3,4
Borç Stoku İçindeki Oranı	81,1	81,5	72,9
Borçlulara Göre			
Kısa Vade	53.104	49.716	78.641
Kamu	3.248	3.598	4.353
TCMB	1.874	1.776	1.576
Özel	47.982	44.342	72.712
Uzun Vade	227.340	219.048	211.709
Kamu	75.037	79.853	84.570
TCMB	12.192	11.529	10.251
Özel	140.111	127.665	116.889
Kamu Toplam	78.285	83.451	88.923
Borç Stoku İçindeki Oranı	27,9	31,0	30,6
TCMB Toplam	14.066	13.305	11.827
Borç Stoku İçindeki Oranı	5,0	5,0	4,1
Özel Toplam	188.093	172.007	189.601
Borç Stoku İçindeki Oranı	67,1	64,0	65,3

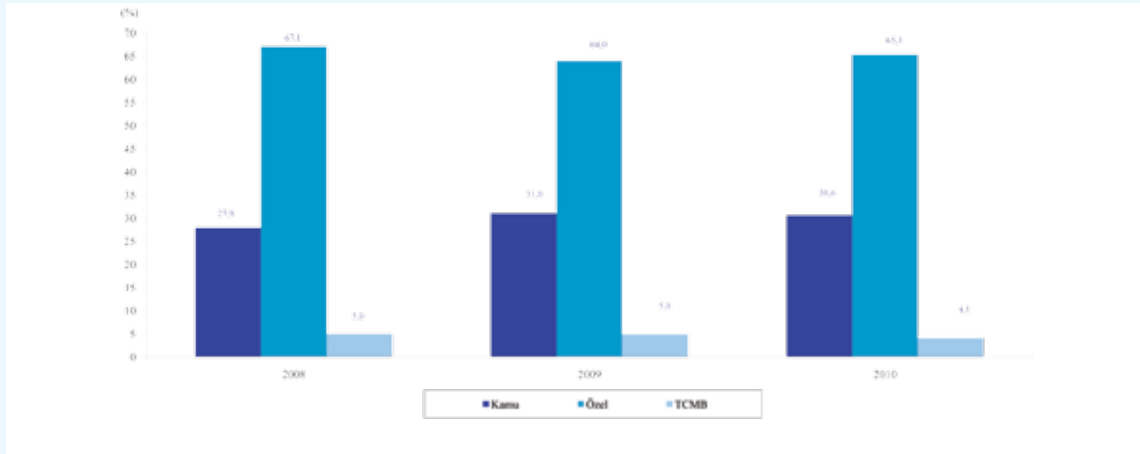
Kaynak: HM.

Grafik 57. Dış Borç Stoku

Dış borç stoku içinde 2005 yılına kadar kamu sektörünün payı daha yüksek iken, 2005 yılından itibaren özel sektörün payı daha yüksek oranlarda gerçekleşmeye başlamıştır. Bu tarihten sonra da kamunun payı azalmaya devam etmiştir. 2009 yılında kriz, özel sektörün dış finansmana ulaşmada zorluklar yaşamasına neden olmuş ve özel sektörün borcu %8,6 oranında gerilemiş, kamu sektörünün borcu %6,6 oranında artış göstermiştir. 2010 yılında ise özel sektörün dış kaynak bulma imkanı düzelmeye başlamış ve özel sektörün borcu geçen yıla oranla %10,2 oranında artarak 189.601 milyon dolara yükselmiştir. Kamu sektörünün borcu da %6,6'lık artışla 88.923 milyon dolara yükselirken, TCMB'nin borcu %11,1'lik azalışla 11.827 milyon dolara gerilemiştir.

2010 yılında kamu kesimi dış borçlarının 84.570 milyon dolarlık kısmı uzun vadeli, 4.353 milyon dolarlık kısmı kısa vadeli borçlardan, özel sektör dış borçlarının 116.889 milyon dolarlık kısmı uzun vadeli, 72.712 milyon dolarlık kısmı kısa vadeli borçlardan oluşmuştur (Bkz, Grafik 58).

Grafik 58. Dış Borç Stokunun Borçlulara göre Dağılımı

Toplam dış borç stoku içinde 2010 yılında 2009 yılına göre kamu kesiminin payı; %31,0'dan %30,6'ya, TCMB'nin payı %5,0'dan %4,1'e gerilerken, özel kesimin payı %64,0'dan %65,3'e yükselmiştir.

Özel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Uzun Vadeli Kredi Borcu

2008 yılında 140.111 milyon dolar olan özel sektörün uzun vadeli kredi borcu, 2009 yılında 127.665 milyon dolara, 2010 yılında da 116.889 milyon dolara gerilemiştir. 2008 yılında bir önceki yıla göre %15,4 artış gösteren özel sektörün uzun vadeli borcu, küresel kriz nedeniyle kurların yükselmesi ve borçlanma imkanlarının azalmasıyla 2009 yılında %8,9 oranında ve 2010 yılında da %8,4 oranında azalmıştır.

2010 yılında 116.889 milyon dolar olan özel sektörün yurt dışından sağladığı uzun vadeli kredi borcunun; %29,3'ü 34.195 milyon doları finans kesimine, %70,7'si 82.693 milyon doları da finansal olmayan özel sektöre aittir (Bkz, Tablo 107).

Tablo 107. Sektörlere göre Özel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Uzun Vadeli Kredi Borçları

Sektörler	(Milyon \$)					
	Kredi Borçları			Toplam İçindeki Oranı		
	2008	2009	2010 ⁽¹⁾	2008	2009	2010 ⁽¹⁾
Finansal	41.092	35.409	34.195	29,3	27,7	29,3
Bankalar	30.025	27.952	28.277	21,4	21,9	24,2
Bankacılık Dışı Finansal Kuruluşlar	11.067	7.457	5.918	7,9	5,8	5,1
Finansal Olmayan	99.019	92.256	82.693	70,7	72,3	70,7
Tarım Sektörü	382	433	604	0,3	0,3	0,5
Tarım, Avcılık ve Ormancılık	373	425	600	0,3	0,3	0,5
Balıkçılık	9	9	4	0,0	0,0	0,0
Sanayi Sektörü	41.815	38.955	35.042	29,8	30,5	30,0
Madencilik ve Taşocakçılığı	3.889	3.687	3.191	2,8	2,9	2,7
İmalat	30.186	26.632	22.825	21,5	20,9	19,5
Gıda Ürünleri, İçecek ve Tütün İmalatı	6.301	5.640	4.653	4,5	4,4	4,0
Tekstil ve Tekstil Ürünleri İmalatı	3.340	2.823	2.914	2,4	2,2	2,5
Deri ve Deri Ürünleri İmalatı	75	60	82	0,1	0,0	0,1
Ağaç Ürünleri İmalatı	577	270	235	0,4	0,2	0,2
Kağıt Hamuru, Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı; Basım ve Yayımı	1.109	845	762	0,8	0,7	0,7
Kok Kömürü, Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri ve Nükleer Yakıt İmalatı	194	348	460	0,1	0,3	0,4
Kimyasal Madde ve Ürünler ile Suni Elyaf İmalatı	2.145	1.897	1.595	1,5	1,5	1,4
Plastik ve Kauçuk Ürünleri İmalatı	1.075	912	916	0,8	0,7	0,8
Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünler İmalatı	2.019	1.907	1.531	1,4	1,5	1,3
Ana Metal ve Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı	6.291	5.779	3.925	4,5	4,5	3,4
Makina ve Teçhizat İmalatı	1.547	1.032	784	1,1	0,8	0,7
Elektrikli ve Optik Donanım İmalatı	2.098	2.011	2.171	1,5	1,6	1,9
Ulaşım Araçları İmalatı	3.045	2.831	2.585	2,2	2,2	2,2
Başka Yerde Sınıflandırılmamış İmalatlar	371	277	210	0,3	0,2	0,2
Elektrik, Gaz, Buhar ve Sıcak Su Üretimi ve Dağıtımı	7.740	8.636	9.026	5,5	6,8	7,7
Hizmetler Sektörü	56.822	52.868	47.048	40,6	41,4	40,2
İnşaat	8.228	8.014	7.120	5,9	6,3	6,1
Toptan ve Perakende Ticaret; Motorlu Taşıt, Motosiklet, Kişisel ve Ev Eşyalarının Onarımı	9.273	6.349	5.059	6,6	5,0	4,3
Oteller ve Lokantalar	3.067	2.888	2.400	2,2	2,3	2,1
Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme	14.575	13.994	13.538	10,4	11,0	11,6
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	6	3	15	0,0	0,0	0,0
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	18.269	18.535	15.859	13,0	14,5	13,6
Kamu Yönetimi ve Savunma, Zorunlu Sosyal Güvenlik	116	115	110	0,1	0,1	0,1
Eğitim	128	104	86	0,1	0,1	0,1
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	1.053	914	867	0,8	0,7	0,7
Diğer Sosyal, Toplumsal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	2.108	1.953	1.994	1,5	1,5	1,7
Ev İçi Personel Çalıştıran Hanehalkları ve Hanehalkları Tarafından Kendi Kullanımlarına Yönelik Olarak Ayrım Yapılmamış Üretim Faaliyetleri	0	0	1	0,0	0,0	0,0
Uluslararası Örgütler ve Temsilcilikleri	0	0	0	0,0	0,0	0,0
Toplam	140.111	127.665	116.889	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TCMB.

Tablo 107. Sektörlere göre Özel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Uzun Vadeli Kredi Borçları (Devamı)

Sektörler	Değişim Oranı		
	2008	2009	2010 ⁽¹⁾
Finansal	-1,8	-13,8	-3,4
Bankalar	-2,9	-6,9	1,2
Bankacılık Dışı Finansal Kuruluşlar	1,2	-32,6	-20,6
Finansal Olmayan	24,5	-6,8	-10,4
Tarım Sektörü	57,2	13,5	39,3
Tarım, Avcılık ve Ormancılık	58,6	13,8	41,3
Balıkçılık	13,9	-1,3	-56,4
Sanayi Sektörü	29,0	-6,8	-10,0
Madencilik ve Taşocakçılığı	36,6	-5,2	-13,4
İmalat	20,2	-11,8	-14,3
Gıda Ürünleri, İçecek ve Tütün İmalatı	64,5	-10,5	-17,5
Tekstil ve Tekstil Ürünleri İmalatı	2,6	-15,5	3,2
Deri ve Deri Ürünleri İmalatı	29,6	-20,0	37,9
Ağaç Ürünleri İmalatı	-2,2	-53,2	-13,0
Kağıt Hamuru, Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı; Basım ve Yayımları	-2,2	-23,8	-9,8
Kok Kömürü, Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri ve Nükleer Yakıt İmalatı	-16,3	79,7	32,2
Kimyasal Madde ve Ürünler ile Suni Elyaf İmalatı	16,1	-11,6	-15,9
Plastik ve Kauçuk Ürünleri İmalatı	22,2	-15,2	0,5
Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünler İmalatı	16,0	-5,5	-19,7
Ana Metal ve Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı	10,4	-8,1	-32,1
Makina ve Teçhizat İmalatı	11,2	-33,3	-24,0
Elektrikli ve Optik Donanım İmalatı	27,4	-4,1	7,9
Ulaşım Araçları İmalatı	22,6	-7,0	-8,7
Başka Yerde Sınıflandırılmamış İmalatlar	12,2	-25,4	-24,1
Elektrik, Gaz, Buhar ve Sıcak Su Üretimi ve Dağıtımı	73,5	11,6	4,5
Hizmetler Sektörü	21,3	-7,0	-11,0
İnşaat	24,0	-2,6	-11,2
Toptan ve Perakende Ticaret; Motorlu Taşıtlar, Motosikletler, Kişisel ve Ev Eşyalarının Onarımı	17,2	-31,5	-20,3
Oteller ve Lokantalar	11,6	-5,8	-16,9
Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme	0,6	-4,0	-3,3
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	5,2	-49,0	388,5
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	53,0	1,5	-14,4
Kamu Yönetimi ve Savunma, Zorunlu Sosyal Güvenlik	-80,6	-1,0	-4,3
Eğitim	-30,4	-18,8	-17,5
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	19,1	-13,2	-5,1
Diğer Sosyal, Toplumsal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	43,6	-7,3	2,1
Ev İçi Personel Çalıştıran Hanehalkları ve Hanehalkları Tarafından Kendi Kullanımlarına Yönelik Olarak Ayrım Yapılmamış Üretim Faaliyetleri	-82,6	1,3	126,8
Uluslararası Örgütler ve Temsilcilikleri	-	-	-
Toplam	15,4	-8,9	-8,4

Özel sektör finans kesiminin uzun vadeli borcunun 33.071 milyon doları kredilerden, 125 milyon doları da yabancı sermaye sayılan kredilerden, 1.000 milyon doları da tahvillerden oluşmuştur. Finansal olmayan özel sektör borcunun ise 76.695 milyon doları kredilerden, 5.204 milyon dolarlık kısmı yabancı sermaye sayılan kredilerden, 594 milyon dolarlık kısmı ticari kredilerden ve 200 milyon doları tahvillerden oluşmuştur. ⁴

2009 yılında %72,3 olan finansal olmayan özel sektörün toplam borç içindeki payı, 2010 yılında %70,7'ye gerilemiştir. Sektörel bazda reel sektörün yurtdışından sağladığı uzun vadeli kredi borcunda ilk sırayı 2009 yılında da olduğu gibi %40,2'lik oranı hizmetler sektörü almış, %30,0 oranı ile sanayi sektörü ve %0,5 oranı ile de tarım sektörü izlemiştir.

2010 yılında alt sektörler bazında en fazla borç ağırlığına sahip olan sektör %19,5 oranı ile imalat sanayi olurken, bunu %13,6 oranı ile gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri ile %11,6 oranıyla da ulaştırma, depolama ve haberleşme faaliyetleri izlemiştir.

Özel sektörün yurtdışından sağladığı kredi borcunda 2010 yılında bir önceki yıla göre tarım sektörünün borcu %39,3 oranında artarken, sanayi sektörünün borcu %10,0 oranında, hizmetler sektörünün borcu %11,0 oranında azalmıştır. Özel sektörün kredi borcunda imalat sanayi sektörünün alt sektörleri itibariyle en yüksek artış %37,9 oranı ile deri ve deri ürünleri imalatı sanayiinde olurken, bunu %32,2 oranı ile kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıt imalatı sektörü, %7,9 oranı ile elektrikli ve optik donanım imalatı sektörleri izlemiştir. En fazla düşüş ise %32,1 oranı ile ana metal ve fabrikasyon metal ürünleri imalatı sektöründe gerçekleşmiştir. Hizmetler sektöründe de %388,5'lik çok yüksek bir artış ile mali aracı kuruluşların faaliyetleri dikkat çekmektedir.

⁴ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)'nin web sitesi www.tcmb.gov.tr den alınmıştır.

BÖLÜM III.
SOSYO-EKONOMİK GÖSTERGELER
VE
HEDEFLERE GENEL BİR BAKIŞ

1. SOSYO-EKONOMİK GÖSTERGELER

1.1 Nüfus

Ülkemizde ilki 1927 yılında, sonuncusu ise 2000 yılında olmak üzere 14 genel nüfus sayımı çalışması yapılmıştır. Bu sayımlarda, sokağa çıkma yasağı uygulanarak kişiler sayım günü buldukları yerde sayılmıştır. 2006 yılında 5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu çıkarılarak nüfus sayımlarının veri kaynağını oluşturacak yeni bir sistem kurulmuştur. Yeni sistem çerçevesinde öncelikle Türkiye'deki tüm adres bilgilerinin kaydedildiği ulusal adres veri tabanı oluşturulmuştur. Ardından bu adreslerde ikamet etmekte olan vatandaşlar T.C. kimlik numaraları, yabancı uyruklu kişiler ise pasaport numaraları vasıtasıyla adresle ilişkilendirilerek kayıt altına alınmıştır. Böylece, 5490 Sayılı Kanun çerçevesinde Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) oluşturularak ülkemizin nüfusuna ilişkin dinamik ve güncel bilgilerin, belirli yıllarda yapılan nüfus sayımları yerine, her yıl ikamet adresine dayalı yayımlanmasına imkan tanınmıştır. Yeni sistemle elde edilen ilk nüfus sayım sonuçları TÜİK tarafından 21 Ocak 2008 tarihinde kamuoyuna duyurulmuştur.

ADNKS 2010 yılı sonuçlarına göre Türkiye nüfusu 31 Aralık 2010 tarihi itibarıyla toplam nüfus, 2009 yılına göre 1.162 bin artarak 37.043 bini erkek, 36.680 bini kadın olmak üzere 73.723 bin kişi olarak tespit edilmiştir (Bkz, Tablo 108).

Tablo 108. Türkiye'nin Toplam Nüfusu, Yıllık Nüfus Artış Hızı ve Nüfus Yoğunluğu

Yıllar	Nüfus (Bin Kişi)			Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)	Nüfus Yoğunluğu (Kişi/km ²)
	Erkek	Kadın	Toplam		
2008 ⁽¹⁾	35.901	35.616	71.517	13,1	93
2009 ⁽¹⁾	36.462	36.099	72.561	14,5	94
2010 ⁽¹⁾	37.043	36.680	73.723	15,9	96

Kaynak: TÜİK.

(1): Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi kapsamındaki bilgilerdir.

2009 yılında, TÜİK sonuçlarına göre; toplam nüfusun yıllık nüfus artış hızı %14,5 iken, 2010 yılında %15,9 olmuştur. 2010 yılında kadın nüfusu %1,60 oranında artış yönünde değişim göstererek 36.099 binden 36.680 bine yükselirken, erkek nüfusu ise %1,59 oranında artış yönünde değişim ile 36.462 binden 37.043 bine yükselmiştir.

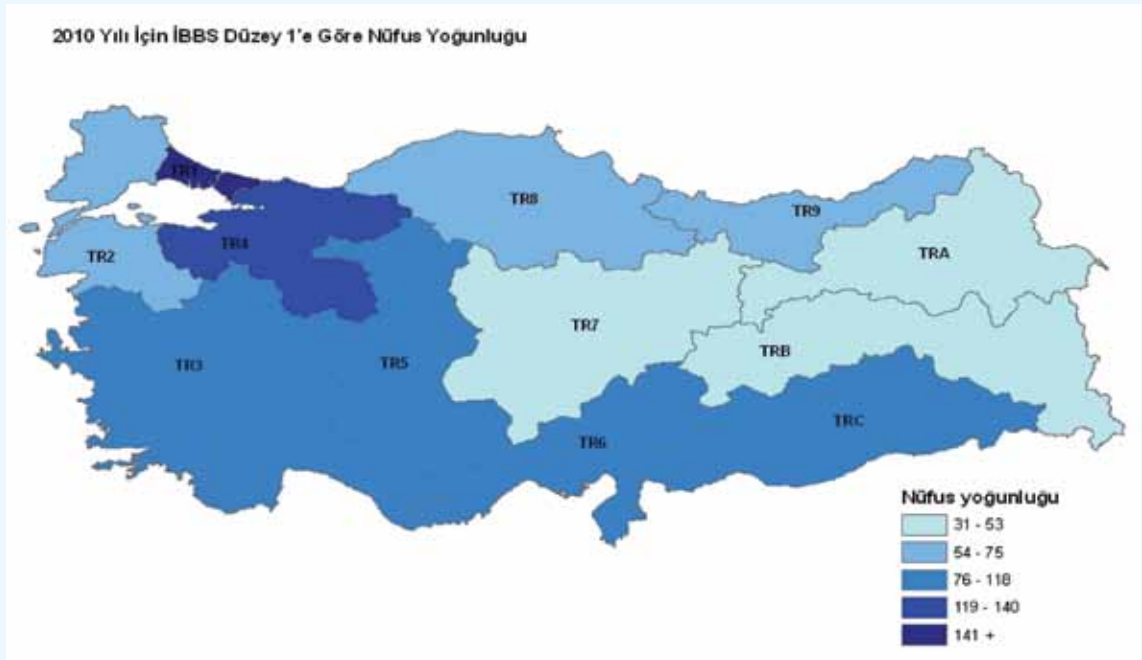
2008 yılından 2010 yılına kadar ülkemizde yıllık nüfus artış hızı ile birlikte nüfus yoğunluğu da artış eğilimindedir. 2008 yılında Km²'ye 93 kişi düşerken, 2010 yılında bu rakam %3,2 oranında artış ile 96 kişiye yükselmiştir. İllere göre nüfus yoğunluğu yönünden, Km²'ye 2.551 kişi düşen İstanbul ili ilk sırada gelirken, Km²'ye 432 kişi düşen Kocaeli ili ikinci sırada, Km²'ye 329 kişi düşen İzmir ili üçüncü sırada, Km²'ye 254 kişi düşen Hatay ili dördüncü sırada ve Km²'ye 250 kişi düşen Bursa ili de beşinci sırada gelmektedir.

2010 yılı için, İBBS Düzey-1'e göre Km²'ye düşen nüfus değerleri analiz edildiğinde; Km²'ye 2.551 kişi ile İstanbul bölgesi birinci sırada gelirken, bunu Km²'ye 140 kişi ile Doğu Marmara Bölgesi ikinci sırada izlemektedir. Km²'ye nüfus yoğunluğu en düşük olan bölge ise 31 kişi ile Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'dir. Ülkemizde nüfus yoğunluğu açısından bölgeler arasında çok ciddi farklar olduğu görülmektedir. Nüfus yoğunluğu en fazla olan İstanbul bölgesi, en az nüfus yoğunluğuna sahip Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nden 82,3 kat daha fazla nüfusa sahiptir (Bkz; Tablo 109, Grafik 59).

Tablo 109. 2010 Yılı İBBS Düzey-1'e göre Nüfus Yoğunluğu

Bölge Kodu	Bölge Adı	Nüfus Yoğunluğu (Km ² Başına Düşen Nüfus)
TR1	İstanbul	2551
TR2	Batı Marmara	74
TR3	Ege	109
TR4	Doğu Marmara	140
TR5	Batı Anadolu	97
TR6	Akdeniz	106
TR7	Orta Anadolu	42
TR8	Batı Karadeniz	62
TR9	Doğu Karadeniz	72
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	31
TRB	Ortadoğu Anadolu	47
TRC	Güneydoğu Anadolu	101

Kaynak: TÜİK.

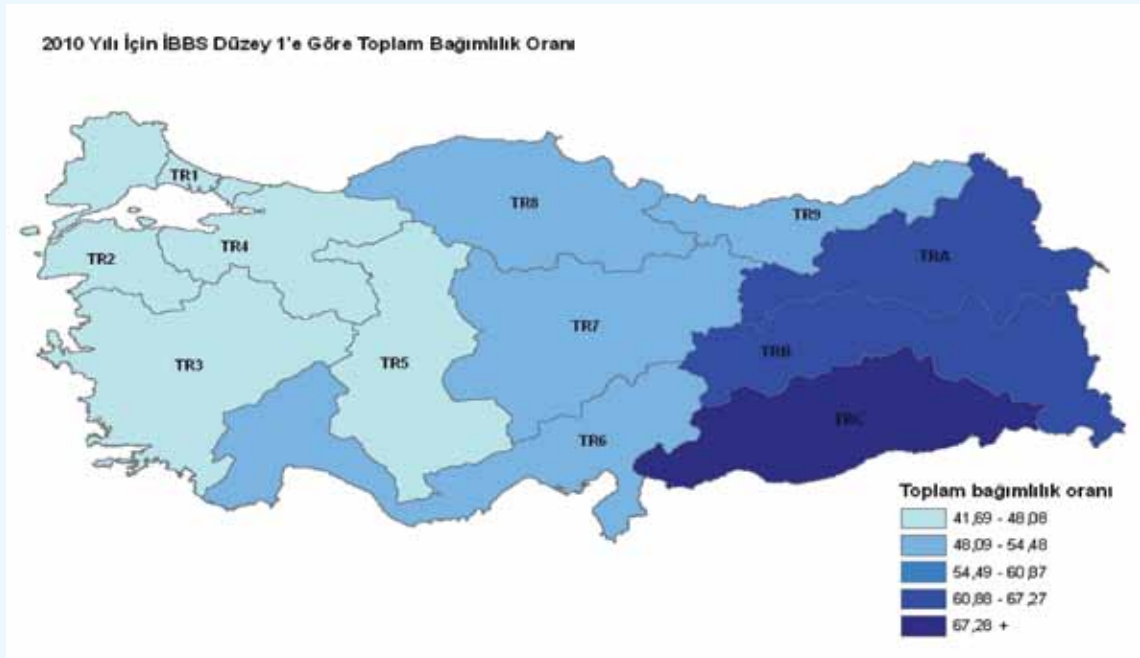
Grafik 59. 2010 Yılı İBBS Düzey-1'e göre Nüfus Yoğunluğu

2010 yılı için İBBS Düzey-1'e göre genç nüfus bağımlılık oranları incelendiğinde; %66,4 oranı ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin ilk sırada yer aldığı, %56,1 oranı ile Ortadoğu Anadolu Bölgesi'nin ikinci sırada geldiği ve %52,8 oranı ile de Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nin üçüncü sırada yer aldığı gözlenmektedir. Genç nüfus bağımlılık oranının en düşük olduğu İBBS Düzey-1 bölgesi ise %26,7 oranı ile Batı Marmara bölgesidir. Yaşlı nüfus bağımlılık oranlarında ilk üç sırayı alan bölgeler de; %16,9 oranı ile Doğu Karadeniz, %16,0 oranı ile Batı Karadeniz ve %15,1 oranı ile de Batı Marmara Bölgesi'dir. Yaşlı nüfus bağımlılık oranında en son sırada yer alan bölge ise %7,3 oranı ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'dir. Toplam nüfus bağımlılık oranında da ilk sırayı %73,7 oranı ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi, son sırayı da %41,7 oranı ile İstanbul Bölgesi almaktadır (Bkz; Tablo 110, Grafik 60, 61, 62).

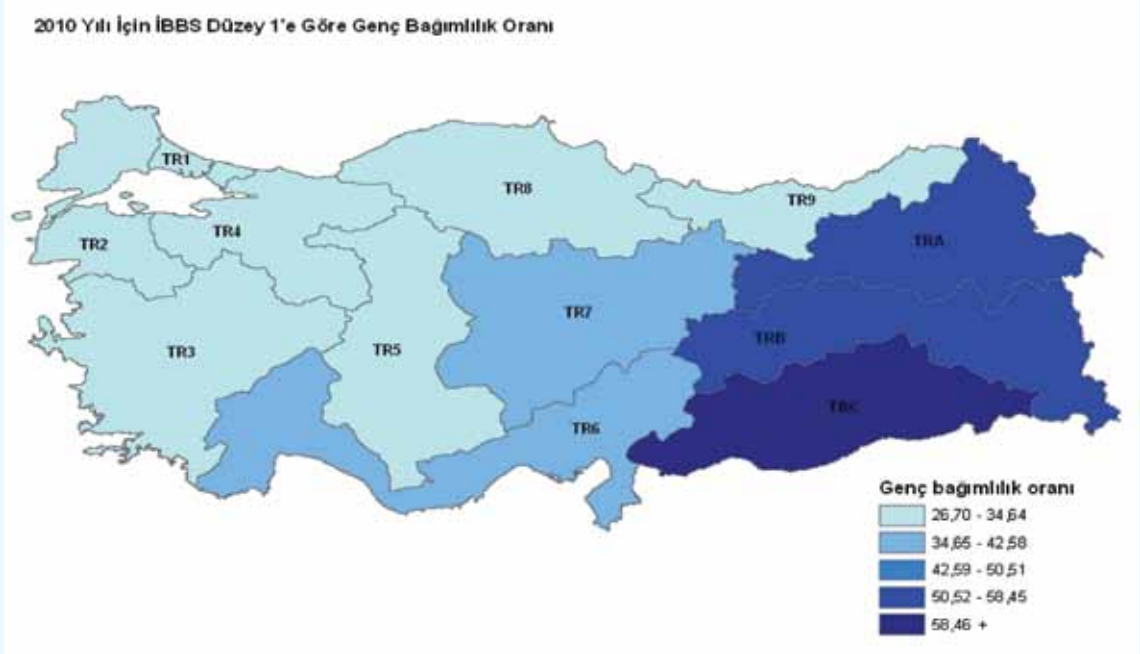
Tablo 110. 2010 Yılı İBBS, Düzey-1'e göre Toplam, Yaşlı ve Genç Nüfus Bağımlılık Oranları

Bölge Kodu	Bölge Adı	Toplam Bağımlılık Oranı	Yaşlı Bağımlılık Oranı	Genç Bağımlılık Oranı
TR1	İstanbul	41,69	7,86	33,83
TR2	Batı Marmara	41,79	15,09	26,7
TR3	Ege	42,59	12,98	29,6
TR4	Doğu Marmara	43,5	11,05	32,45
TR5	Batı Anadolu	44,37	10,15	34,22
TR6	Akdeniz	49,19	9,7	39,49
TR7	Orta Anadolu	51,55	12,36	39,19
TR8	Batı Karadeniz	48,55	16	32,55
TR9	Doğu Karadeniz	50,32	16,93	33,39
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	63,49	10,7	52,8
TRB	Ortadoğu Anadolu	64,92	8,78	56,14
TRC	Güneydoğu Anadolu	73,66	7,27	66,39

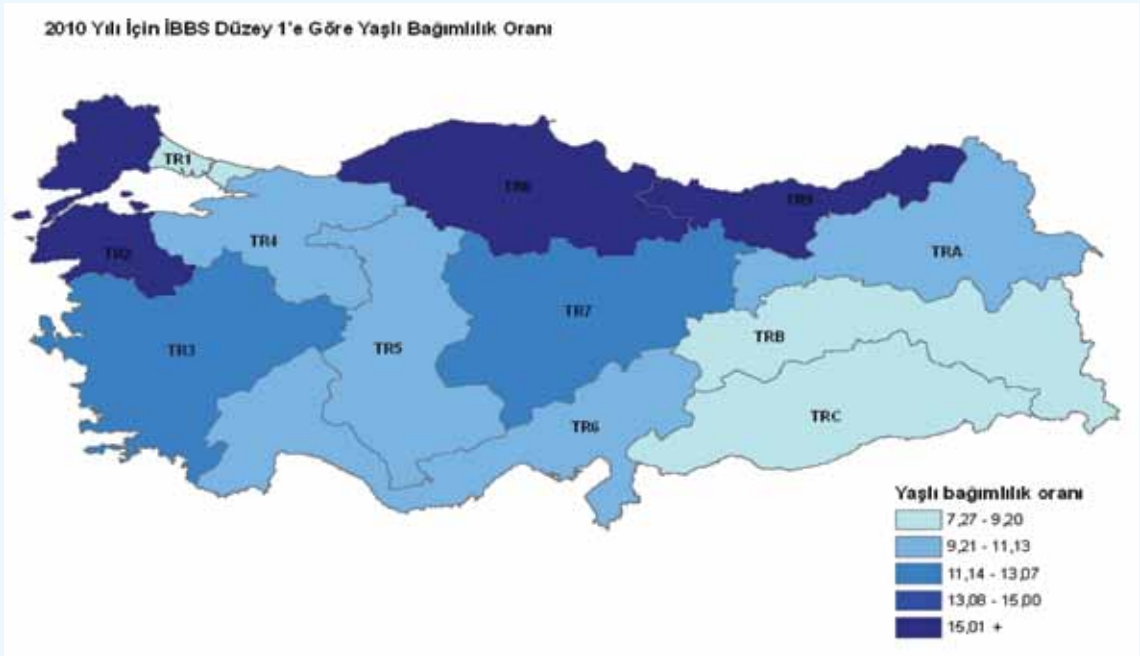
Kaynak: TÜİK.

Grafik 60. 2010 Yılı İBBS Düzey-1'e göre Toplam Yaş Bağımlılık Oranı

Grafik 61. 2010 Yılı İBBS Düzey-1'e göre Genç Yaş Bağımlılık Oranı

Grafik 62. 2010 Yılı İBBS Düzey-1'e göre Yaşlı Bağımlılık Oranı

ADNKS 2010 sonuçlarına göre, ülkemizde ikamet eden toplam 73.723 bin kişinin 56.222 bini (%76,3'ü) şehirlerde (il ve ilçe merkezlerinde), 17.501 bini (%23,7'si) ise köylerde yaşamaktadır (Bkz, Tablo 111).

Tablo 111. Şehir-Köy Nüfusları ve Yıllık Nüfus Artış Hızları

Bileşenler	Toplam Nüfus	Şehir			Köy		
		Nüfus	Şehir Nüfusu Oranı	Yıllık Artış Hızı (%) ⁽²⁾	Nüfus	Şehir Nüfusu Oranı	Yıllık Artış Hızı (% ^{oo}) ⁽²⁾
2008 ⁽¹⁾	71.517	53.612	75,0	74,80	17.905	25,0	-151,70
2009 ⁽¹⁾	72.561	54.807	75,5	22,04	17.754	24,5	-8,47
2010 ⁽¹⁾	73.723	56.222	76,3	25,49	17.501	23,7	-14,35

Kaynak: TÜİK.

(1): Genel nüfus sayımı sonuçlarıdır.

(2): Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi verilerine dayalı olarak, basit bileşik faiz formülü ile hesaplanmıştır.

Ülkemizde şehir ve köy nüfuslarının değişim oranları arasında önemli fark dikkati çekmektedir. Şehir nüfusu 2008 yılından 2010 yılına kadar düzenli bir artış eğiliminde iken, kırsal nüfusu da azalış eğilimindedir. Şehir nüfusu 2010 yılında 2009 yılına göre %2,6 oranında artış göstererek 54.807 binden 56.222 bine yükselirken, köy nüfusu aynı yıl için %1,4 oranında azalarak 17.754 binden 17.501'e gerilemiştir. Bunda köylerden şehirlere hâlâ yoğun bir biçimde devam eden göçlerin etkisi büyük olmuştur.

2010 yılında 81 ilden 53'ünün nüfusu bir önceki yıla göre artmış, 28 ilin nüfusu ise azalmıştır. 2010 yılında, yıllık nüfus artış oranı en düşük olan iller sıralamasında Tunceli, Çankırı ve Ardahan illeri ilk üç sırayı alırken, nüfus artış oranı en yüksek olan ilk üç il sıralamasında da Bilecik, Isparta ve Erzincan illeri yer almıştır.

2010 yılında Türkiye toplam nüfusunun %18,0'ı olan 13.256 bini İstanbul ilinde, %6,5'i olan 4.772 bini Ankara ilinde, %5,4'ü olan 3.949 bini İzmir ilinde, %3,5'i olan 2.605 bini Bursa ilinde, %2,8'i olan 2.085 bini ise Adana ilinde ikamet etmektedir.

Ülkemizde 2010 yılı için erkek nüfusta ortalama yaş 28,7 iken kadın nüfusta 29,8'dir, yine ortalama yaş şehirlerde 29,1 iken köylerde 29,8'dir. Bu sonuçlara göre kadın nüfusun ortalama hayatta kalma süresi erkeklerden ve köylerde de ortalama yaşama süresinin şehirlere göre daha fazla olduğu söylenebilir. 2010 yılında 15-64 yaş grubunda ve çalışma çağındaki nüfusun, toplam nüfus içindeki oranı %67,2'dir.

1.2 İstihdam

2009 yılında yaşanan ekonomik krizin de etkisiyle istihdam oranı, sadece %0,4 oranında artarak son beş yılın en düşük değeri olmuştur. Ekonomik toparlanma ile birlikte 2010 yılında bir önceki yıla göre %6,2'lik artış oranı ile istihdam edilenlerin sayısı 22.594 bine yükselmiştir. 2009'da %14,0 gibi 1988 yılından bu yana gerçekleşen en yüksek işsizlik oranı ile karşılaşılan ülkemizde, 2010 yılında işsizlik oranı 2009'a göre 2,1 puan azalarak %11,9 olmuştur. 2010'da tarım dışı işsizlik oranı %14,8 olurken, genç nüfustaki işsizlik oranı ise %21,7 olarak gerçekleşmiştir (Bkz; Tablo 112, Grafik 63).

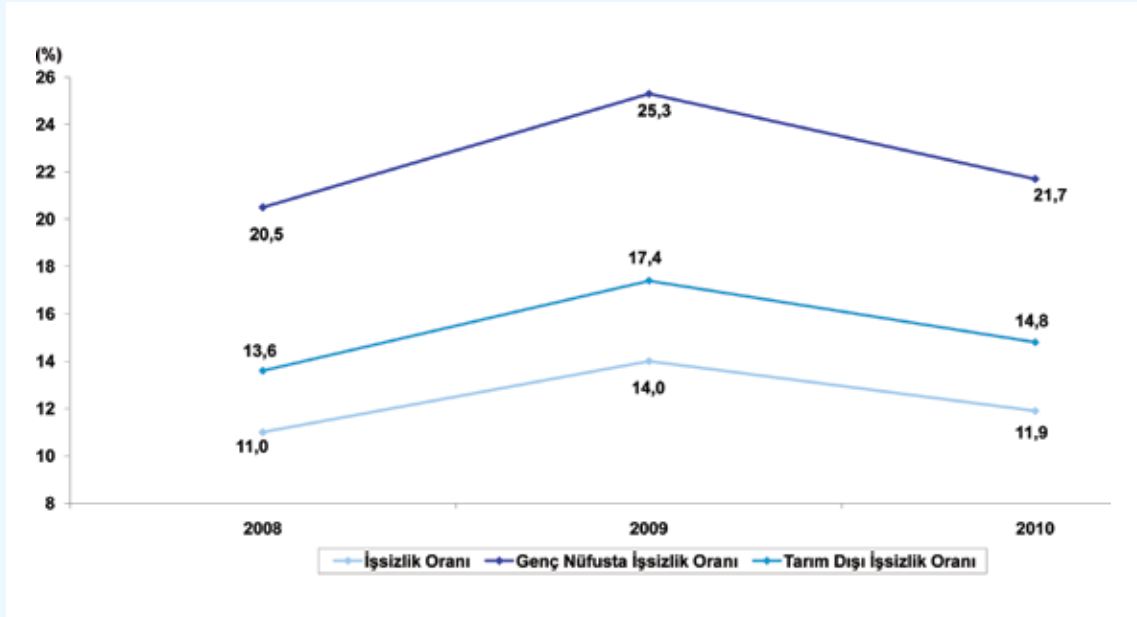
Tablo 112. Kurumsal Olmayan Nüfusun, Yurt İçi İşgücü Piyasası

Göstergeler	2008	2009	2010	(15+Yaş, Bin Kişi)		
				Değişim Oranı		
				2008	2009	2010
Kurumsal Olmayan Çalışma Çağındaki Nüfus	50.772	51.686	52.541	1,6	1,8	1,7
İşgücü	23.805	24.748	25.641	3,0	4,0	3,6
İstihdamda Olanlar	21.194	21.277	22.594	2,2	0,4	6,2
İşsiz Sayısı	2.611	3.471	3.046	9,9	32,9	-12,2
İşgücüne Katılma Oranı ⁽¹⁾	46,9	47,9	48,8	1,5	2,1	1,9
İstihdam Oranı	41,7	41,2	43,0	0,5	-1,2	4,4
İşsizlik Oranı	11,0	14,0	11,9	6,8	27,3	-15,0
Tarım Dışı İşsizlik Oranı	13,6	17,4	14,8	7,9	27,9	-14,9
Genç Nüfusta İşsizlik Oranı ⁽²⁾	20,5	25,3	21,7	2,5	23,4	-14,2

Kaynak: TÜİK.

(1): Tablodaki tüm oranlar, yüzdelik değerleri ifade etmektedir.

(2): 15-24 yaş grubundaki kurumsal olmayan nüfustur.

Grafik 63. İşsizlik Oranları

Tablo 113. 2010 Yılı için İBBS Düzey-1'e göre İstihdam ve İşsizlik Oranları

Göstergeler	Toplam		Erkek		Kadın	
	İşsizlik oranı	İstihdam oranı	İşsizlik oranı	İstihdam oranı	İşsizlik oranı	İstihdam oranı
İstanbul (TR1)	14,3	41,0	13,2	62,4	17,4	19,8
Batı Marmara (TR2)	8,8	46,9	7,9	65,0	10,8	28,9
Ege (TR3)	12,0	44,7	10,7	63,4	14,8	27,0
Doğu Marmara (TR4)	11,5	43,0	10,6	63,2	13,9	23,0
Batı Anadolu (TR5)	10,8	43,0	9,7	63,8	13,9	22,9
Akdeniz (TR6)	13,9	45,8	13,3	64,4	15,3	27,8
Orta Anadolu (TR7)	12,2	39,5	11,5	60,5	14,3	19,7
Batı Karadeniz (TR8)	8,3	47,5	8,3	63,5	8,2	32,7
Doğu Karadeniz (TR9)	6,1	54,6	7,3	66,1	4,4	43,4
Kuzeydoğu Anadolu (TRA)	8,2	47,7	10,3	66,2	3,3	30,1
Ortadoğu Anadolu (TRB)	14,3	39,1	15,0	60,2	12,3	19,2
Güneydoğu Anadolu (TRC)	12,4	33,2	13,4	56,0	7,6	11,5

Kaynak: TÜİK.

Sektörlere göre istihdam incelendiğinde, 2010 yılında istihdam oranında en fazla artış gösteren sektörün sanayi sektörü olduğu görülmektedir. 2010 yılında bir önceki yıla göre %10,1 oranında artış kaydeden sanayi sektöründe, istihdam edilenlerin sayısı 5.927 bine yükselmiştir. 2010 yılında tarım sektöründe istihdam edilenlerin sayısı ise bir önceki yıla göre %8,5 oranında artarak 5.683 bine, hizmetler sektöründe istihdam edilenlerin sayısı da %3,2 oranında artarak 10.986 bine ulaşmıştır. 2010 yılında toplam istihdam içerisinde sektörlere göre istihdam edilenlerin oranları incelendiğinde; tarım sektöründe %25,2'lik bir oran, sanayi sektöründe %26,2'lik bir oran ve hizmetler sektöründe ise %48,6'lık bir oran söz konusu olmuştur (Bkz; Tablo 114, Grafik 64, 65).

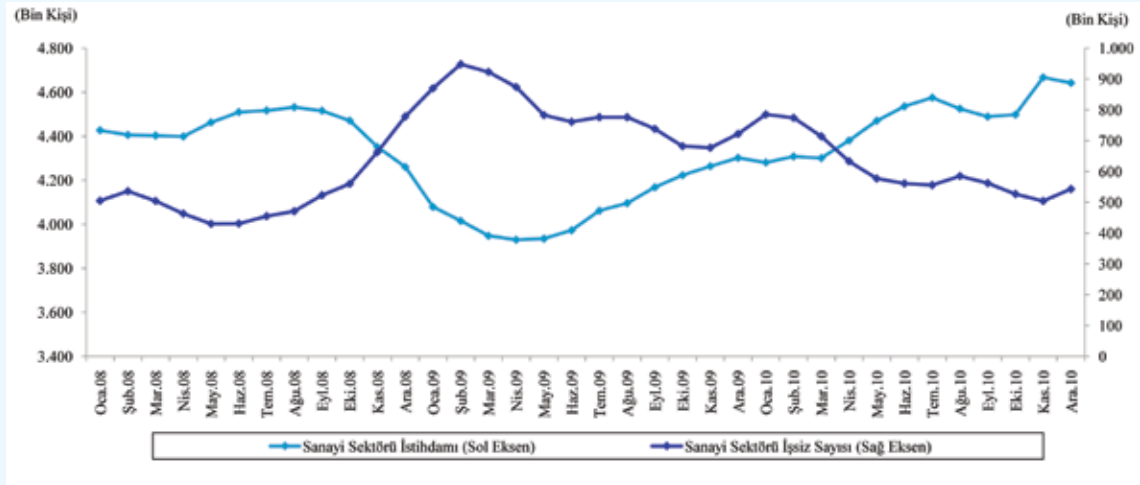
Tablo 114. Sektörlere göre İstihdam

Sektörler	(15+Yaş, Bin Kişi)								
	2008	2009	2010	Toplam İçindeki Oranı			Değişim Oranı		
				2008	2009	2010	2008	2009	2010
Tarım	5.016	5.240	5.683	23,7	24,6	25,2	3,1	4,5	8,5
Sanayi ⁽¹⁾	5.682	5.385	5.927	26,8	25,3	26,2	31,7	-5,2	10,1
İnşaat	1.241	1.306	1.431	5,9	6,1	6,3	0,8	5,2	9,6
Hizmetler	10.495	10.650	10.986	49,5	50,1	48,6	1,6	1,5	3,2
Toplam	21.194	21.277	22.594	100,0	100,0	100,0	2,2	0,4	6,2

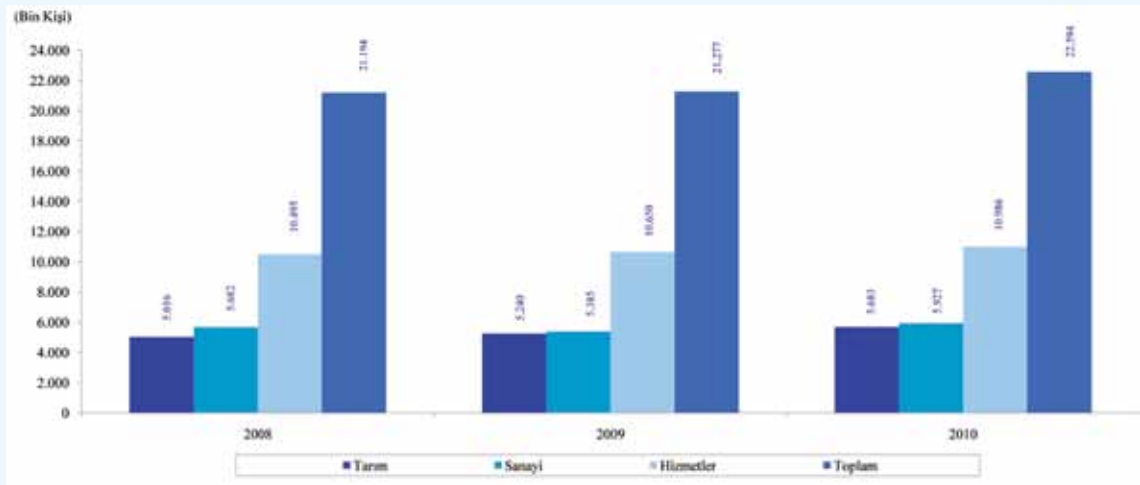
Kaynak: TÜİK.

(1) Sanayi sektörü, inşaat sektörünü de kapsamaktadır.

Not: Yuvarlamadan dolayı, toplam rakamlarında farklılık olabilir.

Grafik 64. Sanayi Sektöründe İstihdam ve İşsiz Sayısı

Grafik 65. İstihdamın Sektörel Dağılımı (15+ Yaş)

1.3 Çalışma Hayatı

2010 yılında işçi sayısı ve sendikalaşma oranlarına ait veriler henüz açıklanmadığından 2009 yılı verileri üzerine yoğunlaşmıştır. 2009 yılı Temmuz ayında toplam işçi sayısı 5.398 bin, sendikalı işçi sayısı ise 3.233 bindir (Bkz, Tablo 115).

Tablo 115. İşçi Sayısı ve Sendikalaşma Oranları

Yayın Dönemi ⁽¹⁾	Toplam İşçi Sayısı	Sendikalı İşçi Sayısı	Sendikalaşma	
			Oranı	Bir Önceki Döneme göre Değişim Oranı
Ocak, 2008	5.349.828	3.137.819	58,7	0,4
Temmuz, 2008	5.414.423	3.179.510	58,7	0,1
Ocak, 2009	5.434.433	3.205.662	59,0	0,5
Temmuz, 2009	5.398.296	3.232.679	59,9	1,5

Kaynak: ÇSGB.

(1): 2010 yılı verileri ilgili Bakanlık tarafından, 2011 yılı içerisinde yayımlanacaktır.

Ocak 2009'da sendikalı işçi oranı %59,0 iken, Temmuz 2009'da %1,5 oranında artış göstererek %59,9'a yükselmiştir. Sendikalaşma oranında 2008-2009 yılları arasında dönemler itibariyle de bir artış eğiliminin olduğu söylenebilir.

2010 yılında işyeri sayısı ve yapılan sözleşme sayısında bir önceki yıla göre sırasıyla %21,8 ve %16,7 oranlarında düşüş kaydedilmiştir. 9.033 işyerinde 1.662 toplu iş sözleşmesi imzalanmış, toplu iş sözleşmelerinin kapsadığı toplam 338.671 işçinin 166.294'ü kamu kesiminde, 172.377'si ise özel sektörde çalışmaktadır (Bkz, Tablo 116).

Tablo 116. Toplu İş Sözleşmelerinin Kapsadığı İşyeri ve İşçi Sayıları

Değişken	2008		2009		2010	
	Sayı	Değişim Oranı	Sayı	Değişim Oranı	Sayı	Değişim Oranı
Yapılan Sözleşme Sayısı	1.704	-13,7	1.995	17,1	1.662	-16,7
İşyeri Sayısı	9.623	-1,2	11.544	20,0	9.033	-21,8
İşçi Sayısı						
Kamu	107.258	-12,1	288.531	169,0	166.294	-42,4
Özel	155.528	-54,8	216.265	39,1	172.377	-20,3
Toplam	262.786	-43,7	504.796	92,1	338.671	-32,9
İşçi Sayısı Oranı						
Kamu	40,8	55,8	57,2	40,0	49,1	-14,1
Özel	59,2	-19,8	42,8	-27,6	50,9	18,8
Toplam	100,0		100,0		100,0	

Kaynak: ÇSGB.

2010 yılında grev uygulamaları incelendiğinde, kamu sektöründe 1, özel sektörde ise 10 adet olmak üzere toplam 11 grev yapılmıştır. Kamu sektöründe gerçekleştirilen grevde 406 işçi yer alırken, 2.030 işgünü kaybı söz konusu olmuş; özel sektördeki 10 greve ise 402 işçi katılmış ve 35.732 işgünü kaybı yaşanmıştır (Bkz, Tablo 117).

Tablo 117. Grev Uygulamaları

Sektör	Uygulanan Grev Sayısı			Greve Katılan İşçi Sayısı			Kaybolan İşgünü Sayısı			Kaybolan İşgünü Sayısı Değişim Oranı		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Kamu	1	-	1	610	-	406	610	-	2.030	-85,6	-100	
Özel	14	13	10	4.430	3.101	402	145.115	290.913	35.732	-89,2	100,5	-87,7
Toplam	15	13	11	5.040	3.101	808	145.725	290.913	37.762	-89,2	99,6	-87,0

Kaynak: ÇSGB.

Geçen yıl olduğu gibi 2010 yılında da herhangi bir lovakt uygulaması yapılmamıştır (Bkz, Tablo 118).

Tablo 118. Lokavt Uygulamaları

Sektör	Uygulanan Lokavt Sayısı			Lokavta Uğrayan İşçi Sayısı			Kaybolan İşgünü Sayısı			Kaybolan İşgünü Sayısı Değişim Oranı		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Kamu	-	-	-	-	-	-	-	-	-			
Özel	1	-	-	1.256	-	-	16.328	-	-	0,0	-100,0	
Toplam	1	-	-	1.256	-	-	16.328	-	-	0,0	-100,0	

Kaynak: ÇSGB.

1.4 Ücretler

Kamu kesiminde; toplu iş sözleşmesi kapsamındaki net ele geçen işçi ücreti, 2010 yılında bir önceki yıla göre %4,6 oranında nominal artış ile 2.112,9 TL/ay'dan 2.210,5 TL/ay'a, işgücü maliyeti ise %6,9 oranında nominal artış ile 3.908,0 TL/ay'dan 4.179,4 TL/ay'a yükselmiştir. Reel olarak ise 2010 yılında aylık net işçi ücretlerinde %3,6 oranında azalma, işgücü maliyetinde ise %1,5 oranında azalma söz konusu olmuştur.

Özel kesim için 2010 yılı verileri henüz açıklanmadığından dolayı, 2009 yılı verileri üzerinde yoğunlaşmıştır. Özel kesimde; net işçi ücretleri 2009 yılında 2008 yılına göre nominal %8,7 oranında artışla 1.527,2 TL/ay, işgücü maliyetleri de %8,1 oranında nominal artışla 2.847,7 TL/ay değerine ulaşmıştır. Özel sektörde 2009 yılında net ele geçen işçi ücretlerinde bir önceki yıla göre reel olarak %2,3 oranında artış, işgücü maliyetlerinde de yine aynı dönem için %6,8 oranında reel artış kaydedilmiştir (Bkz, Tablo 119).

Tablo 119. Toplu İş Sözleşmesi Kapsamındaki İşçi Ücretlerinde Gelişmeler

Yıllar	Net Ele Geçen			İşgücü Maliyeti		
	Ücret ⁽¹⁾	Nominal Artış (%)	Reel Artış ⁽²⁾ (%)	Değer	Nominal Artış (%)	Reel Artış ⁽³⁾ (%)
Kamu Kesimi ⁽⁴⁾						
2008	1.999,23	8,3	-1,9	3.629,89	6,0	-6,0
2009	2.112,95	5,7	-0,5	3.908,00	7,7	6,4
2010	2.210,47	4,6	-3,6	4.179,40	6,9	-1,5
Özel Kesim ⁽⁵⁾						
2008	1.404,50	7,7	-2,5	2.634,27	7,7	-4,4
2009	1.527,21	8,7	2,3	2.847,73	8,1	6,8

Kaynak: Kamu İşveren Sendikaları, TİSK, DPT, TÜİK.

(1): 2008 yılından itibaren bekar çalışanlar için net ele geçen ücret rakamının içine asgari geçim indirimi dahildir.

(2): Net ele geçen ücretteki reel artışın hesaplanmasında, TÜİK'in 2003 temel yıllık Tüketici Fiyatları Endeksi kullanılmıştır.

(3): İşgücü maliyetindeki reel artışların hesaplanmasında, TÜİK'in 2003 temel yıllık Üretici Fiyatları Endeksi kullanılmıştır.

(4): Belediyeler kapsam dışı bırakılmıştır.

(5): 2010 yılı verileri daha sonra açıklanacağı için burada yer almamaktadır.

Kanuni brüt asgari ücret, 1 Ocak 2010-30 Haziran 2010 tarihleri arasında 16 yaşını dolduranlar için günlük 24,3 TL, 16 yaşını doldurmamayanlar için günlük 20,7 TL, 1 Temmuz 2010-31 Aralık 2010 tarihleri arasında ise 16 yaşını dolduranlar için günlük 25,4 TL, 16 yaşını doldurmamayanlar için ise günlük 21,6 TL olarak belirlenmiştir. Aylık brüt asgari ücretler ise, 1 Ocak 2010-30 Haziran 2010 tarihleri arasında 16 yaşını dolduranlar için 729,0 TL olurken, 16 yaşını doldurmamayanlar için 621,0 TL olmuş; 1 Temmuz 2010-31 Aralık 2010 tarihleri arasında 16 yaşını dolduranlar için aylık asgari ücret 760,5 TL, 16 yaşını doldurmamayanlar için 648,0 TL olarak belirlenmiştir (Bkz, Tablo 120).

Tablo 120. Yıllar İtibariyle Günlük ve Aylık Brüt Asgari Ücretler

Yıllar	Dönemler	16 Yaşını Dolduranlar için Brüt Ücret		Değişim Oranı	16 Yaşını Doldurmayanlar için Brüt Ücret		Değişim Oranı
		Günlük	Aylık		Günlük	Aylık	
		(TL)					
2008	1. Altı Ay ⁽¹⁾	20,28	608,40	4,0	17,18	515,40	4,9
	2. Altı Ay ⁽²⁾	21,29	638,70	5,0	18,02	540,60	4,9
2009	1. Altı Ay	22,20	666,00	4,3	18,90	567,00	4,9
	2. Altı Ay	23,10	693,00	4,1	19,65	589,50	4,0
2010	1. Altı Ay	24,30	729,00	5,2	20,70	621,00	5,3
	2. Altı Ay	25,35	760,50	4,3	21,60	648,00	4,3

Kaynak: ÇSGB.

(1): 1. altı ay, ilgili yılın 01.01-30.06 tarihleri arasındaki süreyi kapsamaktadır.

(2): 2. altı ay, ilgili yılın 01.07-31.12 tarihleri arasındaki süreyi kapsamaktadır.

2010 yılında, ilk dönem için 16 yaşını dolduranlarda asgari günlük ücretlerde %5,2 oranında 16 yaşını doldurmamayanlarda ise %5,3 oranında iyileşme olurken, 2010 yılının ikinci döneminde 16 yaşını dolduranlar için asgari günlük ücretlerde %4,3 ve 16 yaşını doldurmamayanlarda da yine aynı oranda %4,3'lük bir iyileşme yaşanmıştır.

2010 yılında, net ele geçen ortalama memur maaşı nominal olarak %7,0 oranında artarak 1.483,5 TL/ay'a yükselmiş, ortalama maaş maliyeti ise %7,0 oranında artarak 1.983,8 TL/ay olmuştur. Reel olarak net ortalama memur maaşı ve ortalama maaş maliyeti %1,4 oranlarında azalmıştır (Bkz, Tablo 121).

Tablo 121. Memur Maaşlarındaki Nominal ve Reel Değişimler

Yıllar	Net Maaş ⁽¹⁾		Maaş Maliyeti			
	Ağırlıklı Ortalama Maaş ⁽²⁾	Nominal Artış (%)	Reel Artış ⁽³⁾ (%)	Ortalama Maaş Maliyeti	Nominal Artış (%)	Reel Artış ⁽⁴⁾ (%)
	(TL/Ay)					
2008	1.205,31	17,7	6,5	1.634,98	11,7	-0,9
2009	1.386,02	15,0	8,2	1.853,79	13,4	12,0
2010	1.483,45	7,0	-1,4	1.983,76	7,0	-1,4

Kaynak: Maliye Bakanlığı, TÜİK, DPT.

(1): 2008 yılından itibaren bekar çalışanlar için ortalama net maaşa asgari geçim indirimi dahildir

(2): Aile yardımı, olağanüstü hal tazminatı, Kalkınmada Öncelikli Yörelere ödenen ek tazminat, en yüksek devlet memuru aylığı üzerinden ödenen maktu fazla çalışma ücretleri ve Gelir İdaresi Geliştirme Fonu'ndan yapılan ödemeler hariç, lojman tazminatı dahildir. Tüm sınıfların ağırlıklı ortalaması alınmıştır.

(3): Bir önceki yıla göre reel gelişimi göstermektedir. Reel artışların hesaplanmasında, TÜİK'in 2003 temel yıllık Tüketici Fiyatları Endeksi kullanılmıştır

(4): Bir önceki yıla göre reel gelişimi göstermektedir. Reel artışların hesaplanmasında, TÜİK'in 2003 temel yıllık Üretici Fiyatları Endeksi kullanılmıştır.

2. HEDEFLER VE GERÇEKLEŞME DURUMU

2008 yılında tüm dünyada yaşanan küresel ekonomik krizin; 2009 yılında belirsizliklerin yoğun olarak yaşanmasına ve ekonomik faaliyetlerde önemli bir daralmaya neden olmasının ardından, 2010 yılı başta gelişmiş ülkelerde olmak üzere, dünya ekonomisinin genelinde canlanma eğiliminin görüldüğü bir yıl olmuştur. 2010 yılında dünya ekonomisinde beklenen ekonomik faaliyetlerin canlanması; hükümetlerin mali canlandırma paketleri, merkez bankalarının para politikalarıyla destekleri ve tükenen stokların yenilenmesi gibi geçici ve kısa vadeli politikalarla sağlanabilmiştir. Ancak bu canlanmanın sürdürülebilir olması için bozulan mali yapının düzeltilmesine yönelik ve yapısal reformlarla da desteklenecek orta vadeli politikaların hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Küresel ekonomik canlanma döneminde gelişmiş ülkeleri bekleyen en önemli risklerden birisi ekonomiyi canlandırma paketleri nedeniyle ciddi boyutta bozulan mali yapıdır. Dünyanın çeşitli bölgelerinin canlan-

ma sürecine farklı zamanda girmeye başlaması ve toparlanma hızının farklı seviyelerde olması küresel toparlanma için işbirliğinin önemini arttırmaktadır. Bu çerçevede dünya ülkelerinde uygulamaya konulan politikaların orta ve uzun vadede fiyat ve finansal istikrar ile mali sürdürülebilirliği riske atmaması gerekmektedir.

Türkiye ekonomisinde de alınan tedbirler ve uygulamaya konulan ekonomik ve mali politikalar sonucunda, özellikle 2009 yılının ikinci yarısından itibaren küresel krizin olumsuz etkileri azalmaya başlamıştır. Yurt içi piyasalardaki belirsizliklerin azaltılarak ekonomide güven ortamının büyük ölçüde sağlanması ve ekonomideki talebin canlı tutulmasına yönelik tedbirler, kredi hacminin genişlemesi krizin etkilerinin giderilmesinde önemli rol oynamıştır.

2010 yılı hedefleri ve 2010-2012 dönemini kapsayan Orta Vadeli Programda yer alan temel amaç DPT'nin 2010 Yılı Programına göre; küresel krizin Türkiye ekonomisi üzerindeki olumsuz etkilerini gidererek ekonominin yeniden büyüme sürecine sokulması, istihdamın artırılması, enflasyonun orta vadeli hedeflerle uyumlu olarak düşük tek haneli seviyelerde tutulması ve bozulan kamu dengelerinin düzeltilmesi için gerekli adımların atılmasıdır.

Ülkemizde küresel kriz nedeniyle artan belirsizlik ortamı, piyasalardaki güveni zedeleyerek ekonomik birimlerin ileriye dönük beklentilerini olumsuz yönde etkilemiş bu durum, tüketim ve yatırım kararlarının ertelenmesine ve ekonomik faaliyetlerin ciddi biçimde yavaşlamasına yol açmıştır. Krizin etkisiyle küresel talepteki keskin düşüş ve enerji ile emtia fiyatlarındaki hızlı gerilemenin yanı sıra yurt içi talebin de önemli ölçüde daralması enflasyondaki ve enflasyonist beklentilerdeki düşüşü beraberinde getirmiştir.

Ancak yıl içinde uygulanan politikalar 2010 Yılı Programı ile uyumlu olarak yürütülmüştür. Ekonomideki canlanma ivme kazanmış, Türkiye dünyanın hızlı büyüyen ülkeleri arasına girmiş, enflasyon dalgalanma göstermekle birlikte hedefin altında gerçekleşmiştir. Bütçe performansında olumlu bir görünüm sağlanırken, cari işlemler açığındaki yüksek oranlı artış en önemli olumsuzluk olarak dikkati çekmektedir.

DPT'nin 2011 yılı programının temel amaçları da; 2011 yılı hedefleri ve 2010-2013 dönemini kapsayan Orta Vadeli Programda yer alan temel amaç ve makroekonomik öncelikler çerçevesinde; krizden çıkış sürecinde büyümeye istikrar kazandırılması, istihdamın artırılması, kamu dengelerinin iyileştirilmesi, fiyat istikrarının sağlanmasına yönelik olarak enflasyonun daha düşük seviyelere indirilmesi ve cari açığın kontrol altında tutulması olarak belirlenmiştir.

2.1 Milli Gelir

2010 yılında GSYH'de %3,5 artış hedeflenirken alt sektörler itibariyle tarım sektöründe %3,0; sanayi sektöründe %4,4; hizmetler sektöründe %3,3'lük büyümeler hedeflenmiştir. Ancak yıl sonunda GSYH'de beklentilerin üzerinde %8,9 oranında büyüme gerçekleşmiştir. Tarım sektöründe büyüme hızı, hedeflenen düzeyin gerisinde gerçekleşirken, sanayi ve hizmetler sektörü hedeflenen üzerinde gerçekleşmiştir. Tarım sektörü %1,2 oranında, sanayi sektörü %13,6 oranında, hizmetler sektörü de %7,7 oranında büyümüştür. GSYH değerleri hedeflenen değer üzerinde 1.105.101 milyon TL (736 milyar dolar) seviyesinde gerçekleşmiştir (Bkz, Tablo 122).

Tablo 122. GSYH ve Sektörel Büyüme

Gösterge	2010		2011
	Program Hedefi	Gerçekleşme	Program Hedefi
Tarım	3,0	1,2	1,2
Sanayi	4,4	13,6	4,5
Hizmetler	3,3	7,7	4,9
GSYH	3,5	8,9	4,5
GSYH (Cari Fiyatlarla, Milyon TL)	1.028.802	1.105.101	1.214.852
GSYH (Cari Fiyatlarla, Milyar Dolar)	641	736	781

Kaynak: TÜİK, DPT.

2011 yılında tarım sektöründe %1,2 oranında, sanayi sektöründe %4,5 ve hizmetler sektöründe %4,9 oranında büyüme olacağı kaydedilerek, GSYH'de %4,5'lik bir büyüme hedeflenmiştir. GSYH'nin 2011 yılında cari fiyatlarla 1.214.852 milyon TL (781 milyar dolar) olması öngörülmüştür.

GSYH içinde 2010 yılında tarım sektörünün %8,3'lük paya, sanayi sektörünün %19,3'lük paya ve hizmetler sektörünün de %72,4'lük bir paya sahip olması öngörülmüştür. Yıl sonunda gerçekleşen rakamlara göre GSYH içinde tarım ve hizmetler sektörünün payları öngörülenin altında gerçekleşirken, sanayi sektörünün payı ise hedeflenen değer üzerinde kalmıştır. GSYH'nin %8,2'si tarım sektörü, %23,3'ü sanayi sektörü, %68,5'i hizmetler sektörüne aittir (Bkz, Tablo 123).

Tablo 123. Sektörlerin GSYH İçindeki Payları

Sektörler	2010		2011
	Program Hedefi	Gerçekleşme	Program Hedefi
Tarım	8,3	8,2	7,5
Sanayi	19,3	23,3	19,6
Hizmetler	72,4	68,5	72,9
GSYH	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK, DPT

2011 yılında, GSYH içinde tarım, sanayi ve hizmetler sektörünün paylarının sırasıyla %7,5; %19,6; %72,9 olması öngörülmüştür.

2.2 Enflasyon

2009 yılı sonunda TÜFE yıllık artışı %6,5 ve 2010 yılında da %6,4 olarak gerçekleşmiştir. TÜFE bir önceki yıla göre 2009 yılında 3,6 puan azalarak %6,5 olarak gerçekleşmiş ve yine 2009 yılı hedeflenen %7,5 rakamının da 1 puan altında kalmıştır. Küresel krizin derinleşmesi ve dünya ekonomisinde yaşanan belirgin yavaşlamanın etkisiyle 2008 yılında başlayan ve 2009 yılında da devam eden düşüş eğilimi, 2010 yılında değer olarak çok küçükte olsa sürmüştür. 2010 yılında TÜFE'de 2009 yılına göre en büyük yıllık artış oranlarının gözlemlendiği ana harcama grupları alkollü içkiler ve tütün, gıda ve alkolsüz içecekler ile ulaştırma grupları olmuştur.

2010 yılı için beklenen TÜFE rakamı %6,5 iken 2011 yılı beklenen değeri ise %5,5'tir. 2010 yılında gerçekleşen TÜFE rakamı %6,4 olmuştur.

ÜFE ise bir önceki yıla göre 2009 yılında 2,2 puan azalarak %8,1'den %5,9'a gerilemiştir. 2010 yılında ise ÜFE'nin yıllık artış oranı %8,9 olarak bir önceki yıla göre 0,8 puanlık bir artış ile gerçekleşmiştir. 2010 yılında tarım sektörü ÜFE rakamı %14,5; sanayi sektörü %7,7 olarak gerçekleşmiştir.

2.3 Merkezi Yönetim Bütçesi

2009 yılında küresel krizin ekonomik faaliyetlerde yol açtığı daralmayla vergi gelirlerinde önemli bir düşüş olmuştur. Yurt içi talebin canlandırılması amacıyla belirli ürünlerin KDV ve ÖTV oranlarında yapılan geçici indirimler, vergi tahsilatındaki düşüş eğilimini güçlendirmiştir. Merkezi yönetim bütçe gelirleri performansında milli gelirdeki daralmayla eş zamanlı olarak ithalat ve istihdamdaki daralma ile faiz oranları da gerilemiştir.

2010 yılında, merkezi yönetim bütçe gelirlerinin 236.794 milyon TL, harcamalarının da 286.981 milyon TL olması öngörülmüştür. İktisadi faaliyetlerdeki toparlanmanın beklenen hız ve güçte olması sonucu artan vergi gelirleri, harcamaların sınırlı düzeyde tutulması ve faiz giderlerindeki düşüşler kamu mali dengesinin olumlu yönde gerçekleşmesini sağlamıştır. Yıl sonunda merkezi yönetim bütçe gelirleri hedeflenen değerlerin üstünde, giderlerde bütçe ödeneklerinin bir miktar üzerinde gerçekleşmiştir. Merkezi yönetim bütçesi altında 254.028 milyon TL gelir elde edilirken, 293.628 milyon TL harcama yapılmıştır. Böylece 50.187 milyon TL olması hedeflenen bütçe açığı 39.600 milyon TL düzeyinde gerçekleşirken, 6.563 milyon TL olması hedeflenen faiz dışı bütçe dengesi ise 8.697 milyon TL olmuştur (Bkz, Tablo 124).

Tablo 124. Merkezi Yönetim Bütçesi

Bileşenler	2010		Hedeflenenin Gerçekleşmeye Oranı	2011	
	Bütçe Hedefi	Gerçekleşme		Bütçe Hedefi	Bütçe Hedefi Değişim Oranı
Gelirler	236.794	254.028	93,2	279.026	17,8
Genel Bütçe Gelirleri	229.947	246.142	93,4	271.650	18,1
Vergi Gelirleri	193.324	210.532	91,8	232.220	20,1
Özel Bütçeli İdarelerin Öz Gelirleri	4.898	5.954	82,3	5.484	12,0
Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların Gelirleri	1.949	1.933	100,8	1.893	-2,9
Harcamalar	286.981	293.628	97,7	312.573	8,9
Faiz Hariç Harcama	230.231	245.332	93,8	265.073	15,1
Personel Giderleri	60.349	62.301	96,9	72.299	19,8
Cari Transferler	102.173	101.891	100,3	115.778	13,3
Faiz Harcamaları	56.750	48.296	117,5	47.500	-16,3
Bütçe Dengesi	-50.187	-39.600	126,7	-33.546	-33,2
Faiz Dışı Denge	6.563	8.697	75,5	13.954	112,6

Kaynak: MB.

2011 yılında merkezi yönetim bütçe gelirlerinin 279.026 milyon TL, bütçe harcamalarının ise 312.573 milyon TL olması, bütçe açığının 33.546 milyon TL ve faiz dışı fazlanın da 13.954 milyon TL olması öngörülmüştür.

2.4 Cari İşlemler Dengesi

2010 yılında ihracatın 113,7 milyar dolar, ithalatın 141,4 milyar dolar, ödemeler dengesi tablosunda yer aldığı şekliyle dış ticaret açığının 64,5 milyar dolar, cari işlemler açığının 31 milyar dolar, turizm gelirlerinin 18,3 milyar dolar olması hedeflenmiştir. Yıl sonunda ihracat 120,9 milyar dolar, ithalat 177,3 milyar dolar, ödemeler dengesi tablosunda yer aldığı şekliyle dış ticaret açığı 56,4 milyar dolar olurken, cari işlemler dengesi 48,6 milyar dolar açık vermiş, turizm gelirleri 16 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir (Bkz, Tablo 125).

Tablo 125. Cari İşlemler Dengesi

Gösterge	(Milyar \$)		
	2010		2011
	Program Hedefi	Gerçekleşme	Program Hedefi
Cari İşlemler Dengesi	-18,0	-48,6	-42,2
Dış Ticaret Dengesi	-31,0	-56,4	-54,4
İhracat (FoB)	113,7	120,9	132,0
İthalat (FoB)	-141,4	-177,3	-185,5
Hizmetler Dengesi	19,2	14,2	16,9
Turizm Geliri (Net)	18,3	16,0	23,8
Yatırım Geliri Dengesi	-8,3	-7,8	-7,1
Doğrudan Yatırımlar (Net)	-2,5	-2,9	-2,6
Portföy Yatırımları (Net)	1,3	-0,5	0,1
Diğer Yatırımlar (Net)	-7,0	-4,3	-4,6
Cari Transferler	2,2	1,4	2,5

Kaynak: DPT, TCMB.

Küresel kriz nedeniyle 2009 yılında cari işlemler açığında geçici bir düzelme yaşanmış, ekonominin toparlanmaya başlaması ile cari açık yeniden önemli bir risk unsuru olarak ortaya çıkmıştır.

2011 yılında; ihracat 132 milyar dolar, ithalat 185,5 milyar dolar, dış ticaret dengesi 54,4 milyar dolar ve cari işlemler dengesi de 42,2 milyar dolar olarak öngörülmüştür.

2010 yılında doğrudan yabancı yatırımlarda net 2,5 milyar dolarlık çıkış, portföy yatırımlarında net 1,3 milyar dolarlık giriş olması öngörülmüştür. Yıl sonunda doğrudan yabancı yatırımlarda net 2,9 milyar dolar, portföy yatırımlarında net 0,5 milyar dolar çıkış gerçekleşmiştir.

2011 yılında doğrudan yatırımlarda net 2,6 milyar dolar çıkış, portföy yatırımlarında da 0,1 milyar dolar net giriş olacağı tahmin edilmektedir.

EKLER

Ek.1 2005-2010 Yılları Arası Seçilmiş Ekonomik ve Sosyal Göstergeler

I. EKONOMİK GÖSTERGELER	2005	2006	2007	2008	2009	2010
GAYRİ SAFİ YURT İÇİ HASILA						
Cari Fiyatlarla (Milyon TL)	648.932	758.391	843.178	950.534	952.559	1.105.101
Cari Fiyatlarla (Milyon Dolar)	481.497	526.429	648.754	742.094	616.703	735.828
Sabit Fiyatlarla (Milyon TL)	90.500	96.738	101.255	101.922	97.003	105.680
BÜYÜME HIZI (1998 Temel Fiyatlarına göre, %)						
Tarım	7,2	1,4	-6,7	4,3	3,6	1,6
Sanayi	8,6	8,3	5,8	0,3	-6,9	12,9
İnşaat	9,3	18,5	5,7	-8,1	-16,1	17,1
Hizmetler	8,4	6,1	6,0	1,3	-4,1	7,7
GSYH	8,4	6,9	4,7	0,7	-4,8	8,9
GSYH-SEKTÖREL DAĞILIM (Cari Fiyatlarla, %)						
Tarım	9,4	8,3	7,6	7,6	8,3	8,4
Sanayi	20,3	20,1	20,0	19,8	19,1	19,2
İnşaat	4,4	4,7	4,9	4,7	3,8	4,1
Hizmetler	65,9	66,9	67,5	67,9	68,8	68,3
ÜRETİM						
Tarım Katma Değeri (1998 Temel Fiyatlarına göre, Milyar TL)	9.571	9.701	9.047	9.434	9.769	9.928
Sanayi Katma Değeri (1998 Temel Fiyatlarına göre, Milyar TL)	23.680	25.650	27.131	27.212	25.333	28.594
İmalat Sanayi Üretim Endeksi ⁽¹⁾	129,6	107,7	114,8	112,7	99,9	114,3
İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranı (%) ⁽²⁾	80,3	81,0	78,3	76,7	65,3	72,6
YATIRIM						
Sabit Sermaye Yatırımları (Cari Fiyatlarla, Milyon TL)	138.815	171.520	183.415	192.093	163.942	207.676
Kamu	24.578	28.464	32.534	39.123	39.342	53.933
Özel	114.237	143.056	150.881	152.970	124.600	153.743
Yatırım Teşvik Belgeleri (Adet) ⁽³⁾	4.304	3.090	2.366	2.449	1.950	4.289
Madencilik	158	132	131	135	144	260
İmalat	2.401	1.708	1.488	1.552	1.199	2.784
Enerji	86	55	102	144	110	153
Hizmetler	1.659	1.195	645	618	497	1.092
FİYAT HAREKETLERİ						
Yıllık Ortalama						
ÜFE Yüzde Değişim ⁽⁴⁾	5,89	9,34	6,31	12,72	1,23	8,52
TÜFE Yüzde Değişim ⁽⁵⁾	8,18	9,60	8,76	10,45	6,25	8,57
Yıl Sonu						
ÜFE Yüzde Değişim ⁽⁴⁾	2,66	11,58	5,94	8,11	5,93	8,87
TÜFE Yüzde Değişim ⁽⁵⁾	7,72	9,65	8,39	10,06	6,53	6,40
PARA-BANKA (Milyon TL)						
M1	61.937	72.163	77.675	83.381	103.331	133.885
M2	237.949	297.481	345.028	434.205	490.787	587.815
M3	260.614	319.836	370.078	458.384	518.767	615.088
Kredi Stoku	126.474	177.277	222.833	278.396	305.478	435.765
Mevduat	221.632	271.874	314.042	396.625	444.534	519.928
SERMAYE PIYASASI						
İşlem Hacmi (Milyon TL)	269.931	325.131	387.777	332.615	482.534	636.321
İMKB Endeksi	39.778	39.118	55.538	26.864	52.825	66.004
KAMU FİNANSMANI						
Merkezi Yönetim Bütçesi (Milyon TL)						
Gelirler	152.784	173.483	190.360	209.598	215.458	254.028
Giderler	159.687	178.126	204.068	227.031	268.219	293.628
Bütçe Dengesi	-6.903	-4.643	-13.708	-17.433	-52.761	-39.600
Faiz Dışı Denge	38.777	41.320	35.045	33.229	440	8.697

(1): 2003-2005 yılları için 1997 temel yılı, 2006-2009 yılları için 2005 temelli yıllık endeks alınmıştır.

(2): 2003-2006 yılları TÜİK, 2007-2009 yılları TCMB tarafından hesaplanmıştır.

(3): Tarım sektörü, imalat sanayi sektörü içerisinde değerlendirilmiştir.

(4): 2003 yılı için 1994 temel yılı TEFE, 2004-2007 yılları için 2003 temel yılı ÜFE değişimleri alınmıştır.

(5): 2003 yılı için 1994 temel yılı, 2004-2007 yılları için 2003 temel yılı TÜFE değişimleri alınmıştır.

Ek.1 2005-2010 Yılları Arası Seçilmiş Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (Devamı)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Merkezi Yönetim Borç Stoku	331.520	345.050	333.485	380.320	441.508	473.302
İç Borç Stoku (Milyon TL)	244.782	251.470	255.310	274.827	330.005	352.841
Dış Borç Stoku (Milyon TL)	86.738	93.580	78.175	105.493	111.503	120.461
İç Borç Stoku (Milyon TL)	244.782	251.470	255.310	274.827	330.005	352.842
Tahviller	226.964	241.876	249.176	260.849	315.969	343.317
Bonolar	17.818	9.594	6.134	13.978	14.036	9.525
Özelleştirme İşlemleri (Milyon \$)	8.222	8.096	4.259	6.297	2.275	3.085
DÖVİZ KURLARI (Yıllık Ortalama)						
TL/Dolar (Alış)	1,34105	1,42943	1,30126	1,29789	1,54679	1,49842
TL/Euro (Alış)	1,67043	1,79683	1,77790	1,89864	2,15003	1,98896
ÖDEMELER DENGESİ (Milyon \$)						
Mal Dengesi	-33.080	-41.057	-46.852	-53.021	-24.850	-56.354
İhracat FoB	78.365	93.612	115.361	140.800	109.647	120.923
İthalat FoB	111.445	134.669	162.213	193.821	134.497	177.277
Cari İşlemler Dengesi	-22.198	-32.193	-38.434	-41.959	-13.991	-48.561
İşçi Gelirleri	851	1.111	1.209	1.431	934	829
Turizm Gelirleri	18.152	16.853	18.487	21.951	21.250	20.807
ULUSLARARASI REZERVLER (Brüt, Milyon \$)	68.745	90.825	108.259	114.612	109.212	106.310
DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE (Milyon \$)						
Sermaye (Net)	8.134	16.982	18.394	14.712	6.168	6.225
Diğer Sermaye (Net) ⁽⁶⁾	56	281	727	1.855	459	180
Gayrimenkul (Net)	1.841	2.922	2.926	2.937	1.782	2.494
Toplam (Net)	10.031	20.185	22.047	19.504	8.409	8.899
Dış Borç Stoku (Milyon \$)	169.732	207.593	249.425	280.444	268.764	290.350
Kısa Vade	38.283	42.616	43.135	53.104	49.716	78.641
Uzun Vade	131.449	164.977	206.290	227.340	219.048	211.709
Kamu	70.411	71.587	73.525	78.285	83.451	88.923
TCMB	15.425	15.678	15.801	14.066	13.305	11.827
Özel	83.895	120.328	160.099	188.093	172.007	189.601
II. SOSYAL GÖSTERGELER	2005	2006	2007	2008	2009	2010
İSTİHDAM						
İşgücü (Bin kişi)	22.455	22.751	23.114	23.805	24.748	25.641
İstihdam (Bin kişi) ⁽⁷⁾	22.046	20.423	20.738	21.194	21.277	22.594
Tarım	6.493	4.907	4.867	5.016	5.240	5.683
Sanayi ⁽⁸⁾	4.284	4.269	4.314	5.682	5.385	5.927
Hizmetler	11.269	10.051	10.327	10.495	10.650	10.986
İstihdam (Toplam içindeki Oranı)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Tarım	29,5	24,0	23,5	23,7	24,6	25,2
Sanayi	19,4	20,9	20,8	26,8	25,3	26,2
Hizmetler	51,1	49,2	49,8	49,5	50,1	48,6
İşsizlik Oranı						

(6): Yabancı sermayeli firmaların yabancı ortaklarından aldıkları kredidir.

(7): Yuvarlamadan dolayı, toplam rakamlarında farklılık olabilir.

(8): Sanayi sektörü, inşaat sektörünü de kapsamaktadır.

Ek.2 Resmi İstatistik Programına göre Verilerden Sorumlu Kurum/Kuruluşlar Listesi

Sıra No	Alt Konu Başlığı	Sorumlu Kurum/Kuruluş	İlgili Kurum/Kuruluş
2.1 Nüfus ve Demografi			
2.1.1	Doğum İstatistikleri	TÜİK	İçişleri Bakanlığı Sağlık Bakanlığı
2.1.2	Evlenme İstatistikleri	TÜİK	İçişleri Bakanlığı
2.1.3	Boşanma İstatistikleri	TÜİK	İçişleri Bakanlığı
2.1.4	Ölüm İstatistikleri	TÜİK	İçişleri Bakanlığı Sağlık Bakanlığı
2.1.5	İntihar İstatistikleri	TÜİK	İçişleri Bakanlığı
2.1.6	İdari Kayıtlara Dayalı Nüfus İstatistikleri	TÜİK	İçişleri Bakanlığı
2.1.7	2011 Nüfus ve Konut Sayımı	TÜİK	İçişleri Bakanlığı
2.1.8	Nüfus Projeksiyonları	TÜİK	DPT Müsteşarlığı H.Ü. Nüfus Etütleri Enstitüsü
2.1.9	2008 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması	H.Ü. Nüfus Etütleri Enstitüsü	Sağlık Bakanlığı DPT Müsteşarlığı TÜİK
2.2 İşgücü Piyasası İstatistikleri			
2.2.1	İşgücü İstatistikleri	TÜİK	
2.2.2	İş Kazaları ve İşe Bağlı Sağlık Problemleri Konulu Modüler Anket	TÜİK	
2.2.3	Gençlerin İşgücü Piyasasına Girişi Konulu Modüler Anket	TÜİK	
2.2.4	Açık İş İstatistikleri	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	TÜİK
2.2.5	İş Uyuşmazlığı İstatistikleri	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	TÜİK
2.2.6	İŞKUR Aylık İstatistik Bülteni	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	TÜİK
2.2.7	İŞKUR İstatistik Yıllığı	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	TÜİK
2.2.8	İŞKUR İşgücü Hareket Formu	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	TÜİK
2.2.9	Sosyal Güvenlik Kurumu İstatistik Yıllığı	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	TÜİK
2.2.10	Çalışma Hayatı İstatistikleri	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	TÜİK
2.2.11	Kamu İstihdamı	Maliye Bakanlığı	TÜİK İçişleri Bakanlığı Hazine Müsteşarlığı
2.2.12	İşgücü Maliyet İstatistikleri	TÜİK	
2.2.13	Kazanç Yapı İstatistikleri	TÜİK	
2.2.14	İşgücü Maliyet Endeksi	TÜİK	
2.2.15	Aylık İstatistik Bülteni	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	TÜİK
2.2.16	İşgücü Maliyetinde ve Net Ele Geçen Ücretlerdeki Gelişmeler	DPT Müsteşarlığı	Maliye Bakanlığı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı TÜİK Kamu İşveren Sendikaları Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
2.3 Eğitim İstatistikleri			
2.3.1	Örgün Eğitim İstatistikleri	Milli Eğitim Bakanlığı	TÜİK DPT Müsteşarlığı
2.3.2	Yaygın Eğitim İstatistikleri	TÜİK	Milli Eğitim Bakanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı
2.3.3	Yükseköğretim İstatistikleri	YÖK	TÜİK
2.3.4	Eğitim Harcamaları İstatistikleri	TÜİK	İçişleri Bakanlığı Maliye Bakanlığı Milli Eğitim Bakanlığı YÖK SHÇEK GM

Ek.2 Resmi İstatistik Programına göre Verilerden Sorumlu Kurum/Kuruluşlar Listesi (Devamı)

Sıra No	Alt Konu Başlığı	Sorumlu Kurum/Kuruluş	İlgili Kurum/Kuruluş
2.3.5	İşyerinde Sürekli Mesleki Eğitim Araştırması	TÜİK	Milli Eğitim Bakanlığı
2.3.6	Yetişkin Eğitimi Araştırması	TÜİK	Milli Eğitim Bakanlığı YÖK
2.4 Kültür İstatistikleri			
2.4.1	Kültürel Miras	TÜİK	TBMM Çevre ve Orman Bakanlığı Kültür ve Turizm Bakanlığı Vakıflar Genel Müdürlüğü
2.4.2	Araştırmaya Açık Arşiv İstatistikleri	TÜİK	TBMM Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Bayındırlık ve İskân Bakanlığı
2.4.3	Kütüphane İstatistikleri	TÜİK	Milli Eğitim Bakanlığı Kültür ve Turizm Bakanlığı
2.4.4	Görsel Sanat İstatistikleri	TÜİK	Kültür ve Turizm Bakanlığı
2.4.5	Kitap İstatistikleri	Kültür ve Turizm Bakanlığı	TÜİK
2.4.6	Yazılı Medya İstatistikleri	TÜİK	Kültür ve Turizm Bakanlığı Adalet Bakanlığı Basılı Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü
2.4.7	Kültürel ve Bilimsel Faaliyet İstatistikleri	TÜİK	Kültür ve Turizm Bakanlığı İçişleri Bakanlığı TOBB Vakıflar Genel Müdürlüğü
2.4.8	Gösteri Sanat İstatistikleri	TÜİK	Kültür ve Turizm Bakanlığı
2.4.9	İşitsel ve İşitsel /Görsel/Karma Medya İstatistikleri	TÜİK	Kültür ve Turizm Bakanlığı RTÜK
2.4.10	Din İstatistikleri	Diyanet İşleri Başkanlığı	TÜİK
2.4.11	Spor İstatistikleri	TÜİK	Gençlik ve Spor Müdürlüğü Türkiye Futbol Federasyonu
2.5 Sağlık İstatistikleri			
2.5.1	Sağlık Hizmetleri Sunumu İstatistikleri	Sağlık Bakanlığı	TÜİK İçişleri Bakanlığı
2.5.2	Sağlık Durumu İstatistikleri	Sağlık Bakanlığı	TÜİK
2.5.3	Sağlık Hizmetleri Fiziki Altyapı İstatistikleri	Sağlık Bakanlığı	TÜİK
2.5.4	Sağlık İnsangücü İstatistikleri	Sağlık Bakanlığı	TÜİK
2.5.5	İlaç İstatistikleri	Sağlık Bakanlığı	TÜİK
2.5.6	Sağlık Harcama İstatistikleri	TÜİK	Maliye Bakanlığı Sağlık Bakanlığı Hazine Müsteşarlığı Milli Savunma Bakanlığı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Vakıflar Genel Müdürlüğü İçişleri Bakanlığı Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketler Birliği
2.5.7	İş Kazaları İstatistikleri	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	TÜİK
2.5.8	İş Teftişi Genel Raporu	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	TÜİK
2.5.9	Meslek Hastalıkları İstatistikleri	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	TÜİK

Ek.2 Resmi İstatistik Programına göre Verilerden Sorumlu Kurum/Kuruluşlar Listesi (Devamı)

Sıra No	Alt Konu Başlığı	Sorumlu Kurum/Kuruluş	İlgili Kurum/Kuruluş
2.5.10	Ölüm Nedeni İstatistikleri	TÜİK	Sağlık Bakanlığı
			Adalet Bakanlığı
			İçişleri Bakanlığı
			YÖK
			Milli Savunma Bakanlığı
2.5.11	Türkiye Sağlık Araştırması	TÜİK	Sağlık Bakanlığı
2.5.12	Türkiye Özürlüler Araştırması	Özürlüler İdaresi Başkanlığı	TÜİK
2.6 Tüketim Harcamaları, Yoksulluk ve Gelir Dağılımı İstatistikleri			
2.6.1	Tüketim Harcamaları İstatistikleri	TÜİK	
2.6.2	Yoksulluk İstatistikleri	TÜİK	
2.6.3	Gelir Dağılımı ve Yaşam Koşulları İstatistikleri	TÜİK	Maliye Bakanlığı
			Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
			Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Md.
			İçişleri Bakanlığı
			Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
2.7 Sosyal Koruma İstatistikleri			
2.7.1	Sosyal Koruma İstatistikleri	TÜİK	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bk.
			Maliye Bk.
			Sağlık Bk.
			Vakıflar Genel Md.
			Bayındırlık ve İskân Bk.
			İçişleri Bk.
			SHÇEK Gn. Md.
			SYD Gn. Md.
			Sanayi ve Ticaret Bk.
			Milli Eğitim Bk.
			Özelleştirme İdaresi Bşk.
			İşveren, İşçi Konfederasyon, Sendika&Federasyonlar
			2.7.2
Milli Eğitim Bk.			
Sağlık Bk.			
İçişleri Bk.			
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bk.			
TÜİK			
Özelleştirme İdaresi Bşk.			
SHÇEK Gn. Md.			
SYD Gn. Md.			
2.8 Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri			
2.8.1	Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri	TÜİK	Kadının Statüsü Gn. Md.
			Aile ve Sosyal Araştırmalar Gn. Md.
			SHÇEK Gn. Md.
2.9 Yaşam Memnuniyeti Araştırması			
2.9.1	Yaşam Memnuniyeti Araştırması	TÜİK	

Ek.2 Resmi İstatistik Programına göre Verilerden Sorumlu Kurum/Kuruluşlar Listesi (Devamı)

Sıra No	Alt Konu Başlığı	Sorumlu Kurum/Kuruluş	İlgili Kurum/Kuruluş
2.10 Suç ve Adalet İstatistikleri			
2.10.1	Adalet İstatistikleri	Adalet Bakanlığı	TÜİK Anayasa Mahkemesi Yargıtay Danıştay Askeri Yargıtay Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Uyuşmazlık Mahkemeleri Yüksek Hakem Kurulu Adli Tıp Kurumu Milli Savunma Bk. Türkiye Noterler Birliği
2.10.2	Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri	TÜİK	Adalet Bk.
2.10.3	Olay İstatistikleri	TÜİK	İçişleri Bk. Gümrük Müsteşarlığı Maliye Bk.
2.10.4	İnsan Hakları İstatistikleri	Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı	TÜİK
2.10.5	Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri	TÜİK	İçişleri Bk.
2.11 Seçim İstatistikleri			
2.11.1	Seçim İstatistikleri	TÜİK	Yüksek Seçim Kurulu
2.12 Turizm İstatistikleri			
2.12.1	Çıkış Yapan Ziyaretçi İstatistikleri	TÜİK	İçişleri Bk. TCMB Bayındırlık ve İskân Bk. Kültür ve Turizm Bk.
2.12.2	Vatandaş Giriş İstatistikleri	TÜİK	İçişleri Bk. TCMB Kültür ve Turizm Bk.
2.12.3	Sınır İstatistikleri	Kültür ve Turizm Bk.	İçişleri Bk. TÜİK
2.12.4	Konaklama İstatistikleri (Turizm İşletme Belgeli)	Kültür ve Turizm Bk.	İçişleri Bk. TÜİK
2.12.5	Konaklama İstatistikleri (Mahalli İdarelerce Belgelendirilen)	Kültür ve Turizm Bk.	İçişleri Bk. TÜİK
2.12.6	Yat İstatistikleri	Kültür ve Turizm Bk.	Denizcilik Müsteşarlığı TÜİK Gümrük Müsteşarlığı
2.12.7	Turizm Belgeli Tesislerin İstatistikleri	Kültür ve Turizm Bk.	TÜİK
2.12.8	Tarifersiz Uçaklar (Charter) İstatistikleri	Kültür ve Turizm Bk.	TÜİK Ulaştırma Bk.
2.12.9	Hanehalkı Yurt İçi Turizm İstatistikleri	TÜİK	Kültür ve Turizm Bk.
2.13 Uluslararası Göç İstatistikleri			
2.13.1	Yabancı Nüfus ve Vatandaşlık İstatistikleri	TÜİK	İçişleri Bk.
2.13.2	Çalışma İzin İstatistikleri	TÜİK	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bk.
2.13.3	Yurt Dışında Yaşayan Türk Vatandaşlara İlişkin İstatistikler	TÜİK	İçişleri Bk. Dışişleri Bk. Çalışma ve Sosyal Güvenlik
2.13.4	Oturma İzinleri, Sığınmacı ve Mülteci Kayıtları, Yasa Dışı Göç İstatistikleri	TÜİK	İçişleri Bk.

Ek.2 Resmi İstatistik Programına göre Verilerden Sorumlu Kurum/Kuruluşlar Listesi (Devamı)

Sıra No	Alt Konu Başlığı	Sorumlu Kurum/Kuruluş	İlgili Kurum/Kuruluş
2.14 Zaman Kullanımı İstatistikleri			
2.14.1	Zaman Kullanım İstatistikleri	TÜİK	
3. 1 Ulusal Hesaplar ve Para, Banka, Maliye İstatistikleri			
3.1.1	Cari ve Sabit Fiyatlarla Üretim Yöntemiyle Gayrisafi Milli Yurt İçi Hasıla	TÜİK	TCMB Maliye Bk. Hazine Müsteşarlığı DPT Müsteşarlığı
3.1.2	Cari ve Sabit Fiyatlarla Harcama Yöntemiyle GSYH	TÜİK	TCMB DPT Müsteşarlığı Maliye Bk.
3.1.3	Gelir Yöntemiyle GSYH	TÜİK	TCMB Maliye Bk. Hazine Müsteşarlığı DPT Müsteşarlığı
3.1.4	Kurumsal Sektörlere göre Mali Olmayan Hesaplar	TÜİK	TCMB Maliye Bk. Hazine Müsteşarlığı DPT Müsteşarlığı
3.1.5	Arz-Kullanım ve Girdi-Çıktı Tabloları	TÜİK	TCMB Maliye Bk. Hazine Müsteşarlığı DPT Müsteşarlığı
3.1.6	Dış Alem Hesapları	TÜİK	TCMB Maliye Bk. Hazine Müsteşarlığı DPT Müsteşarlığı
3.1.7	Vergi Kimlik Numarası ve Mükellef Sayıları İstatistikleri	Maliye Bk.	TÜİK
3.1.8	Merkezi Yönetim; Mizan, Bütçe Uygulama Sonuçları Tablosu, gelir-Gider (Faaliyet) Tablosu, Nakit Akım Tablosu, Yıllık Bilanço	Maliye Bk.	TÜİK
3.1.9	Genel Yönetim, Mizan, Bütçe Uygulama Sonuçları Tablosu, Gelir-Gider (Faaliyet) Tablosu, Nakit Akım Tablosu, Yıllık Bilanço	Maliye Bk.	İçişleri Bk. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bk. TÜİK
3.1.10	Genel Yönetimin Fonksiyonel Harcamaları	Maliye Bk.	TÜİK
3.1.11	Vergi veya Sosyal Katkı Tipine göre Detaylı Vergi ve Sosyal Katkı Gelirleri	Maliye Bk.	TÜİK DPT Müsteşarlığı
3.1.12	Genel Yönetim Mali İstatistikleri	Maliye Bk.	TCMB TÜİK Hazine Müsteşarlığı DPT Müsteşarlığı
3.1.13	Merkezi Yönetim İç Borç Verileri	Hazine Müsteşarlığı	TÜİK
3.1.14	Merkezi Yönetim Dış Borç Verileri	Hazine Müsteşarlığı	TÜİK
3.1.15	Türkiye Dış Borç Verileri	Hazine Müsteşarlığı	TCMB TÜİK
3.1.16	Hazine Garantili Dış Borç Verileri	Hazine Müsteşarlığı	TÜİK
3.1.17	Türkiye Net Dış Borç Verileri	Hazine Müsteşarlığı	TCMB TÜİK
3.1.18	Toplam Kamu Net Borç Verileri	Hazine Müsteşarlığı	TÜİK
3.1.19	ESA 95 Kapsamında Genel Yönetim Borç Verileri	Hazine Müsteşarlığı	TÜİK

Ek.2 Resmi İstatistik Programına göre Verilerden Sorumlu Kurum/Kuruluşlar Listesi (Devamı)

Sıra No	Alt Konu Başlığı	Sorumlu Kurum/Kuruluş	İlgili Kurum/Kuruluş
3.1.20	Genel Bütçe Finansmanı Verileri/Merkezi Yönetim Bütçe Finansman Verileri	Hazine Müsteşarlığı	TÜİK
3.1.21	Hazine Alacak Verileri	Hazine Müsteşarlığı	TÜİK
3.1.22	Konsolide Kamu Sektörü Dengesi	Hazine Müsteşarlığı	TÜİK
3.1.23	AB-Mali Bildirim Tabloları	TÜİK	TCMB
			Maliye Bk.
			Hazine Müsteşarlığı
			DPT Müsteşarlığı
3.1.24	KİT Mali Tabloları	Hazine Müsteşarlığı	TÜİK
3.1.25	Türkiye'de Yerleşik Kişiler Tarafından Gerçekleştirilen Doğrudan Yatırımlar	Hazine Müsteşarlığı	TÜİK
3.1.26	Uluslararası Doğrudan Yatırım Verileri Bülteni	Hazine Müsteşarlığı	TÜİK
3.1.27	Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Şirketlerinin Mali Tabloları	Hazine Müsteşarlığı	TÜİK
3.1.28	Para ve Banka İstatistikleri	TCMB	TÜİK
			Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)
3.1.29	Para Politikası İstatistikleri	TCMB	TÜİK
3.1.30	Kurlar ve Seçilmiş Faiz İstatistikleri	TCMB	TÜİK
3.1.31	ESA 95 Kapsamında Derlenecek Finansal Hesap Tabloları (ESA 710, 720, 610, 620, 612, 622)	TCMB	Maliye Bk.
			Hazine Müsteşarlığı
			BDDK
			Sermaye Piyasası Kurulu
			Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
			Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş.
			İMKB Takas ve Saklama Bankası A.Ş.
			TÜİK
3.1.32	Ödemeler Dengesi İstatistikleri	TCMB	İMKB
			TÜİK
3.1.33	Uluslararası Yatırım Pozisyonu	TCMB	Hazine Müsteşarlığı
			DPT Müsteşarlığı
			TÜİK
3.1.34	Bank of International Settlements (BIS) Yerel ve Konsolide Bankacılık İstatistikleri	TCMB	TÜİK
3.1.35	Yurt içi Doğrudan Yatırım ve Yurt dışı Portföy Yatırım İstatistikleri	TCMB	TÜİK
3.1.36	Uluslararası Rezervler ve Döviz Likiditesi	TCMB	TÜİK
3.1.37	Özel Sektör Dış Borcu	TCMB	TÜİK
3.1.38	Bankacılık Sektörü Toplaştırılmış Bilanço, Kar Zarar Tablosu, Yabancı Para Pozisyonu, Likidite Durumu, Kredi Dağılımı, Menkul Değerler Cüzdanı, Sermaye Yeterliliği ve Mevduat Bilgilerine İlişkin İstatistikleri	BDDK	TÜİK
3.1.39	Tüketici Kredileri ve Kredi Kartı Harcamalarına İlişkin İstatistikler	BDDK	TÜİK
3.1.40	Faktoring, Finansla Kiralama, Finans Şirketlerine Ait Bilanço ve Kar-Zarar Tabloları	BDDK	TÜİK
3.1.41	Kredi Kuruluşlarından Toplanan Sigorta Primleri, Banka Mevduat Geri Ödemeleri ve Fon Çözümleme Tahsilatları	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu	BDDK
			TÜİK
3.1.42	Zaman Aşımına Uğrayarak Fona Devredilen Kıymetler	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu	TÜİK

Ek.2 Resmi İstatistik Programına göre Verilerden Sorumlu Kurum/Kuruluşlar Listesi (Devamı)

Sıra No	Alt Konu Başlığı	Sorumlu Kurum/Kuruluş	İlgili Kurum/Kuruluş
3.1.43	Menkul Kıymet ve Yatırım Fonlarına/ Emeklilik Yatırım Fonlarına/Menkul Kıymet, Gayrimenkul Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklarına ve Portföy Yönetim Şirketlerine İlişkin Günlük, Aylık ve Yıllık İstatistikler	Sermaye Piyasası Kurulu	TÜİK
3.1.44	Emeklilik ve Menkul Kıymet Yatırım Fonlarının İhraç Talepleri ve Kayda Alınma Sonuçları; Tüm Yatırım Ortaklıkları Paylarının Başvuru ve Kayda Alma Sonuçları; Tüm Sermaye Tavan Artırım Başvuruları ve Sonuçları ve Kurul Kaydına Alınan Menkul Kıymetler	Sermaye Piyasası Kurulu	TÜİK
3.1.45	Halka Açık Şirket İstatistikleri	Sermaye Piyasası Kurulu	İMKB TÜİK
3.1.46	Borsa Şirketlerinin İstatistikleri	Sermaye Piyasası Kurulu	İMKB TÜİK
3.1.47	Ekonominin Genel Dengesi	DPT Müsteşarlığı	TÜİK
3.1.48	Kamu Kesimi Genel Dengesi	DPT Müsteşarlığı	TÜİK
3.1.49	Sabit Sermaye Yatırımları (Sektörler itibarıyla kamu, özel ve toplam)	DPT Müsteşarlığı	TÜİK
3.1.50	Sabit Sermaye Yatırımları (Bütçe Türleri itibarıyla, kamu)	DPT Müsteşarlığı	TÜİK
3.1.51	Genel Devlet Gelir-Giderleri ve Dengesi	DPT Müsteşarlığı	Maliye Bk. İçişleri Bk. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bk. TÜİK
3.1.52	İl Düzeyinde Mevduat Kredi Bilgileri	Türkiye Bankalar Birliği	TÜİK
3.1.53	Hazine Nakit Dengesi Gerçekleşmesi	Hazine Müsteşarlığı	TÜİK
3.1.54	Kısa Vadeli Dış Borçlar	TCMB	TÜİK
3.1.55	Kurulan ve Kapanan Şirket İstatistikleri	TOBB	TÜİK
3.1.56	Yurt dışında Yerleşik Kişilerin Mülkiyetindeki Menkul Değer İstatistikleri	TCMB	İMKB TÜİK
3.1.57	Uluslararası Sermayeli Firmalar ve İrtibat Büroları	Hazine Müsteşarlığı	TÜİK
3.1.58	Prim ve Poliçe Sayıları	Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği	TÜİK
3.1.59	Araç Türlerine göre Trafik, Zorunlu Taşımacılık, Mali Sorumluluk, Zorunlu Koltuk Ferdi Kaza Sigorta İstatistikleri	Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği	TÜİK
3.1.60	Kasko ve Sağlık Analizi	Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği	TÜİK
3.1.61	İstihdam (Sigorta ve Reasürans Şirketleri)	Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği	TÜİK
3.1.62	İllere göre Seçilmiş Bankacılık Sektörü Verileri (FINTURK Finansal Türkiye Haritası)	BDDK	TCMB
3.2 Fiyat İstatistikleri ve Endeksler			
3.2.1	Üretici Fiyatları Endeksi (ÜFE)	TÜİK	
3.2.2	Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE)	TÜİK	
3.2.3	Harmonize TÜFE	TÜİK	
3.2.4	Finansal Yatırım Araçlarının Reel Getiri Oranları	TÜİK	
3.2.5	Tüketici Güven Endeksi	TÜİK	TCMB
3.2.6	Ekonomik Güven Endeksi	TÜİK	
3.2.7	Bina İnşaatı Maliyet Endeksi	TÜİK	
3.2.8	2010 Temel Yıllı İnşaat Maliyet Endeksi	TÜİK	Bayındırlık ve İskan Bk.
3.3 Dış Ticaret İstatistikleri			
3.3.1	Dış Ticaret İstatistikleri	TÜİK	Gümrük Müsteşarlığı Dış Ticaret Müsteşarlığı

Ek.2 Resmi İstatistik Programına göre Verilerden Sorumlu Kurum/Kuruluşlar Listesi (Devamı)

Sıra No	Alt Konu Başlığı	Sorumlu Kurum/Kuruluş	İlgili Kurum/Kuruluş
3.3.2	Dış Ticaret Miktar ve Birim Değer Endeksleri	TÜİK	
3.3.3	Dış Ticaret Beklenti Anketi	Dış Ticaret Müsteşarlığı	
3.4 Satınalma Gücü Paritesi			
3.4.1	Satınalma Gücü Paritesi	TÜİK	Sağlık Bk. Maliye Bk. Türk Ağır Sanayi ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası Dış Ticaret Müsteşarlığı
3.5 Kalkınma Yardımları İstatistikleri			
3.5.1	OECD-DAC İstatistikleri	TİKA	TÜİK
3.5.2	Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu	TİKA	TÜİK
3.5.3	TİKA Faaliyet Raporu (Teknik İşbirliği Raporu)	TİKA	TÜİK
3.6 Kamu Alımları İstatistikleri			
3.6.1	Kamu Alımları İstatistikleri	Kamu İhale Kurumu	TÜİK Maliye Bk. 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu Kapsamındaki Diğer İdareler
4. Yıllık İş İstatistikleri			
4.1.1	Sanayi ve Hizmet İstatistikleri	TÜİK	
4.1.2	Radyo TV Kurum İstatistikleri	TÜİK	RTÜK
4.1.3	Sanayi Ürün İstatistikleri	TÜİK	Türkiye Şeker Kurumu Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu
4.1.4	Verimlilik Göstergeleri	Milli Prodüktivite Merkezi	TÜİK
4.2 Kısa Dönemli İş İstatistikleri			
4.2.1	Sanayi Üretim Endeksi	TÜİK	
4.2.2	İmalat Sanayiinde Eğilimler	TÜİK	
4.2.3	Sanayi Sektörü İstihdam Göstergeleri	TÜİK	
4.2.4	Sanayi Sektörü Ciro ve Sipariş Göstergeleri	TÜİK	
4.2.5	Hizmet ve Perakende Ticaret Sektörü Göstergeleri	TÜİK	
4.2.6	İnşaat Sektörü Göstergeleri	TÜİK	
4.2.7	Yapı Belgeleri	TÜİK	İçişleri Bk.
4.2.8	İktisadi Yönelim Anketi	TCMB	TÜİK
	2010 Temel Yıllı İnşaat Maliyet Endeksi	TÜİK	Bayındırlık ve İskan Bk.
4.2.9	Yatırım Teşvik İstatistikleri	Hazine Müsteşarlığı	TÜİK
4.2.10	Sanayi Sektörü Kapasite İstatistikleri	TOBB	TÜİK
4.2.11	Toplam Sanayide Birim Ücret Endeksi	DPT Müsteşarlığı	TCMB TÜİK
4.2.12	Yatırım Anketi	TCMB	TÜİK
4.3 Enerji İstatistikleri			
4.3.1	Elektrik Enerjisi Üretim-İletim İstatistikleri	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bk.	TÜİK
4.3.2	Elektrik Dağıtım ve Tüketim İstatistikleri	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bk.	TÜİK
4.3.3	Katı Yakıt İstatistikleri	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bk.	TÜİK
4.3.4	Taşkömürü İstatistikleri	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bk.	TÜİK
4.3.5	Kısa Dönemli Kömür İstatistikleri	TÜİK	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bk.
4.3.6	Doğal Gaz İstatistikleri (Arama Üretim Faaliyetleri)	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bk.	TÜİK
4.3.7	Doğal Gaz İstatistikleri (Piyasa Faaliyetleri)	Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu	TÜİK Enerji ve Tabii Kaynaklar Bk.

Ek.2 Resmi İstatistik Programına göre Verilerden Sorumlu Kurum/Kuruluşlar Listesi (Devamı)

Sıra No	Alt Konu Başlığı	Sorumlu Kurum/Kuruluş	İlgili Kurum/Kuruluş
4.3.8	Petrol İstatistikleri (Arama Üretim Faaliyetleri)	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bk.	TÜİK
4.3.9	Petrol İstatistikleri (Piyasa Faaliyetleri)	Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu	TÜİK Enerji ve Tabii Kaynaklar Bk.
4.3.10	Yenilenebilir Enerji ve Atık İstatistikleri	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bk.	TÜİK Tütün ve Alkol Piyasasını Düzenleme Kurumu
4.3.11	Enerji Denge Tabloları	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bk.	TÜİK
4.3.12	Enerji Fiyat İstatistikleri	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bk.	TÜİK Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
4.3.13	Elektrik ve Gaz Fiyatı İstatistikleri	TÜİK	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bk. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
4.3.14	Sektörel Enerji Tüketim İstatistikleri	TÜİK	
4.3.15	İmalat Sanayiinde Enerji Tüketimi	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bk.	TÜİK
4.3.16	Binaların Yapısal Durumları ve Enerji Tüketimleri	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bk.	TÜİK
4.3.17	Enerji Yoğunlukları ve Enerji Verimliliği Endeksleri	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bk.	TÜİK
4.4 Ulaştırma İstatistikleri			
4.4.1	İnşaat Sektörü Göstergeleri	TÜİK	
4.4.2	Yapı Belgeleri	TÜİK	İçişleri Bk.
4.4.3	İktisadi Yönelim Anketi	TCMB	TÜİK
4.4.4	2010 Temel Yıllı İnşaat Maliyet Endeksi	TÜİK	Bayındırlık ve İskan Bk.
4.4.5	Yatırım Teşvik İstatistikleri	Hazine Müsteşarlığı	TÜİK
4.4.6	Sanayi Sektörü Kapasite İstatistikleri	TOBB	TÜİK
4.4.7	Toplam Sanayide Birim Ücret Endeksi	DPT Müsteşarlığı	TCMB TÜİK
4.4.8	Yatırım Anketi	TCMB	TÜİK
4.4.9	Boru Hatları ile Petrol Taşıma İstatistikleri	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bk.	TÜİK
4.4.10	Boru Hatları ile Doğal Gaz Taşıma İstatistikleri	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bk.	TÜİK
4.4.11	Demiryolu İstatistikleri	Ulaştırma Bk.	TÜİK
4.4.12	Deniz Kaza İstatistikleri	Denizcilik Müsteşarlığı	TÜİK
4.4.13	Yurt Dışına Çıkış Yapan Türk Bayraklı Gemi İstatistikleri	Denizcilik Müsteşarlığı	TÜİK
4.4.14	Ön Sörvey Uygulamaları	Denizcilik Müsteşarlığı	TÜİK
4.4.15	Paris Mutabakatı Kapsamında Tutulan Türk Bayraklı Gemi İstatistikleri	Denizcilik Müsteşarlığı	TÜİK
4.4.16	Akdeniz ve Karadeniz Mutabakatı Kapsamında Liman Denetim İstatistikleri	Denizcilik Müsteşarlığı	TÜİK
4.4.17	Türk Boğazları Gemi Geçiş İstatistikleri	Denizcilik Müsteşarlığı	TÜİK
4.4.18	Hava Meydanları İstatistikleri	Ulaştırma Bk.	TÜİK
4.4.19	Uçak Filosu İstatistikleri	Ulaştırma Bk.	TÜİK
4.4.20	Uçak Kazası İstatistikleri	Ulaştırma Bk.	TÜİK
4.4.21	Hava Ulaşımı İstatistikleri (ICAO Formları)	Ulaştırma Bk.	TÜİK
4.4.22	Deniz Taşıtları (Sicile Kayıtlı), Deniz Yolu Kabotaj Hattı, Deniz Yolu Uluslararası Taşıma İst.	TÜİK	Denizcilik Müsteşarlığı
4.5 Bilim ve Teknoloji İstatistikleri			
4.5.1	Sanayi/Hizmet Kuruluşları AR-GE İstatistikleri	TÜİK	Sanayi ve Ticaret Bk. TÜBİTAK Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı
4.5.2	Kamu Kuruluşları AR-GE İstatistikleri	TÜİK	TÜBİTAK

Ek.2 Resmi İstatistik Programına göre Verilerden Sorumlu Kurum/Kuruluşlar Listesi (Devamı)

Sıra No	Alt Konu Başlığı	Sorumlu Kurum/Kuruluş	İlgili Kurum/Kuruluş
4.5.3	Yükseköğretim Kesimi AR-GE İstatistikleri	TÜİK	DPT Müsteşarlığı
			TÜBİTAK
			YÖK
			Maliye Bk.
4.5.4	Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanımı İstatistikleri	TÜİK	
4.5.5	Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı İstatistikleri	TÜİK	
4.5.6	Sanayi ve Hizmet Sektöründe Yenilik İstatistikleri	TÜİK	
4.5.7	Milyon Kişi Başına Düşen Bilimsel Yayın Sayısı	TÜBİTAK	TÜİK
4.5.8	Patent İstatistikleri	Sanayi ve Ticaret Bk.	TÜİK
4.5.9	Faydalı Model İstatistikleri	Sanayi ve Ticaret Bk.	TÜİK
4.5.10	Marka İstatistikleri	Sanayi ve Ticaret Bk.	TÜİK
4.5.11	Endüstriyel Tasarım İstatistikleri	Sanayi ve Ticaret Bk.	TÜİK
4.5.12	Coğrafi İşaret İstatistikleri	Sanayi ve Ticaret Bk.	TÜİK
4.6 Haberleşme İstatistikleri			
4.6.1	Posta İstatistikleri (Yurt içi, yurt dışı, parasal)	Ulaştırma Bk.	TÜİK
4.6.2	Telgraf İstatistikleri (yurt içi, yurt dışı)	Ulaştırma Bk.	TÜİK
4.6.3	İletişim Hizmetleri İstatistikleri	Telekomünikasyon Kurumu	TÜİK
4.7 Mali Aracı Kuruluş İstatistikleri			
4.7.1	Bankacılık	TÜİK	BDDK
4.7.2	Finansal Kiralama	TÜİK	BDDK
4.7.3	Katılım Bankaları	TÜİK	BDDK
4.7.4	Faktoring	TÜİK	BDDK
4.7.5	Sigortacılık	TÜİK	Hazine Müsteşarlığı
4.7.6	Menkul Kıymetler	TÜİK	Sermaye Piyasası Kurulu
4.7.7	Döviz Büroları	TÜİK	
4.7.8	Sigorta Acenteleri ve Diğer Mali Aracı Kuruluşlar	TÜİK	
4.7.9	Faaliyetleri Devam Etmekte Olan ve Geçici Olarak Durdurulan Aracı Kuruluşlar ile Aracı Kuruluşların Merkez Dışı Örgütleri ve Mevcut Yetki Belgelerine İlişkin Bilgileri	Sermaye Piyasası Kurulu	TÜİK
5.1 Bitkisel Üretim İstatistikleri			
5.1.1	Bitkisel Üretim İstatistikleri	TÜİK	Sanayi ve Ticaret Bk.
			Türkiye Şeker Kurumu
			Çevre ve Orman Bk.
			DPT Müsteşarlığı
			Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurulu
5.1.2	Bağcılık Anketi	TÜİK	Tarım ve Köyişleri Bk.
5.2 Tarımsal Yapı İstatistikleri			
5.2.1	Tarımsal İşletmeler (Hanehalkı) Ücret Yapısı Anket ve Devlet Tarım İşletmelerinde İstihdam ve Ücret Yapısı Anketi	TÜİK	
5.2.2	Tarımsal İşletme Yapı Araştırması	TÜİK	
5.3 Hayvancılık İstatistikleri			
5.3.1	Canlı Hayvanlar ve Hayvansal Ürünler	TÜİK	Tarım ve Köyişleri Bk.
			DPT Müsteşarlığı

Ek.2 Resmi İstatistik Programına göre Verilerden Sorumlu Kurum/Kuruluşlar Listesi (Devamı)

Sıra No	Alt Konu Başlığı	Sorumlu Kurum/Kuruluş	İlgili Kurum/Kuruluş
5.3.2	Et-Süt-Yumurta Üretim İstatistikleri	TÜİK	Tarım ve Köyişleri Bk.
			DPT Müsteşarlığı
			Beyaz Et Sanayicileri Damızlıkçılar Birliği
			Türkiye Süt, Et, Gıda Sanayicileri ve Üreticileri Birliği
			Türkiye Yumurta Üreticileri Merkez Birliği
Türkiye Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliği			
5.4 Su Ürünleri İstatistikleri			
5.4.1	Deniz Ürünleri Avcılığı	TÜİK	Tarım ve Köyişleri Bk. DPT Müsteşarlığı
5.4.2	Su Ürünleri Bilgi Sistemi	TÜİK	Tarım ve Köyişleri Bk. DPT Müsteşarlığı
5.4.3	İç Su Ürünleri Avcılığı ve Su Ürünleri Yetiştiriciliği	TÜİK	Tarım ve Köyişleri Bk. DPT Müsteşarlığı
5.5 Tarımsal Fiyat İstatistikleri			
5.5.1	Çiftçinin Eline Geçen Fiyat İstatistikleri	TÜİK	Tarım ve Köyişleri Bk. DPT Müsteşarlığı
5.5.2	ÜFE-Tarım Sektörü Endeksi	TÜİK	Tarım ve Köyişleri Bk.
			DPT Müsteşarlığı
			Sanayi ve Ticaret Bk.
			Türkiye Şeker Kurumu
			Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu
TARİŞ			
Çevre ve Orman Bk.			
TOBB			
5.5.3	KİT'lerin ve Birliklerin Alım Yaptığı Tarımsal Ürün Fiyat İstatistikleri	DPT Müsteşarlığı	Sanayi ve Ticaret Bk. Tarım ve Köyişleri Bk.
5.6 Tarımsal Çevre, Denge ve Hesaplar			
5.6.1	Bitkisel ve Hayvansal Ürün Denge Tabloları	TÜİK	Tarım ve Köyişleri Bk.
			Türün ve Alkol Düzenleme Kurumu
			Türkiye Şeker Kurumu
5.6.2	Organik Tarım	Tarım ve Köyişleri Bk.	TÜİK
5.6.3	Tarımda Ekonomik Hesaplar Sisteminin Oluşturulması	TÜİK	Tarım ve Köyişleri Bk. Maliye Bk.
5.6.4	Zirai Mücadele İlaç Tüketimi	TÜİK	Tarım ve Köyişleri Bk.
5.6.5	Çiftlik Muhasebe Veri Ağı	Çevre ve Orman Bk.	TÜİK
5.6.6	Gübre Kullanımı	Çevre ve Orman Bk.	TÜİK
5.7 Ormancılık İstatistikleri			
5.7.1	Ormancılık İstatistikleri	Çevre ve Orman Bk.	TÜİK
6.1 Çevre İstatistikleri			
6.1.1	Su Kalitesi (Nehir ve Göl)	Çevre ve Orman Bk.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bk.
6.1.2	Su Potansiyeli	Çevre ve Orman Bk.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bk.
6.1.3	Su Temini	TÜİK	Çevre ve Orman Bk.
			İçişleri Bk.
			Bayındırlık ve İskan Bk.
6.1.4	Atıksu İstatistikleri	TÜİK	Çevre ve Orman Bk.
			İçişleri Bk.
			Bayındırlık ve İskan Bk.

Ek.2 Resmi İstatistik Programına göre Verilerden Sorumlu Kurum/Kuruluşlar Listesi (Devamı)

Sıra No	Alt Konu Başlığı	Sorumlu Kurum/Kuruluş	İlgili Kurum/Kuruluş
6.1.5	Belediye Katı Atıklar	TÜİK	Çevre ve Orman Bk. İçişleri Bk.
6.1.6	Tehlikeli ve Tehlikesiz Endüstriyel Atıklar	TÜİK	Çevre ve Orman Bk.
6.1.7	Ambalaj ve Ambalaj Atıkları	Çevre ve Orman Bk.	TÜİK
6.1.8	İnşaat ve Yıkıntı Atıkları	Çevre ve Orman Bk.	TÜİK
6.1.9	Tıbbi Atıklar	TÜİK	Çevre ve Orman Bk. Sağlık Bk.
6.1.10	Tarımsal Atıklar	TÜİK	
6.1.11	Özel Atıklar	Çevre ve Orman Bk.	TÜİK
6.1.12	Diğer Atıklar	Çevre ve Orman Bk.	TÜİK
6.1.13	Tehlikeli Atık İhracatı	Çevre ve Orman Bk.	Dış Ticaret Müsteşarlığı TÜİK Gümrük Müsteşarlığı
6.1.14	Katı Atık Kompozisyonu	Çevre ve Orman Bk.	İçişleri Bk. TÜİK
6.1.15	Hava Emisyonu (Sera Gazı Emisyonu Dahil)	TÜİK	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bk. Çevre ve Orman Bk. Ulaştırma Bk. Tarım ve Köyişleri Bk. Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı
6.1.16	Hava Kalitesi	TÜİK	Sağlık Bk. Çevre ve Orman Bk.
6.1.17	Kamu Sektörü Çevresel Harcamaları	TÜİK	İçişleri Bk. Çevre ve Orman Bk.
6.1.18	Sanayi Sektörü Çevresel Harcamaları	TÜİK	
6.1.19	Diğer Çevresel Harcamalar	TÜİK	Hazine Müsteşarlığı Tarım ve Köyişleri Bk.
6.1.20	Çevresel İstihdam	TÜİK	İçişleri Bk.
6.1.21	Biyoçeşitlilik ve Korunan Alan İstatistikleri	Çevre ve Orman Bk.	Tarım ve Köyişleri Bk. Kültür ve Turizm Bk. TÜİK
6.1.22	İklim İstatistikleri	Çevre ve Orman Bk.	TÜİK
6.1.23	Toprak Kirliliği İstatistikleri	Çevre ve Orman Bk.	TÜİK
6.1.24	Deniz Kirliliği İstatistikleri	Çevre ve Orman Bk.	TÜİK
6.1.25	Gürültü İstatistikleri	Çevre ve Orman Bk.	TÜİK
6.1.26	Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri	TÜİK	Çevre ve Orman Bk. Tarım ve Köyişleri Bk. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bk. İçişleri Bk.
6.1.27	Çevresel Etki Değerlendirmesi İstatistikleri	Çevre ve Orman Bk.	TÜİK

Ek.3 İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) Düzey-1 Kodları ve Bölge İsimleri

Sıra No	İBBS Düzey-1 Kodu	Bölge Adı
1	TR1	İstanbul
2	TR2	Batı Marmara
3	TR3	Ege
4	TR4	Doğu Marmara
5	TR5	Batı Anadolu
6	TR6	Akdeniz
7	TR7	Orta Anadolu
8	TR8	Batı Karadeniz
9	TR9	Doğu Karadeniz
10	TRA	Kuzeydoğu Anadolu
11	TRB	Ortadoğu Anadolu
12	TRC	Güneydoğu Anadolu

İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) Düzey-2 Kodları ve Bölge İsimleri

Sıra No	İBBS Düzey-2 Kodu	Bölge Adı
1	TR10	İstanbul
2	TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli
3	TR22	Balıkesir, Çanakkale
4	TR31	İzmir
5	TR32	Aydın, Denizli, Muğla
6	TR33	Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak
7	TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik
8	TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova
9	TR51	Ankara
10	TR52	Konya, Karaman
11	TR61	Antalya, Isparta, Burdur
12	TR62	Adana, Mersin
13	TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye
14	TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir
15	TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat
16	TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın
17	TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop
18	TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya
19	TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane
20	TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt
21	TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan
22	TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli
23	TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari
24	TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis
25	TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır
26	TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt

EKONOMİK RAPOR TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ

EKONOMİK RAPOR TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ (TÜRKÇE/İNGİLİZCE)

TÜRKÇE TANIMI	İNGİLİZCE TANIMI
Açık Piyasa İşlemleri: TCMB'nin açık piyasa ve bankalararası para piyasası işlemlerinden doğan alacaklardır.	Open Market Operations: Claims of the Central Bank due to the open market operations and interbank money market transactions.
Altın: TCMB'deki uluslararası standartta olan ve olmayan altınların değeridir.	Gold: Total gold reserves in the Central Bank (Gold conforming to international standards and gold not conforming to international standards).
Anonim Şirket: Bir unvana sahip, esas sermayesi belirli ve paylara bölünmüş olan ve borçlarından dolayı yalnız tüm mal varlığı ile sınırlı bulunan şirket türüdür.	Joint - Stock Company: A company operating under a trade name whose capital is divided into shares and whose responsibilities are limited to total assets chargeable to debt or legacies.
Avrupa Karşılaştırma Programı (AKP): UKP'ye katılan ülke sayısının sürekli artması ve coğrafi yakınlığının getirdiği kolaylıklar dikkate alınarak program 1980 yılında bölgelere ayrılmıştır. Türkiye UKP'nin Avrupa bölgesinde bir başka ifade ile "Avrupa Karşılaştırma Programı-AKP" organizasyonunda yer almaktadır. Avrupa Karşılaştırma Programı, EUROSTAT ve OECD tarafından organize edilmektedir. Bu programda yer alan ülkeler, dört gruba ayrılmıştır. Birinci grupta Kuzey Avrupa Ülkeleri, ikinci grupta Orta Avrupa ülkeleri, üçüncü grupta Güney Avrupa ülkeleri, dördüncü grupta ise diğer OECD ülkeleri kapsamaktadır. Türkiye, Güney Avrupa Ülkeleri grubunda yer almaktadır.	European Comparison Program (ECP): Taking advantage of geographical proximity and the growing number of participating countries, the ICP was divided into the regions in 1980. Turkey is in the European region of the ICP that is called "European Comparison Program-ECP". ECP is organized by Eurostat and OECD. The countries in the ECP program are divided into four groups. Group 1 consists of the Northern European Countries, group 2 consists of the Central European Countries, group 3 consists of the Southern European Countries and group 4 consists of other OECD countries. Turkey is included in the group of Southern European Countries.
Avrupa Topluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistiki Sınıflaması , NACE Rev.2: NACE Rev. 2, ISIC Rev. 4'e karşılık gelen Avrupa seviyesinde ekonomik faaliyetler sınıflamasının ulusal versiyonudur. NACE Rev. 2, ISIC Rev. 4'ten daha çok parçalara ayrılmış olmasına rağmen, onunla tamamen uyumludur ve bu yüzden onun Avrupa versiyonu olarak görülebilir. Sınıflamanın yapısı: Seviye 1: 21 kısım, A'dan U'ya kadar alfabetik harflerle tanımlanmıştır; Seviye 2: 88 bölüm, iki haneli numerik kodlarla tanımlanmıştır (01'den 99'a kadar); Seviye 3: 272 grup, üç haneli numerik kodlarla tanımlanmıştır (01.1'den 99.0'a kadar); Seviye 4: 615 sınıf, dört haneli numerik kodlarla tanımlanmıştır (01.11'den 99.00'a kadar).	Statistical Classification of Economic Activities in the European Community, Revision 2 (NACE Rev.2): NACE Rev. 2 is the classification of economic activities corresponding to ISIC Rev. 4 at European level. Though more disaggregated than ISIC Rev. 4, NACE Rev. 2 is completely in line with it and can thus be regarded as its European version. Classification Structure: Level 1: 21 sections identified by alphabetical letters A to U; Level 2: 88 divisions identified by two-digit numerical codes (01 to 99); Level 3: 272 groups identified by three-digit numerical codes (01.1 to 99.0); Level 4: 615 classes identified by four-digit numerical codes (01.11 to 99.00).
Bebek Ölüm Hızı: Genellikle, belli bir zaman döneminde ölen bebeklerin (birinci doğum gününe ulaşmadan ölen) sayısının, aynı zaman dönemindeki doğum sayısına bölünmesidir. Çoğunlukla her 1000 doğum için ölen bebek sayısı olarak ifade edilir.	Infant Mortality Rate: In generally, the number of infant deaths (died before reaching first birthday) during a period of time divided by the number of births during the same period. Usually expressed as infant deaths per thousand births.
Bina: Kendi başına kullanılabilen, bir veya daha fazla odayı iç ve dış duvarların çevirdiği, diğer alanları da kapsayan çatı ile örtülmüş, temelden çatıya kadar uzanan; konut, tarımsal, endüstriyel, sınıai, kültürel, dini, idari ve ulaştırma amacı için tasarlanmış taşınmayacak yapılarıdır.	Building: A building is any independent structure comprising one or more rooms or other spaces, covered by a roof, enclosed with external walls or dividing walls which extend from the foundations to the roof, and intended for residential, agricultural, industrial, commercial, or cultural purposes.
Bina İnşaatı Maliyet Endeksi: Bina inşaatında kullanılan girdi miktarlarını belirlemek ve bu girdi miktarının yıllara göre maliyet değişimlerini göstermek amacı ile hesaplanan endekstir. Bina inşaatı maliyet indeksinde toplam 295 maddeden 20'si işçilik, 7'si makine, 146'sı esas inşaat malzemeleri, 122'si ise tesisat malzemeleridir. Bu maddelerin fiyatları kapsama alınan 24 ilden (her madde için üç ayrı işyerinden) derlenmektedir. Bu fiyatlar, her dönemin 3. ayının 15'i itibari ile üreticiden, toptancıdan ya da perakendeciden yani inşaat firmaları ile müteahhitlerin alışveriş yaptıkları 1478 işyerinden toplanmaktadır. Bina inşaatı maliyet endeksi üçer aylık dönemler halinde hesaplanıp yayımlanmaktadır.	Building Construction Cost Index: The aim of forming a building construction price index was to determine the quantities of inputs used in building construction and to show the yearly cost changes of these quantities of inputs. Out of a total of 295 items in the building construction cost index, 20 encompass workmanship, 7 are machinery, 146 are construction materials and 122 are installation materials. Prices of these items are gathered from 24 provinces (for every item, prices are collected from 3 separate establishments). These prices are collected on the 15 th of the last month of every quarter from 1478 establishments which are producers, wholesalers, or retailers who do business with construction firm and contractors. The building construction cost index is calculated and published quarterly.
Binanın Toplam Kat Sayısı: Binanın toprak zemin üzerindeki katları, varsa inşaat kot farkından meydana gelen zemin (giriş kat) altındaki katlar, bodrum katları ve çatı katları dahil toplam kat sayısını ifade etmektedir.	Total Number of Stories of Building : Total number of stories including stories above ground level, stories below ground level (entrance story) formed because of difference of construction spot height (if there is), basement and garret story.
Brüt Okullaşma Oranı: İlgili öğrenim türündeki tüm öğrencilerin, ait olduğu öğrenim türündeki teorik yaş grubunda bulunan toplam nüfusa bölünmesi ile elde edilir A: Toplam öğrenci sayısı B: Teorik yaş grubundaki toplam nüfus Brüt okullaşma oranı= A / B	Gross Schooling Ratio: It is obtained by dividing the total number of students in a specific level of education to the population in the theoretical age group. A: Total number of enrollment B: Total population in the theoretical age group Gross schooling ratio= A / B
Çalışamaz Halde: Bedensel özürlü, hastalık veya yaşlılık nedeniyle iş aramayan ve işbaşı yapmaya hazır olmayan kişilerdir.	Disabled: Persons not seeking a job or who are not available for work because of being disabled, ill or elderly.

<p>Çalışan Hanehalkı Ferdi: Ücretli, maaşlı, yevmiyeli, kendi hesabına, işveren ya da ücretsiz aile işçisi olarak referans periyodunda bir iktisadi faaliyette bulunan veya işleri ile ilişkileri devam eden 15 ve daha yukarı yaştaki fertlerdir.</p>	<p>Employed Household Member: Person employed is defined as a person over 15 years of age performing an economic activity during the survey period on his own account, or as a salary or wage earner, or an employer, or an unpaid family worker.</p>
<p>Çıktı: Satışlar ve başkalarına yapılan hizmetler karşılığı elde edilen gelirlerdir.</p>	<p>Output: The value of output is calculated by the total of receipts from sales and services rendered to others.</p>
<p>Çocuk Doğurmada Ortalama Yaş: Kadınların yaşa özel doğurganlık hızlarına göre çocuklarını doğurduğu ortalama yaş. Ölümlülüğün olmadığı bir kuşak ölçümüdür.</p>	<p>Mean Age of Childbearing: The average age at which women bear their children according to the age specific fertility rates. It is a mortality-free cohort measure.</p>
<p>Daire (konut birimi): Etrafı kapalı, tavanı örtülmüş bir aile veya bir grup insanın diğer fertlerden ayrı yaşamasına olanak tanıyan, direkt olarak sokağa, koridora veya genel bir yere açılan, kendisine ait kapısı bulunan yerdir.</p>	<p>Dwelling Unit: A separate and independent enclosure used for residence by a single person, a family, or a group of persons having a covered roof and separate access to a street, corridor, or common place.</p>
<p>Dış Borç Stoku: Orta ve uzun vadeli dış borçlar, yurt dışından 1 yıldan uzun vadeli olarak sağlanan ve döviz, mal veya hizmet olarak geri ödenen borçlardır.</p>	<p>Outstanding External Debt: Medium and long-term external debts, a debt that has a maturity of more than one year and that is owed from non-residents, repayable loans as a foreign currency, goods or services.</p>
<p>Dış Krediler: Rusya Federasyonuna Toprak Mahsulleri Ofisi'nce yapılan buğday ihracatı karşılığında düzenlenen ve TCMB tarafından satın alınan senetler karşılığında ve TCMB ile Sudan Merkez Bankası ve Arnavutluk Merkez Bankası arasında imzalanan bankacılık sözleşmesi kapsamındaki TCMB'nin alacaklarıyla ilgili olarak TCMB'nin kullandığı kredilerdir.</p>	<p>Foreign Credits Extended by The Central Bank: Consists of credits extended in accordance with the Banking Agreement between the Central Bank of Turkey and the Central Banks of the Sudan and Albania, and credits extended against the bills bought by the Central Bank of Turkey which were issued against the wheat exports made by the Soil Products Office to Russian Federation.</p>
<p>Dış Ticaret Dengesi: Belli bir dönemde gerçekleştirilen ihracat ile ithalat arasındaki farktır (İhracat-İthalat). İhracatın ithalattan fazla olması dış ticaret fazlası, ithalatın ihracattan fazla olması ise dış ticaret açığını ifade eder.</p>	<p>Balance of Foreign Trade: The difference between export and import in a specific period of time (export - import). If the export is more than import there is a surplus, in contrast, if the import is more than export there is a deficit.</p>
<p>Dış Ticaret Endeksleri: 2003 temel yıllık dış ticaret endeksleri, USSS Revize 3 sınıflamasına göre hesaplanmakta ve aylık olarak yayımlanmaktadır. Endeksler, USSS Revize 3 sınıflamasının yanı sıra GEGS, STUS Revize 3 ve FÜS'e göre de hesaplanmaktadır. 2003 temel yıllık dış ticaret birim değer endeksleri Fisher. Miktar endeksleri değer endekslerinin Fisher birim değer endeksine oranından elde edilmektedir.</p>	<p>Foreign Trade Indices: Foreign trade indices based on 2003 are published monthly by ISIC Revised 3. Apart from ISIC Revised 3, indices are calculated by BEC, SITC Revised 3 and CPA. Foreign trade unit value indices based on 2003 are calculated by Fisher formula, quantity indices are the ratio of value indices to Fischer unit value indices.</p>
<p>Dış Ticaret Hacmi: Bir ülkenin belli bir dönemde (genellikle bir yılda) gerçekleştirdiği ihracat ve ithalatın toplamıdır.</p>	<p>Volume of Foreign Trade: Total of export and import of a country in a specific period of time (usually one year).</p>
<p>Dış Ticaret Hadleri: İhracat fiyat endeksinin ithalat fiyat endeksine bölümünün 100 ile çarpımından elde edilir. Elde edilen değer 100'den büyük çıkması, ihracatçı ülke açısından, ihracat fiyatlarındaki değişimin ithalat fiyatlarındaki değişime göre daha yüksek (avantaj), diğer durumda daha küçük olduğunu (dezavantaj) ifade eder.</p>	<p>Terms of Foreign Trade: The ratio of export price index to import price index multiplied by 100. For the exporter country, if the result is bigger than 100, means that the change in export prices bigger than that of import prices (advantage), otherwise, is less (disadvantage).</p>
<p>Dış Ticaretle Değer: Dış ticaretle, İthalatta mal bedeli CIF (Mal bedeli+Navlun+Sigorta), ihracatta ise FOB (Mal bedeli+İhracatçı ülke sınırına kadar olan masraflar) olarak tanımlanmaktadır.</p>	<p>In Foreign Trade Value: In foreign trade show imports at CIF (Cost+Insurance+Freight) and exports at FOB (Free on Board), both expressed in Turkish Liras, US Dollars and Euro.</p>
<p>Doğuşta Beklenen Yaşam Süresi: Yeni doğmuş bir bireyin yaşamı boyunca belirli bir dönemdeki yaşa özel ölümlülük hızlarına maruz kalması durumunda yaşaması beklenen ortalama yıl sayısı.</p>	<p>Expectation of Life at Birth: It is the average number of years an infant is supposed to live having been exposed to age specific mortality rates at certain periods all through his/her life.</p>
<p>Döviz: Dış ticaret işlemlerinde mal bedelinin ödenmesinde kullanılan Ülke paraları cinsini göstermektedir. Türkiye'nin dış ticaretinde en fazla kullanılan döviz cinsleri Euro ve USD Dolarıdır.</p>	<p>Foreign Exchange: It shows that the kind of money used for payments in the foreign trade transactions. The most used foreign exchanges are Euro and US Dollar.</p>
<p>Döviz Borçluları: Konvertibl (çevrilgen) ve konvertibl olmayan döviz cinsleri üzerinden haricteki muhabirler nezdinde açılan hesaplar, IMF nezdindeki Rezerv Dilimi Pozisyonu ile Merkez Bankası şubeleri kasalarında bulunan efektiflerdir.</p>	<p>Exchange Borrowers: Accounts opened by the Central Bank with foreign correspondents against convertible and non-convertible foreign exchange, the Reserve Tranche Position held by the IMF and foreign currencies available in the Bank's vaults.</p>
<p>Ekonomik Faaliyet Kolları: Şirketler, kooperatifler ve firmaların kurulma amacını ve hangi ekonomik faaliyet alanında işgal ettiğini gösteren koddur.</p>	<p>Economic Activity: Indicates the purpose for which the companies cooperatives and firms are established and the economic activity in which they are engaged.</p>
<p>Eksik İstihdam: İki ayrı grupta tanımlanmaktadır. a) Görülebilir eksik istihdam: Referans döneminde ekonomik nedenlerle 40 saatten daha az süre çalışıp mevcut işinde ya da ikinci bir işte daha fazla süre çalışmaya müsait olan kişilerdir. b) Diğer: Görülebilir eksik istihdam dışında kalanlardan mevcut işinden elde ettiği gelirin azlığı ya da kendi mesleğinde istihdam edilmediği gibi nedenlerle mevcut işini değiştirmek istediğini ya da ikinci bir iş aradığını bildiren kişilerdir.</p>	<p>Persons Underemployed: Underemployment in the survey is measured in two distinct groups; a) Visible underemployment: Persons who work less than 40 hours because of economic reasons during the reference period and are able to work more at their present job are capable of doing a further job. b) Other: Persons from among people who are not in the visible underemployment and who want to change his/her present job or are seeking a further job because of an insufficient income or because of not working in his/her usual occupation.</p>

Emekli: Bir sosyal güvenlik kuruluşundan emekli olduğu için iş aramayan ve işbaşı yapmaya hazır olmayan kişilerdir.	Retired Persons: Persons not seeking a job or who are not available for work because of being retired.
Ev Kadını: Ev işleriyle meşgul olması nedeniyle iş aramayan ve işbaşı yapmaya hazır olmayan kişilerdir.	Housewives: Persons not seeking a job or who are not available for work because of household duties.
Ev Sahibi: Hanehalkı reisinin ya da hanehalkı fertlerinden birinin sahip olduğu (mülkiyetinde bulunan) konutta oturan hanelerin konuta tasarruf şeklidir.	Owner: It is an ownership status of household who live in house which is belong to household head or one of the members of the household.
Fon: Belirli bir amacın veya birbirine yakın amaçlar grubunun gerçekleştirilmesi için belirli kaynakların, belli hesaplarda tutulduğu ve harcadığı, bütçe ile bağlantılı veya bütçe dışı kamusal özelliği olan paralar ve hesaplardır.	Fund: Fund are money and account as public connected with budget or out of budget, held and spend in evident accounts, evident sources for group of closed aims each other or a evident aim.
Gayri Safi Sermaye Artışı: Yeni kurulan şirket ve kooperatiflerin sermayeleri ile sermayeleri artırılan şirketlerin sermaye artışları toplamıdır.	Gross Increase in Capital: The total capital of newly established companies and cooperatives and the capital increase of existing companies.
Gelir Getiren Fert: 15 ve daha yukarı yaşta olup nakdi ya da aynı faaliyet veya faaliyet dışı herhangi bir gelir elde eden fertler ile ücretsiz aile işçilerini kapsamaktadır.	Income Earning Person: The income earning person is a person 15 years of age and over who earns an income in cash or in kind and a person working as an unpaid family worker.
Genç Bağımlılık Oranı: "15-64" yaş grubundaki her 100 kişi için, "0-14" yaş grubundaki kişi sayısıdır.	Youth Dependency Ratio: The number of persons at "0-14" age group per 100 persons at "15-64" age group.
Geniş Ekonomik Gurupların Sınıflaması (GEGS): Birleşmiş Milletler İstatistik Ofisinde hazırlanan bir sınıflamadır. Mallar, Yatırım, Tüketim, Ara malları ve diğerleri olarak dört ana grupta toplanmaktadır. SUTS aracılığı ile Harmonize Sisteme geçiş imkanı vermektedir. Türkiye'nin dış ticaret istatistiklerinde 1989 yılından sonra kullanılmaya başlanmıştır.	Classification by Broad Economic Categories (BEC): The classification has been prepared by United Nations Statistical Office. Goods are classified in 4 major groups as Investment, Consumption, Intermediate goods and others. By means of SITC, transition to the Harmonized System is possible. The classification has been using in Turkey's foreign trade statistics after 1989.
Gini Katsayısı: Kişisel gelir dağılımını ölçmek için çok sayıda gelir dağılımı ölçütü bulunmaktadır. Bu ölçülerden Gini katsayısı, dağılım ölçüsü olarak en çok kullanılan ölçüdür. Ayrıca bu katsayı, Lorenz eğrisine bağlı olup eğri ile köşegen arasında kalan alanın, köşegenin altında kalan toplam alan oranına eşittir. Bu oran büyüdükçe dağılımdaki eşitsizlik artıyor demektir. Bir toplumdaki gelirler eşit olarak paylaşılmışsa Gini katsayısı "0" 'a eşit, toplumdaki gelirleri yalnız bir kişi almışsa Gini katsayısı "1" 'e eşit olmaktadır.	Gini Coefficient: There are a lot of income distribution criteria to measure income distribution. The most used one is Gini coefficient. In addition it depends on Lorenz curve it equals to the proportion of area between Lorenz curve and diagonal to total area below diagonal. Increasing of this proportion means that the inequality on distribution is growing. Gini coefficient is equal to "0" when income is equally shared by individuals. Gini coefficient is equal to "1" when all the income is received by one person.
Girdi: Satın alınan mal ve hizmetlerin değeri, yıl başı stok (hammadde, yardımcı madde, ambalaj malzemesi ve yakıtlar) değeri ile dışarıdan satın alınan elektrik değeri toplamından yıl sonu stok değerinin (hammadde, yardımcı madde, ambalaj malzemesi ve yakıtlar) çıkarılması ile elde edilir.	Input : The value of input is calculated by subtracting the value of the end of year stock (raw materials, supplementary materials, packaging material and fuel) from the total value of goods and services purchased or including electricity purchased and the beginning of the year stock (raw materials, supplementary materials, packaging material and fuel).
Görelî Yoksulluk: Bireylerin, toplumun ortalama refah düzeyinin belli bir oranının altında olması durumudur. Buna göre toplumun genel düzeyine göre belli bir sınırın altında gelir ve harcamaya sahip olan birey veya hanehalkı görelî anlamda yoksul olarak tanımlanır. Refah ölçüsü olarak amaca göre tüketim veya gelir düzeyi seçilebilir. Yoksulluk çalışmalarında, eşdeğer kişi başına tüketim harcaması medyan değerinin %50'si görelî yoksulluk sınırı olarak da tanımlanabilmektedir. Görelî yoksulluk oranı ise, eşdeğer fert başına tüketim harcaması, görelî yoksulluk sınırının altında kalan hanehalkının oluşturduğu nüfusun, toplam nüfus içindeki paydır.	Relative Poverty: It is the state in which the individual is below the average welfare level of the society. For this respect, the households having incomes and expenditures below a specified line compared to the general population shall be defined to be the poor in a relative meaning. As a welfare measure, consumption or income level may be selected according to the situation. In poverty studies, %50 of the median value of the consumption expenditures per equivalent individual can defined as relative poverty line. The relative poverty rate can be calculated as the ratio of the population formed by the households below the relative poverty line to the total population.
Gümrük İşbirliği Konseyinin Uyumlaştırılmış Mal Tanım Kod Sistemi (UMS): Ülkemizin de taraf olduğu Gümrük İşbirliği Konseyi tarafından hazırlanan ve akit ülkelerin ithalat ve ihracat işlemlerinde kullandıkları bir eşya sınıflamasıdır.	Customs Co-operation Council, The Harmonized Commodity Description and Coding System: The harmonized system is a commodity classification prepared by the Customs Cooperation Council.
Hanehalkı: Aralarında akrabalık bağı bulunsun veya bulunmasın, aynı konutta veya aynı konutun bir kısmında yaşayan, hanehalkı hizmet ve yönetimine katılan, gelir ve giderlerini ayırmayan, bir veya birkaç kişinin oluşturduğu topluluktur.	Household: One person or group of persons with or without a family relationship who live in the same house or in the same part of a house, who share their earnings and expenditures, who take part in the management of the household and who render services to the household.
Hanehalkı Ferdi: İlgilenilen referans periyodunda hanehalkını meydana getiren topluluğun bir üyesidir. Misafirler, askerde, hapiste, yurt dışında ve uzun süreli hane dışında olan fertler hanehalkı fertlerine dahil edilmemektedir. Hanehalkı ferdi olup devamlı olarak hanehalkı dışında başka bir yerleşim yerine yerleşmek amacıyla gidenler hanehalkı ferdi olarak kapsamamaktadır.	Household Member: He/she is the member of the group which constitutes the household in the related reference period. Guests and members who are in the army, in prison, in abroad or left the household for a long time were excluded. The ones who left the household to settle down another place were not recorded as a household member.
Hanehalkı Kullanılabilir Gelirine göre Sıralı % 20'lik Gruplar: Hanehalklarının son bir yılda elde ettiği aylık toplam kullanılabilir gelirleri yılsonuna çekilerek, bunların ortalaması alınmak sureti ile hanehalkları kullanılabilir gelirlerine göre küçükten büyüğe doğru sıralanıp, sıklık açısından 5 eşit parçaya bölünerek oluşturulan % 20'lik gruplardır.	Quintiles Ordered by Household Disposable Income: Total monthly household disposable income were inflated to make yearly disposable income. After this operation, average monthly household disposable income is obtained. Furthermore, average monthly disposable incomes of all households were ordered from less to more separately and quintiles were constituted by dividing the households to 5 equal parts.

<p>Hanehalkı Tüketim Harcaması: Hanehalklarının ilgililenen referans dönemi içinde ihtiyaçlarını karşılamak için yapmış olduğu peşin veya vadeli mal ve hizmet satın alışları, hanehalkı fertlerinin kendi ekonomik faaliyetleri sonucu elde ettiği mal ve hizmet üretimlerinden tükettiği maddeleri, hanede iktisaden faal olan fertlerin çalıştığı işyerinde ürettiği ya da satışa sunduğu mal ve hizmetlerden hanede tüketilenler, hanehalkının özel kişi ve kuruluşlara vermek üzere hediye veya yardım amacıyla satın aldığı mal ve hizmetlerin değeri ve izafi kira değeri toplamıdır.</p>	<p>Household Consumption Expenditure: Household consumption covers the purchases paid cash or on installments for needs and for the materials consumed from the households own production activities, consumed materials and services in the household which are produced or sold by economically active persons in their work place and consumed from stock in the related reference period and purchased good and services to give others as gift and aid and imputed rent.</p>
<p>Hanehalkı Tüketim Harcamasına göre Sıralı % 20'lik Gruplar: Haneler toplam tüketim harcamalarına göre küçükten büyüğe sıralanarak, haneler yine sıklık açısından 5 eşit parçaya bölünerek aylık % 20'lik gruplar oluşturulmaktadır.</p>	<p>Quintiles Ordered by Household Consumption Expenditures: In this method, households were ordered by their total consumption expenditures, all quintiles were constituted by dividing the households to 5 equal parts.</p>
<p>Hazine'nin Alacakları: TCMB kasalarında Hazine adına muhafaza edilen uluslararası standartta olmayan altın, ülkemizin IMF nezdindeki SDR kotasının altın ve yabancı para olarak ödenen kısmı dolayısıyla oluşan Hazine'nin Rezerv Dilim İmkanı ve Hazine'nin çeşitli işlemlerinden doğan diğer alacaklarıdır.</p>	<p>Claims of the Treasury: Non-international standard gold held for Treasury at Central Bank, Reserve Tranche Mean of Treasury due to the position of Turkey's SDR quote at IMF which was paid as gold and foreign exchange and other receivables of Treasury arising from various transactions.</p>
<p>İç Krediler: Merkez Bankası'nın bankacılık sektörüne açtığı kredilerdir.</p>	<p>Domestic Credits: Central Bank credits extended to the banks.</p>
<p>İhracat: Bir ülkede yerleşik kişi ve kurumların diğer ülkelere mal satmasıdır.</p>	<p>Export: Selling goods by the settled persons and organisations in a country, to the other countries.</p>
<p>İkamet Amaçlı Binalar: İkamet amaçlı binalar en az yarısı ikamet amaçlı kullanılan inşaatlardır. Eğer kullanılabilir taban alanının yarısından daha azı ikamet amacı için kullanılıyor ise, bina düzenleme amacına göre ikamet amaçlı bina dışındaki bina olarak tanımlanır.</p>	<p>Residential Building: Residential buildings are constructions at least half of which is used for residential purposes. If less than half of the overall useful floor area is used for residential purposes, it is called non residential building.</p>
<p>İkamet Amaçlı Olmayan Binalar: İkamet amaçlı olmayan binalar, temel olarak ikamet dışı amaçlar için tasarlanan veya bu amaçlar için kullanılan inşaatlardır. Eğer kullanılabilir taban alanının en az yarısı ikamet amaçlı kullanılıyor ise, bina ikamet amaçlı bina olarak tanımlanır.</p>	<p>Non-residential Buildings: Non-residential buildings are constructions which are mainly used or intended for non residential purposes. If at least half of the overall useful floor area is used for residential purposes, it is called residential building.</p>
<p>İktisaden Faal Olmayan Fertler: Anket ayında nakdi ya da aynı herhangi gelir getirci bir işte çalışmayan ya da bir iş ile bağlantısı olmayan fertleri kapsamaktadır (ev hanımı, özürü, hasta vb.).</p>	<p>Persons Economically Inactive: Persons who don't work to earn income in cash or in kind or have not a connection with any work during the survey month (housewife, the disabled, ill etc.).</p>
<p>İlköğretim: Her Türk çocuğunun iyi birer vatandaşı olabilmesi için, gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazanmasını, milli ahlak anlayışına uygun olarak yetişmesini, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda hayata ve bir üst öğrenime hazırlanmasını sağlamayı amaçlamaktadır. 18 Ağustos 1997 tarihinde çıkan 4306 sayılı yasa ile 1997/98 öğretim yılından itibaren 8 yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretime geçilmiştir. İlköğretim 6-13 yaş grubundaki çocukların eğitimini kapsamaktadır.</p>	<p>Primary Education: Aim of primary education is to gain necessary basic knowledge, behaviour and ability in order to be a good citizen for each Turkish child, to bring up them according to national morals, and to prepare them for the upper education according to their capabilities and skills. It has been undergone 8-year compulsory education with law no. 4306 dated 18-August-1997 since 1997/98 education year. Primary education covers the education of children in the age group 6-13.</p>
<p>İllere göre Dış Ticaret: Dış ticaret işlemlerinin yapıldığı gümrüklerin bulunduğu illere göre oluşturulmuştur.</p>	<p>Foreign Trade by Provinces: Based on the customs, located in the provinces, by which the foreign trade procedures carried out.</p>
<p>İnşaat: Şantiyede yapılan veya hazır bölümlerinin montajı ile meydana getirilen yapı bölümüdür.</p>	<p>Construction: It is a part of construction which is done at construction site or formed by mounting the available parts.</p>
<p>İnşaat Tipleri Sınıflaması (İTS): Söz konusu sınıflama Birleşmiş Milletler tarafından 1991 yılında yayınlanan geçici Merkezi Ürün Sınıflaması (CPC) temel alınarak geliştirilen bir sınıflama tipidir. CC'de inşaatlar binalar ve bina dışı inşaat işleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.</p>	<p>Classification of Types of Constructions (CC): The Classification of Types of Constructions (CC) has been developed on the basis of the provisional Central Product Classification (CPC) published in 1991 by the United Nations. CPC distinguishes between two main categories buildings and civil engineering works.</p>
<p>İrad Sahibi: Bir gayrimenkul veya menkul kıymet geliri olduğu için iş aramayan ve işbaşı yapmaya hazır olmayan kişilerdir.</p>	<p>Income Recipients: Persons not seeking a job or who are not available for work because of having property income.</p>
<p>İstatistik Bölge Birimleri Sınıflaması: Bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesi ve Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemine uygun karşılaştırılabilir istatistik veri tabanı oluşturulması amacıyla ülke genelinde tanımlanan sınıflamadır.</p>	<p>Classification of Statistical Region Units: It is a classification to collect and develop regional statistics, to make the socio economic analyses of regions, to determine the framework of regional politics and to develop a convenient comparable statistics data base with European Union Regional Statistical System.</p>
<p>İş Aramayıp, İşbaşı Yapmaya Hazır Olanlar: Ankette bu iki ayrı grupta ölçülmektedir.</p> <p>İş bulma ümidi olmayanlar: Bölgede iş bulunmadığına veya bölgede kendisine uygun iş olmadığına inandığı ya da nereden iş arayacağını bilmediği için iş aramayıp, ancak işbaşı yapmaya hazır olduğunu belirten kişilerdir.</p> <p>İşgücüne dahil olmayanlar: İşsiz veya istihdamda olmayan 15 ve daha yukarı yaşta ki nüfustur.</p>	<p>Available to Start a job but not Actively Seeking: In the survey this is measured in two distinct groups.</p> <p>Discouraged workers: These are the persons who are available to start a job but are not seeking a job because of not knowing where to search, or who believe no job is available for him/her in the region.</p> <p>Persons not in the labour force: Includes persons aged 15 years and over who are neither unemployed nor employed</p>

<p>İşsiz: Referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan (kâr karşılığı, yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak hiç bir işte çalışmamış ve böyle bir iş ile bağlantısı da olmayan) kişilerden iş aramak için son üç ay içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan kurumsal olmayan çalışma çağındaki tüm kişiler işsiz nüfusa dahildirler. Ayrıca, üç ay içinde başlayabileceği bir iş bulmuş ya da kendi işini kurmuş ancak işe başlamak ya da işbaşı yapmak için çeşitli eksikliklerini tamamlamak amacıyla bekleyenlerden 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek kişiler de işsiz nüfus kapsamına dahildirler.</p>	<p>Unemployed: Non-institutional working age population who are not employed (for profit, as casual employee, paid or unpaid and not having any job attachment with either of these forms) and has utilized at least one of the channels for seeking job and are available to start job within 2 weeks are covered. Persons who have already found a job or established his/her own job but has been waiting to complete the process required to start work and who are available to start work within 2 weeks are also considered to be unemployed.</p>
<p>İşsizlik Oranı: İşsiz nüfusun işgücü içindeki oranıdır.</p>	<p>Unemployed Rate: Is the ratio of unemployed persons to the labour force.</p>
<p>İşteki Durum: İstihdamda olan kişinin işteki durumu beş grup altında sınıflandırılmıştır.</p>	<p>Employment Status: The employment status of a person in his work is classified in 5 groups.</p>
<p>İşveren: Kendi işinde en az bir kişiyi ücretli veya yevmiyeli olarak çalıştıran kişilerdir.</p>	<p>Employer: An employer is a person who employs at least one person in his field of activity.</p>
<p>İşyeri: Tek bir mülkiyet veya kontrol düzeni altında mal veya hizmet üretimi amacıyla genellikle tek tip ekonomik faaliyet yürüten, soru kağıdını doldurabilecek muhasebe, kayıt ve kaynaklara sahip olan yerdir. İmalat sanayi işyerleri çalıştırılan kişi sayısına göre kategorilere ayrılmaktadır. Bunlar: 1-9 kişi çalışan işyerleri; Çok küçük ölçekli 10-49 kişi çalışan işyerleri; Küçük ölçekli 50-99 kişi çalışan işyerleri; Orta ölçekli 100+ kişi çalışan işyerleri; Büyük ölçekli,</p>	<p>Establishment: A work place where single ownership or controlling status is established generally where one type of economic activity occurs and there is a register and accounting sources necessary to fill the questionnaires. In manufacturing establishments are categorised by the number of employed people as following: Establishments with 1-9 persons engaged; Micro sized Establishments with 10-49 persons engaged; Small sized Establishments with 50-99 persons engaged; Medium sized Establishments with 100+ persons engaged; Large sized</p>
<p>İthalat: Bir ülkede yerleşik kişi ve kurumların diğer ülkelerden mal satın almasına ithalat denir.</p>	<p>Import: Buying goods by the settled persons and organisations in a country, from other countries.</p>
<p>Kaba Doğum Hızı: Bir nüfusta belirli bir dönem içinde olan doğum sayısının, o nüfusun aynı dönemdeki yaşanan birey-yıl sayısına bölünmesidir. Genellikle 1 000 nüfus için doğum sayısı olarak gösterilir. Bir yıl için kaba doğum hızı, o yıldaki doğumların yıl ortası nüfusa bölünmesiyle bulunur.</p>	<p>Crude Birth Rate: The number of births in a population during a period of time divided by the number of person - years lived by the population during the same period. Usually expressed as births per 1 000 population. The crude birth rate for a single year is usually calculated as the number of births divided by the mid-year population.</p>
<p>Kaba Ölüm Hızı: Bir nüfusta belirli bir dönem içinde olan ölüm sayısının, o nüfusun aynı dönemdeki yaşanan birey-yıl sayısına bölünmesidir. Genellikle 1 000 nüfus için ölüm sayısı olarak gösterilir. Bir yıl için kaba ölüm hızı, o yıldaki ölümlerin yıl ortası nüfusa bölünmesiyle bulunur.</p>	<p>Crude Death Rate: The number of deaths in a population during a period of time divided by the number of person-years lived by the population during the same period. Usually expressed as deaths per 1 000 population. The crude death rate for a single year is usually calculated as the number of deaths divided by the mid-year population.</p>
<p>Kapanan Şirket ve Kooperatifler: Gerek borçlar, gerekse Türk Ticaret ve Kooperatifler Kanunu'nda kapanma için belirtilen durumlardan birisinin gerçekleşmesi halinde, şirketlerin ve kooperatiflerin sona ermesi ve bunun Ticaret Sicili Gazetesi'nde ilanır.</p>	<p>Liquidated Companies and Cooperatives: Companies and cooperatives liquidated because of debt or any of the conditions indicated in the Turkish Commercial and Cooperatives Codes announced in the Turkish Trade Register Gazette.</p>
<p>Karşılaştırmalı Fiyat Düzeyi Endeksi: Satın alma gücü paritesinin döviz kuruna oranıdır. Ülkeler arasındaki fiyat düzeyi farklılıklarının ölçülmesine imkan verir.</p>	<p>Comparative Price Level Indices: It is the ratio of Purchasing Power Parity to exchange rate. It provides a measure of the differences in price levels between countries.</p>
<p>Kişi Başına Hacim Endeksi: Kişi başına reel GSYH değerlerinin OECD ortalamasına göre değişimini gösterir ve aşağıdaki gibi hesaplanır. Kişi Başına Reel GSYH (A ülkesi)X100 KBHİ (A ülkesi) = $\frac{\text{Kişi Başına Reel GSYH (A ülkesi)X100}}{\text{Kişi Başına Reel GSYH (OECD)}}$</p>	<p>Per Capita Volume Indices: Per capita volume indices indicate real GDP per capita variation in the OECD average and computed as below. Per Capita Real GDP (country A)X100 PCVI (country A) = $\frac{\text{Per Capita Real GDP (country A)X100}}{\text{Per Capita Real GDP (OECD)}}$</p>
<p>Kat Sayısı : Bodrum, zemin, normal ve çatı katlarının toplam sayısıdır.</p>	<p>Number of Stories : Sum of basement, ground, normal and garret story.</p>
<p>Katkılı Yenilenme Hızı: Bir kadının doğurgan olduğu dönem boyunca (15-49 yaşları arasında) yaşayacağı ve belirli yaşa özel doğurganlık hızını takip edeceği varsayımı altında ortalama doğurabileceği kız çocuk sayısıdır.</p>	<p>Gross Reproduction Rate: The average number of female children that a women would have under the assumption that she survived to the end of reproductive life (15 to 49 years of age) and bore according to a given age specific fertility rate .</p>
<p>Katma Değer: "Çıktı" değerinden "Girdi" değerinin çıkarılması ile elde edilmektedir.</p>	<p>Value Added: Determined as the value of "Output" less the value of "Input".</p>
<p>Kendi Hesabına: Kendi işinde yalnız olarak veya ücretsiz aile fertleri ile birlikte nakdi ve aynı gelir elde etmek amacı ile çalışan kişilerdir.</p>	<p>Self Employed: A self employed person is a person working in his own business by himself or together with unpaid family workers to obtain income in cash and or in kind.</p>
<p>Kiracı: Mülkiyeti kendilerine ait olmayan bir konutta aynı veya nakdi bir bedel ödeyerek oturan hanelerin konuta tasarruf şeklidir.</p>	<p>Tenant: It is an ownership status of households who live in house which is not belong to them by paying rent in kind or in cash.</p>

<p>Kişi Başına Reel Gayri Safi Yurt İçi Hasıla: SGP değerlerine bölünerek ortak bir para birimine dönüştürülen, kişi başına GSYH değerleridir. Bu şekilde, her ülkede paranın satın alma gücü eşitlenmekte ve ülkelerin ürettiği gerçek mal ve hizmet miktarlarının karşılaştırılması sağlanmaktadır.</p>	<p>Per Capita Real Gross Domestic Product: Gross Domestic Product per capita is divided by Purchasing Power Parity to convert common currency. In this way, purchasing power of money in every country is equalized and goods and services that is produced by countries become comparable.</p>
<p>Kişisel Kullanılabilir Gelir: Üretim faktörlerine yapılan gerçek ödemeler (faktör gelirleri) ücret, faiz, kar, kira gelirleri (dağıtılmayan şirket karları bu ödemeler dışındadır) ile kişilere kamu veya özel teşebbüsler ya da dış alemden yapılan tek taraflı transferleri kapsamaktadır. Kişisel gelirden dolaysız vergiler ve kişilerin devlete yaptığı tek taraflı transferler (Emekli Sandığı kesintisi, SSK kesintisi) düşüldükten sonra kalan miktar kişisel kullanılabilir gelirdir.</p>	<p>Personal Disposable Income: Actual payments made to the factors of production (factor incomes); wages, profits (excluding retained company earnings), interest and rent income and transfer payments made to individuals from public and private institutions or from abroad. Personal disposable income is obtained by subtracting indirect taxes and transfer payments made to the state by households (social security and retirement fund deductions) from personal income.</p>
<p>Kollektif Şirket: Ticari bir işletmeyi bir ticaret unvanı altında işletmek amacıyla hakiki şahıslar arasında kurulan, ortaklarından hiç birisinin sorumluluğu şirket alacaklarına karşı sınırlanmamış olan şirket türüdür.</p>	<p>General Partnership: A trade partnership operating as a trade company under a trade name. The responsibilities of the partners are not limited to the credits of the partnership.</p>
<p>Komandit Şirket: Ticari bir işletmeyi bir ticaret unvanı altında işletmek amacıyla kurulan ve şirket alacaklarına karşı ortaklardan bir veya bir kaçının sorumluluğu sınırlanmamış ve diğer ortak veya ortakların sorumluluğu belirli bir sermaye ile sınırlanmış olan şirket türüdür.</p>	<p>Limited Partnership: A trade partnership operating as a trade company under a trade name. The responsibilities of some of the partners are limited to the partnerships responsibilities but others are limited by its capitals.</p>
<p>Konsolide Bütçe: Genel bütçe ve katma bütçelerin toplamıdır ancak, katma bütçeler, genel bütçeden katma bütçelere hazine yardımlarını da içerdiğinden bu toplamdan hazine yardımları düşülmektedir.</p>	<p>Consolidated Budget: The consolidated budget equals the sum of the general budget and annexed budgets, however, since the annexed budgets cover the Treasury aid to annexed budgets from the general budget, the amount of Treasury aid is subtracted from the total.</p>
<p>Kooperatifler: Tüzel kişiliğe haiz olmak üzere ortaklarını belirli ekonomik menfaatleri ve özellikle meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarının karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp, kurmak amacıyla gerçek ve kamu tüzel kişileri ile özel idareler, belediyeler, köyler, cemiyetler ve dernekler tarafından kurulan değişir sermayeli kuruluşlardır.</p>	<p>Cooperatives: A legal entity operating without fixed capital that may be established by public institutions, provincial special administrations, municipalities, associations or societies whose aim is to provide certain economic benefits to its shareholders, especially in relation to their occupation and livelihood through aid and solidarity.</p>
<p>Binanın Kullanma Amacı: Yapının projesinde gösterilmiş olan ve hangi amaç için kullanılacağını ifade eden bir deyim olup, kullanma amacı İnşaat Tipleri Sınıflamasına (İTP) göre yapılmaktadır.</p>	<p>Use of Building: This shows the use to which the building will be put. Use of building is done according to the Classification of Construction (CC).</p>
<p>Limited Şirket: İki veya daha fazla hakiki ve hükmi şahıs tarafından bir ticaret unvanı altında kurulup ortaklarının sorumluluğu koymayı taahhüt ettikleri sermaye ile sınırlanmış ve esas sermayesi belirli olan şirket türüdür.</p>	<p>Limited Liability company: A trade company established by two or more real for legal persons under a trade name restricted in liability by the amount of capital invested.</p>
<p>Lojman: Mülkiyeti devlete veya çalıştığı işyerine ait olan bir konutta oturan hanelerin konuta tasarruf şeklidir.</p>	<p>Lodging: It is an ownership status of households who live in a house which belongs to government or workplace of one of the members of household.</p>
<p>M1: Bankalar dışındaki para ile vadesiz mevduatlar toplamıdır.</p>	<p>M1: Money outside the banks plus sight deposits.</p>
<p>M2: M1'e ek olarak mevduat bankalarının vadeli mevduatlarını kapsamaktadır.</p>	<p>M2: M1 plus time deposits.</p>
<p>M2Y: M2'ye ek olarak yerleşiklerin yabancı para mevduatlarını kapsamaktadır.</p>	<p>M2Y: M2 plus resident's foreign exchange deposits.</p>
<p>M2YR: M2Y'ye ek olarak repo işlemlerinden sağlanan fonları kapsamaktadır.</p>	<p>M2YR: M2Y plus funds received from repo transactions.</p>
<p>M3: M2'ye ek olarak mevduat bankalarının resmi mevduatı ile diğer TCMB mevduatını kapsamaktadır.</p>	<p>M3: M2 plus government deposits in the banks and other deposits in the Central Bank.</p>
<p>M3Y: M2Y'ye ek olarak resmi mevduat ve diğer TCMB mevduatını kapsamaktadır.</p>	<p>M3Y: M2Y plus official deposits and Central Bank's other deposits.</p>
<p>M3YR: M3Y'ye ek olarak repo işlemlerinden sağlanan fonları kapsamaktadır.</p>	<p>M3YR: M3Y plus funds received from repo transactions.</p>
<p>Madeni Para: Merkez Bankası kasalarında bulunan madeni paralardır.</p>	<p>Coin: Coins in the vaults of the Central Bank.</p>
<p>Medyan Yaş: Bir nüfusu oluşturan kişilerin yaşları küçükten büyüğe sıralandığında ortada kalan kişinin yaşıdır. Buna göre, nüfusun yarısı bu yaştan küçük, diğer yarısı da bu yaştan büyüktür.</p>	<p>Median Age: The age of the person in the middle when all the persons in the population are arranged in ascending order. In this aspect, half of the population is younger than this age and half of it is older than this age.</p>
<p>Menkul Değerler Cüzdanı: 2001 yılında kamu ve fon bankalarından kesin alış yapılan DİBS'ler Hazine'den alınan döviz endeksli kuponlu DİBS'ler ve repo yoluyla alınmış menkul kıymetlerdir</p>	<p>Securities Portfolio: Consists of government debt securities include government securities bought from state and fund banks in 2001, foreign exchange indexed securities issued by Treasury and securities held under repo operations.</p>
<p>Mevduat: Bankaya yatırılan kamu ve bankacılık sektörüne, uluslararası kuruluşlar, fonlar ve muhtelif sektörlerle ait Türk Lirası ve yabancı para mevduatlarıdır.</p>	<p>Deposits: Deposits of the public sector, banks, international institutions, funds and others held in the Central Bank in Turkish Liras and foreign exchange.</p>
<p>Mevsimlik Çalışan: Mevsimlik çalışması nedeniyle iş aramayan ve işbaşı yapmaya hazır olmayan kişilerdir.</p>	<p>Seasonal Workers: Persons not seeking a job or who are not available for work because of being seasonal workers.</p>

<p>Dış Ticarete Miktar: İhracat ve ithal edilen malın ambalajı hariç net miktarıdır. Genellikle istatistiklerde malların net ağırlığı, malın cinsine göre bazı malların ikinci bir ölçü birimi ile miktarı (adet, litre, metreküp vb) kullanılır.</p>	<p>Quantity of Foreign Trade: Net mass of the good. Beside net mass, according to the type of the good supplementary unit is used (number, liter, cubic meter, etc).</p>
<p>Mutlak Yoksulluk: Mutlak yoksulluk, hanehalkı veya bireyin yaşamını sürdürebilecek asgari refah düzeyini yakalayamaması durumudur. Bu nedenle, mutlak yoksulluğun ortaya çıkarılması, bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan minimum tüketim ihtiyaçlarının belirlenmesini gerektirir. Çalışmada, gıda yoksulluğunun temelini teşkil edecek olan gıda sepetinin belirlenmesinde Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılmaktadır. Gıda harcamasına göre sıralı 3. ve 4. %10'luk dilimler, referans grup olarak alınmış ve bu hanelerin gıda tüketiminde en önemli paya sahip 80 madde gıda sepeti olarak tespit edilmiştir. Bir ferdin günlük asgari 2100 kalori almasını sağlayacak miktarlar, bu 80 maddeden oluşturulmuştur. Bu sepetin maliyeti gıda yoksulluk sınırı olarak alınmıştır. Gıda yoksulluk oranı, eşdeğer fert başına tüketim harcaması, gıda yoksulluk sınırının altında kalan hanehalklarının oluşturduğu nüfusun, toplam nüfus içindeki payı olarak hesaplanmaktadır.</p>	<p>Absolute Poverty: The absolute poverty is the situation in which a household or an individual can not reach the welfare sufficient to continue their lives. Therefore, it is necessary to find out the absolute poverty and determine the minimum needs of individuals to ensure them continue their lives. In the study, in determining the food basket constituting the base of the food poverty, the data from Household Budget Surveys has been used. The 3. and the 4. deciles classified according to food expenditures were taken as reference groups and 80 items having the largest share in the food consumption of them were determined as the food basket. The amount ensuring an individual to receive 2100 calories per day was formed with these 80 items. The cost of this basket was deemed to be the food poverty line. The rate of food poverty was calculated as the consumption expenditures per equivalent individual and the ratio of the households below this food poverty line to the total population.</p>
<p>Net Göç Hızı : Göç edebilecek her bin kişi için net göç sayısıdır. Net göç hızı aşağıdaki formüle göre hesaplanmıştır. $m(i-i) = [(M.i-Mi)/Pi,t+n-0.5(M.i - Mi)] * k$ Burada: m(i-i): Net göç hızı, M.i: Aldığı göç, Mi: Verdiği göç, M.i - Mi: Net göç, Pi,t+n: i'nin t+n zamandaki daimi ikametgah nüfusu, i: Göçün incelendiği alan, k: Sabit sayı (k=1000)</p>	<p>Net Migration Rate : It is the number of net migration per thousand persons who are able to migrate. Net migration rate is calculated by the following formula. $m(i-i) = [(M.i-Mi)/Pi,t+n-0.5(M.i - Mi)] * k$ Where; m(i-i) : Net migration rate M.i : In-migration Mi : Out-migration M.i - Mi : Net migration Pi,t+n : Population residing in "i" at the time "t+n" i : The place in which migration is defined k : Constant (k=1000)</p>
<p>Net Okullaşma Oranı: İlgili öğrenim türündeki teorik yaş grubunda bulunan öğrencilerin, ait olduğu öğrenim türündeki teorik yaş grubunda bulunan toplam nüfusa bölünmesi ile elde edilir. A: Teorik yaş grubundaki öğrenci sayısı B: Teorik yaş grubundaki toplam nüfus Net okullaşma oranı= A / B</p>	<p>Net Schooling Ratio: It is obtained by dividing the number of students of a theoretical age group enrolled in a specific level of education to the population in that age group. A: Number of enrollment in the theoretical age group B: Total population in the theoretical age group Net schooling ratio= A / B</p>
<p>Net Yenilenme Hızı: Bir nüfusta çocuk doğuran kadınların, kendi çocukları ile yenilenmesini, ölümlülüğü de dikkate alarak gösteren bir ölçümdür. Bu ölçüm tam olarak bir kadının, belli bir yaşa özel doğurganlık hızı, yaşa özel ölüm hızı ve doğuştaki cinsiyet oranına göre doğurduğu ortalama kız çocuk sayısıdır.</p>	<p>Net Reproduction Rate: Measures the extent to which a population of childbearing women replaces itself with their own children, after allowing for mortality. Precisely, it is the average number of female children born per woman when there is a specified set of age-specific fertility rates, age specific mortality rates and sex ratio at birth.</p>
<p>Nüfus Artış Hızı: Yıllık olarak her 1000 nüfus için artan nüfus olarak ifade edilir.</p>	<p>Population Increase Rate: Expressed as population increase per 1000 population.</p>
<p>Nüfus Projeksiyonları: Nüfus Projeksiyonları, idari ve planlama kaynaklı amaçlar ve gereksinimler doğrultusunda son nüfus sayımı ile bir sonraki sayım sonuçları elde edilmeye kadar geçen zaman aralığında kullanılmak üzere üretilir. Projeksiyonlar, geçmişteki ve halihazırdaki demografi yapı dikkate alınarak geleceğe yönelik varsayımlar altında üretilir. Ulusal nüfus projeksiyonları, kuşak-bileşen yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Kuşaklar beş yıllık doğum kuşaklarıdır (yaş kuşakları). Bileşenler ise doğumlar, ölümler ve göçlerdir. Projeksiyonlar beş yıllık dönemler halinde yapılmıştır. Her dönem bir önceki dönemden bağımsızdır. Bileşenlerle ilgili varsayımlar beş yıllık dönem süresince sabittir.</p>	<p>Population Projections: Population projections which serve for administrative and planning purposes and needs are produced to be used for the time interval between the latest census undertaken and upcoming census. Projections are produced with future oriented assumptions taking into account the demographic structure in the past and the current period. The national population projections are made by the cohort-component method. The cohorts are five -year birth cohorts (age cohorts). The components are births, deaths and migrations. Projections are made in five-year cycles. Each cycle is independent of the preceding one. Assumptions concerning the components are constant during each five year cycle.</p>
<p>Oda: Döşmeden tavana kadar dört tarafı duvarla çevrili ve büyüklüğü en az 4 m² olan ve tavan yüksekliği 2 metreden az olmayan bir yerdir. Genişliği ne olursa olsun banyo, hela, yalnız gelip geçilen antre, koridor, balkon ve kömürlük oda sayılmaz.</p>	<p>Room : A room is a space of at least four square meters in size enclosed by walls reaching from the floor to the ceiling and two meters high. Bathrooms, toilets, passageways, corridors, balconies, cellars, and woodsheds, regardless of their size, are not considered rooms.</p>
<p>Okulöncesi Eğitim: Zorunlu ilköğretim çağına gelmemiş çocukların eğitimini kapsar. Okulöncesi eğitim kurumları; bağımsız ana okulları, ilköğretime bağlı ana sınıfları ve uygulamalı ana sınıflarından oluşmaktadır.</p>	<p>Pre-school Education: Covers the education of children under the mandatory schooling age. Pre-school educational institutions include independent kindergartens, nursery classes in primary education and preparation classes.</p>
<p>Okuryazar Nüfus: Türk alfabesi ile hem Okuyabilen, hem de yazabilen 6 yaş ve üzeri nüfustur.</p>	<p>Literate Population: The persons who know how to read and write.</p>
<p>Orta Öğretim: İlköğretime dayalı, en az 3 yıllık öğrenim veren genel, mesleki ve teknik öğretim kurumlarının tümünü kapsar.</p>	<p>Secondary Education: On the basis of primary school education, it covers all general vocational and technical educational institutions giving at least 3 years of education.</p>

<p>Oturulan Konuta Mülkiyet Şekli Diğer: Hanehalkının oturduğu konuta hiç bir bedel ödemedi ya da piyasanın altında çok az bir değer ödeyerek baba evi, akraba evi vb. şekilde oturduğu konuta tasarruf şeklindedir.</p>	<p>Ownership Status in House is Other: It is an ownership status of households who live in house like family house, relative house etc. without any payment or paying a small amount of money.</p>
<p>Ödemeler Dengesi: Bir ülke ile diğer ülkeler arasında belli bir devre içinde oluşan ekonomik ilişkilerin tamamını özet halinde ve sistematik bir şekilde gösteren bilançodur.</p>	<p>Balance of Payments: Balance of payments shows a country's economical relations with other countries systematically as a summary information.</p>
<p>Öğrenci: Bir öğrenim kurumuna devam etmesi nedeniyle iş aramayan ve işbaşı yapmaya hazır olmayan kişilerdir.</p>	<p>Student: Persons not seeking a job or who are not available for work because of engagement in studies.</p>
<p>Sabit Sermayeye Yıl içinde Yapılan Gayri Safi İlaveler: İşyerlerinin kendi personeli tarafından yapılan sabit kıymetler ile ihale yolu ile yaptırılan sabit kıymetlerin yıl içinde yapılan kısmı, büyük tamir ve bakım harcamaları ve sabit kıymetler için yapılan etüt, proje ve montaj giderleri dahil olmak üzere işyeri tarafından kullanılan, kullanış süresi bir yılı aşan ve sabit sermaye hesabına kaydedilen yeni ve kullanılmış olarak yurt içinden satın alınan, ithal edilen bilgisayar ve yazılım programları, makine, teçhizat, ulaştırma aracı ile bina, arazi işlahı, diğer inşaat, arsa ve arazi, demirbaş türünden büro malzemesi ve döküme, orijinal film, bantlar, reklamlar, reklam filmleri vb. satın alış değerlerinden yıl içinde yapılan sabit sermaye satış değerlerinin çıkarılmasıyla elde edilmiştir.</p>	<p>Gross Additions to the Fixed Assets During the Year: Calculated by subtracting the sales value of fixed assets sold during the year from the expenditures made on: New or used fixed assets purchased from the domestic market, fixed assets imported new or used, fixed assets produced by the establishments' own staff, part of fixed assets installed during the year purchased on a bid basis, major repairs and expenditures made on fixed assets, studies and plans, drawings, computer and software, machinery, equipment, motor vehicle and building, other construction, office equipment and furniture, original films, sound recordings, radio, television programmings which are used by the establishment and expected to have a productive life or more than one year is recorded in the capital accounts and expenditures on land and land improvements.</p>
<p>Safi Sermaye Artışı: Gayri safi sermaye artışından kapanan şirketler ve kooperatiflerin sermayeleri ile sermayesi azaltılan şirketler ve kooperatiflerin sermaye azalışları toplamının çıkarılmasıyla elde edilen miktardır.</p>	<p>Net Increase in Capital: Obtained by deducting the capital of liquated companies, cooperatives and the capital decreases of existing companies and cooperatives from gross increases in capital.</p>
<p>Sanayi Üretim Endeksi: Sanayi sektöründe meydana gelen gelişmelerin kısa aralıklarla izlenebilmesi amacıyla, 1981 yılından bu yana üçer aylık dönemlere göre sanayi üretim endeksi hesaplanmaktadır. Endeksin hesaplanmasında kullanılan madde bazındaki üretim bilgileri, aylık maden istatistikleri ile yaklaşık 3700 büyük imalat sanayi işyerinde uygulanan üç aylık sanayi üretim anketleri ile derlenmektedir. Enerji sektörünün hesaplanmasında ise TEİAŞ Genel Müdürlüğü'nden alınan elektrik üretim bilgisi kullanılmaktadır.</p>	<p>Industrial Production Index: The industrial production index has been calculated quarterly since 1981 to analyze short-term developments in the industry sector. The production of commodities used to calculate the index are compiled through monthly mining statistics and quarterly industrial production surveys which are applied on 3700 large scale manufacturing industrial establishments. Production of electricity, which is used to calculate the index of the energy sector, is provided by the Turkish Electricity Generation Transmission Corporation General Management.</p>
<p>Satın Alma Gücü Paritesi Mal ve Hizmet Sepeti: Program kapsamında öncelikle katılımcı ülkeleri ve ilgili madde grubunu temsil eden ayrıca, ülkeler arasında karşılaştırılabilir niteliğe sahip mal ve hizmet sepeti, tüm ülkelerin katılımı ile belirlenmektedir.</p>	<p>Basket of Goods and Services of Purchasing Power Parities: The basket of goods and services including representative and comparable items within the participating countries and the related item groups are determined collectively by the participating countries.</p>
<p>Satın Alma Gücü Paritesi (SGP): Farklı para birimlerinin satın alma gücünü eşitleyen ve ülkeler arasındaki fiyat farklılıklarını yok ederek, ulusal para birimlerini ortak para birimine dönüştüren bir orandır.</p>	<p>Purchasing Power Parities (PPP): PPP is the rate of currency conversion that equalizes the purchasing power of different currencies and eliminates the differences in price levels between countries.</p>
<p>Sendika: İşçilerin ve işverenlerin çalışma ilişkilerinde, ortak ekonomik sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için meydana getirdikleri tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır.</p>	<p>Labour Union: The associations of workers and employers which are established to protect and improve joint economical and social rights and benefits of their members in labour affairs.</p>
<p>Sermaye: Şirketler ve kooperatiflerin para, alacak, kıymetli evrak, taşınır ve taşınmaz mallar, ticari itibar ve işletmeler vb. toplam değerlerdir.</p>	<p>Capital: Company and cooperative assets in the form of cash, receivables, securities, machinery, office equipment and other properties, real estate, goodwill and holdings in other establishments etc.</p>
<p>Sermaye Artışı ve Azalışı: Esas sermayeleri artırılan veya azaltılan şirketler ile kooperatiflerin artan ya da azalan sermaye toplamalarını göstermektedir.</p>	<p>Increase or Decrease of Capital: Shows the total increase or decrease in registered capital of the company and cooperatives.</p>
<p>Standart Uluslararası Ticaret Sınıflaması (SUTS.REV.3): Dış ticaret istatistiklerinde kullanılmak üzere Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan (SUTS) bir eşya sınıflamasıdır. Genellikle uluslararası kuruluşlar dış ticaret istatistiklerini bu sınıflamaya göre yayımlamaktadır. 1, 2, 3, 4 ve 5 dijitten oluşan bir sistemdir. Türkiye'nin dış ticaret istatistiklerinde de kullanılmaktadır.</p>	<p>Standart International Trade Classification (SITC, Rev.3): SITC is a commodity classification system prepared by the United Nations to be used in foreign trade statistics. Usually, international institutions publish foreign trade statistics according to this classification. This system has been made up 1, 2, 3, 4 and 5 digits. It is also used in Turkey's foreign trade statistics.</p>
<p>Stoklar: Yılbaşı ve yılsonu değerleri olarak derlenmiştir.</p> <p>1 - Hammadde, yardımcı madde, ambalaj malzemesi ve yakıt stokları: Hammadde, yardımcı madde, ambalaj malzemesi ve yakıt stokları ile işyerlerine ait olmakla beraber üzerinde işlem yapılmak üzere başkaları tarafından muhafaza edilen mallar dahildir. Başkalarına ait olduğu halde işleme tabi tutulmak üzere işyerinde bulunan mallar hariç tutulmuştur.</p> <p>2 - Üzerinde değişiklik yapılmadan alındığı gibi satılan malların stokları: Üzerinde değişiklik yapılmadan satılmak üzere alınan malların stoklarının yılbaşı ve yılsonu ayırımında değeridir.</p> <p>3 - Yarımamül ve mamül stokları: Yarımamül mallar, imalat safhasında olan ve henüz satışa hazır olmayan mallardır. Mamül mallar, üretimi tamamlanmış ve satışa hazır mallardır. Stokların hesabında işyerlerinde bulunan başkalarına ait malzeme ile onlar adına üretilen mallar hariç tutulmuştur.</p>	<p>Stocks: Data are compiled at the beginning and the end of the year values.</p> <p>1 - Raw materials, supplementary materials, containers and fuel stock: Includes goods purchased and goods belonging to other establishments but kept in stock for further processing by others. This item does not include the goods belonging to other establishments which are kept in stock further processing by the establishments.</p> <p>2 - Stock of goods purchased to be resold without any further processing: Stock value of goods which are purchased to be resold without any further processing.</p> <p>3- Stock of semi-finished and finished goods: Semi-finished goods are those in process which are not ready to be sold. Stock of finished goods are those completely processed and ready to be sold. In the calculation of stock, materials belonging to others and goods produced for others' accounts using other firm's raw materials are excluded.</p>

<p>Takipteki Alacaklar: TCMB'nin Irak Merkez Bankasından kredi alacağı karşılığı ve Irak Bekhme Barajı Projesi kapsamında satın alınan senetler karşılığı doğan alacaklarını göstermektedir.</p>	<p>Claims under Legal Proceedings: Shows the claims of Central Bank of Turkey on the Central Bank of Iraq as well as the claims arising from the credit that was extended against the bills bought by the Central Bank regarding the Iraq Bekhme Dam project.</p>
<p>Taşıma Sistemleri: Dış ticarete konu olan malların ülke sınırını geçište hangi taşıma sistemi ile taşındığını göstermektedir. Ana taşıma sistemleri denizyolu, karayolu, havayolu ve demiryolu olarak sayılabilir.</p>	<p>Transport Systems: It shows that how the commodities are transported by. The main transport systems are maritime line, highway, air line and railway.</p>
<p>Teşebbüs: Özellikle cari kaynaklarının tahsisatında, bir dereceye kadar özerk karar verebilen ve mal veya hizmet üreten teşkilatlanmış bir birim olan teşebbüs, yasal birimlerin en küçük birliğidir. Teşebbüs, bir veya birden fazla yerde, bir veya birden fazla faaliyet gerçekleştirebilir. Teşebbüs tek başına bir yasal birim de olabilir.</p>	<p>Enterprise: The enterprise is the smallest combination of legal units that is an organizational unit producing goods or service, which benefits from a certain degree of autonomy in decision making, especially for the allocation of its current resources. An enterprise carries out or more activities at one or more locations. An enterprise may be a sole legal unit.</p>
<p>Ticaret Unvanı: Şirket ve kooperatiflerin dışında kalan ticaret unvanlı işyerleridir.</p>	<p>Trade Name: Business establishments excluding companies and cooperatives.</p>
<p>Toplam Doğurganlık Hızı: Bir kadının doğurduğu dönem boyunca (15-49 yaşları arasında) yaşayacağı ve belirli yaşa özel doğurganlık hızını takip edeceği varsayımı altında ortalama doğurabileceği canlı çocuk sayısıdır.</p>	<p>Total Fertility Rate: The average number of live births that a woman would have under the assumption that she survived to the end of her reproductive life (15 to 49 years of age) and bore according to a given age specific fertility rate.</p>
<p>Toplam Hanehalkı Kullanılabilir Geliri: Hanehalkı fertlerinin kişisel kullanılabilir gelirleri toplamına, oturlan konuta mülkiyet durumunun ev sahibi, lojman ve diğer şekilde olması durumunda yıllık izafi kira değerinin ilave edilmesi ile elde edilen toplam gelirdir.</p>	<p>Total Household Disposable Income: Household disposable income is the total of personal disposable income of household members. Total household income are found by adding annual imputed rent of households, whose ownership status of the dwelling is home-owner, lodging or other, to total of the personal disposable incomes of household members.</p>
<p>Toplam Yaş Bağımlılık Oranı: "15-64" yaş grubundaki her 100 kişi için "0-14" ve "65 ve daha yukarı" yaş gruplarındaki kişi sayısıdır.</p>	<p>Total Age Dependency Ratio: The number of persons at "0-14" and "65 and over" age groups per 100 persons at "15-64" age group.</p>
<p>Toplu İş Sözleşmesi: Hizmet akdinin yapılması, kapsamı ve sona ermesi ile ilgili hususları düzenlemek üzere işçi sendikası ile işveren sendikası veya sendika üyesi olmayan işveren arasında yapılan sözleşmedir. Toplu iş sözleşmeleri, tarafların karşılıklı hak ve borçlarını, sözleşmenin uygulanmasını ve denetimini, uyuşmazlıkların çözümü için başvurulacak yolları düzenleyen hükümleri de içerebilir.</p>	<p>Collective Bargaining Agreement: A written contract between an employer (or an association of employers) union (s) usually for a definite period of time defining conditions of employment (wages, hours, holidays, etc.), rights of workers and unions, and procedures to be followed in settling disputes or handling issues that arise during the validity of the contract.</p>
<p>Tüketici Fiyatları Endeksi (2003=100 temel yılı): 2003=100 temel yılı TÜFE, Türkiye'nin ekonomik sınırları içindeki tüm parasal tüketim harcamalarını kapsamaktadır. Yaşadıkları yer ve gelir dağılımına bakılmaksızın tüm özel ve kurumsal hanehalklarının ve yabancı turistlerin harcamaları kapsama dahil edilmektedir. TÜFE'de kullanılan ağırlıklar Hanehalkı Bütçe Anketi'nin sonuçlarından elde edilmektedir. TÜFE zincirleme Laspeyres formülüne göre hesaplanmakta ve her yıl mal ve hizmetlerin ağırlıkları güncellenmektedir. TÜFE COICOP (Amaca göre Bireysel Tüketim Sınıflaması) 12 ana harcama grubuna göre hesaplanmakta, Türkiye ve 23 İstatistik Bölge için hesaplanmaktadır. Endeks dahilinde kapsanan malların fiyatları vergilerin kapsandığı fakat hiç bir depozitonun kapsanmadığı perakende satış fiyatlarıdır.</p>	<p>Consumer Price Index (2003=100 based): 2003=100 based CPI covers all household monetary consumption expenditure which takes place on the economic territory. Expenditures of all private and institutional households, and foreign visitors (domestic concept) are included irrespective of the area which they live (urban/rural) or their position in the income distribution. The weights employed in CPI are obtained from the results of the Household Budget Survey. CPI is annually chained according to the Laspeyres formula with annually updated weights. The 2003=100 base year index was constructed according to the 12-digit major expenditure group classification of COICOP (Classification of Individual Consumption by Purpose). CPI is compiled for whole country and for 26 statistical regions (NUTS 2). The prices of commodities included within the index are retail prices including tax but excluding any deposits.</p>
<p>Tüm Ekonomik Faaliyetlerin Uluslararası Standart Sanayi Sınıflaması (USSS, 3.Rev): Birleşmiş Milletler İstatistik Ofisi'nin gerçekleştirdiği USSS faaliyet sınıflaması, istatistiğin geniş çaplı analizinde ve uluslararası karşılaştırmalarda merkezi bir konuma gelmiştir. USSS'in son revizyonu USSS Rev.3 daha önceki uyarlamalardan farklı ise de, yapısı önemli bir değişikliğe uğramamıştır. Ayrıntı düzeyi USSS Rev.2'den çok farklıdır. Bu ayrıntı sınıflama içerisinde hemen hemen her yerde özellikle de hizmet faaliyetleri ile ilgili bölümlerde bulunmaktadır.</p>	<p>International Standart Industrial Classification of All Economic Activities (ISIC, Rev.3): ISIC activity classification prepared by United Nations Statistical Office has been centralised in extensive statistical analysis and international comparisons. Although ISIC, Rev. 3, the last revision of ISIC, is different from former revisions, its structure did not change significantly. Level of detail is very different from ISIC, Rev. 2. The increase in level of detail has been observed in almost everywhere, especially in the parts related with service activities.</p>
<p>Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB): 3 Ekim 1931 tarihinde faaliyete geçen banka, karma sermayeli ve özel hukuk hükümlerine tabi, tüzel kişiliği olan bir anonim şirkettir. Bankanın temel amacı fiyat istikrarını sağlamaktır. Banka, fiyat istikrarını sağlamak için uygulayacağı para politikasını ve kullanacağı para politikası araçlarını doğrudan kendisi belirler. Banka fiyat istikrarını sağlama amacı ile çelişmemek kaydıyla Hükümetin büyüme ve istihdam politikalarını destekler.</p>	<p>Central Bank of Republic of Turkey (TCMB): It began operations on October 3, 1931 as a joint stock company with private and government owned capital, subject to special laws. The primary objective of the bank shall be to achieve and maintain price stability. The bank shall determine on its own discretion the monetary policy that it shall implement and the monetary policy instruments that it is going to use in order to achieve and maintain price stability. The Bank shall, provided that it shall not be in confliction with the objective of achieving and maintaining price stability, support the growth and employment policies of the Government.</p>
<p>Ulusal Ekonomik Faaliyet Sınıflaması,NACE Rev.2-TR: NACE sınıflamasının ulusal versiyonudur. Sınıflamanın yapısı: Seviye 1: 21 kısım, A'dan U'ya kadar alfabetik harflerle tanımlanmıştır; Seviye 2: 88 bölüm, iki haneli numerik kodlarla tanımlanmıştır (01'den 99'a kadar); Seviye 3: 272 grup, üç haneli numerik kodlarla tanımlanmıştır (01.1'den 99.0'a kadar); Seviye 4: 615 sınıf, dört haneli numerik kodlarla tanımlanmıştır (01.11'den 99.00'a kadar); Seviye 5: 2170 kategori, altı basamaklı kodlarla tanımlanmıştır (01.11.07'den 99.00.15'e kadar).</p>	<p>Statistical Classification of National Economic Activities (NACE.Rev.2-TR): National version of NACE classification. Classification Structure: Level 1: 21 sections identified by alphabetical letters A to U; Level 2: 88 divisions identified by two-digit numerical codes (01 to 99); Level 3: 272 groups identified by three-digit numerical codes (01.1 to 99.0); Level 4: 615 classes identified by four-digit numerical codes (01.11 to 99.00); Level 5: 2170 categories identified by six-digit numerical codes(01.11.07 to 99.00.15).</p>

<p>Uluslararası Karşılaştırma Programı (UKP): GSYH ve bileşenlerini, SGP'ye dayalı olarak veren ve uluslararası fiyat ve hacim karşılaştırmalarına olanak sağlayan, Birleşmiş Milletler, OECD ve Eurostat gibi kuruluşlar tarafından organize edilen bir programdır.</p>	<p>International Comparison Program (ICP): ICP is a program organized by international organizations such as United Nations, Eurostat and the OECD. It provides international price and volume comparisons of GDP and gives GDP expenditure components based on PPPs.</p>
<p>Ücretle Çalışanlara Yapılan Yıllık Ödemeler: Sosyal sigorta ve emekliliğe işverenin iştiraki ve benzeri ödemeler hariç olmak üzere gelir vergisi, emeklilik, sosyal sigorta vb. keseneklerden önce bordrolarda brüt olarak görülen ve yaptıkları iş mukabili çalışanlara yapılan nakdi ödemeleri, fazla mesai ödemelerini, ikramiye, prim, tazminat ödemelerini ve aynı yardımları kapsar. Aynı yardımlar işyerine mal oluş kıymetine göre değerlendirilmektedir.</p>	<p>Annual Payments to Employees: Includes, all payments in the form of wages and salaries and per diems gross of income tax, social security and pension fund premiums. It excludes social security and pension contributions and the like payable by the employer. It also includes overtime payments, bonuses, indemnities and payments in kind.</p>
<p>Ücretle Çalışanların Yıllık Ortalama Sayısı: Her çeyrek dönemin orta noktası olarak kabul edilen Şubat, Mayıs, Ağustos, Kasım aylarında ücretle çalışanlar toplamının aritmetik ortalamasıdır.</p>	<p>Annual Average Number of Employees: Is the arithmetic average number of employees in selected four months (February, May, August, November).</p>
<p>Ücretli, Maaşlı: Bir başkasının işinde nakdi veya aynı gelir elde etmek amacıyla ücret karşılığı çalışan kişilerdir.</p>	<p>Salary or Wage Earner: A salary or wage earner is a person employed by an employer against a remuneration in cash or in kind.</p>
<p>Ücretsiz Aile İşçisi: Hanehalkının yapmakta olduğu işte bir ücret almaksızın çalışan aile fertleridir.</p>	<p>Unpaid Family Workers: The unpaid family workers are household members employed in the family business without receiving a salary.</p>
<p>Dış Ticaretle Ülke: Dış ticaret istatistikleri açısından ülke; ihracat için malın tüketileceği, bilinmiyorsa gideceği bilinen son ülke, ithalat için ise malın menşei ülkesidir.</p>	<p>Country in Foreign Trade: For export, if known, the goods to be consumed in, otherwise, the last destination. For import, the country of origin.</p>
<p>Üretici Fiyatları Endeksi (2003=100 temel yılı): Üretici Fiyatları Endeksleri zincirleme Laspeyres formülüne göre dört ana sektör (tarım, avcılık ve ormancılık, madencilik ve taşocakçılığı, imalat sanayi, elektrik, doğal gaz, su) ve tüm grup için derlenmektedir. Endeks ulusaldır ve 762 madde ve ulusal üretim paylaşımında önemli paylara sahip yaklaşık 1700 firmayı kapsamaktadır. Maddeler NACE, Rev.1'e uygun olarak sınıflandırılmıştır. Tüm üreticiler kapsam dahiline alınmıştır. İhracatların değeri malların toplam değerinden çıkartılmıştır. İthalatlar kapsam dışı bırakılmıştır. Malların fiyatları (sebze, meyveler ve balıklar hariç) her ayın 5'inci, 15'inci ve 25'inci günlerinde daha önceden örnekleme yoluyla belirlenen firmalardan derlenmektedir. Sebze, meyve ve balıklar için fiyatlar ayın en fazla 27'sine kadar toplanır ve bu fiyatlar her maddenin ortalama fiyatının elde edilebilmesi için miktarları ile ağırlıklandırılır. Fiyatlar peşin değerlerdir ve fiyatlara vergiler dahil edilmemiştir.</p>	<p>Producer Price Index (2003=100 based): Producer Price Index compiled for all items and for four main sectors (agriculture, hunting and forestry, mining and stone quarrying, manufacturing industry, electricity, natural gas, water) according to the Laspeyres formula. The index is nationwide and covers 762 items and approximately 1700 firms that have an important nationwide share in production. Items are classified as in line with NACE, Revision 1. All producer units have a certain share in production are covered. The value of exports is subtracted from the total value of commodities. Importers are excluded. Prices of commodities (except vegetables, fruits and fishes) are collected from the sampled establishments on the 5th, 15th and 25th days of each month. For vegetables, fruits and fishes, prices up to 27th day of the month collected and these prices are weighted by quantities to obtain average price for each item. Prices are in cash and excluding any deductible taxes.</p>
<p>Yapı: Karada ve suda, daimi veya muvakkat, resmi ve hususi yeraltı ve yerüstü inşaatı ile bunların ilave, değişiklik ve tamirlerini içine alan sabit ve sabit olmayan tesislerdir. (3194 Sayılı İmar Kanunu'nun 5. Maddesi).</p>	<p>Construction: As defined in Article 5 of Construction Law No. 3194 it covers construction on land and in water, permanent and temporary, public and private, above ground and underground, including additions, alterations and repairs as well as immovable and movable establishments.</p>
<p>Yapı Kullanma İzin Belgesi: Yapı Kullanma İzin Belgesi, 3194 Sayılı İmar Kanunu'nun 30. maddesi gereğince tamamen veya kısmen biten yapılar için belediye sınırları içinde belediyelerce, belediye sınırları dışında ise valiliklerce (İl Bayındırlık ve İskan Müdürlükleri) bina sahiplerine verilmesi zorunlu bir belgedir.</p>	<p>Occupancy Permit: It is a certificate which must be given to building owners by municipalities to be constructed in boundaries of municipalities and it must be given to building owners by governorships (Directorates of Public Works and Settlement) if the construction is out of boundaries of municipalities according to Article 30 of Construction Law No. 3194.</p>
<p>Yapı Ruhsatı: Yapı Ruhsatı, 3194 Sayılı İmar Kanunu'nun 21. maddesi gereğince, yapımına başlanacak yapılar için belediye sınırları içinde belediyelerce, belediye sınırları dışında ise valiliklerce (İl Bayındırlık ve İskan Müdürlükleri) verilmesi zorunlu bir belgedir.</p>	<p>Construction Permit: It is a certificate which must be given by municipalities to be constructed in boundaries of municipalities and it must be given by governorships (Directorates of Public Works and Settlement) if the construction is out of boundaries of municipalities before beginning to a construction according to Article 21 of Construction Law No.3194.</p>
<p>Yapı Sahibi: Yapının hangi kişi veya kuruluş hesabına yapıldığını gösterir. Yapının fiilen kimin tarafından yapıldığı önemli değildir. Yapı sahipleri;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Özel kişi ve kuruluşlar, 2. Yapı kooperatifleri, 3. Genel bütçeli kurumlar, 4. Katma bütçeli kurumlar, 5. Özel idareler, 6. Belediyeler ve bağlı işletmeler, 7. İktisadi devlet teşekkülleri, 8. Sermayesinin % 50' den fazlası devlet veya iktisadi devlet teşekküllerine ait kuruluşlar, 9. Sermayesinin % 50' den azı devlet veya iktisadi devlet teşekküllerine ait kuruluşlardır. 	<p>Investor: The term investor denotes for whom the building was constructed. It does not indicate by who the building was constructed.</p> <p>Investor is:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Private enterprises, 2. Construction cooperatives, 3. Government under organizations, 4. Government and private funded organizations, 5. Special administrations, 6. Municipalities, 7. State economic enterprises, 8. Establishments more than 50 % of whose capital belongs to the state or state economic enterprises, 9. Establishments less than 50 % of whose capital belongs to the state or state economic enterprises,
<p>Yapı Sayısı : Belediyelerce ve valiliklerce (İl Bayındırlık ve İskan Müdürlüklerince) verilen Yapı Ruhsatı ile Yapı Kullanma İzin Belgesi' nde yazılı olan sayı yapı sayısıdır. Yanan-Yıkılan yapılarda bu sayı, kısmen veya tamamen yanan ve yıkılan yapıların adedini gösterir.</p>	<p>Number of Buildings: The number of buildings determined on Construction Permits (issued by municipalities) for new buildings and for additions to already existing buildings, the number of buildings determined on the Occupancy Permits (issued by municipalities) for completed or partially completed new building, and for additions to already existing buildings are included. In the tables concerning buildings burned and demolished, the number of partly or totally burned or demolished buildings is included.</p>

Yapının Yüzölçümü : Yapının dış duvarları içinde kalan, balkonlar hariç bodrum ve çatı katları dahil iskanı (kullanımı) mümkün olan bütün katların kullanım alanlarının toplamıdır.	Floor Area: It is sum of floor area of all floors within the outer walls of buildings which can be occupied, including basements and penthouse floors, but excluding balconies, light spaces, and inner courtyards.
Yaş: Kişinin bitirmiş (tamamlamış) olduğu yaştr.	Age: Age completed by the person.
Yaşlı Bağımlılık Oranı: "15-64" yaş grubundaki her 100 kişi için "65 ve daha yukarı" yaş grubundaki kişi sayısıdır.	Elderly Dependency Ratio: The number of persons at "65 and over" age group per 100 persons at "15-64" age group.
Yaygın Eğitim: Yaygın eğitim, Milli Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, örgün eğitim sistemine hiç girmemiş olan, herhangi bir kademesinde bulunan ya da bu kademeyi tamamlamış kişilere örgün eğitimin yanında veya dışında fertlerin ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmelerini sağlayıcı nitelikte çeşitli süre ve kademelerde yaşam boyu eğitim, öğretim, rehberlik ve uygulama etkinliklerinin tümüdür.	Informal Education: In accordance with the overall purposes and basic principles of national education, it covers all the activities of lifelong learning training, guidance and implementation in various characteristics and periods providing economic, cultural and social developments in line with skills and interests of individuals together with or without formal training for those who have never been included in formal education or for those who are at some stage of formal education or who have completed a stage in formal education.
Yeni Kurulan Şirket ve Kooperatifler: Yıl içinde ticaret siciline tescil olunan ve Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nde kurulduğu ilan edilen şirketler ve kooperatiflerdir.	Newly Established Companies and Cooperatives: Companies and cooperatives established during the year, and the establishment of those announced in the Turkish Trade Register Gazette.
Yevmiyeli: Bir işverene bağlı olarak, düzenli ve sürekli olmadan işine göre mevsimlik ya da geçici olarak ya da iş buldukça çalışan kişilerdir.	Casual Employee: A person who is depending upon employer not orderly and working seasonal and temporarily according to job.
Yıl Ortası Nüfus: 1 Temmuz tarihindeki nüfustur.	Mid-year Population: The population on July 1.
Yıl Sonunda Kurulu Olan Toplam Çevirici Güç Kapasitesi: Yıl sonunda işyerlerinin sahip oldukları taşıt araçlarının motorları dışındaki çeviricilerin kapasite ve sayısına, elektrik motorlarının kapasite ve sayılarının ilavesiyle bulunmuştur. Çeviricilere ve elektrik motorlarına ilave edilen sabit ve hareketli birimler ile makinelere takılan motorlar kapasiteye dahildir.	Total Capacity of Power Equipment Installed at the End of the Year: Obtained by adding the number and capacity of electrical motors to the number and capacity of prime movers excluding motor vehicles. The total capacity includes the capacity of movable and immovable units added to the electrical motors prime movers and electrical motors tied to machines.
Yılda Çalışılan İşçi-Saat Toplamı: (Üretimde çalışanlar ortalaması) X (işyerinin ilgili vardiyada çalıştığı gün sayısı) X (vardiya çalışma süresi (saat)).	Total Man-Hours Worked in a Year for Every Shift: (Average number of operatives worker) X (number of days worked in one shift) X (number of hours worked in a shift).
Yoksulluk: İnsanların temel ihtiyaçlarını karşılayamama durumudur. Yoksulluğu dar ve geniş anlamda olmak üzere iki türlü tanımlamak mümkündür. Dar anlamda yoksulluk, açlıktan ölme ve barınacak yeri olmama durumu iken, geniş anlamda yoksulluk, gıda, giyim ve barınma gibi olanakları yaşamlarını devam ettirmeye yettiği halde toplumun genel düzeyinin gerisinde kalmayı ifade eder.	Poverty: The situation in which people can not meet their basic needs. It is possible to define poverty in two ways, narrow and broad meanings. While the poverty in a narrow meaning is the state of hunger and not having a shelter, the poverty in a broad meaning is the state in which although the food, clothing and housing opportunities are enough to live, the living standards are quite below the level of the general society.
Yurt Dışından Gelen Göç: Nüfus sayımında ülke sınırları içinde ikamet ettiği halde beş yıl önce yurt dışında ikamet eden nüfustur.	Immigration: The population who resided abroad five years ago, reside in the border of the country on the census day.
Yüksek Öğretim: Orta öğretime dayalı en az 2 yıllık yüksek öğrenim veren eğitim kurumlarının tümünü kapsar.	Higher Education: On the basis of secondary education, it covers all education institutions giving at least 2 years of higher education.

TÜRKİYE ODALAR VE BORSALAR BİRLİĞİ

Eskişehir Yolu (Dumlupınar Bulvarı)
9. Km. No: 252 06530 ANKARA

www.tobb.org.tr